

VENDIM
Nr. 460, datë 29.6.2022

PËR MIRATIMIN E STRATEGJISË SË BUJQËSISË, ZHVILLIMIT RURAL DHE PESHKIMIT, 2021–2027

Në mbështetje të nenit 100 të Kushtetutës dhe të nenit 4, të ligjit nr. 9817, datë 22.10.2007, “Për bujqësinë dhe zhvillimin rural”, me propozimin e ministrit të Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural, Këshilli i Ministrave

VENDOSI:

1. Miratimin e Strategjisë së Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Peshkimit 2021–2027, sipas tekstit që i bashkëlidhet këtij vendimi dhe është pjesë përbërëse e tij.

2. Ngarkohen Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural dhe Ministria e Financave dhe Ekonomisë për zbatimin e këtij vendimi.

Ky vendim hyn në fuqi pas botimit në Fletoren Zyrtare.

ZËVENDËSKRYEMINISTËR
Arben Ahmetaj

STRATEGJIA E BUJQËSISË, ZHVILLIMIT RURAL DHE PESHKIMIT, 2021–2027
TIRANË, MAJ 2022

Tabela e përmbajtjes

1. Pjesa I: Konteksti strategjik
 - 1.1 Qëllimi i strategjisë
 - 1.2 Metodologjia
 - 1.3 Përmbushja e vizionit/objektivave të Strategjisë për Zhvillim dhe Integrim (SKZHI) për Bujqësinë, Zhvillimin Rural dhe Peshkimin
 - 1.4 Objektivat e Qeverisë Shqiptare në programin e periudhës 2021–2025 dhe kontributi i SBZHRP 2021–2027 në përmbushjen e tyre
 - 1.5 Ndërlidhja me objektivat për zhvillim të qëndrueshëm dhe agjenda 2030
 - 1.6 Barazia gjinore, të drejtat e pakicave dhe grupet e cenueshme
 - 1.7 Ndërlidhja me kuadrin e politikave përkatëse të BE-së, në kuadër të procesit të integrimit evropian
2. Kuadri ligjor, institucional dhe arritjet kryesore
 - 2.1 Kuadri ligjor
 - 2.2 Dokumentet strategjike
 - 2.3 Arritjet dhe mësimet
 - 2.4 Fuqizimi i kapaciteteve të burimeve njerëzore
3. Pjesa II: Vizioni, politikat, objektivat e përgjithshëm dhe objektivat specifike
 - 3.1 Situata e përgjithshme në bujqësi dhe zonat rurale
Politikat dhe objektivat e përgjithshëm
Politika 1: Zhvillimi i qëndrueshëm i bujqësisë dhe i zonave rurale
Politika 2: Zhvillimi i qëndrueshëm i peshkimit dhe i ekonomisë blu
Politika 3: Zhvillimi i kapaciteteve administrative dhe institucionale, bashkëpunimi i aktorëve, inovacioni dhe digjitalizimi
 - 3.2 Situata në lidhje me politikat respektive

3.2.1 Politika 1: Objektivi i përgjithshëm 1: Promovimi i prodhimit të qëndrueshëm dhe i cilësisë së ushqimit nëpërmjet zhvillimit të një sektori konkurrues dhe inovativ agroushqimor

3.2.1.1 Politika 1: Objektivi specifik 1: Rritja e qëndrueshmërisë dhe e reziliencës/elasticitetit të fermave

3.2.1.2 Politika 1: Objektivi specifik 2: Rritja e konkurrueshmërisë dhe e orientimit drejt tregut të sektorit agroushqimor

3.2.1.3 Politika 1: Objektivi specifik 3: Përmirësimi i reagimit ndaj kërkesave të konsumatorëve për ushqim të sigurt, me vlera të larta ushqyese dhe të qëndrueshëm

Identifikimi i ndërhyrjeve sipas nevojave për mbështetje në kuadër të politikës 1, objektivit të përgjithshëm 1

3.2.2 Politika 1: Objektivi i përgjithshëm 2: Menaxhimi i qëndrueshëm i burimeve natyrore dhe veprimeve lidhur me klimën

3.2.2.1 Politika 1: Objektivi specifik 4: Kontributi në zbutjen dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, si dhe në energjinë e rinovueshme

3.2.2.2 Politika 1: Objektivi specifik 5: Nxitja e menaxhimit të qëndrueshëm dhe të efektshëm të burimeve natyrore

3.2.2.3 Politika 1: Objektivi specifik 6: Mbrojtja e biodiversitetit, rritja e shërbimeve të ekosistemit dhe ruajtja e habitateve dhe peizazhit

Identifikimi i ndërhyrjeve sipas nevojave në kuadër të politikës 1, objektivit të përgjithshëm 2

3.2.3 Politika 1: Objektivi i përgjithshëm 3: Forcimi i strukturës sociale-ekonomike të zonave rurale

3.2.3.1 Politika 1: Objektivi specifik 7: Forcimi i punësimit rural dhe i zhvillimit të biznesit

3.2.3.2 Politika 3: Objektivi specifik 8: Forcimi i formimit të kapitalit social për iniciativat e zhvillimit lokal gjithëpërfshirës

Identifikimi i ndërhyrjeve, sipas nevojave në kuadër të politikës 1, objektivit të përgjithshëm 3

3.2.4 Politika 2: Objektivi i përgjithshëm 4: Nxitja e zhvillimit të qëndrueshëm të peshkimit detar dhe të ujërave të brendshme

3.2.4.1 Politika 2: Objektivi specifik 9: Forcimi i akuakulturës dhe i tregjeve konkurruese dhe të qëndrueshme, si dhe i komuniteteve bregdetare të qëndrueshme

3.2.4.2 Politika 2: Objektivi specifik 10: Nxitja e peshkimit të qëndrueshëm dhe ruajtja e burimeve biologjike detare

Identifikimi i ndërhyrjeve, sipas nevojave, në kuadër të politikës 2, objektivit të përgjithshëm 4

Politika 3: Objektivat ndërsektorialë

3.2.5 Politika 3: Objektivi ndërsektorial 1: Forcimi i kapaciteteve institucionale dhe administrative drejt përafrimit me *acquis* të BE-së

3.2.6 Politika 3: Objektivi ndërsektorial 2: Transferimi i njohurive dhe i inovacionit

4 Pjesa III: Strategjia dhe instrumentet e ndërhyrjes

4.1 Strategjia e ndërhyrjes në kuadër të SBZHRP-së 2021–2027

4.2 Përshkrimi i instrumenteve dhe i masave të ndërhyrjes së planifikuara, në kuadër të SBZHRP 2021–2027

5 Përshkrimi i sistemit të monitorimit dhe të vlerësimit

6. Aneksat

6.1 Korniza logjike e SBZHRP-së me objektivat dhe treguesit (ndikimi, rezultati dhe *output-i*) për 2022–2027, e buxhetuar për periudhën 2022–2024

6.2 Plani i veprimit i MBZHR 2022–2024 për përgatitjen dhe zbatimin e ndërhyrjeve

Lista e tabelave

Tabela 3-1: Toka bujqësore sipas përdorimit (2019/2020)

Tabela 3-2: Sipërfaqet e kultivuara në Ha (2015–2020)

Tabela 3-3: Struktura e fermës në sektorin e prodhimit bimor (2019)

- Tabela 3-4: Bilanci tregtar në bujqësi (2015–2020, Shqipëria me të gjitha vendet)
 Tabela 3-5: Vështrim i përgjithshëm – Mundësitë dhe kërcënimet
 Tabela 3-6: Emetimet e GS-së nga bujqësia 2014–2018 (pa emetimet nga përdorimi i tokës dhe ndryshimi i përdorimit të tokës)
 Tabela 3-7: Mundësi – Kërcënime – Objektivi i përgjithshëm 2
 Tabela 3-8: Mundësitë dhe kërcënimet – Objektivi i përgjithshëm 3
 Tabela 3-9: Shpërndarja e OMP-ve në Shqipëri viti 2020
 Tabela 3-10: Mundësitë dhe kërcënimet – Objektivi i përgjithshëm 4
 Tabela 6-1: Korniza logjike në lidhje me objektivin dhe treguesit për 2024–2027 dhe buxhetin për 2022–2024
 Tabela 6 2 Plani i Veprimit i MBZHR-së për periudhën 2022–2024

Lista e figurave

- Figura 2 1: Klasifikimi rural i rajoneve në Shqipëri (tipologjia urbane-rurale e BE-së, rajonet e nivelit NUTS 3)
 Figura 3 1: Ndryshimi i parashikuar i temperaturave mujore për Shqipërinë në vitin 2020–2039
 Figura 3 1: Punësimi në sektorin e peshkimit
 Figura 3 2: Aktorët e SINJB-së në Shqipëri

Shkurtime

AGJVBP	Agjenda e gjelbër për vendet e Ballkanit Perëndimor
AFP	Arsimimi dhe formimi profesional
AM IPARD	Autoriteti menaxhues – Instrumenti për asistencë para aderimit për zhvillim rural
AKU	Autoriteti Kombëtar i Ushqimit
AT	Asistencë teknike
BE	Bashkimi Evropian
BB	Banka Botërore
BBP	Bioekonomia e bazuar në pyje
CEFTA	Marrëveshje e Tregtisë së Lirë për Evropën Qendrore
DP	Drejtoria e Përgjithshme
FAO	Organizata e Kombeve të Bashkuara për Ushqimin dhe Bujqësinë
GIZ	Agjencia Gjermane për Bashkëpunim Ndërkombëtar
GS	Gazet serrë
GVV	Grupet vendore të veprimit (në kuadër të qasjes LEADER)
HACCP	Analiza e rrezikut dhe pikat kritike të kontrollit
INSTAT	Instituti i statistikave
IPA	Instrumenti për asistencë para aderimit
IPARD	Instrumenti për asistencë para aderimit për zhvillim rural
KMBM	Kushte të Mira bujqësore dhe mjedisore
KNMPTA	Komisioni ndërkombëtar për mbrojtjen e peshkut ton të Atlantikut
KPNK	Kontributi i përcaktuar në nivel kombëtar
KKEPUBA	Komisioni Këshillimor Evropian për Peshkimin në Ujëra të Brendshme dhe Akuakulturë
KOPUB	Konfederata e Organizatave të Peshkimit në Ujëra të Brendshme
KPPM	Komisioni i Përgjithshëm i Peshkimit për Mesdheun
LEADER	Qasja e zhvillimit të rajoneve me drejtim/vendimmarrje të komunitetit (<i>Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale</i>)
MBZHR	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural
NjGj	Njësi Gjedhi (1 lope = 1 NJGJ)
OBU	Operatorët e Biznesit Ushqimor
OMP	Organizatave të Menaxhimit të Peshkimit
ONP (ILO)	Organizata Ndërkombëtare e Punës
OJF	Organizatë jofitimprurëse
OSHC	Organizatë e Shoqërisë Civile
OP	Organizata e Prodhuesve

OPU	Organizatave të Përdoruesve të Ujit
OTP (CMO)	Organizimi i Tregut të Përbashkët
OZHQ	Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm
PEI	Plani Ekonomik dhe i Investimeve (për Ballkanin Perëndimor)
PKIE	Plani Kombëtar për Integrim Evropian
PMBM	Praktikat e Mira Bujqësore dhe të Mjedisit
PMB	Produktet e Mbrojtjes së Bimëve
EOM	Emërtim Origjine i Mbrojtur
PPB	Politika e Përbashkët Bujqësore (BE)
PPP	Politika e Përbashkët e Peshkimit (BE)
PPPP	Peshkimi i Paligjshëm, i Paraportuar dhe i Parregulluar
PSHV	Peshkim në Shkallë të Vogël
PZHRQ	Projekti i Zhvillimit të Qëndrueshëm Rural i zbatuar nga GIZ-i në Shqipëri (GIZ-SRD)
QSH	Qeveria e Shqipërisë
QTTB	Qendrat të Transferimit të Teknologjive Bujqësore
RAM	Rezistencë Antimikrobiale
FADN	Rrjeti i të Dhënave të Llogarive në Ferma
RrKZHR	Rrjeti Kombëtar për Zhvillimin Rural
RUB	Rezervuarët Ujorë Bujqësorë
SBERAJ	Strategjia e BE-së për Rajonin Adriatik-Jonian
SBSH	Sipërfaqja Bujqësore e Shfrytëzuar
SBZHRP	Strategjia e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe i Peshkimit
SIAK	Sistemi i Integruar i Administrimit dhe i Kontrollit
SIPT (LPIS)	Sistemi i Identifikimit të Parcelave të Tokës
SIP-SI	Sistemi i Integruar i Planifikimit – Sistem Informacionit
SNJIB	Sistemi i Njohurive dhe Inovacionit në Bujqësi
SMA	Sistemi i Monitorimit të Aniëve
SKZHI	Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim
SZHL	Strategjitë e Zhvillimit Lokal
SHBB	Shoqëritë e Bashkëpunimit Bujqësor
SHKF	Shërbimi Këshillimor i Fermave
SHKEB	Shërbimi Kombëtar i Ekstensionit Bujqësor
SHOP	Shoqata e Organizatave të Prodhuesve
TI	Teknologjia e Informacionit
TGJM	Tregues Gjeografik i Mbrojtur
UBT	Universiteti Bujqësor i Tiranës
VSHB	Vlerë e Shtuar Bruto
VKM	Vendim i Këshillit të Ministrave
ZPA	Zona e Përcaktuar për Akuakulturë

1. Pjesa I: Konteksti strategjik

1.1 Qëllimi i strategjisë

Strategjia e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Peshkimit 2021–2027 (SBZHRP 2021–2027) është dokumenti politik i qeverisë shqiptare, i cili synon të përcaktojë objektivat, të krijojë kuadrin e nevojshëm institucional, të politikave dhe të instrumenteve që mundësojnë arritjen e këtyre objektivave për zhvillimin e qëndrueshëm të bujqësisë, zonave rurale dhe peshkimit, si dhe përmbushjen e angazhimeve, në kuadër të procesit të përafrimit të Shqipërisë në BE.

Ky dokument u hartua në mbështetje të synimeve të Qeverisë Shqiptare për të përcaktuar kuadrin strategjik për zhvillimin e qëndrueshëm të sektorit agroushqimor në shtatë vjetët, 2021–2027, për përmbushjen e nevojave reale të aktorëve dhe grupeve të interesit, për të përballuar sfidat afatmesme dhe afatgjata lidhur me sigurimin e ushqimit, rritjes së të ardhurave, efektet e ndryshimit të klimës, ruajtjen e biodiversitetit, për të zhvilluar dhe bërë më konkurruese ekonomitë familjare në zonat rurale, bazuar në politika që mbështesin përdorimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore, përdorimin eficient të inpueteve bujqësore dhe peshkimit, si dhe njohurive bujqësore dhe inovacionit.

Kuadri i përcaktuar në këtë strategji ofron një bazë solide, jo vetëm për realizimin e objektivave të parashikuar për periudhën 2021–2027, por edhe për zhvillimin e mëtejshëm të sektorit agroushqimor në përmbushje të vizionit “Bujqësia 2030”.

1.2 Metodologjia

SBZHRP 2021–2027 nga njëra anë pasqyron arritjet e deritanishme në zhvillimin dhe modernizimin e Bujqësisë, Zonave Rurale dhe Peshkimit, konsolidimin e mëtejshëm të këtyre sektorëve dhe, gjithashtu, orientohet në zbatimin e prioriteteve të Qeverisë së Shqipërisë në bujqësi, zhvillimin rural dhe peshkim për periudhën 2021–2025.

Më tej, SBZHRP-ja i vendos arritjet e deritanishme në kuadrin e përpjekjeve të sektorit të bujqësisë, zonave rurale dhe peshkimit në Shqipëri në koherencë me procesin e përafrimit me BE, siç përcaktohet në Planin Kombëtar për Integrimin Evropian (PKIE 2021–2023). Ky dokument është i orientuar drejt objektivave të Politikës së Përbashkët Bujqësore të BE-së (PPB) dhe Politikës së Përbashkët të Peshkimit të BE-së (PPP).

Procesi i hartimit të kësaj strategjie u drejtua nga Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural nëpërmjet Grupit Ndërinstitucional të Punës, i cili u ngrit me urdhrin nr. 63, datë 5.2.2021, të ministrit të Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural.

Mbështetja kryesore teknike për hartimin e strategjisë është ofruar nga Projekti GIZ-SRD “Zhvillimi i Qëndrueshëm i Zonave Rurale në Shqipëri”, financuar nga Qeveria Gjermane dhe zbatuar nga *GFA Consulting Group*, Hamburg/Gjermani.

Krahas asistencës teknike të ekspertëve kombëtarë dhe ndërkombëtarë, nga takimet apo tryezat e punës me aktorë të sektorit privat apo përfaqësues të organizatave, aktive në këta sektorë janë marrë në konsideratë qëndrime dhe propozime të vlefshme.

Ndihmë të veçantë kanë dhënë edhe ekspertë të Universitetit Bujqësor të Tiranës, por edhe Organizatave Ndërkombëtare, si UNDP, FAO etj.

Hartimi i SBZHRP-së është bërë duke u bazuar në grumbullimin dhe analizimin e të dhënave dhe evidentimin e nevojave dhe potencialeve për zhvillim bazuar në analizat SWOT, të realizuara nëpërmjet nëntë studimeve të pavarura sektoriale, si edhe në analizën e dokumenteve dhe politikave të tjera përkatëse të hartuara nga Qeveria Shqiptare. Të dhënat e analizuara përfshijnë periudhën 2015–2020 dhe reflektojnë edhe ndikimin e pandemisë së COVID-19 nga viti 2020 e në vazhdim.

1.3 Përmbushja e vizionit/objektivave të Strategjisë për Zhvillim dhe Integrim (SKZHI) për Bujqësinë, Zhvillimin Rural dhe Peshkimin

Kuadri strategjik që ofron ky dokument, SBZHRP 2021–2027 bazohet në orientimin e arritjet e konfirmuara pozitive të Strategjisë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim (SKZHI) 2015–2020, si dhe në vizionin e draftit SKZHI III 2020–2025.

Në mënyrë specifike SKZHI II (2015–2020), parashikon në shtyllën 4: Sigurimin e rritjes ekonomike, nëpërmjet ndërlidhjes, përdorimit të qëndrueshëm të burimeve dhe zhvillimit të territorit, dhe ka objektiva strategjike, si më poshtë:

1. Nxitja e prodhimit të qëndrueshëm ushqimor dhe cilësisë përmes zhvillimit të një sektori agroushqimor konkurrues dhe novator që është në gjendje t’i bëjë ballë trysnive nga konkurrenca;

2. Përmbushja e standardeve dhe kërkesave të tregut të BE-së, deri në vitin 2020 nëpërmjet:

a) rritjes vjetore të prodhimtarisë së krahut të punës në bujqësi, për njësi vjetore pune (NJVP)/punonjësit me kohë të plotë;

b) garantimit që fermat dhe operatorët e regjistruar të agropërpunimit të jenë në përputhje të plotë me standardet e BE-së (aplikimi i standardeve për fermat dhe operatorët e regjistruar të agropërpunimit, sipas normave të BE-së);

c) rritjes së madhësisë mesatare të fermave dhe rritjes së madhësisë mesatare të fermave tregtare;

ç) përmirësimit të organizimit të zinxhirit të vlerave me anë të krijimit të shoqatave dhe grupeve të prodhuesve dhe llojeve të ngjashme bashkëpunimi midis fermerëve;

d) përmirësimit të raportit eksport-import;
dh) sigurimit të menaxhimit të përgjithshëm të qëndrueshëm të burimeve natyrore dhe bujqësore përmes zhvillimit të GVV-ve kombëtare, që marrin në konsideratë specifikat e peizazhit, tokës bujqësore dhe klimës në Shqipëri.

3. Sigurimi i menaxhimit të qëndrueshëm të burimeve natyrore dhe ndërmarrja e veprimeve klimatike, nëpërmjet:

a) një menaxhimi më të mirë të pyjeve dhe ujërave dhe aplikimit të metodave të prodhimit bujqësor, duke mbrojtur mjedisin dhe zbutjen e efekteve të ndryshimeve klimatike;

b) rritjes së numrit të fermave organike të certifikuara; dhe

c) rritjes së numrit të fermave që kanë të ardhura jobujqësore.

4. Balancimi i zhvillimit territorial në zonat rurale përmes promovimit të diversifikimit të veprimtarive ekonomike, krijimit të vendeve të punës, përfshirjes sociale dhe përmirësimit të kushteve të jetesës, nëpërmjet:

a) krijimit të vendeve të reja të punës në aktivitetet e agropërpunimit;

b) ngritjes së mikrondërmarrjeve të reja, bashkë me krijimin e vendeve të reja të punës në zonat rurale përmes diversifikimit të aktiviteteve që gjenerojnë të ardhura;

c) krijimit të vendeve të reja të punës në aktivitete jobujqësore dhe shërbime të tjera;

ç) rritjes së numrit të fermerëve me të ardhura jo nga fermat;

d) promovimit të vetëpunësimit dhe aktiviteteve sipërmarrëse tek emigrantët e rikthyer në zonat rurale dhe formalizimi i aktiviteteve të tyre.

5. Vijmësia e zhvillimit të sektorit dhe sigurimi i menaxhimit të qëndrueshëm të burimeve peshkore të ujërave detare dhe të brendshme nëpërmjet:

a) përpilimit të një plani shumëvjeçar për menaxhimin e qëndrueshëm të burimeve të gjalla të ujërave detare dhe atyre të brendshme;

b) krijimit të një sistemi efikas për mbledhjen e të dhënave mbi flotën e peshkimit, sasinë e peshkimit, statusin biologjik të popullatave në ujërat dhe akuakulturën shqiptare;

c) ndërtimit të një porti peshkimi në Durrës, bashkë me tregjet e peshkut për tregtinë me shumicë;

ç) instalimit të infrastrukturës së nevojshme për riparimin e mjeteve të peshkimit në të katërta portet (Shëngjin, Durrës dhe Vlorë, Sarandë);

d) forcimit të kapaciteteve njerëzore dhe atyre të infrastrukturës për kontrollin e veprimtarive të peshkimit dhe akuakulturës (si p.sh.: pajisjet, instrumente të logjistikës për komunikimin e të dhënave në rolin e inspektoratit brenda strukturës të ngritur për monitorimin dhe mbikëqyrjen e peshkimit dhe akuakulturës);

dh) bashkëpunimit më të madh me organet rajonale dhe ndërkombëtare të peshkimit dhe akuakulturës (pjesëmarrës në aktivitete dhe grupet e ngritura të punës); dhe

e) menaxhimit dhe mbrojtjes së burimeve të peshkimit në përputhje me Politikën e Përbashkët për Peshkimin të BE-së.

6. Përmirësimi i statistikave të bujqësisë, pyjeve dhe peshkimit dhe përafrimit të tyre me FADN;

7. Menaxhim efektiv i fondeve publike për bujqësinë dhe zhvillimin rural, përmes draftimit të ligjeve dhe rregulloreve që lidhen me menaxhimin e fondeve, monitorimin periodik dhe publikimin e raporteve të fondeve të përdorura dhe listave të përfituesve.

1.4 Objektivat e Qeverisë Shqiptare në programin e periudhës 2021–2025 dhe kontributi i SBZHRP 2021–2027 në përmbushjen e tyre

Kuadri strategjik i SBZHRP 2021–2027 dhe ndërhyrjet e programuara në këtë dokument i shërbejnë përmbushjes së vizionit, objektivave dhe prioriteteve të Qeverisë Shqiptare për bujqësinë, zhvillimin rural dhe peshkimin, janë parashtruar në programin e saj 2021–2025, si më poshtë:

Zhvillimi bujqësor dhe rural nëpërmjet:

- Përmirësimin në vazhdimësi të cilësisë së jetës në zonat rurale dhe diversifikimi i hapësirave dhe i mundësive për aktivitete ekonomike.

- Promovimin të eliminimit të dallimeve në standardet e jetesës ndërmjet zonave rurale dhe atyre urbane, përmes investimeve të vazhdueshme në infrastrukturën publike rurale në shërbim të aktiviteteve ekonomike të aktorëve në bujqësi, si p.sh. nëpërmjet investimeve në ujësjellës dhe në kanalizime, furnizim me energji elektrike, shëndetësi dhe arsim, infrastrukturë rrugore dhe përmirësim të teknologjisë dhe të njohurive mbi teknologjitë e avancuar të prodhimit dhe të mbështetjes për ndërveprim më të madh ekonomik dhe social ndërmjet aktorëve.

Rritja e eksportit të produkteve bujqësore dhe të peshkimit dhe rritja e vlerës së shtuar në vend nëpërmjet:

- Orientimin të investimeve në zgjerimin e zinxhirit të vlerës në përpunimin bujqësor;
- Lehtësimin të blerjes së makinerive dhe të pajisjeve për përpunimin bujqësor, duke ofruar amortizimin e përsheptuar me dyfishin e normës për ndërmarrjet ekzistuese;
- Përmirësimin të aksesit në tregjet e reja ndërkombëtare nëpërmjet informacionit dhe lehtësimin të marrëveshjeve tregtare;
- Përmirësimin të standardeve të produkteve bujqësore nëpërmjet mbështetjes të prodhimit organik, dhe futjes të standardeve të cilat lehtësojnë eksportet si GLOBALG.A.P. etj.

Zhvillimi i qëndrueshëm i turizmit rural dhe agroturizmit nëpërmjet:

- Mbështetjes për diversifikimin e aktiviteteve ekonomike në zonat rurale;
- Mekanizmave të mbështetjes për të rritur numrin e bizneseve të agroturizmit dhe të bujtinave;
- Masave nxitëse për emigrantët, të rinjtë dhe për përfshirjen e shtuar të pjesëmarrjes të grave në këtë sektor.

Rritja e mbështetjes për bujqësinë, blegtorinë dhe zhvillimin rural nëpërmjet:

- Mbështetjes të drejtpërdrejtë për fermerët me 70 milionë €, nëpërmjet programeve të naftës për traktorët dhe skemave të tjera kombëtare të mbështetjes.
- Mbështetjes me 146 milionë € nëpërmjet programit IPARD III (financim kombëtar dhe nga BE-ja).

TVSH zero për:

- Makineritë bujqësore, të importit dhe vendësk
- 27 zëra doganorë në bordin e anijeve të peshkimit;
- Rrjetat, anijet, pajisjet elektronike, frigoriferë, motorë detarë etj., mjetet e lundrimit për peshkim në bordin a anijeve të konsideruara si pajisje në bord;
- Blerjen e naftës për anijet e peshkimit me 0 akcizë, 0 taksë për karburant dhe 0 taksë për karbon;
- Tarifa zero (0) për regjistrimin dhe vaksinimin e detyrueshëm të kafshëve.

1.5 Ndërlidhja me objektivat për zhvillim të qëndrueshëm dhe Agjenda 2030

Objektivat e SBZHRP-së me ndërhyrjet e tyre specifike kontribuojnë në arritjen e **objektivave të mëposhtëm të Zhvillimit të qëndrueshëm (OZHQ)** të Agjendës së OKB 2030:

- **OZHQ 2**, për të arritur sigurimin e ushqimit dhe të ushqyerjes të përmirësuar dhe për të promovuar një bujqësi të qëndrueshme duke përfshirë peshkimin;
- **OZHQ 5**, barazia gjinore është një temë horizontale në strategji;
- **OZHQ 12**, për të siguruar modele të qëndrueshme të konsumit dhe të prodhimit në sektorin agror ushqimor dhe të peshkimit;
- **OZHQ 13**, për të nxitur veprime për të luftuar ndryshimin e klimës dhe ndikimet e saj;
- **OZHQ 14**, për të ruajtur dhe përdorur në mënyrë të qëndrueshme Detin Mesdhe dhe burimet detare për zhvillim të qëndrueshëm;
- **OZHQ 15**, për të mbrojtur, rivendosur dhe promovuar përdorimin e qëndrueshëm të ekosistemeve tokësore me vëmendje të veçantë për të frenuar dhe përmblytur fenomenin e degradimit të tokës dhe humbjen e biodiversitetit;

- **OZHQ 17**, për të rritur partneritetin global, për të forcuar strukturat e bashkëpunimit për zhvillim të qëndrueshëm në shkëmbimin e njohurive, ekspertizës, inovacioneve dhe burimeve financiare.

1.6 Barazia gjinore, të drejtat e pakicave dhe grupet e cenushme

- Elementet e barazisë gjinore, si edhe të drejtave të njeriut në kontekstin e grupeve të marxhinalizuara në kontekstin strategjik janë të reflektuara në dokument në atë mënyrë që mundësojnë monitorimin e tyre, në lidhje me përputhshmërinë dhe realizimin e tyre nëpërmjet Grupeve të Integruara të Menaxhimit të Politikave (GIMP), të koordinuara nga Zyra e Kryeministrit (ZK).

- SBZHRP 2021–2027 është, gjithashtu, në përputhje me udhërrëfyesin e BE-së për “Planin e Veprimit për Barazinë Gjinore dhe Fuqizimin e Grave, 2021–2025”, në lidhje me të drejtat ekonomike dhe sociale dhe fuqizimin e vajzave dhe grave, dhe duke përfshirë rolin e grave dhe vajzave në tranzicionin e gjelbër dhe transformimin digjital në sektorët që mbulon kjo strategji.

- Direktiva e riformuar e BE-së (2006/54/KE) për Mundësitë e Barabarta dhe Trajtimin e Barabartë të grave dhe të burrave në punësim dhe profesion është marrë në konsideratë nga administrata publike shqiptare.

- Në të gjitha fazat e hartimit të kësaj Strategjie, por edhe të zbatimit të saj përmbahen elemente që fuqizojnë pjesëmarrjen e grave dhe të burrave, në mënyrë të balancuar. Strategjia synon t’u japë grave mundësi të barabarta dhe reale në aksesin dhe përfitimin e fondeve publike. Veprime avantazhuese, si p.sh. pikë më të larta për grandet IPARD III dhe mundësi të barabarta për akses në pagesat e drejtpërdrejta, do të vazhdojnë të zbatohen.

- Ndërhyrjet synojnë të respektojnë plotësisht të drejtat e të gjithë individëve, duke përfshirë të rinjtë dhe minoritetet dhe grupet e marxhinalizuara.

- Aksesin në informacion, në kontekstin e zbatimit të Strategjisë, do të sigurohet pa marrë parasysh gjininë apo përkatësinë etnike.

1.7 Ndërlidhja me kuadrin e politikave përkatëse të BE-së, në kuadër të procesit të integritimit evropian

Politika e përgjithshme e Shqipërisë është e orientuar drejt **anëtarësimit në BE**. Në qershor të vitit 2014, Shqipërisë iu akordua statusi i vendit kandidat. Në qershor të vitit 2018, Këshilli Evropian përcaktoi rrugën drejt hapjes së negociatave të anëtarësimit në BE dhe në 25 mars të vitit 2020, vendosi të hapë negociatat e anëtarësimit me Republikën e Shqipërisë, duke marrë parasysh progresin e arritur mbi reformat dhe përmbushjen e kushteve të përcaktuara në unanimitet nga Këshilli i qershorit 2018. Në kontekstin e përafrimit gradual me *acquis* të BE-së, në përgjithësi edhe me Politikën e Përbashkët Bujqësorë (PPB) dhe Politikën e Përbashkët të Peshkimit të BE-së (PPP) iu është kushtuar një vëmendje e konsiderueshme përafrimit dhe zhvillimit të qëndrueshëm të bujqësisë, zhvillimit rural dhe peshkimit, për shkak të rëndësisë së tyre ekonomike dhe sociale dhe ku janë të punësuar dhe jetojnë rreth 40% e popullsisë në Shqipëri.

Për të përballuar sfidat aktuale, por edhe ato të pritshme në të ardhmen e afërt apo afatmesme në sektorët e bujqësisë, zhvillimit rural dhe të peshkimit, ato globale por edhe ato në kuadër të procesit të përafrimit në BE, politikat dhe objektivat e parashtruar në SNBZHRP 2021–2027 janë bazuar në Planin Kombëtar për Integrimin Evropian dhe përkatësisht të kërkesat dhe objektivat e parashtruar në kapitujt e negociatave 11 (Bujqësia dhe Zhvillimi Rural), 12 (Siguria Ushqimore, Veterinaria dhe Mbrojtja e Bimëve) dhe 13 (Peshkimi).

Draftkorniza negociatore e muajit korrik të vitit 2020 përcaktoi direktivat dhe parimet për negociatat e anëtarësimit me një metodologji të re për Shqipërinë si vend kandidat. Korniza nuk është nënshkruar ende. Ajo integron metodologjinë e rishikuar të zgjerimit, merr parasysh kuadrin ligjor e strategjik të BE-së (EU-*acquis*), gjithashtu edhe PPB-në e BE-së e pas vitit 2020 dhe pasqyron, siç duhet arritjet dhe situatën specifike të Shqipërisë.

Në hartimin e dokumentit janë konsideruar edhe në rekomandimet e raportprogresit të vitit 2021 të BE-së për Shqipërinë, si më poshtë:

Në lidhje me kapitullin 11: Bujqësia dhe Zhvillimi Rural

- Krijimi i regjistrit të fermave, përmirësimi i regjistrit të kafshëve të gjalla dhe miratimi i një plan për të ngritur Rrjetin e të Dhënave Ekonomike të Fermave (FADN) për të ofruar të dhëna të vlefshme (garantuara) për politikëbërjen;

- Ngritja dhe garantimi i kapaciteteve administrative të nevojshme për të përgatitur dhe zbatuar nëntë masat e programi IPARD III (2021–2027), duke garantuar kushtet për akreditimin e tij nga BE-ja;

- Plotësimi i kuadrin ligjor për vreshtarinë dhe verën, për skemat e cilësisë dhe për prodhimin organik: të garantojë kapacitetet institucionale dhe administrative për zbatimin e tyre.

- Rritjen në vazhdimësi të buxheti kombëtar për bujqësinë, zhvillimin rural dhe peshkimin, duke e bërë mbështetjen financiare kombëtare të bashkërenduar me mbështetjen nëpërmjet IPARD-së;

- Përfundimin e reformës së shërbimit këshillimor bujqësor, duke e integruar atë në sistemin e integruar të njohurive dhe të inovacionit, të përputhur plotësisht me sistemin AKIS, të zbatuar në kuadër të zbatimit të PPP në vendet anëtare të BE-së.

Në lidhje me kapitullin 12 – Siguria ushqimore, politika për sigurinë ushqimore, veterinarinë dhe ajo fitosanitare, në veçanti:

- Do të përfundojë reforma për ristrukturimin e shërbimit veterinar, për ta bërë këtë shërbim plotësisht operacional;

- Ngritja e kapaciteteve efektive për mbikëqyrjen dhe kontrollin e sëmundjeve kryesore infektive përfshirë sëmundjen e tërbimit (*rabies*);

- Vazhdimi në mënyrë eficiente i programit të vaksinimit kundër tërbimit 2020–2022;

- Përgatitja e kuadrit ligjor përkatës, që rregullon kontrollet zyrtare, në lidhje me sigurinë ushqimore, shëndetin e kafshëve dhe të bimëve në të njëjtën linjë me parashtrimet e kuadrit ligjor të BE-së (*EU acquis*), në kuadrin e një politike kombëtare të konsoliduar.

Në lidhje me përgatitjet për negocimin e kapitujve 11, 12, 13, në kuadër të procesit të anëtarësimit evropian, SNBZHRP 2021–2027, shtron bazat dhe vendos kuadrin për reformat që nevojiten për përshtatjen e hartimit të dokumenteve të politikave kombëtare të bujqësisë, zhvillimit rural dhe të peshkimit me metodologjinë e hartimit, si edhe me objektivat e planeve strategjike të zbatimit të PPB 2021–2027 të vendeve anëtare të BE-së, në të cilët përcaktohen instrumentet dhe metodologjia e arritjes së këtyre objektivave të përcaktuar në PPB të reformuar të BE-së (2022–2027) dhe adaptimin e nëntë objektivave të saj në politika kombëtare. Një shtyllë e dytë ku bazohet SBZHRP 2021–2027 janë edhe objektivat e Politikës së Përbashkët Evropiane të Peshkimit (CFP).

Për më tepër SBZHRP 2021–2027 integron edhe: i. masat e përcaktuara në shtyllën V të Agjendës së Gjellbër të Vendeve të Ballkanit Perëndimor (11/2020); ii. reflekton prioritetet e Planit Ekonomik dhe Investimeve të BE-së (EIP) për Ballkanin Perëndimor; iii. prioritetet e Strategjisë së BE-së për Rajonin e Adriatikut dhe Jonit (EUSAIR); iv. kontribuon në gjashtë objektiva strategjike (SDG) të Agjendës 2030 të OKB-së; dhe v. të angazhimeve dhe marrëveshjeve të tjera ndërkombëtare të nënshkruara nga Qeveria e Shqipërisë.

Pika të tjera referimi të **SBZHRP-së në kontekstin e procesit të anëtarësimit në BE** janë:

- **Përcaktimet e PPB-së të BE-së të pas vitit 2020** për përpunimin e planeve strategjike, me qasjen e re të saj të orientuar drejt rezultateve dhe të strukturuar rreth nëntë objektivave specifike dhe të një objektiv horizontal, të cilët sigurojnë orientimin e kuadrit strategjik dhe metodologjinë e SBZHRP-së.

- **Agjenda e Gjellbër për vendet e Ballkanit Perëndimor (AGJBP)** (Deklarata e Sofjes, 11/2020) pasqyron **angazhimet e Marrëveshjes së Gjellbër të BE-së**, me Strategjinë e BE-së “Nga ferma në tavolinë” (05/2020), për një sektor të qëndrueshëm agroushqimor dhe Strategjinë

e BE-së për Biodiversitetin 2030 (05/2020) për mbrojtjen dhe rikuperimin e natyrës. SBZHRP-ja është më ambicioze në drejtim të mjedisit, duke marrë parasysh kontekstin e fazës përgatitore të Shqipërisë për hapjen e negociatave me BE-në, në mënyrë që të kontribuojë në mënyrë progresive në angazhimet e Agjendës së Gjelbër për Ballkanin Perëndimor. Si rezultat, masat mbështetëse të lidhura me mjedisin, klimën dhe biodiversitetin do të jenë të pranueshme për të përfunduar intensitet më të lartë të ndihmës. Në mënyrë të ngjashme, sektori i peshkimit pritet të kontribuojë në zhvillimin e ekonomisë blu dhe të mbështesë objektivat e BE-së lidhur me klimën.

- **Plani Ekonomik dhe i Investimeve (PEI)** për Ballkanin Perëndimor (i miratuar më 6/10/2020), i cili përcakton si prioritet për ndihmën e BE-së transformimin e qëndrueshëm të sistemeve agroushqimore dhe zhvillimin rural. Peshkimi është identifikuar ndërsektorët kyç për prodhimin primar të ushqimit, me një potencial të madh për zhvillim të mëtejshëm të qëndrueshëm ekonomik dhe për t'i bërë komunitetet rurale më tërheqëse.

- **Strategjia e BE-së për Rajonin Adriatik dhe Jonian** e pas vitit 2020 (EUSAIR) përfshin objektivat mbi habitatet tokësore transnacionale dhe biodiversitetin dhe ofertën e diversifikuar turistike, si pjesë e synimit të politikës për zhvillimin rural, synim që pasqyrohet në SBZHRP 2021–2027, ndërsa objektivi i politikës së peshkimit në SBZHRP është në përputhje me promovimin e qëndrueshmërisë, diversifikimit dhe konkurrencës në sektorët e peshkimit dhe të akuakulturës. Pikat kryesore të EUSAIR 2021–2027 përfshijnë veprime për të përmirësuar nivelet e aftësive dhe të ekspertizës për fuqinë punëtore në sektorin detar dhe ekonominë blu.

2. Kuadri ligjor, institucional dhe arritjet kryesore

2.1 Kuadri ligjor

Aktet ligjore kryesore në fuqi, që rregullojnë veprimtarinë e sektorit të bujqësisë, zhvillimit rural dhe peshkimit janë, si më poshtë:

1. Ligji nr. 9817/2007, “Për bujqësinë dhe zhvillimin rural”;
2. Ligji nr. 9863 datë 28.1.2008, “Për ushqimin”;
3. Ligji nr. 10465, datë 29.9.2011, “Për shërbimin veterinar në Republikën e Shqipërisë”;
4. Ligji nr. 105/2016, “Për mbrojtjen e bimëve”;
5. Ligji nr. 87/2013, “Për kategorizimin e prodhimit, emërtimin dhe tregtimin e vajit të ullirit dhe vajit të bërsisë së ullirit”;
6. Ligji nr. 10416, datë 7.4.2011, “Për materialin mbjellës dhe shumëzues bimor”;
7. Ligji nr. 8691, datë 16.11.2000, “Për prodhimin dhe tregtimin e duhanit dhe të cigareve”;
8. Ligji nr. 17/2020, “Për produktet plehëruese”;
9. Ligji nr. 106/2016, “Për prodhimin biologjik, etiketimin e produkteve biologjike dhe kontrollin e tyre”;
10. Ligji nr. 64/2012, “Për peshkimin”;
11. Ligji nr. 103/2016, “Për akuakulturën”;
12. Ligji nr. 8752/2001, “Për krijimin dhe funksionimin e strukturave për administrimin dhe mbrojtjen e tokës”;
13. Ligji nr. 8312/1998, “Për tokat bujqësore të pandara”;
14. Ligji nr. 9244/2004, “Për mbrojtjen e tokës bujqësore”;
15. Ligji nr. 8318/1998, “Për dhënien me qira të tokës bujqësore e pyjore, të livadheve dhe kullotave që janë pasuri shtetërore”;
16. Ligji nr. 24/2017, “Për administrimin e ujitjes dhe të kullimit”;
17. Ligji nr. 8/2019, “Për skemat e cilësisë së produkteve bujqësore dhe ushqimore”;
18. Ligji nr. 38/2012, “Për shoqëritë e bashkëpunimit bujqësor”;
19. Ligji nr. 8702/2000, “Për identifikimin dhe regjistrimin e kafshëve dhe të fermave blegtorale”;
20. Ligji nr. 9441/2005, “Për prodhimin, grumbullimin, përpunimin dhe tregtimin e qumështit dhe të produkteve me bazë qumështi”;

21. Ligji nr. 9525/2005, “Për aderimin e Republikës së Shqipërisë në Konventën e vitit 1979, “Për ndotjen ndërkufitare të ajrit në distancë të madhe”;
22. Ligji nr. 162/2014, “Për mbrojtjen e cilësisë së ajrit dhe mjedisit”;
23. Ligji nr. 155/2020, “Për ndryshimet klimatike”;
24. Ligji nr. 27/2016, “Për menaxhimin e kimikateve”;
25. Ligji nr. 10277/2010, “Për aderimin aderimin e Republikës së Shqipërisë në Konventën e Roterdamit, “Mbi procedurën e njoftimit të pëlqimit paraprak për disa kimikate dhe produkte të rrezikshme për mbrojtjen e bimëve në tregtinë ndërkombëtare”;
26. Ligji nr. 9263/2010, “Për aderimin e Republikës së Shqipërisë në Konventën e Stokholmit, “Për ndotësit organike të qëndrueshëm””.

2.2 Dokumentet strategjike

SBZHRP 2021–2027 konsolidon qëllimet e politikave dhe arritjet e reformave të realizuara, bazuar në dokumentet strategjike të ndërlidhura, në veçanti:

- Strategjinë Ndërsektoriale për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural (SNBZHR 2014–2020; VKM nr. 709/29.10.2014);
- Strategjinë Kombëtare të Peshkimit 2016–2021 (VKM nr. 701/12.10.2016);
- Strategjinë Kombëtare për Ujitjen dhe Kullimin 2019–2021 (VKM nr. 345/22.5.2019) për infrastrukturën bujqësore;
- Strategjinë Kombëtare për Konsolidimin e Tokës (VKM nr. 700/12.10.2016);
- Politikat Strategjike për Mbrojtjen e Biodiversitetit 2016–2020 (VKM nr. 31/20.1.2016);
- Strategjinë Kombëtare për Zhvillimin e Qëndrueshëm të Turizmit 2019–2023 (VKM nr. 413/19.6.2019), në lidhje me zhvillimin e qëndrueshëm të turizmit agrorural;
- VKM-në nr. 595, datë 10.9.2014, “Për miratimin e Strategjisë Kombëtare për Cilësinë Ajrit të Mjedisit”;
- VKM-në nr. 412, datë 19.6.2019, “Për miratimin e Planit Kombëtar për Menaxhimin e Cilësisë së Ajrit”;
- VKM-në nr. 162, datë 19.2.2020, “Për rregullat e hollësishme për hartimin, miratimin, rishikimin dhe zbatimin e programeve të pakësimit të shkarkimeve në ajër”;
- VKM-në nr. 872, datë 19.12.2021, “Për miratimin e planit kombëtar të energjisë dhe klimës”;
- VKM-në nr. 568, datë 6.10.2021, “Për miratimin e Kontributit Kombëtar të Përcaktuar”;
- Parimet horizontale që lidhen me strategjitë kombëtare, si për Barazinë Gjinore, Decentralizimin dhe Qeverisjen Vendore, Reformën e Administratës Publike dhe kundër Korrupsionit.

2.3 Arritjet dhe mësimet

Spektori i bujqësisë, zhvillimit rural dhe peshkimit përgjatë viteve të fundit ka pësuar transformime të rëndësishme dhe ka njohur një rritje progresive, referuar kjo treguesve të prodhimit, të ardhurave dhe të punësimit të familjeve rurale. Po kështu, janë përmirësuar ndjeshëm edhe standardet e sigurisë ushqimore për konsumatorët.

Referuar të dhënave statistikore, për periudhën 2017–2020, bujqësia është orientuar drejt produkteve me avantazhe konkurruese dhe krahasuese, të cilat sigurojnë edhe të ardhura më të mëdha për njësi sipërfaqeje dhe që kanë potencial për eksport.

Në këto vite janë mbështetur dhe stimuluar ndryshimet në strukturën e mbjelljeve të produkteve bujqësore, në funksion të rritjes së prodhimitarisë, zbatimit të standardeve të larta dhe plotësimin e kërkesave të tregjeve të brendshme dhe atij ndërkombëtar. Ndryshimet më të mëdha në strukturën e mbjelljeve kanë ndodhur kryesisht në zinxhirët e vlerës të perimeve, pemëve frutore, ullinjve, agrumeve, bimëve mjekësore dhe aromatike, luleshtrydheve etj., jo vetëm për plotësimin e nevojave të tregut të brendshëm, por duke rritur në mënyrë të konsiderueshme edhe volumet e eksporteve.

Veçanërisht, pozitive ka qenë rritja e sipërfaqes dhe e prodhimit të perimeve në serra dhe në tunele plastike. Vetëm sipërfaqja e serrave është rritur me rreth 22%. Pjesa më e madhe e këtij prodhimi ka destinacion eksportin në shumë vende të rajonit dhe më gjerë.

Sektori i prodhimit blegtoral, me gjithë vështirësitë që paraqet puna për blegtorët ka qëndrueshmëri në prodhimin e qumështit, si nga gjedhi edhe të imtat, por edhe të mishit për furnizimin e tregut të brendshëm. Nevojat për qumësht plotësohen thuajse plotësisht nga prodhimi vendës.

Fermerët blegtorë po arrijnë çmime më të larta për lëndën e parë nga tregu vendës dhe industria përpunuese. Sektori i shpendëve, prodhimi i vezëve dhe i mishit, përfaqësohet nga stabilimente moderne, të cilat kanë një performancë të mirë.

Rritja e eksporteve të produkteve bujqësore dhe të peshkimit

Eksportet nga bujqësia në vitin 2020 krahasuar me vitin 2017 janë rritur me 33.3%; peshkimi është rritur me 31.8%, ndërsa agroindustria me 23.7%.

Eksportet, në total nga bujqësia, blegtoria, peshkimi dhe agroindustria në vitin 2020 u rritën me 27.5%, krahasuar me vitin 2017, ndërsa krahasuar me vitin 2013 janë rritur me 168.7%.

Si rrjedhojë, raporti i eksporteve kundrejt importit ka njohur një përmirësim të vazhdueshëm dhe të ndjeshëm në favor të eksporteve. Kështu, ky raport, në fund të vitit 2020 arriti në 1:2.95 nga 1:5.92 që ishte në vitin 2013.

Rritja e numrit të pikave të grumbullimit të produkteve

Në shkallë vendi funksionojnë rreth 224 pika grumbullimi (172 pika të grumbullimit të frutave dhe perimeve, 42 pika grumbullimi për bimët mjekësore dhe aromatike, si dhe 10 pika të tjera me destinacione të ndryshme). Nga 224 pika grumbullimi në total 60 pika grumbullimi kryejnë aktivitet në qarkun Fier, 10 në Vlorë, 15 në Gjirokastrë, 49 në Korçë, 11 në Elbasan, 15 në Berat, 12 në Tiranë, 19 në Durrës, 12 në Dibër, dhe nga 7 subjekte në qarqet Shkodër, Lezhë dhe Kukës. Nga 172 pika të grumbullimit të frutave dhe të perimeve 70 prej tyre garantojnë magazinimin në dhoma frigoriferike. Këto të fundit janë të lokalizuara kryesisht në qarqet e Korçës, Dibrës dhe Fierit.

Pikat e grumbullimit bashkëpunojnë me rreth 35 mijë fermerë. Ato janë të shpërndara në të gjithë territorin ku zhvillohet bujqësi intensive dhe që kryesisht synojnë eksportin e produkteve agrourbanore.

Rritja e vazhdueshme e mbështetjes me financime për investime për fermerët dhe agropërpunuesit dhe për sipërmarrësit në zonat rurale për diversifikim të aktivitetit ekonomik

MBZHR-ja, gjatë viteve të fundit, në sajë të politikave që u përgjigjen nevojave të fermerëve, agropërpunuesve dhe sipërmarrësve në zonat rurale, të krijimit të strukturave të nevojshme dhe instalimit të instrumenteve të përshtatshme ka rritur ndjeshëm investimet në bujqësi, zhvillim rural dhe në peshkim, duke i përdorur me efikasitet maksimal burimet financiare në dispozicion.

Burimet financiare të përdorura vijnë, si nga buxheti i shtetit, ashtu edhe nga financimet e BE-së dhe të donatorëve të ndryshëm, si dhe nga sistemi bankar, si BERZH-së, KfW, por edhe projektet bilaterale.

Nga buxheti kombëtar, nëpërmjet skemës kombëtare bujqësia, zhvillimi rural dhe peshkimi është mbështetur në periudhën 2017–2020, me një fond prej rreth 3.8 miliardë lekësh. Shifra të cilat kanë pësuar rritje të konsiderueshme për vitin 2021 dhe 2022. Në të njëjtën periudhë, numri i fermerëve të prekur nga këto skema është rritur disa herë. Këto skema kanë shërbyer, si për rritjen e prodhimit bujqësor e blegtoral, të mjaltit nga bletët, si nëpërmjet pagesave për krerë, gjedh apo të imta apo koshere, ashtu edhe për rritjen e sipërfaqeve të mbjella me kultura, me vlerë të lartë dhe me potencial për eksport, për rritjen e sipërfaqeve të serrave, por edhe për pajisjen më të mirë të flotës së peshkimit për ta bërë atë me eficiente. Që prej vitit 2021 ka filluar implementimi i skemës së mbështetjes të fermerëve me naftë pa akcizë, taksë karboni dhe taksë

qarkullimi, për punimet e mekanizuara në bujqësi. Vetëm nëpërmjet kësaj skeme, më 2021-shin kanë përfituar rreth 20 mijë fermerë.

MBZHR-ja, duke filluar nga viti 2017, ka arritur të ndërtojë institucione eficiente, të marrë akreditimin nga BE-ja (DG-AGRI), si për institucionet e AZHBR-së, ashtu edhe të autoritetit menaxhues së bashku me programin IPARD II të hartuar nga MBZHR-ja, duke krijuar të gjitha kushtet e kërkuara nga BE (DG-AGRI), për të përthithë me shumë sukses, duke u konsideruar kështu si një rast pozitiv midis vendeve të rajonit të Ballkanit Perëndimor, për efikasitetin e zbatimit të mbështetjes financiare të BE-së, që mundësohet në zbatim të programit IPARD II. Livrimi i fondeve, në kuadër të këtij programi, pasi u krijua baza e nevojshme institucionale dhe infrastrukturore ka filluar në vitin 2019, me një financim total prej 94 milionë eurosh (nga të cilat 71 milionë financim i Bashkimit Evropian dhe 23 milionë euro nga qeveria shqiptare) ka siguruar mbështetje për fermat e mëdha dhe agrobiznesin. Në kuadër të programit IPARD II janë mbështetur investime, në kuadër të tri masave, si vijon:

1. Investime në ferma, me qëllim modernizimin e prodhimit, rritjen e produktivitetit dhe arritjen e standardeve të BE-së;

2. Investime në agropërpunimin dhe marketingun e produkteve bujqësore dhe të peshkimit;

3. Investime për diversifikimin e aktiviteteve ekonomike në zonat rurale, për të shfrytëzuar me mirë atraktivitetin që ato ofrojnë për turizmin rural dhe agroturizmin, si edhe aktiviteteve të artizanatit, në mbështetje të ekonomisë, punësimit dhe të ardhurave, duke u bërë një faktor nxitës për të tërhequr aktorët ekonomikë dhe, veçanërisht të rinjtë të qëndrojnë dhe të shfrytëzojnë burimet natyrore dhe ekonomike të zonave malore.

Në fund të vitit 2020, ashtu siç ishte planifikuar, i tërë fondi i vënë në dispozicion është livruar plotësisht në dobi të aktorëve ekonomikë në bujqësi, zhvillim rural dhe peshkim, gjë që dëshmon edhe për dinamikën pozitive të këtyre sektorëve.

Që nga viti 2021, MBZHR-ja po punon intensivisht nëpërmjet institucioneve të saj, si AZHBR dhe AM, që të hartojë dhe të mundësojë akreditimin dhe zbatimin e programit IPARD III 2022–2027, i cili do të mundësojë investimin në total të 145 milionë eurove, nga të cilat 75% nga buxheti i vënë në dispozicion nga BE-ja dhe 25% nga buxheti kombëtar. Në këtë program janë përfshirë nëntë masa mbështetëse, duke zgjeruar kështu, si gamën e fushave të mbështetjes, ashtu edhe bazën dhe numrin e përfituesve të mundshëm. Nga nëntë masat e përfshira në program, pesë prej tyre janë të reja, ndërsa katër prej tyre janë ato të cilat janë zbatuar në kuadër të IPARD II dhe për të cilat është grumbulluar eksperiencia e nevojshme dhe janë nxjerrë mësimet për zbatimin e shpejtë dhe eficient të tyre.

Krahas mbështetjes financiare, nëpërmjet skemave kombëtare dhe ato të IPARD-së, MBZHR-së me mbështetjen e Qeverisë Shqiptare ka mbështetur sektorin e bujqësisë edhe nëpërmjet instrumentit të lehtësimit të aksesit në financim nga bankat për fermerët dhe agrobiznesin, nëpërmjet **Fondit Kombëtar të Garancisë të Kredive për Bujqësinë të ofruar nga BERZH-i, në bashkëfinancim me Qeverinë Shqiptare. Ky fond** shërben si një instrument mbështetës financiar për nxitjen e investimeve private në bujqësi, sidomos të investimeve të IPARD-së, të cilat kërkojnë një financim paraprak nga përfituesit. Kontributi i Qeverisë Shqiptare prej 36 milionë eurosh, ka shërbyer për mbulimin e riskut të kredive të këqija nga institucionet financiare pjesëmarrëse, duke synuar gjenerimin e 180 milionë eurove, në vlerë kredie për sektorin bujqësor dhe zhvillimin rural në vend. Krahas fondit të garancisë të instaluar nga Qeveria Shqiptare dhe BERZH-i është arritur të përthithen edhe fondet të vëna në dispozicion nga BE dhe Banka Gjermane për Rindërtim dhe Zhvillim (KfW), nëpërmjet të cilave është ofruar një fond i dytë i garantimit të kredive për këta sektorë.

Një mbështetje e rëndësishme për sektorët bujqësor, të zhvillimit rural dhe të peshkimit kanë qenë edhe incentivat fiskale të financuara nga Qeveria Shqiptare, si vijon:

1. Heqja/reduktimi i TVSH-së për inputet bujqësore, që përfshijnë plehrat kimike, pesticidet, farërat dhe fidanët;

2. Heqja e TVSH-së për makinat bujqësore, si në import ashtu dhe brenda vendit;
3. Heqja e pragut të xhiros për efekt rimbursimi të TVSH-së dhe reduktimin e tatim-fitimit në 5% për “Shoqëritë e Bashkëpunimit Bujqësor, që operojnë në fushën e bujqësisë”;
4. Paketa e agroturizmit, për subjektet e certifikuar si agroturizëm:
 - 6% TVSH;
 - 5% Tatim-fitimi;
 - 0% Taksë ndikimi në infrastrukturë.

Në kuadër të përmirësimit të infrastrukturës mbështetëse në funksion të sektorëve të bujqësisë, zhvillimit rural dhe peshkimit zhvillime pozitive ka pasur në drejtim të përmirësimit të infrastrukturës së ujitjes, kullimit dhe mbrojtjes nga përmbytja, duke financuar rreth 13,6 miliardë lekë.

Në ujitje: Sipërfaqja e ujitshme, me infrastrukturë të rehabilituar dhe të përmirësuar, është shtuar me rreth 40 000 ha nga 205 000 ha në fund të 2016 në rreth 255 000 ha në 2020, duke impaktuar kryesisht zonat me bujqësi intensive të vendit. Janë rehabilituar 14 diga të rezervuarëve për ujitje për rritjen e sigurisë së tyre dhe garantimin e burimit ujor.

Në kullim: nëpërmjet pastrimit të kanaleve kullues me flotën e ekskavatorëve është përmirësuar kullimi në rreth 230 000 ha nga 280 000 ha të sipërfaqes totale të tokës bujqësore, që kullohen aktualisht.

Në mbrojtjen nga përmbytja: Janë rehabilituar dhe ndërtuar rreth 60 km argjinatura mbrojtëse në lumenjtë kryesorë të vendit, duke rritur ndjeshëm sigurinë e mbrojtjes nga përmbytja në zonat problematike.

Diversifikimi i aktiviteteve ekonomike në zonat rurale:

Një dimension tjetër shumë i rëndësishëm i politikave për zhvillimin bujqësor dhe rural është edhe diversifikimi i aktiviteteve ekonomike në zonat rurale, nëpërmjet mbështetjes për investime në agroturizëm, turizmit rural (bujtinat), ngritjen e inkubatorëve të prodhimit dhe produktet tradicionale, si dhe projekte infrastrukturore në zonat rurale.

Në fushën e sigurisë ushqimore ka një përmirësim të ndjeshëm të standardeve të prodhimit dhe të kontrollit, dhe të gjurmueshmërisë përgjatë të gjithë zinxhirit ushqimor. Siguria që i ofrohet konsumatorit shqiptar nëpërmjet ushqimit është rritur ndjeshëm. Në këtë kuadër, rrjeti i laboratorëve të sigurisë ushqimore është përafuar më tepër me standardet e BE-së dhe është rritur numri i analizave dhe i laboratorëve të akredituar.

Sektori i peshkimit është një nga sektorët ekonomikë më vitalë, me rritjen më të shpejtë dhe me perspektiva shumë të mira zhvillimi. Prodhimet tona të peshkimit janë të një cilësie shumë të lartë dhe konkurrojnë denjësisht në tregjet më të mira ndërkombëtare, duke zënë gjithmonë e më shumë vend në tregjet e huaja. Eksportet e prodhimeve peshkore janë rritur me rreth 3 herë në krahasim me vitin 2013, ndërsa investimet në industrinë përpunuese kapin vlerën e më shumë se 40 milionë €. Synimi i MBZHBR-së është të rrisë vlerën e shtuar të produkteve, duke rritur nivelin e përpunimit të produkteve të peshkimit në vend.

2.4 Fuqizimi i kapaciteteve të burimeve njerëzore

Ndërkohë që është bërë progres në këtë drejtim, sipas analizave të bëra dhe sfidave që kanë përpara këta sektorë, duke filluar nga fermerët dhe në nivelin e MBZHR-së, janë të nevojshme përpjekje të shtuara për ngritjen e kapaciteteve të burimeve njerëzore, përmirësimin e infrastrukturës për transferimin e njohurive dhe futjen në shkallë më të gjerë të inovacionit dhe të digjitalizimit.

Për të përballuar sfida, si: ekonomia e gjelbër, mirëruajtja e biodiversitetit, efektet e ndryshimit të klimës me pasoja mbi prodhimin bujqësor, të cilat afektojnë fermerët dhe aktorët ekonomikë në zonat rurale, si dhe në sektorin e peshkimit, parashikohet të ndërmerren reforma institucionale dhe strukturore, që tashmë kanë filluar dhe do të fuqizohen më tej, nëpërmjet masave të planifikuara në këtë strategji për rritjen e kapaciteteve, të bashkëpunimit, shpërndarjen efikase të njohurive dhe inovacionit, duke fuqizuar përdorimin e mjeteve dhe të instrumenteve digjitale.

Në këtë aspekt, angazhimi i studentëve të ekscelencës është një kontribut me përfitim të dyfishtë, si për institucionet, por edhe për vetë të rinjtë e punësuar. Për më tepër, është forcuar më shumë bashkëpunimi me Universitetin Bujqësor, por edhe me modelet pilot të bizneseve nga sektori privat.

3. Pjesa II: Vizioni, politikat, objektivat e përgjithshëm dhe objektivat specifikë

Vizioni i Strategjisë për Bujqësinë, Zhvillimin Rural dhe Peshkimin 2021–2027

- Të mundësojë që zonat rurale dhe sektorët e bujqësisë, agroindustrisë dhe peshkimit, në Shqipëri të zhvillohen në mënyrë të qëndrueshme, të efektshme, bazuar në inovacion dhe në digjitalizim, që të përballojnë më mirë presionet e tregut kombëtar dhe ndërkombëtar, si edhe sfidat që lidhen me ndryshimet klimatike, biodiversitetin, dhe ekonominë e gjelbër, nëpërmjet menaxhimit të qëndrueshëm të burimeve natyrore, duke kontribuar në përmirësimin e cilësisë të jetës së banorëve dhe rritur atraktivitetin ndaj zonave rurale.

- Adresimi i sfidave kryesore ekonomike, mjedisore dhe sociale, si edhe ato të tregjeve ndërkombëtare për të përmirësuar mundësitë për zhvillimin e bujqësisë, peshkimit dhe biznesit në zonat rurale, duke iu kushtuar vëmendje të veçantë barazisë gjinore dhe tërheqjes së fermerëve dhe sipërmarrësve të rinj, për të përmbushur prioritetet e politikave të sektorit dhe për të përballuar sfidat e procesit të përafrimit dhe të anëtarësimit në BE-së.

- Këta sektorë ekonomikë të zhvillohen dhe të operojnë, në përputhje me prioritetet e përgjithshme të politikave kombëtare në këtë sektor dhe me ambiciet e procesit të anëtarësimit në BE.

Misioni i SBZHRP 2021–2027 është shumëdimensional dhe shumëfunksionësh. Funkcioni kryesor është sigurimi i ushqimit. Sektori agroushqimor dhe peshkimi zënë një peshë të rëndësishme në ekonominë e vendit dhe kontributi në PBB në vitin 2020 ishte rreth 19.3%.

Ndërkohë, strategjia synon mbështetjen, zhvillimin dhe fuqizimin e mëtejshëm të një numri funksionesh të tjera me rëndësi të veçantë për shoqërinë dhe grupet e ndryshme konsumatore të produkteve jashtë prodhimit bujqësor, që përkthehen nga ana tjetër në kontribut ekonomik dhe në atë për uljen e varfërisë, si p.sh.;

- Kontributi në sektorin e bujqësisë nëpërmjet garantimit të një ushqimi të sigurt dhe me vlera të larta ushqyese për konsumatorët, duke kontribuar në shëndetin e popullsisë dhe indirekt në aftësinë në punë;

- Kontributi në zhvillimin e turizmit rural dhe të kulturës dhe në agroturizmin, nëpërmjet ndikimit pozitiv në peizazh, mirëmbajtjen e sipërfaqeve livadhore, të kullotave etj.;

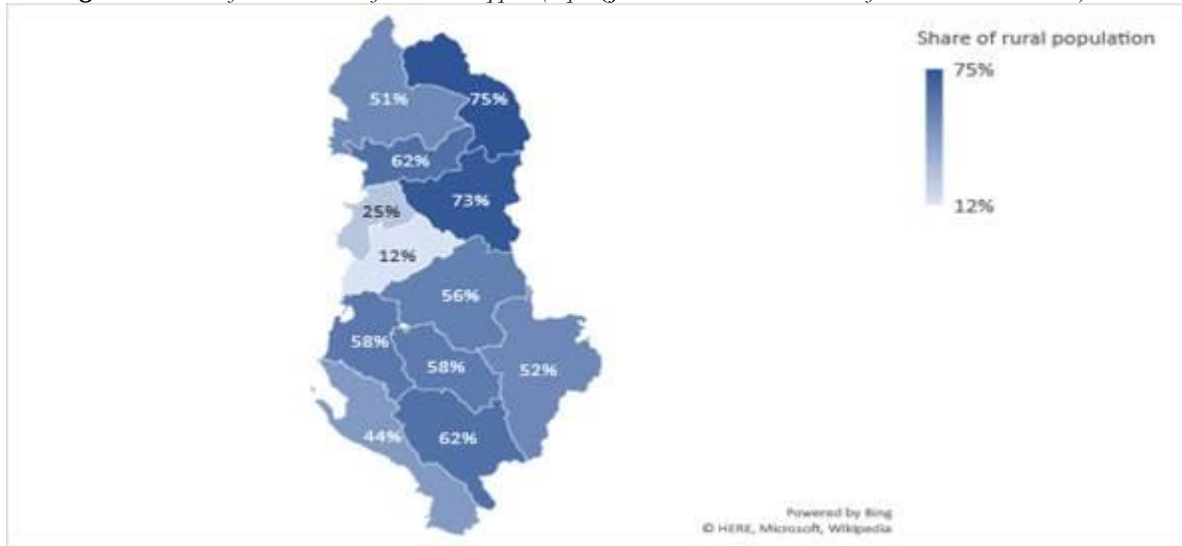
- Kontributi/funksioni në biodiversitet dhe në mjedis, duke ulur ndikimin e praktikave të dëmshme në prodhim bujqësor, blegtoral dhe peshkimit, nëpërmjet reduktimit të përdorimit të PMB-ve, të antibiotikëve apo të trajtimit me standarde të larta të mbetjeve nga aktiviteti ekonomik i sektorit.

3.1 Situata e përgjithshme në bujqësi dhe zonat rurale

Sipërfaqja e përgjithshme e territorit të Shqipërisë është 28,748 km². Pyjet konsiderohen si një ndër burimet kryesore natyrore, që mbulojnë 41.6% të sipërfaqes së përgjithshme, rreth 24% është tokë bujqësore dhe 16% kullota dhe livadhe të përhershme. Shqipëria është, gjithashtu, e pasur me burime ujore me një vijë bregdetare prej 476 km, ku zhvillohen aktivitetet e peshkimit. Peshkimi në ujërat e brendshme mbështetet në 10,600 ha të ndarë në tetë laguna bregdetare dhe në më shumë se 100 liqene natyrore me një sipërfaqe totale prej 1,210 km². Vendi ynë është i njohur për diversitetin e tij të lartë të ekosistemeve dhe habitateve të pasura me biodiversitet. Territori i vendit është mjaft i larmishëm dhe përfshin ekosistemet detare, zonat bregdetare, liqenet, lumenjtë, shkurret me gjelbërim të përhershëm dhe gjethegjërë, pyjet gjethegjërë, pyjet me pisha, kullotat dhe livadhet alpine dhe nënalpine, si dhe ekosistemet malore të larta.

Organizimi administrativo-territorial e ndan Shqipërinë në 12 qarqe dhe 61 bashki. Sipas tipologjisë urbane-rurale të BE-së, klasifikohen tri kategori (niveli NUTS 3 = rajone): rajone kryesisht urbane, rajone të ndërmjetme rurale dhe rajone kryesisht rurale¹. Sipas këtij klasifikimi, rajoni me mbizotërim urban është Tirana, rajone të ndërmjetme rurale janë: Durrësi, Shkodra dhe Korça; dhe rajone kryesisht rurale: janë Berati, Dibra, Elbasani, Fieri, Gjirokastra, Kukësi, Lezha dhe Vlora.

Figura 3-1: Klasifikimi rural i rajoneve në Shqipëri (Tipologjia urbane-rurale e BE-së, rajonet e nivelit NUTS 3)

Burimi: INSTAT (2014)

Shqipëria ka një **popullsi totale** prej 2,845,955 banorësh (1 janar 2020, INSTAT 2020), nga të cilët 1,429,088 janë gra. Dendësia e popullsisë është 100 banorë për km².

Popullsia rurale llogaritet në 964,791 banorë (2019). Përqindja e popullsisë rurale ka rënë vazhdimisht nga 42,57% në vitin 2015 në 38,89% në vitin 2019, e shkaktuar nga **migrimi jashtë** dhe përgjithësisht nivelet më të ulëta të lindjeve. Emigrantët tërhiqen kryesisht nga zonat urbane, pasi shkalla e urbanizimit është në rritje pavarësisht nga një rënie e përgjithshme e popullsisë. Sipas parashikimeve, popullsia shqiptare do të ulet me 100,000 njerëz në rreth 2.75 milionë në vitin 2031 krahasuar me vitin 2020.

Disponueshmëria dhe cilësia e **infrastrukturës rurale dhe e shërbimeve** bazë janë në proces zhvillimi në zonat rurale, por mbetet sfidues veçanërisht në zonat e thella dhe malore: me gjithë vëmendjen e rritur, akoma mbeten për t'u përmirësuar furnizimi i qëndrueshëm me energji elektrike, sistemet e administrimit të ujërave të zeza dhe të kanalizimeve, grumbullimi i mbetjeve, rrjeti rrugor rajonal dhe rural ose konektiviteti digjital (brez i gjerë).

Zhvillimi ekonomik në zonat rurale karakterizohet nga një mbizotërim i sektorit ekonomik nga bujqësia. Sektori bujqësor përjeton rritje të qëndrueshme, me formim vjetor të kapitalit fiks bruto (FBKF) prej rreth 53.7 milionë eurosh dhe rritje të produktivitetit vjetor (VSHB për njësi të fuqisë punëtore në bujqësi) prej 5,680 eurosh në vitin 2020. Kontributi i bujqësisë në totalin e vlerës së shtuar bruto të ekonomisë (VSHB) është rreth 22% ndaj VSHB-së kombëtare.

Në vitin 2019, 36.4% e **forcës totale të fuqisë punëtore** ishte në bujqësi, pylltari dhe peshkim me një rënie totale prej mbi 10% gjatë dekadës së fundit, për shkak të migrimit dhe të rritjes së

¹ Rajone kryesisht urbane, rajone të nivelit NUTS 3, ku të paktën 80% e popullsisë jeton në grumbullime urbane; rajonet e ndërmjetme, rajonet e nivelit NUTS 3, ku më shumë se 50%, por më pak se 80% e popullsisë jeton në grumbullime urbane; rajone kryesisht rurale, rajone të nivelit NUTS 3, ku të paktën 50% e popullsisë jeton në qelizat e rrjetit rural.

produktivitetit. **Shkalla zyrtare e papunësisë** në zonat rurale konsiderohet më e ulët se në zonat urbane. **Paga mesatare mujore bruto në bujqësi**, pylltari dhe peshkim tenton që të arrijë mesataren kombëtare ishte 33,359 lekë në vitin 2020.

Prodhimi bujqësor dominohet nga fermat e vogla dhe fermat familjare. 85% e fermave klasifikohen si të vogla. Në periudhën 2020–2022, edhe falë integritit të një pjese të rëndësishme të fermerëve në skemat kombëtare të mbështetjes, ku mbështetja ndaj naftës ka pasur një rrol thelbësor, numri i fermerëve të pajisur me NIPT fermeri është rritur ndjeshëm. Kështu, në vitin 2021 dhe në muajt e parë të vitit 2022, janë pajisur me NIPT fermeri dyfishi i fermerëve që kanë marrë NIPT fermeri për periudhën 2017–2020. Madhësia mesatare e pandryshuar prej 1.2 ha, e kombinuar me fragmentimin dhe të drejtën e paqartë të pronës janë sfidat kryesore për rritjen dhe konkurrencën e sektorit të bujqësisë. Megjithatë, pronarët e vegjël luajnë rol kritik për sigurimin e ushqimit të popullsisë shqiptare, si dhe për uljen e varfërisë në zonat rurale, por janë të integruar në mënyrë të pamjaftueshme në zinxhirët e shkurtër të furnizimit. Vështirësitë strukturore të trashëguara të fermave, po mbështeten nga politika publike, të cilat synojnë bashkimin e fermerëve në procesin e tregimit të produkteve bujqësore.

Agropërpunimi është rritur ndjeshëm gjatë 10 viteve të fundit duke arritur në 24.4% të xhiros totale të bujqësisë. Tendencat janë shumë pozitive, të cilat tregojnë se sektori ka potencial të lartë për zhvillim dhe krijimin e vendeve të punës. Xhiroja e sektorit është pothuajse dyfishuar, ndërkohë që punësimi është rritur me rreth 20%, mbështetur nga rritja e kërkesës së brendshme për produkte të përpunuara dhe rritja e eksportit të produkteve me origjinë bimore, ndërkohë që mundësimi i eksportit të produkteve me origjinë shtazore është në proces realizimi me disa prej vendeve të rajonit, por edhe në të ardhmen me vendet e Bashkimit Evropian, pas përfundimit të procesit të reformave të rëndësishme të ndërmarra në fushën e sigurisë ushqimore në të cilat është angazhuar sektori.

Erozioni, degradimi i tokës, si pasojë e terrenit të vështirë kodrinor dhe malor dhe humbja e tokës bujqësore për përdorime, për qëllime të tjera, mbeten sfida të vazhdueshme. Tendencat e ndryshimeve klimatike të parashikuara për Shqipërinë, tregojnë rritje të temperaturës mujore prej 1–2°C gjatë verës, ndryshueshmëri të reshjeve dhe shtim të ngjarjeve ekstreme të motit, duke përbërë një tjetër sfidë për prodhimin bujqësor, furnizimin me ujë, sigurimin e ushqimit dhe rritjen ekonomike për shumicën e popullsisë rurale.

Zonat rurale në Shqipëri kanë një **potencial të lartë për turizmin e qëndrueshëm të bazuar në natyrë**, por i cili po vlerësohet dhe lidhet me sektorët e tjerë të ekonomisë lokale, si bujqësia. Sektori i turizmit, i cili ofron punësim tërheqës për të rinjtë dhe gratë, është një **forcë shtytëse e rimëkëmbjes ekonomike, sidomos** pas përfundimit të pandemisë COVID-19, bazuar në strategjinë “e rindërtimit” me fokus në rritjen e standardizimit dhe certifikimit për t’i shërbyer pritshmërive më të larta të turistëve. Zhvillimi i sektorit po nxjerr në pah nevojën për të punësuar të kualifikuar në sektor. Sektori shihet si një prej motorëve të zhvillimit të zonave rurale, duke lidhur kështu në të njëjtën pikë prodhimin, përpunimin, shërbimet ndaj produktit. Pritet të ketë kërkesa në rritje të banorëve për aktivitete rekreative dhe rritje të vlerësimit të tyre për zonat rurale.

Prodhimi total primar nga peshkimi është rritur në mënyrë të konsiderueshme në vitet e fundit, ku akuakultura detare dhe peshkimi kanë kontribuar në mënyrë të ndjeshme në rritjen e sektorit, ndërsa ujërat e brendshme dhe lagunat bregdetare kanë pasur një kontribut më të kufizuar. Peshkimi detar zë më shumë se 52% të sasisë së kapur dhe 61% të vlerës, ndërsa ujërat bregdetare dhe ato të brendshme përbëjnë 21% të sasisë së kapur, por vetëm 13% të vlerës (2019). Peshkimi artizanal është një faktor i rëndësishëm ekonomik për komunitetet bregdetare, por një pjesë e madhe e sasisë së kapur mbetet e paregjistruar.

Punësimi me kohë të plotë në peshkim dhe akuakulturë vlerësohet në 9,279 persona, me një numër të konsiderueshëm grash të punësuar në industrinë përpunuese dhe shërbimet ndihmëse (viti 2020). Eksportet e peshkut dhe të prodhimeve të detit janë trefishuar në shtatë

vjetët e fundit, duke arritur 104 milionë euro në vitin 2020. Industria e përpunimit të peshkut është e fokusuar në eksportimin drejt tregut të BE-së. Industria përpunuese e produkteve peshkore shfrytëzon jo më shumë se 39% të kapaciteteve ekzistuese dhe kjo i jep mundësi të vazhdueshme sektorit për t'u zhvilluar edhe në të ardhmen. Akuakultura është bërë më e rëndësishme, duke përbërë 27% të sasisë totale dhe 26% të vlerës, veçanërisht për produktet e peshkut të kultivuar në det. Tashmë, tendenca dominohet nga shtimi i pjesës së kultivuar krahasuar me atë të zënë në det. Megjithatë, importi i produkteve të akuakulturës detare është i nevojshëm për të plotësuar kërkesën e brendshme, në rritjen e të cilës ka kontribuar edhe zhvillimi i turizmit.

Burimet bregdetare dhe detare janë pasuri ekonomike me një vlerë të lartë, potenciali i plotë i të cilave parashikohet që të eksplorohet në mënyrë më të plotë në Shqipëri. Zhvillimi i mëtejshëm i ekonomisë blu do të mundësohet nga transferimi dhe përthithja e kërkimit shkencor dhe inovacionit, investimet në biznese të reja detare dhe në bioekonomi, duke përfshirë modelet e qëndrueshme të turizmit, të cilat do të krijojnë vende pune dhe në të njëjtën kohë të rrisin zhvillimin e drejtuar në nivel lokal me rëndësi të lartë sociale-ekonomike dhe kulturore për komunitetet bregdetare.

Transformimi i shpejtë i prodhimit bujqësor dhe peshkimit, i nevojshëm për të ndërtuar sisteme të qëndrueshme ushqimore, kërkon fermerë, peshkatarë dhe operatorë përpunues ekonomikisht të qëndrueshëm dhe të aftë që të përballin sfidat.

Politikat dhe objektivat e përgjithshëm

SBZHRP 2021–2027 përmban tri fusha politikash, katër objektiva të përgjithshëm dhe dy objektiva ndërsektorialë, si vijon:

Politika 1: Zhvillimi i qëndrueshëm i bujqësisë dhe i zonave rurale

Politika 1 përmban tre objektiva të përgjithshëm, si vijon:

1. Promovimi i prodhimit të qëndrueshëm dhe të cilësisë së ushqimit nëpërmjet zhvillimit të një sektori konkurrues dhe inovativ agroushqimor: Përmirësimi i efektshmërisë dhe prodhimit të qëndrueshëm në fermë, rritja e orientimit drejt tregut të sektorit të agropërpunimit ushqimor, harmonizimi në mënyrë progresive i tij me standardet e BE-së, gjë që do të japë një përgjigje më të mirë ndaj kërkesave të konsumatorëve për ushqim të sigurt, me vlera ushqyese dhe të qëndrueshëm.

2. Menaxhimi i qëndrueshëm i burimeve natyrore dhe marrja e masave për zbutjen e efekteve negative, si pasojë e ndryshimeve klimatike: Kontribut i shtuar për kujdesin ndaj mjedisit, përshtatjen dhe zbutjen e efekteve të klimës, mbrojtjen e biodiversitetit dhe të peizazhit.

3. Forcimi i strukturës social-ekonomike të zonave rurale: Promovimi i zhvillimit lokal nëpërmjet përmirësimit të mundësive të punësimit dhe të zhvillimit të biznesit brenda dhe jashtë fermës bujqësore, si dhe përmes iniciativave për zhvillim të territorit të udhëhequra nga komuniteti.

Politika 2: Zhvillimi i qëndrueshëm i peshkimit dhe ekonomisë blu

Politika 2 përmban një objektiv të përgjithshëm si vijon

1. Nxitja e zhvillimit të qëndrueshëm detar dhe të ujërave të brendshme: Forcimi i akuakulturës dhe i tregjeve konkurruese dhe të qëndrueshme, si dhe komuniteteve bregdetare me ekonomi të suksesshme, duke përfshirë ekonominë blu të qëndrueshme, si edhe nxitja e peshkimit të qëndrueshëm dhe mirëruajtja e burimeve biologjike.

Politika 3: Zhvillimi i kapaciteteve administrative dhe institucionale, bashkëpunimi i aktorëve, inovacioni dhe digjitalizimi

Politika III përmban dy objektiva ndërsektorialë, si vijon:

1. Forcimi i kapaciteteve institucionale dhe administrative për përafrimin me *acquis communautaire* të BE-së në klasterin dhe kapitujt përkatës;

2. Transferimi i njohurive dhe i inovacionit në bujqësi dhe në zonat rurale, si dhe nxitja e përvetësimit dhe e vënies së tyre në zbatim.

Më tej, SBZHRP 2021–2027 synon forcimin e politikave të koordinimit dhe të komunikimit dhe forcimin e mekanizmave të performancës dhe të menaxhimit të rrezikut, së bashku me mekanizmin përkatës të monitorimit dhe të vlerësimit, që është hartuar në përputhje me urdhrin përkatës të Kryeministrit.

3.2 Situata në lidhje me politikat respektive

3.2.1 Politika 1: Objektivi i përgjithshëm 1: Promovimi i prodhimit të qëndrueshëm dhe i cilësisë së ushqimit nëpërmjet zhvillimit të një sektori konkurrues dhe inovativ agrorëshqimor

Transformimi me ritme më të shpejta i prodhimit bujqësor, që është i nevojshëm për të ndërtuar sisteme të qëndrueshme ushqimore kërkon një sektor bujqësor ekonomikisht performues dhe të qëndrueshëm, si edhe një sektor konkurrues të agropërpunimit. Sfidat kryesore ekonomike dhe shoqërore që trajtohen në kuadër të objektivit të përgjithshëm 1 janë, si për të përmirësuar mundësitë e aktivitetit në bujqësi, ashtu edhe për të gjeneruar mundësi të reja, si dhe për të konsoliduar tregjet ekzistuese dhe eksploruar tregje të reja, brenda dhe jashtë vendit për sektorin agrorëshqimor. Me synimin e rritjes së eksporteve, do të promovohet veçanërisht rritja e konkurrueshmërisë, duke përmirësuar nivelin e mekanizimit të fermave, duke rritur sipërfaqet e serrave, të pemëve frutore intensive, ullishtave dhe bimëve mjekësore dhe aromatike, diversifikimi i produkteve bujqësore të kultivuara dhe shtimi i sipërfaqeve, të cilat kanë vlerë më të lartë të shtuar për operatorët e sektorit dhe ose kalojnë nëpërmjet përpunimit, si dhe nëpërmjet shtimit të blegtorisë së imët dhe rritjes së rendimentit për krerë në lopët e qumështit.

Çështjet kryesore për t'u trajtuar:

- Mbështetja e një procesi të përshtatshëm të konsolidimit të fermës në terma ekonomike dhe strukturorë;

- Mbështetja e të ardhurave të fermave familjare të vogla dhe të mesme dhe të atyre që ndodhen në zona me kufizime natyrore nëpërmjet forcimit të bashkëpunimit midis operatorëve në faza të ndryshme të prodhimit, tregutit apo përpunimit. Nevoja për mbështetje të qëndrueshmërisë së fermave kërkohet në periudhën afatshkurtër dhe afatmesme, e nxitur kryesisht nga ndryshimet e vazhdueshme të tregjeve ndërkombëtare dhe procesi i stabilizimit të tregjeve të reja për produktet shqiptare, si dhe nga rritja e ngjarjeve të motit ekstrem të nxitura nga klima. Këta faktorë justifikojnë nevojën për skemat e përshtatshme të mbështetjes së të ardhurave, veçanërisht për fermerët më të vegjël, të cilët duan të tregtojnë duke u bashkuar me operatorë të tjerë, ata ekonomikisht të qëndrueshëm;

- Tërheqja e fermerëve të rinj në biznesin bujqësor dhe rural dhe lehtësimi i ngritjes rishtazi dhe zhvillimit të biznesit të tyre (*start-up*) për një rinovim të gjeneratës së fermerëve në sektorin e bujqësisë;

- Përmirësimi i efektshmërisë dhe i qëndrueshmërisë së prodhimit në fermë, i cili do të sigurojë përgjigje më të mirë ndaj kërkesave të konsumatorëve për ushqim të sigurt, me vlera ushqyese dhe të qëndrueshëm;

- Rritja e kapacitetit të fermerëve për të krijuar dhe për të zotëruar një pjesë më të madhe të vlerës së shtuar në zinxhirin e furnizimit ushqimor;

- Qëndrueshmëri ekonomike e rritur e sektorit agrorëshqimor, që varet nga arritjet e sektorit për të investuar në siguri ushqimore dhe qëndrueshmëri të përdorimit të burimeve;

- Përafrimi në mënyrë progresive i fermave të qëndrueshme dhe i bizneseve të përpunimit agrorëshqimor apo i tregutit me standardet e BE-së, për të siguruar produkte ushqimore të sigurta dhe për të rritur konkurrencën e tyre kombëtare dhe ndërkombëtare (rritje të eksportit);

- Nxitja e inovacionit dhe e një niveli të lartë të trajnimit dhe të investimeve në bujqësi dhe në përpunimin ushqimor;

- Stimulimi i aksesit në financa për zhvillimin e biznesit.

3.2.1.1 Politika 1: Objektivi specifik 1: Rritja e qëndrueshmërisë dhe e reziliencës/elasticitetit të fermave

Situata specifike në lidhje me politikën 1 dhe objektivat e saj Struktura e fermës

Sipas INSTAT (2020), sipërfaqja e përgjithshme e tokës bujqësore të shfrytëzuar (TBSH) në Shqipëri, përfshirë edhe livadhet dhe kullotat është 986,600 ha.

Sipërfaqja e tokës bujqësore të pashfrytëzuar llogaritet në rreth 100,000 ha, e cila përfaqësohet kryesisht nga kategoria e tokave të pandara, aktualisht në administrim të bashkive.

Tabela 3-1: Toka bujqësore sipas përdorimit (2019/2020)

Emërtimi	Sipërfaqja e TBSH		
	2019	2020	
	Total (ha)	Total (ha)	Total (%)
E kultivuar (përfshirë drithërat, perimet, bimët mjekësore dhe foragjere)	417,000	421,607	42.7%
Livadhe dhe kullota të përhershme	478,081	478,081	48.5%
Kulturat e përhershme total (pemë frutore, ullinj, agrume, vreshta)	85,838	86,912	8.8%

Burimi: INSTAT dhe të dhënat e përmbledhura të MBZHR-së

Shumica e fermave janë të përziera dhe karakterizohen nga parcela të vogla dhe të fragmentuara.

Tabela 3-2 më poshtë paraqet sipërfaqet e kultivuara në periudhën 2015–2020. Në pothuaj të gjitha grup-kulturat ka pasur një rritje të sipërfaqeve dhe të prodhimit, me përjashtim të drithërave, të cilat kanë një dinamikë e cila drejtohet nga niveli i ulët i përfitimit për ha, si pasojë e strukturave të copëzuara. Bimët e arave, ato në ambiente të mbrojtura dhe pemët frutore kanë një rritje të rëndësishme krahasuar me vitin 2015. Tendencat pozitive që vërehen në rritjen e sipërfaqes, sidomos në: mollë, agrume, ullinj, perime dhe, veçanërisht, perimet në serra tregojnë se **orientimi i bujqësisë drejt tregut, nëpërmjet investimeve të vazhdueshme në kultura dhe sisteme prodhimi shumëkonkurrues, është tashmë një realitet i bujqësisë shqiptare.**

Tabela 3-2: Sipërfaqet e kultivuara në ha (2015–2020)

Kulturat (000 ha)	Viti						Ndryshimi 2015 - 2020
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Totali i kulturave të kultivuara, nga të cilat:	13.100	419.000	424.200	420.300	417.000	421.600	2.06%
Drithërat	142.600	148.000	145.700	140.100	132.200	131.311	-7.91%
Foragjere	207.300	208.600	215.700	217.400	220.100	225.024	8.55%
Perime dhe pjepër	31.100	31.200	31.900	31.700	33.000	33.502	7.7%
Perimet në serra	1.244	1.406	1.540	1.650	1.734	1.798	44.5%
Pemishtet (000 pemë)	Viti						Ndryshimi 2015 - 2020
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Pemë frutore	12.405	12.594	13.130	13.393	13.822	14.038	13.2%
Pemë ulliri	9.225	9.608	9.786	10.008	10.288	10.532	14.2%
Pemë agrume	1.282	1.354	1.394	1.454	1.521	1.589	23.9%
Vreshta (ha)	10.438	10.533	10.695	10.787	10.842	12.002	15.0%

Burimi: Vjetari i Statistikave në Bujqësi (2020)

Sistemet e vogla të prodhimit (tabela 3-3) përfaqësojnë një nga kufizimet kryesore për rritjen e mëtejshme të qëndrueshmërisë ekonomike-financiare të fermave. Gjithashtu, madhësia e kufizuar e fermës ka prodhuar instrumente të politikës publike, të cilat synojnë të lehtësojnë fermerët në procesin e aplikimit të tyre në pagesat direkte, në inpute më të lira, në kredi etj., nëpërmjet orientimit të tyre drejt bashkëpunimit në faza të ndryshme të prodhimit dhe/ose të shitjes.

Tabela 3-3: Struktura e fermës në sektorin e prodhimit bimor (2019)²

Madhësia e fermës (ha)	Pjesa e fermave sipas madhësisë së fermës						
	Tokë arë	Perimet e fushës	Serrat	* Pemishtet	Fermat e ullirit	* Fermat e agrumeve	Vreshtat
0 – 0.10	45%	66.66%	60.34%	-	88.5%	-	92.94%
0 – 20							
0.20 – 0.50		22.26%	29.66%	77.07%		16.35%	5.46%
0.50 – 1.00				17.91%			
1.00 – 2.00	41%	9.40%	5.02	9%	6.20%	1.17%	
Më e madhe se 2.00	14%	1.68%		2.5%	2.26%	0.43%	

Qëndrueshmëria e fermës

Pragu i qëndrueshmërisë ekonomike të fermës duhet parë si dinamik, në varësi të çmimeve të tregut, kostos së jetesës dhe faktorëve të tjerë, që mundësojnë vazhdimin e aktivitetit ekonomik në zonat rurale. Studimet sektoriale të përgatitura në vitin 2021³ tregojnë si madhësi minimale për qëndrueshmërinë ekonomike të fermës njësinë prej 0.20 ha në rastin e serrave, 0.5 ha për fermat e agrumeve, 0.90 ha për vreshtat, 1 ha për perimet në fushë dhe pemëtoret dhe 2 ha për fermat e ullirit. Megjithatë, një qëndrueshmëri e shëndoshë ekonomike mund të arrihet vetëm në pragje më të larta, pasi fitimi nga fermat të tilla të vogla mund të mos mbulojë nevojat financiare të familjes, dhe në kushtet kur aksesimi në rritjen e nivelit të sipërfaqes është i kufizuar, rritja e qëndrueshmërisë mund të prodhohet nga bashkëpunimi midis fermerëve apo dinamizmi i tregut të qiradhënies së tokës.

Analiza e luhatjes së prodhimit të kulturave gjatë viteve 2015–2020 (tabela 3-4) në përgjithësi është e ndërlidhur mirë me sipërfaqet e kultivuara dhe tregon një orientim drejt kulturave më të tregtueshme, si p.sh. perimet (gjithashtu, me një rritje të produktivitetit), bimët aromatike-mjekësore etj.

Bujqësia shqiptare po tregon shenja të rëndësishme të hapjes së saj ndaj tregjeve duke u drejtuar nga kulturat për të cilat ekziston një avantazh i qartë krahasues me produktet në tregjet ndërkombëtare. Ulja e prodhimit të disa kulturave specifike, efektiviteti i të cilave lidhet me sisteme prodhimi me sipërfaqeve të mëdha (disa lloje drithërash apo bimësh industriale) tregon një ndryshim pozitiv të sektorit, i cili është tashmë i vetëdijshëm për pikat e tij të forta, si edhe limitet.

Tabela 3-4: Prodhimi i kulturave (000 ton, 2015–2020)

Përshkrimi	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Ndryshimi 2015–20
Drithërat	695.598	701.578	666.691	610.165	-	-	-1.65%
Gruri	478.075	471.410	438.238	437.15	-	-	-15.12%
Mieri	390.070	391.801	380.030	1.503%	-	-	5.03%
Thekra	310.217	217.213	216.312	6.67%	-	-	6.67%
Elbi	710.010	010.017	710.126	00%	-	-	00%
Tërshëra	315.320	341.340	314.326	18.73%	-	-	18.73%
Perime në fushë të hapur	1.081.028	1.152.184	1.258.025	7.25%	-	-	7.25%
Perime nga serrat	108.200	120.940	107.087	17.51%	-	-	17.51%
Patate	215.030	240.221	250.751	17.00%	-	-	17.00%
Paqula të bardha	28.021	21.221	21.828	7.80%	-	-	7.80%
Duhani	52.118	117.117	114.48	28.36%	-	-	28.36%
Luledielli	210.210	111.018	110.114	35.00%	-	-	35.00%
Soja	015.017	015.017	016.014	20.00%	-	-	20.00%
Bimët medicinale	10.810	6.128	12.512	14.4%	-	-	33.34%
Foragjere	6.006	146.887	050.717	170.10.51%	-	-	10.51%

² Aggregated data of MARD (2020), INSTAT (2020) and MARD (2021): Sector studies on fruits and vegetables, olives and äine; established by AGT International/DSA in the frame of the GIZ-SRD Project, May 2021.

³ MBZHR (2021): 9 Studime sektoriale të hartuara nga AGT International/DSA, në kuadër të Projektit GIZ-SRD, maj 2021.

Ecuria e periudhës 2015–2020 tregon një rritje të konsiderueshme të kulturave, të cilat kanë një vlerë të shtuar shumë të lartë, gjë që në bashkëpunim me koniunkturën pozitive të çmimeve të produkteve bujqësore në tregje do të rrisë si produktivitetin e punëtorit në bujqësi, ashtu edhe atraktivitetin e këtij sektori për punëtorë të rinj.

Blegtoria në Shqipëri është një sektor dinamik, i cili ka përpara vetes sfida të rëndësishme.

Sektori blegtoral po kalon në fazën e rritjes dhe të përqendrimit të prodhimit në njësi, të cilat mbarëshojnë një numër më të lartë të krerëve, duke siguruar kështu një rritje të nivelit të sigurisë ushqimore për produktet shtazore.

Sistemet blegtorale janë një fazë tranzicioni, në të cilin formalizimi i një pjese të rëndësishme të prodhimit blegtoral nëpërmjet firmave të përpunimit apo thertoreve të licencuara, ka ngritur pikëpyetje për të ardhmen blegtorale të një grupi fermerësh, të cilët bazonin aktivitetin e tyre në një tufë blegtorale të ulët. Pjesa më e rëndësishme e këtyre blegtorëve po drejtojnë të ardhmen e tyre nga tufa më të mëdha, të cilat sigurojnë qëndrueshmërinë ekonomike të fermës, duke u nxitur edhe nga instrumentet e mbështetjes publike, e cila për arsye më se logjike, mbështet ferma të cilat kanë tufë blegtorale me qëndrueshmëri dhe siguri ushqimore më të lartë. Viti 2021 dhe veçanërisht 2022, duket se do të mundësojnë këtë tranzicion i cili do të ketë efektet e tij të matshme në periudhën në vijim.

Në rastin e fermave që mbarëshojnë dele dhe dhi (shumica e fermave janë të përziera), ferma mesatare zotëron 37.4 dele qumështi (pëlleja) dhe/ose 28.8 dhi qumështi (pëlleja). Ndërsa 78.9% e fermave me dele zotërojnë nga 5 deri në 50 dele, fermat e dhive në të njëjtën madhësi janë 84%. (Studimi i sektorit të qumështit, 2021). Pragu i qëndrueshmërisë ekonomike vlerësohet në 120–130 dele ose dhi. Politikat publike synojnë që të ofrojnë instrumentet për arritjen e këtyre niveleve të tufave. **Mbarëshkrimi ekstensiv i deleve dhe i dhive është një traditë e lidhur me kulturën edhe terrenin shqiptar, që aktualisht duhet të bëhet më atraktiv për të rinjtë.** Objektivat publikë për mbështetjen e tufave të mëdha, të cilat janë edhe ekonomikisht më të qëndrueshme si edhe lehtësimin e barrës së profesionit të bariut synojnë pikërisht rivitalizimin e këtij sektori në zonat rurale.

Për sa i përket fermave tradicionale të derrave, tendenca është pozitive, duke vënë në dukje rritjen e ndjeshme të numrit të dosave. Duket se mbarëshkrimi i derrit edhe nga fermerët e vegjël ka sjellë një rritje të të ardhurave të tyre dhe ka diversifikuar aktivitetet në fermë, megjithatë, në të ardhmen stabilizimi i tregut do të prodhojë një ndryshim të strukturës së prodhimit, duke tentuar njësitë me prodhim të përqendruar.

Sektori i zogjve të shpendëve për prodhim mishi ka pasur një rritje të vazhdueshme dhe mbështetet në një sistem në të cilat sasia më e madhe e zogjve të pulave për mish prodhohen në 24 ferma moderne të prodhimit të mishit. Ndërsa 99.8% e fermave mbarëshojnë më pak se 1000 zogj pule për mish, si pjesë e aktivitetit tradicional të prodhimit blegtoral brenda fermës. Ky sistem blegtoral duket se siguron një qëndrueshmëri ekonomike për fermat të cilat zhvillojnë një grup aktivitetesh bujqësore dhe blegtorale komplementarë me njëri-tjetrin.⁴ Sigurisht që ky sistem binar i prodhimit kërkon një rritje të sigurisë ushqimore në nivel ferme, gjë që duhet të mundësohet nga numri i rritur i veterinerëve të shërbimit veterinar në terren. Episodi i gripit të shpendëve në fillim të vitit 2022, i cili preku sektorin në stabilimentet e prodhimit të vezëve identifikoi rrugët për përmirësimin e nivelit të sigurisë në këto stabilimente, si edhe rriti efikasitetin e autoriteteve për të vepruar në raste të ngjarjeve të tilla.

Madhësia minimale e një ferme ekonomikisht të qëndrueshme në blegtori, sipas numrit të krerëve, është si më poshtë: 10 lopë qumështi, 130 të imëta (dele/dhi), 15 viça për mish (15

⁴ MBZHR (2021): Studimi i sektorit të mishit, i përgatitur nga *AGT International/DSA*, në kuadër të Projektit GIZ-SRD, maj 2021.

krerë për një cikël x 2 cikle në vit), 20 dosa ose 20,000 zogj pule për mish për një cikël (5 cikle në vit). Këta tregues ekonomikë rrisin akoma më shumë nevojën për zbatimin e instrumenteve publike, që kanë si objektiv jo vetëm stabilizimin e të ardhurave të fermës, por edhe qëndrueshmërinë ekonomike të saj nëpërmjet rritjes së madhësisë fizike apo rritjes së sigurisë ushqimore të siguruar në nivel ferme.

Bletaria konsiderohet fitimprurëse; me një treg të sigurt dhe pritjet që sektori të vazhdojë të zhvillohet. Përtej rritjes së vazhdueshme të prodhimit të mjaltit, mbështetja e vazhdueshme nga ana e politikave publike ka krijuar një stabilitet që do të prodhojë një rritje të qëndrueshme në afatin e shkurtër dhe të mesëm.⁵

Meqenëse të ardhurat e fermave, ndër të tjera, janë të lidhura drejtpërdrejt edhe me madhësinë e fermës, rrjedhimisht madhësitë minimale të një ferme ekonomikisht të qëndrueshme është e rëndësishme të vijojnë të jenë një kriter që duhet të merret në konsideratë në procesin e hartimit të politikave mbështetëse në të ardhshmen, duke u bazuar edhe në përvojën e deritanishme me skemat e mbështetëse kombëtare, por edhe ato të zbatuara në kuadër të IPARD II. Nevoja për të konsoliduar prodhimin nga njëra anë dhe për ndërtuar skema, të cilat përshijnë një numër sa më të madh fermerësh, duhet të bëjë të mundur që edhe në të ardhmen masat direkte të mbështeten në forcimin e bashkëpunimit midis operatorëve ekonomikë.

Pragjet minimale të sipërpërmendura për qëndrueshmërinë ekonomike të fermës (si për sektorin e prodhimit bimor ashtu edhe për atë blegtoral) janë llogaritur në studimet sektoriale të përgatitura në vitin 2021 për Shqipërinë duke marrë në konsideratë pagën minimale për 2 persona (e barasvlershme me 500 euro në muaj). Duke marrë në konsideratë perspektivën e viteve 2021–2027 dhe duke pranuar se madhësia mesatare e familjes në Shqipëri është 3.8 persona, **reziku i migrimit mbetet shumë i lartë** ndaj është e rëndësishme që të zhvillohet niveli i diversifikimit të aktiviteteve në nivel ferme si mundësi për forcimin e qëndrueshmërisë së njësive prodhuese.

Numri i fermave të regjistruara (me numër identifikimi tatimor/NIPT) ishte më shumë se 62,000 në vitin 2021 (17,7% e rreth 350,000 fermave në Shqipëri), një rritje prej më shumë se 72% e krahasuar me vitin 2018, duke treguar se fermerët janë shumë të interesuar për tregun dhe mbështetjen financiare dhe se përpjekjet e qeverisë për formalizimin e sektorëve po shpërblehen. Vetëm në dy muajt e parë të vitit 2022, janë pajisur me NIPT fermeri rreth 20 000 fermerë, të cilët e kanë çuar numrin e fermerëve të pajisur me NIPT në rreth 83 000 fermerë.

Çështjet e pronësisë së tokës (kryesisht të lidhura regjistrimin e titujve të pronësisë dhe pajisjen me certifikatë pronësie) njihen si një pengesë e rëndësishme në procesin e konsolidimit të fermave, që ndikon në arritjen e qëndrueshmërisë ekonomike të tyre.

Kuadri ligjor për pronësinë e tokës është i barabartë nga pikëpamja e barazisë gjinore.

Midis faktorëve që duhet të përmirësohen për të rritur nivelin e qëndrueshmërisë ekonomike të fermave janë: i. njohuri më të avancuara bujqësore; ii. aksesin në teknologji/pajisje/makineri të reja dhe rritja e aksesit në kreditim (si për prodhimin dhe për investimet); iii. kapaciteti i magazinimit në nivel ferme; iv. strukturat e bashkëpunimit etj.

Bujqësia precize dhe digjitalizimi: ekzistojnë raste të suksesshme të përdorimit të bujqësisë precize dhe të digjitalizimit. Duhet të theksojmë se digjitalizimi i bujqësisë është njëri prej objektivave të qeverisë shqiptare. Kjo shoqërohet me rritje të nivelit të shërbimeve, të cilat u ofrohen fermerëve nëpërmjet platformave digjitale, por edhe rritja e nivelit të kontrollit dhe e sigurisë së informacionit për sigurinë ushqimore të bimëve, kafshëve dhe konsumatorit final. Të gjitha këto elemente e bëjnë digjitalizimin e bujqësisë një element të rëndësishëm për të ardhmen e sektorit.

Qëndrueshmëria/elasticiteti (rezilienca) e fermës

Qëndrueshmëria e fermës për të përballuar faktorët kufizues/dëmtues

⁵ MBZHR (2021): Studimi i diversifikimit, i përgatitur nga *AGT International/DSA*, në kuadër të projektit GIZ-SRD, maj 2021.

Qëndrueshmëria/rezilienca absolute e të gjithë fermave në Shqipëri nuk është realiste për shkak të strukturës aktuale bujqësore. Ndryshimet strukturore pritet të ndikojnë në uljen e numrit të përgjithshëm të fermave. Megjithatë, fermat e vogla janë, gjithashtu, të lidhura me traditën, ruajtjen e peizazhit dhe mbrojtjen e mjedisit, veçanërisht p.sh. nëpërmjet kullotjes ekstensive. Për këtë arsye, këto aktivitete blegtorale janë mbështetur nga politika publike nëpërmjet masave mbështetëse për blegtorët apo fermerët e vegjël, që vendosin të bashkëpunojnë në një prej proceseve të prodhimit, tregtimit apo përpunimit të produkteve. Edhe varietetet e bimëve apo racat lokale të kafshëve janë pjesë e kësaj qëndrueshmërie.

Në rastin e një bujqësie të bazuar në struktura prodhuese më të mëdha dhe më intensive, aftësimi dhe rritja e qëndrueshmërisë së fermës kalon nëpërmjet përdorimit të praktikave moderne bujqësore, me fokus miradministrimin e ujit dhe mbrojtjen e tokës.

Veç sa me lart qëndrueshmëria ekonomike dhe financiare e fermave mund të mbështetet vetëm me **skema më të forta sigurimesh**. Aktualisht, tregu i produkteve të sigurimit është i ri dhe ofertat nuk janë të përhapura në gjerësi dhe nuk janë lehtësisht të aksesueshme për fermerët. Zhvillimi i një tregu të sigurimeve të produkteve bujqësore për disa prej kushteve ekstreme të motit, do të përbëjë një zhvillim pozitiv, i cili do të përkrahet së pari nga fermerët që prodhojnë për treg për t'u përhapur edhe në llojet e tjera të fermerëve. Nxitja publike e institucioneve të sigurimit për të mundësuar zhvillimin e produkteve të sigurimit dhe lidhjen e tyre me fermerët, mbetet një hap i domosdoshëm.

3.2.1.2 Politika 1. Objektivi specifik 2: Rritja e konkurrueshmërisë dhe orientimit drejt tregut të sektorit agror

Spektori i bujqësisë

Forca e punës është një faktor kyç për produktivitetin. Të dhënat e ILOSTAT-it për vitin 2019⁶ tregojnë se bujqësia angazhon 460,600 njësi vjetore pune (NJVP), që do të thotë 36.4% nga fuqia totale e punës janë të punësuar në bujqësi⁷.

Aktualisht, **kostoja e fuqisë punëtore në Shqipëri është 10 herë më e ulët se mesatarja e BE-së**⁸. Kështu, kostot e fuqisë punëtore mund të konsiderohen të lira. **Produktiviteti i fuqisë punëtore në sektorin e bujqësisë ka ardhur në rritje të vazhdueshme**, duke llogaritur 5,680 euro për çdo person që punonte në bujqësi në vitin 2020. **Bujqësia po humbet gradualisht fuqinë punëtore**, si pasojë e rritjes së nivelit të mekanizimit në sektor, që e bën të panevojshëm numrin e lartë të punëtorëve, veçanërisht në kushtet e fermave të specializuara. Siç tregohet në anketat e INSTAT-it (p.sh. anketa tremujore e forcës së punës të kryer nga INSTAT-i për tremujorin e tretë 2020 krahasuar me tremujorin e tretë 2019), se norma vjetore e rritjes së punësimit në bujqësi ishte me minus -3.7 %, vlerë kjo më e ulët në krahasim me të gjithë sektorët e tjerë ekonomikë.

Niveli i mekanizimit ka pësuar një rritje të rëndësishme me 9,655 traktorë me rrota, 5,715 minitraktorë, 4,036 makina mbjellëse dhe 697 autokombajna⁹ ose një traktor për 122 ha tokë bujqësore dhe një autokombajnë për 431 ha kultura. Ka disa kufizime në përpjekjet për të rritur numrin e makinerive të reja: parcelat e fragmentuara dhe madhësitë e fermave të vogla. Sigurisht që, makineritë e reja sjellin sfida të reja, siç është nevoja për trajnime të specializuara dhe shërbime mekanike. Ndaj nevoja e trajnimit mbetet një prioritetet i sektorit të bujqësisë.

Fermat familjare në zinxhirin e prodhimit të dhive-deleve janë pjesë e një zhvillimi pozitiv të rëndësishëm, që është bërë vitet e fundit, veçanërisht pas vendosjes së fokusit te thertoret e formalizuara dhe mbylljes së “pikave të therjes” të paligjshme. Sigurisht që theksi duhet të vihet

⁶ <https://ilostat.ilo.org/data/country-profiles/>

⁷ Skeda e të dhënave statistikore të tregtisë të produkteve bujqësore ushqimore, Komisioni Evropian - https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agrifood-albania_en.pdf

⁸ MBZHR 2021: Draft IPARD III, maj 2021.

⁹ Libri Statistikor INSTAT, 2019.

në rritjen e aksesit të fermerëve në këto pika shërbimesh për të forcuar sigurinë ushqimore të produkteve.

Eksporti i kafshëve të gjalla është i mundur për disa vende të rajonit pjesë e iniciativës *Open Balkan*. Përmirësimi dhe zbatimi rigoroz i legjislacionit për ushqimin e kafshëve, gjurmueshmërinë e nënprodukteve të kafshëve (të mishit dhe qumështit) dhe në programet e kontrollit të sëmundjeve të kafshëve (plani i monitorimit të sëmundjeve të kafshëve dhe nënprodukteve/vlerësimi i rrezikut për fermat dhe operatorët e biznesit), do të zgjerojë tregun e eksportit të produkteve shtazore dhe të kafshëve të gjalla edhe në BE.

Sistemet e ujitjes Shqipëria është e pasur me burime ujore dhe sektori i bujqësisë është shumë i varur nga ujtja gjatë verës nga ujërat e lumenjve dhe Rezervuarët Ujorë Bujqësorë (RUB), pasi vetëm 20% e totalit të reshjeve bien gjatë verës. Niveli i investimeve në rrjetin e ujitjes dhe kullimit në vitet e fundit ka qenë në rritje të vazhdueshme, duke rritur nivelin e sipërfaqes të ujitshme në 70% të sipërfaqes totale potencialisht të ujitshme (ose rreth 360,000 ha). Rehabilitimi ka përfshirë rezervuarët, kanalet ujitës, strukturat e kontrollit të ujit, pompat etj. Sipërfaqja ujitëse ka nevojë për rehabilitime dhe për mirëmbajtje të vazhdueshme, të cilat financohen kryesisht nga qeveria qendrore dhe pjesërisht nga qeverisja vendore. Sipërfaqja **me infrastrukturë kulluese** është 280,000 ha, ku 205,000 ha kullohen nga rrjedha e gravitetit dhe 75,000 ha kullohen nga stacionet e pompimit.

Aksesi në huat për investime ose prodhim mbetet i kufizuar. Aktualisht ekzistojnë disa masa të qeverisë në bashkëpunim me bankat e nivelit të dytë dhe donatorët ndërkombëtarë (BERZH, KfW) si edhe nëpërmjet kredisë sovraane, të cilat synojnë rritjen e aksesit të fermerëve në kredi, si edhe uljen e kostove të kreditimit për sektorit.

Efikasiteti më i lartë në përdorimin e plehrave dhe të PMB-ve do të kërkojë jo vetëm makineri, por edhe analiza, testime të tokës dhe trajnimet përkatëse. MBZHR-ja ka miratuar aplikimin e librit të fermerit, i cili synon të evidentojë përdorimin e PMB-ve të në fermë me qëllim rritjen e efikasitetit të përdorimit të tyre dhe uljen e ndikimit të bujqësisë në mjedis.

Konkurrueshmëria ka të bëjë, gjithashtu, me ofrimin e produkteve me cilësi të lartë. Ekziston një procedurë e mirë organizuar për të kontrolluar materialin mbjellës në të gjithë fazat e tij. Në vitet e fundit janë bërë përpjekje të rëndësishme për të rritur kapacitetet e magazinimit (me pajisje seleksionimi dhe paketimi) dhe, veçanërisht, magazinat me ftohje (që mundësojnë eksportin me çmime më të larta në tregun e BE-së). Zonat kryesore të prodhimit janë pajisur me këto struktura. Qeveria shqiptare, parashikoi ndërtimin e platformave të tregutit të produkteve bujqësore, të cilat synojnë jo vetëm tregtimin e produkteve bujqësore në kushte optimale, por në të njëjtën kohë të ulin nivelin e vartësisë të fermerëve nga tregtarët e shumicës apo grumbulluesit dhe të rrisin forcën e tyre në zinxhirin e vlerës.

Përmirësimi i pozicionit të fermerëve në zinxhirin e vlerës

Pavarësisht mbizotërimit të fermave bujqësore me madhësi të vogël, organizatat e prodhuesve nuk janë akoma të suksesshme në Shqipëri. Ndërkohë që vazhdon ende një ngurrim i qëndrueshëm e i fortë për shoqërizim, janë krijuar disa kooperativa të stimuluar nga disa projekte (me mbështetjen e donatorëve), por edhe nga interesi i tyre, dhe arritën që bashkërisht në mënyrë efektive të blinin inputet ose të arrinin certifikimin e kërkuar për shitjen e produkteve të tyre te grumbulluesit.

Bashkëpunimi midis fermerëve është një prej instrumenteve më të rëndësishme për të rritur fuqinë e fermerëve në të gjitha fazat e prodhimit.

Fermerët shqiptarë kanë akoma pak fuqi negociuese. Çmimet e inputeve janë rrallë të negociueshme dhe, duke mos qenë pjesë e ndonjë organizate bujqësore, formimi i çmimeve është kryesisht atribut i grumbulluesve, shitësve me shumicë dhe i përpunuesve vendës. Marrëveshjet e zinxhirit të furnizimit ndërmjet blerësve dhe fermerëve/kontratave të furnizimit nënshkruhen rrallë.

Sektorët me orientim eksportin, si prodhimi i perimeve në serra, janë më të prirur për t'u ngritur/bashkuar në organizata prodhuese, ndërsa për sektorin e blegtorisë kjo mbetet sfida më e madhe.

Ndërsa kooperativat janë më të ndërlikuara për sa i përket menaxhimit të brendshëm (kjo kërkon një zotërim dhe përdorim të përbashkët të asetëve), grupet e prodhuesve me fokus në tregtimin e përbashkët të prodhimit (dhe blerjen e inputeve) janë më të zbatueshme dhe më të përshtatshme për fazën aktuale të bujqësisë shqiptare. Aktualisht, **po punohet për përafrimin e kuadrit ligjor drejt *acquis* të BE-së për Organizatat e Prodhuësve (OP) (grupet e prodhuësve) dhe Shoqatat e Grupeve të Prodhuësve (SHGP)**, si edhe masat mbështetëse adekuate në kuadër të IPARD-së.

Skemat e prodhimit bujqësor bazuar në kontrata përdoren më shpesh në prodhimin e frutave, perimeve dhe bulmetit, gjithashtu, edhe për fermerët më të vegjël, pasi ekziston një rrjet në rritje i qendrave të grumbullimit dhe të magazinimit. Meqenëse shumica e grumbulluesve janë të organizuar në bazë rajoni, ata mbajnë marrëdhënie kontraktuale me fermerët nga rajoni i tyre dhe mbështesin zinxhirët e shkurtër të furnizimit.

Zhvillimet në industrinë agroushqimore

Industria agroushqimore është një nga sektorët më të rëndësishëm të ekonomisë shqiptare, duke shfaqur një rritje vjetore të vlerës së prodhimit. **Vlera e prodhimit** u rrit me një ritëm më të lartë (më shumë se 2 herë) sesa numri i të punësuarve në periudhën midis viteve 2015 dhe 2020 (tabela 3-5), duke treguar një rritje të produktivitetit.

Tabela 3-5: Detaje mbi industrinë agroushqimore (2015–2020)

Emërtimi	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Ndryshimi 2015 – 2020 (%)
Numri ndërmarrjeve	2,354	2,428	2,541	2,414	2,476	2,459	4.46%
Numri i punonjësve	12,659	13,084	13,920	13,277	14,163	13,862	9.50%
Vlera e prodhimit (000/€)	459,480	489,582	514,544	534,290	569,328	558,884	21.63%
Investimet totale (000/€)	9,998	10,424	10,905	5,943	16,923	9,859	-1.39%

Burimi: MBZHR (2020)

Në vitin 2020, numri më i madh i ndërmarrjeve përpunuese ishte në sektorin e prodhimit të bukës (56.4%), atë të qumështit dhe produkteve të qumështit (12.2%) dhe të prodhimit të vajit vegjetal (7.8%). Ndërmarrjet agroushqimore janë të përqendruara kryesisht në Tiranë (31.4%), Fier (11.7%) dhe në Durrës (10.2%). Numri më i lartë i të punësuarve në industrinë agroushqimore ishte në Tiranë (36%), i ndjekur nga Durrësi (14%) dhe Elbasani (10%).

Rritja e vëllimit të prodhimit është kryesisht për shkak të mishit të ngrirë dhe të produkteve të mishit të ngrirë, prodhimit të miellit, bukës dhe makaronave, qumështit dhe produkteve të qumështit. Ndërsa vlera e prodhimit është rritur, kryesisht në sektorët e qumështit dhe e produkteve të qumështit, në sektorin e peshkut të konservuar (shih për më shumë detaje në kapitullin 3.2.2 mbi sektorin e peshkimit), në sektorin e ujit të ambalazhuar dhe të pijeve joalkoolike.

Pesha më e madhe e investimeve gjatë viteve 2015–2020 është regjistruar në prodhimin e miellit nga drithërat, në prodhimin e bukës, prodhimin e ujit të ambalazhuar dhe të pijeve joalkoolike, produkteve të peshkut të përpunuar, të qumështit dhe produkteve të qumështit.

Përqindja më e lartë e përfitimit ekonomik është nga eksporti në sektorin e BAM-së dhe të fruta-perimeve.

Siguria ushqimore në industrinë agroushqimore është një tregues i rëndësishëm i zhvillimit të sektorit dhe aftësisë së tij për të konkurruar ndërkombëtarisht. Kategorizimi që ekziston në sistemin e sigurisë ushqimore që menaxhohet nga Autoriteti Kombëtar i Ushqimit (AKU) bazohet në kategoritë e produkteve dhe jo në ndërmarrjet e operatorëve të biznesit ushqimor

(OBU). Po punohet për përcaktimin e kriterëve për kategorizimin e OBU-ve dhe në përcaktimin më të detajuar të kategorizimeve.

Kontrollet zyrtare të bazuara në rrezik dhe në marrjen e mostrave për ushqimin, ushqimin e kafshëve, mbrojtjen e bimëve dhe inputet bujqësore, zhvillohen në bazë të një plani kombëtar.

Linjat e përpunimit kanë kapacitete të mjaftueshme përpunuese dhe kërkojnë më shumë investime për rritjen e cilësisë së prodhimit dhe sigurimin e standardeve të sigurisë ushqimore.

Standardet e cilësisë dhe sigurisë, të tilla si Global G.A.P., Analiza e Rrezikut dhe Pikat Kritike të Kontrollit (HACCP) janë të zbatuara në të gjithë sektorin shqiptar agrourbues, por ka nevojë për përmirësime në elemente të caktuara.

Emërtim Origjine i Mbrojtur (EOM) dhe Treguesit e Mbrojtur Gjeografikë (TMGJ), bujqësia organike dhe promovimi i standardeve të mirënjohura vendore (si p.sh. ato për produktet tradicionale) janë në fazat e para të aplikimit dhe kanë nevojë për t'u zhvilluar në të ardhmen.

Aktualisht, ka një numër në rritje të fermave të hortikulturës të certifikuara me standardin Global G.A.P., e cila është një avantazh tregu për të eksportuar në tregjet më atraktive të BE-së.

Konkurrueshmëria në nivel ndërkombëtar

Sektori bujqësor dhe ai agrourbues ka rritur në mënyrë të vazhdueshme nivelin e eksporteve, duke stabilizuar importet. Tendenca për vitin 2021 thekson fenomenin/trendin e vitit 2020 dhe ul më shumë raportin eksport-import. Sektori i agropërpunimit ka akoma hapa të rëndësishëm për të ndërmarrë në rritjen e produktivitetit të tij, me objektivin për të ngushtuar apo përmbysur **trendin negativ të ekuilibrit të tregtisë**.¹⁰

Tabela 3-4: Bilanci tregtar në bujqësi (2015–2020, Shqipëria me të gjitha vendet)

Ushqime, pije duhan (milion ALL)	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Eksport ushqime, pije duhan (milion lek)	21,066.3	25,347.0	30,080.5	32,333.6	35,374.3	39,050.1
Importe ushqime, pije duhan (milion lek)	96,896.6	100,364.9	106,737.8	106,507.7	110,365.2	110,926.7
Balanca tregtare (milion lek)	(75,830.3)	(75,017.9)	(76,657.3)	(74,174.1)	(74,990.9)	(71,876.5)

Burimi: Instituti i Statistikave (INSTAT)

3.2.1.3 Politika 1. Objektivi specifik 3: Përmirësimi i reagimit ndaj kërkesave të konsumatorëve për ushqim të sigurt, me vlera të larta ushqyese dhe të qëndrueshëm

Nga **këndvështrimi i kërkesës së konsumatorit** për kërkesat për përmirësimin e ushqimit dhe shëndetit, prodhimi i ushqimit të sigurt, me vlera ushqyese dhe të qëndrueshëm, reduktimi i mbetjeve ushqimore dhe mirëqenia e përmirësuar e kafshëve janë të nevojshme për të zbatuar standardet dhe objektivat e përcaktuar kombëtarë të bujqësisë, si edhe në Strategjinë e BE-së nga ferma në tavolinë, në lidhje me reduktimin e mbetjeve të azotit dhe të pesticideve dhe përdorimin e substancave antimikrobike në sektorin agrourbues.

Mirëqenia dhe shëndeti i kafshëve

Programet e mirëqenies së kafshëve janë pjesë e programeve vjetore të kontrollit të shëndetit dhe të mirëqenies së kafshëve. Njëkohësisht, ato janë pjesë e kontrolleve nga drejtoritë rajonale të veterinarisë dhe mbrojtjes së bimëve, në përbërje të Autoritetit Kombëtar të Veterinarisë dhe Mbrojtjes së Bimëve. Sipas këtyre programeve, kontrollet zyrtare kryhen në fermat e mbarëshimit të blegtorisë nga veterinerë zyrtarë. Zbatim i standardeve të mirëqenies së kafshëve, është shoqëruar edhe me fuqizimin e organeve të kontrollit dhe të certifikimit (trupat teknikë) dhe ka pasur mbështetjen financiare për modernizimin e të gjitha hallkave.

¹⁰ <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do#>

Në vitin 2019, u zbatua një përditësim dhe regjistrim gjithëpërfshirës i **Regjistrin të Kafshëve (sistemi RUDA)**. Sistemi RUDA është funksional dhe regjistron numrat e kafshëve, gjatë vitit 2021 janë kryer disa përditësime, me qëllim funksionalizimin e plotë dhe ofrimin e informacionit të saktë mbi gjendjen e blegtorisë, që do të jetë plotësisht funksional në mesin e vitit 2022. Numri i kafshëve u verifikua dhe u regjistrua në mbarë vendin me një inspektim kapilar “derë më derë” për çdo fermë. Ky certifikim është përfunduar në mars 2020. Që nga nëntori i vitit 2020, identifikimi dhe regjistrimi i kafshëve është transferuar nga klinikat private në sistemin veterinar shtetëror, i cili është forcuar me rekrutimin e 300 veterinerëve zyrtarë.

Pavarësisht punës së kryer për forcimin e njohurive dhe ndërgjegjësimin e blegtorëve, më shumë duhet bërë për **promovimin e regjimeve të mira të mbarështimit të blegtorisë dhe të të ushqyerit**, të cilat mbështesin shëndetin dhe mirëqenien e kafshëve dhe kontribuojnë në reduktimin e konsumit të preparateve antimikrobike.

Përdorimi i produkteve për mbrojtjen e bimëve (PMB)

Në Shqipëri, deri tani, të dhënat rreth përdorimit të PMB-ve kufizoheshin me disa të dhëna për importet dhe mungonin sasitë aktuale të përdorura nga fermerët. Kontrollat fokusoheshin kryesisht në importe dhe tregti se sa në mënyrën se si pesticidet dhe plehrat ruheshin dhe aplikoheshin në nivel ferme. Që prej prillit të vitit 2022, të dhënat në ferma (libri i fermerit) për llojin dhe sasinë e pesticideve të aplikuara në parcela do të regjistrohen nga ana e fermerëve dhe do të kontrollohen nga shërbimet e specializuara të kontrollit.

Inputet bujqësore që aktualisht janë të regjistruara janë plehrat organike, PMB-të, ilaçet veterinarë, produktet e bujqësisë organike dhe biocidet (preparatet e luftimit biologjik të sëmundjeve).

Analiza mundësi – Kërcënime – Politika 1, objektivi i përgjithshëm 1

Tabela 3-5: Vështrim i përgjithshëm – Mundësitë dhe kërcënimet

MUNDËSITË	KËRCËNIMET
Preferenca e konsumatorit për produktet vendëse; Rritja e të ardhurave të konsumatorëve; Akses në tregun e CEFTA-s dhe BE-së dhe kërkesë e fortë për perime në serra dhe fruta; Projekte mbështetëse nga donatorët janë akoma konsistent; Turizëm në rritje me kërkesë të fortë për prodhimet vendëse.	Rritja e kostove të inputeve, duke përfshirë kostot për plehrat, PMB-të dhe naftën; Konkurrencë e fortë nga importet, veçanërisht për mishin e ngrirë, qumështin dhe produktet e shumëllojshëm e të përpunuar të mishit dhe djathit.

Identifikimi i ndërhyrjeve sipas nevojave për mbështetje në kuadër të politikës 1, Objektivit të përgjithshëm 1

1.1 Sigurimi i të ardhurave të qëndrueshme për fermerët dhe rezistenca ndaj presioneve të tregut

Duke pasur parasysh disavantazhet e ndryshme, me të cilat përballen fermerët në Shqipëri dhe konkurrencën e hapur me vendet e Marrëveshjes së Tregtisë së Lirë të Evropës Qendrore (CEFTA) dhe me vendet e BE-së që kanë skema më të forta mbështetëse për fermerët, është e nevojshme që **fermerët të vazhdojnë të përfitojnë pagesa direkte për sipërfaqe të shfrytëzuar dhe për bagëti**, si shtesë e të ardhurave të tyre.

Duhet të merret parasysh edhe futja graduale e skemave të tjera të drejtpërdrejta që shtetet anëtare të BE-së i kanë në përdorim, të tilla si skemat specifike të mbështetjes për ullinjët, frutat dhe perimet në kuadër të Organizimit të Tregut të Përbashkët (OTP) për të inkurajuar disa sektorë. Konvergenca e mbështetjes direkte drejt nivelit të vendeve me të cilat Shqipëria ka një marrëveshje të tregtisë së lirë nuk duhet parë si një garë për subvencione më të larta, por si një mjet për të mbrojtur sektorin derisa të bëhet më konkurrues, duke zhvendosur në këtë mënyrë gradualisht më shumë buxhet për skemat e grandeve dhe lidhjen e pagesave direkte me

kushtëzimet e standardeve mjedisore, të shëndetit njerëzve, të kafshëve dhe bimëve, si dhe të mirëqenies së kafshëve.

Tregjet e bagëtive, marketingu i drejtpërdrejtë dhe zinxhirët e shkurtër të furnizimit duhet të përdoren si mjete për t'u rezistuar presioneve të tregut dhe për këtë arsye ato duhet të mbështeten.

1.2 Rritja e madhësisë së fermës, konsolidimi i tokës dhe orientimi ndaj tregut i fermerëve të vegjël

Duhet të diskutohet dhe të shihet mundësia e adoptimit të një kuadri rregullator ligjor për **konsolidimin e tokës**, që synon të drejtat e parablerjes nga pronarët e tokave pranë tyre.

Gjithashtu, qëndrueshmëria e mbështetjes publike për fermerët varet shumë nga aftësia e fermave për t'i rezistuar vetë presioneve të tregut, gjë që është më e vështirë në rastin e madhësisë mesatare të vogël të fermave. Pavarësisht se pjesëmarrja në treg e bujqësisë së fermave të vogla në Shqipëri është në rritje, ajo mbetet e ulët në krahasim me Evropën, për shkak të konsumit të lartë vetjak (i cili është në raport të zhdrejtë me madhësinë e fermës). Bashkëpunimi dhe bashkërendimi i forcave midis fermerëve, do të bëjë të mundur rritjen e fuqisë së tyre në tregje.

Mbështetja publike duhet të lidhet, gjithashtu, me objektivin e rritjes së madhësisë së fermave. Pagesat direkte duhet të jenë më të larta për fermat e mesme të qëndrueshme ekonomisht, ndërsa në fund të mbështetjes duhet të vërtetohet rritja e madhësisë së fermës (qoftë rritje fizike ose ekonomike). Fermerët më të vegjël duhet të stimulohen që të shfrytëzojnë mundësinë e kultivimit të kulturave që nxjerrin të ardhura më të larta ose të bashkëpunojnë me njëri-tjetrin. Të gjithë përfituesit e skemave të grandeve duhet të inkurajohen me një kontribut formal në treg të rritin nivelin e formalizimit të shitjes së prodhimit e të tregtimit të tyre.

1.3 Rritja e qëndrueshmërisë/elasticitetit (aftësisë për të reaguar) të fermave ndaj faktorëve klimatikë

Bujqësia është shumë e ekspozuar ndaj faktorëve klimatikë dhe paqëndrueshmërisë së tregut. Duhet të arrihet një **ulje e ndikimit ndaj sektorit bujqësor të faktorëve klimatikë** si thatësira dhe përmbytjet, veçanërisht për bujqësinë e produkteve me vlerë të lartë, duke siguruar në këtë mënyrë për këto ferma një prodhimtari të lartë e të qëndrueshme nëpërmjet vazhdimin të investimeve në sistemin e ujitjes dhe të kullimit. Në të njëjtën kohë, rritja e elasticitetit të fermave ndaj faktorëve klimatik do të thotë gjithashtu edhe një **mbrojtje më e mirë e fermerëve ndaj rreziqeve në bujqësi** me anë të **skemave të sigurimit**, që mbulojnë një sërë fenomenesh të motit që dëmtojnë prodhimin.

1.4 Lehtësimi i aksesit në kapitalin financiar

Lehtësimi i aksesit në kredi: Sektori bankar duhet të zhvillojë produkte specifike për sektorin e bujqësisë. Nevoja për instrumente financiare në bujqësi është jashtëzakonisht e lartë dhe duhet të vazhdojë të përfshijë skemat e garancisë, si për akses më të mirë në kredi, ashtu edhe të portofolit të ndarjes së rrezikut të huave, të cilat reduktojnë nevojën për kolateral, por edhe normat e interesit.

Në rastin e fermerëve të rinj duhen menduar skema të veçanta mbështetëse për të shmangur barrën e financimit paraprak dhe atë të bashkëfinancimit të investimeve.

1.5 Tërheqja dhe mbështetja e fermerëve në moshë të re për të ngritur dhe për të zhvilluar biznese bujqësore.

Fermerët e rinj janë veçanërisht të rrezikuar nga papunësia dhe nga një perceptim mbi mungesën e **jetës sociale** në zonat rurale. Prandaj, ata janë veçanërisht të ekspozuar ndaj migrimit në qytete brenda vendit, por dhe jashtë vendit. Kjo nuk është një veçori shqiptare, por që haset gjerësisht. Fermerët e rinj kanë një interes më të madh në **adoptimin e teknologjive të reja dhe praktikave miqësore me mjedisin.** Rrjedhimisht, nevojitet inkurajimi i fermerëve të rinj edhe me mjete të tjera për të ngritur një biznes në bujqësi, përveç diferencimit me pikë në klasifikimin për grande. Kjo, për sa kohë që vetëm një numër shumë i kufizuar i të rinjve kanë aktualisht akses në grande ose janë në gjendje të përdorin grande si rrjedhojë e kushtit të

financimit paraprak dhe vetëm pjesërisht të faturave (shpenzimeve) të rimbursueshme. Gjithashtu, është e nevojshme të ketë mbështetje plotësuese të të ardhurave për fermerët e rinj. Skema të veçanta të mbështetjes me pagesa paradhënie të bazuara në planet e dorëzuara të biznesit janë më të përshtatshme për fermerët e rinj. Duhet të mbahet në konsideratë mundësia e tërheqjes së të rinjve të diplomuar nga universitetet bujqësore.

1.6 Nxitje e zgjerimit të sektorit bujqësor me vlerë më të lartë të shtuar dhe kërkesës së tregut

Stimulimi i sektorëve me vlerë të lartë të shtuar do të bëjë diferencën për t'i dhënë bujqësisë shqiptare një perspektivë të qartë ndaj tregut dhe për të reduktuar akoma më shumë deficitin e saj tregtar. Shqipëria ka mundësinë të përdorë potencialin e saj të lartë natyror (veçanërisht klimën e saj të ngrohtë), fuqinë punëtore ende me kosto të ulët dhe kanalet e konsoliduara të shpërndarjes shoqëruar edhe me kërkesën e lartë të tregut për perime dhe fruta, rrush dhe verëra si dhe bimë aromatike dhe mjekësore (BAM). **Zgjerimi i serrave dhe plantacioneve të reja intensive të pemishteve dhe vreshtave janë pjesë e zgjidhjes.** Realizimi i ambicieve më të larta mjedisore dhe klimatike nëpërmjet përdorimit të energjisë së rinovueshme dhe aplikimit të praktikave dhe teknikave të prodhimit që përdorin në mënyrë eficiente burime natyrore, dhe që janë miqësore me mjedisin dhe me klimën duhet të diferencohet në programet e financimit.

Sektori i mbarështimit të kafshëve është një sektor me vlerë të shtuar. Duhet të nxitet rritja e cilësisë së qumështit të furnizuar nga fermat për përpunim në njësitë e përpunimit. Për këtë arsye është një nevojë urgjente të rritet prodhimi blegtoral. Mekanizmat për pagesat direkte dhe për grandet duhet ta marrin parasysh këtë, ndërkohë që duhet të trajtojnë edhe sfidat e standardeve të kullotjes së qëndrueshme dhe të prodhimit të qëndrueshëm të foragjereve, të zbatimit të standardeve të shëndetit dhe mirëqenies së kafshëve.

1.7 Konsolidimi i sistemit të ujitjes dhe të kullimit

Në kontekstin e rritjes së konkurrencës në tregje edhe të ndryshimeve klimatike, sistemi modern dhe eficient i ujitjes dhe kullimit është thelbësor. Strategjia Kombëtare e Ujitjes dhe Kullimit 2019–2031 dhe Plani i saj i Veprimit do të zbatohen me qëllim rritjen e sipërfaqes të tokës bujqësore të ujitur në mënyrë efikase ndaj përdorimit të burimeve ujore ose duke rehabilituar sistemin në sipërfaqet e mbetura, ku aktualisht sistemi nuk është në përdorim. Krahas fuqizimit të rolit dhe të kapacitetit të bashkive, duhet të inkurajohen dhe mbështeten edhe autoritetet vendore, sidomos në menaxhimin e infrastrukturës në nivel dytësor dhe terciar.

Në rast të grandeve, sistemet eficiente të ujitjes duhet të vazhdojnë të jenë të detyrueshme për investimet për sektorët e frutave dhe të perimeve.

1.8 Investime në mbështetje të përmirësimit të produktivitetit në punë, si p.sh. në mekanizim dhe në pajisje të reja.

Sektori i bujqësisë në Shqipëri nuk mund të mbështetet më gjatë në fuqinë punëtore me kosto të ulët si një premisë për zhvillimin e tij. Ekziston mundësia për të investuar në mekanizimin për rritjen e produktivitetit të fuqisë punëtore. Përmirësimi i produktivitetit të punës nevojitet edhe për sektorin e agropërpunimit.

1.9 Optimizimi i zinxhirëve të furnizimit në bujqësi

Në zinxhirin e furnizimit për shumicën e kulturave bujqësore duhet përmirësuar akoma më shumë **kapaciteti i pamjaftueshëm i magazinimit dhe objektet dhe pajisjet (facilitetet)** për periudhën e **pas vjeljes**. Skemat e grandeve me fondet kombëtare ose IPARD për fermerët duhet të synojnë facilitetet për magazinimin edhe në periudhën e pasvjeljes, si për fermerët ashtu edhe për përpunuesit, ndërsa grandet për industrinë agroushqimore duhet të synojnë integrimin më të mirë me fermerët vendës, për të zhbllokuar potencialin e prodhimit vendës dhe për të mundësuar zinxhirë të shkurtër furnizimi. Skemat e mbështetjes duhet të kenë në konsideratë edhe platformat e bashkëpunimit të fermerëve, të administruara nga njësitë e qeverisjes vendore.

1.10 Inkurajimi i organizatave prodhuese

Bujqësia e Shqipërisë është shumë e varur nga inputet e importuara. **Tregtarët janë krijuesit e tregut dhe vendosin çmimet.** Organizatat e prodhuesve, siç janë grupet e prodhuesve, duhet të mbështeten me njohuri dhe financiarisht në ngritjen dhe funksionimin e tyre për të rritur fuqinë negociuese në blerjen dhe shitjen e përbashkët. Kooperativat kanë potencial për të inkurajuar fermerët për përdorimin e përbashkët të shoqërive të makinerive, depove dhe objekteve të nevojshme pas vjeljes. Tregjet në të cilat fermerët tregtojnë bashkë, është një tjetër rrugë që duhet të ndiqet.

1.11 Përafrimi gradual me standardet e BE-së në fushat e mjedisit, sigurisë ushqimore, shëndetit të bimëve dhe kafshëve dhe të mirëqenies së kafshëve

Sektori privat është në qendër të përpjekjeve për përafrimin me BE-në. Duhet të parashikohen periudha të përshtatshme në kohëzgjatje që nga momenti i miratimit të legjislacionit deri në hyrjen e tij në fuqi, si dhe alokimet e nevojshme financiare për të mbështetur sektorin privat në realizimin e investimeve. **Fermerët dhe përpunuesit agrorë janë të detyruar të investojnë në objekte, pajisje dhe makineri që kërkojnë më tej kosto operative shtesë. Siguria e ushqimit dhe menaxhimi i mbetjeve janë çështje kyçe.** Standardeve duhet t'u jepet prioritet si në investime edhe të mbështeten financiarisht me kuotë më të lartë të ndihmës financiare publike. Gjithashtu duhet të merren parasysh edhe mbështetja për fermat që angazhohen në aktivitete demonstrimi.

Objektivi është përmirësimi i kushteve kornizë për t'u përgjigjur kërkesës së konsumatorëve për produkte agrorë, për të mbështetur aktorët e zinxhirit agror për të aksesuar prodhimin, tregun dhe informacionin mjedisor/klimatik, si dhe në shërbimet mbështetëse financiare, logjistike dhe teknike, të përputhura me nevojat dhe që janë të nevojshme për të hyrë në segmentet strategjike të tregut.

Menaxhimi kolektiv i plehut organik: Ndër masat e tjera në mbrojtje të mjedisit dhe të burimeve natyrore nga ndikimi i aktivitetit ekonomik bujqësor, është një pjesë e zgjidhjes për bujqësinë bazuar në ferma të vogla.

Mbajtja e të dhënave (**regjistrave**) mbi përdorimin e PMB-ve, produkteve plehëruese dhe PMV-ve, apo edhe e vaksinimeve dhe përdorimit të antibiotikëve në mjekimin e kafshëve në nivel ferme duhet të jetë një nga kushtet e përfitimit të pagesave direkte.

1.12 Skemat e cilësisë dhe marketingu i produkteve vendëse

Duke përfituar nga **preferenca e konsumatorëve për produktet vendëse**, certifikimi për skemat e cilësisë, si EOM dhe TMGJ do të mbështetet më tej, por së pari duhet të krijohet besimi i konsumatorëve (verifikueshmëria, cilësia) në këto skema. Nevojitet një kornizë ligjore e përmirësuar dhe krijimi i strukturave të menaxhimit dhe kontrollit për njohjen e standardeve bazë të cilësisë për produktet EOM/TMGJ. Duhet të instalohet një sistem kontrolli i besueshëm, ndërsa në të njëjtën kohë, duhet të merret në konsideratë një fushatë informuese dhe promovimi i produkteve të regjistruara si EOM/TMGJ, duke rritur në këtë mënyrë besimin e konsumatorit. Informacioni për skemat e ndryshme të cilësisë duhet t'u komunikohet qartë konsumatorëve në mënyrë që të parandalohet konfuzioni dhe të dallohet qartë nga skemat e tjera të cilësisë për prodhuesit e vegjël të ushqimit (objektivi 3 – Marketingu i drejtpërdrejtë). Promovimi i zinxhirëve të furnizimit të shkurtër do të stimulojë konsumin e produkteve vendëse me cilësi të lartë, ndërsa përfshirja nga operatorët turistikë në fushatat e tyre promovuese mund të rrisë sinergjinë midis EOM/TMGJ dhe turizmit.

1.13 Konsolidimi i mëtejshëm i shërbimeve këshillimore drejt sistemeve të njohurive dhe inovacionit bujqësor dhe transferimit të njohurive (për më shumë shih Objektivin ndërsektorial 1).

Shqipëria e ka mundësinë të shkojë përtej formatit klasik të trajnimit. Inovacioni është në qendër të ndryshimeve, drejt një bujqësie të modernizuar dhe sektorëve që kanë lidhje me të. Njohuritë e disponueshme të QTTB-ve, AREB-ve dhe universiteteve duhet të lidhen drejtpërdrejt me sistemin e këshillimit dhe t'u transferohen fermerëve. Ekstensionistët publikë

nga Shërbimi Kombëtar i Ekstensionit Bujqësor (SHKEB) duhet të jenë më të lidhur me ofruesit e inovacionit dhe të njohurive.

Ndërtimi i një skeme kombëtare të trajnimit në bujqësi përbën një zhvillim të rëndësishëm për përmirësimin e shërbimit të këshillimit në bujqësi.

Krijimi i grupeve operacionale që përfshijnë institutet kërkimore/universitetet/organizatat joqeveritare (OJQ), si dhe fermerët dhe përpunuesit, duhet të stimulojnë inovacionin me zbatueshmëri të drejtpërdrejtë në praktikë (jo vetëm teorikisht).

Organizatat e fermerëve duhet të inkurajohen që gradualisht të delegojnë kompetenca të caktuara tek organizatat prodhuese (kur ato kanë kapacitetin e nevojshëm) për të ofruar shërbime specifike, të tilla si menaxhimi i platformave digjitale *online* për ofrimin e shërbimeve të informacionit të tregut, këshilla për përdorimin e inputeve bujqësore, kontrollin zyrtar të prodhimit të qumështit etj.

Ndërsa inovacioni i bazuar në kërkime mund të jetë i vështirë për t'u stimuluar, transferimi i njohurive ekzistuese nga universitetet dhe institutet kërkimore drejt fermerëve duhet të mbetet një prioritet, pasi në nivel lokal mund të perceptohet si risi në krahasim me praktikat aktuale bujqësore. Forcimi i strukturave këshillimore lokale duhet të marrë në konsideratë parimet e Sistemit të Njohurive dhe të Inovacionit Bujqësor (SNJIB). Meqenëse do të fillojnë të zbatohen Kushtet e Mira Bujqësore dhe Mjedisore (KMBM) të thjeshtëzuara, SHKF-ja duhet të fokusohet edhe në kushtëzimet (*cross compliance*).

1.14 Forcimi i kapaciteteve institucionale të MBZHR-së dhe organeve të saj teknike

Nevojat e ndryshme për forcimin e kapaciteteve janë të lidhura drejtpërdrejt me **procesin e përafrimit me *acquis* të PPB-së të BE-së, përkatësisht me negocimin e kapitujve 11, 12 dhe 13.** Detajet janë përcaktuar në Objektivin ndërsektorial 2, kapitulli 3.5.1.

3.2.2 Politika 1. Objektivi i përgjithshëm 2: Menaxhimi i qëndrueshëm i burimeve natyrore dhe i veprimeve lidhur me klimën

Sektori bujqësor, por edhe ai i pyjeve, vazhdojnë të përballen me sfida thelbësore për sa u përket mjedisit dhe klimës. Fermerët luajnë një rol kyç në trajtimin e ndryshimeve klimatike, mbrojtjen e mjedisit dhe ruajtjen e peizazheve, biodiversitetit dhe burimeve natyrore (toka, uji dhe ajri).

Reflektimi i ambicieve më të larta mjedisore dhe klimatike përputhet me angazhimet e Agjendës së Gjelbër për Ballkanin Perëndimor (Deklarata e Sofjes 11/2020) bazuar në Marrëveshjen e Gjelbër të BE-së (12/2019) për të arritur neutralitetin klimatik të kontinentit Evropian deri në vitin 2050, përdorimin e reduktuar dhe më shumë të efektshëm të plehrave dhe pesticideve dhe rritjen e sipërfaqeve bujqësore të përdorura në bujqësinë organike, që mund të sjellin përfitime për mjedisin, klimën dhe prodhimin e ushqimit të shëndetshëm.

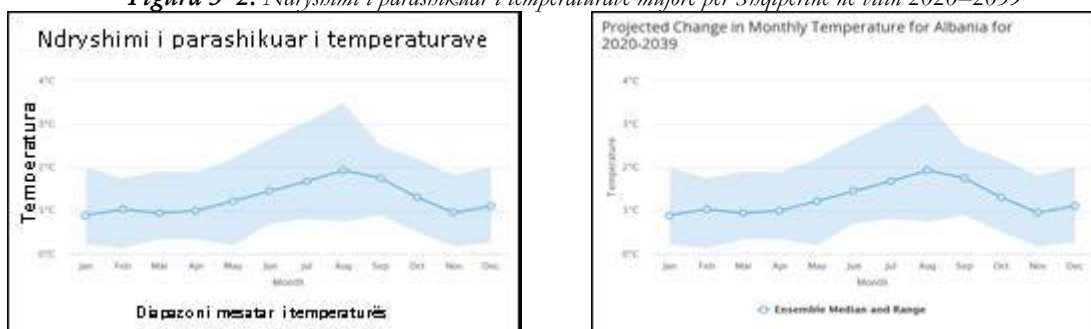
Këta objektiva kërkojnë një kusht shtesë për pagesat e drejtpërdrejta, skemat pilot ekologjike, përmirësimin e SHKF-së, si dhe masat dhe investimet agromjedisore dhe klimatike. Përgatitja graduale e sektorit bujqësor në Shqipëri për aplikimin e praktikave bujqësore mjedisore do të rrisë perspektivat e anëtarësimit dhe aksesin në fondet konsistente të BE-së për zhvillimin e mëtejshëm të sektorit në respektim të parimeve të qëndrueshmërisë.

3.2.2.1 Politika 1. Objektivi specifik 4: Kontributi në zbutjen dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, si dhe në energjinë e rinovueshme

Sipas Profilit të Vendit të Rrezikuar nga Klima 2021¹¹, “tendencat e parashikuara tregojnë rritje të temperaturave, si dhe ndryshueshmëri të reshjeve”. Gjithashtu, “rritja e ngjarjeve ekstreme të motit ka gjasë të përbëjë një kërcënim serioz për prodhimin bujqësor, furnizimin me ujë, sigurimin e ushqimit dhe rritjen ekonomike për shumicën e popullsisë rurale”. Rritja mesatare e temperaturave pritet të ndryshojë në bazë mujore nga 1°C deri në 2°C në fund të verës.

¹¹ <https://climateknowledgeportal.eorlworldbank.org/sites/default/files/2021-06/15812-Albania%20Country%20Profile-WWB.pdf>

Figura 3–2: Ndryshimi i parashikuar i temperaturave mujore për Shqipërinë në vitin 2020–2039

Burimi: Portali i njohurive për ndryshimet klimatike¹².

Bazuar në dokumentin kombëtar të përcaktuar 2021–2030 (NDC), miratuar me VKM-n nr. 581ë, datë 6.10.2021, projeksionet për Shqipërinë tregojnë se temperaturat mesatare vjetore do të rriten deri nga 1.3–2.2°C deri në vitin 2050, dhe me 1.2–4.4°C deri në vitin 2100. Rritja e temperaturave në verë mund të jetë deri në 5.3°C deri në vitin 2100. Reshjet vjetore parashikohet të ulen me 8.5% deri në vitin 2050 dhe me 18.1% në vitin 2100.

Sipas organizatës që mbikëqyr të dhënat mbi klimën (*Climate WatchData*) (tabela 3-8: Emetimet e GS nga bujqësia në periudhën 2014–2018 (pa konsideruar emetimet nga përdorimi i tokës dhe ndryshimi i përdorimit të tokës) tendenca e Emetimeve të Gazrave Serrë (GS) nga sektori i bujqësisë shqiptare është në rënie. Në vitin 2018, sektori i bujqësisë kontribuoi me 2,97 MtCO₂ emetime GS, të cilat përfaqësonin 29,49% të totalit të emetimeve të vendit.¹³

Tabela 3–6: Emetimet e GS nga bujqësia 2014–2018 (pa emetimet nga përdorimi i tokës dhe ndryshimi i përdorimit të tokës)

Viti	2014	2015	2016	2017	2018
Të gjitha burime GS-të me (MtCO ₂ e) bujqësore	3.13	3.19	3.21	3.13	2.97

Burimi: *Climate Watch Data*¹⁴

Shqipëria emeton 2.52 tonë të ekuivalentura të GS-së për 1000 ha, shifër kjo më e ulët se niveli i BE-së (2.83 GS tonë ekuivalent/1000 ha). Sasia më e madhe e emetimit rezulton nga fermentimi i ushqimeve në traktin tretës të kafshëve ripërtypëse¹⁵ dhe nga mospërpunimi i rregullt i jashtëqitjeve (mbetjeve) të tyre.

Potenciali për energji nga mbetjet e kafshëve, si dhe nga mbetjet bujqësore llogaritet në rreth 70 tonë naftë ekuivalent¹⁶. Megjithatë, përdorimi i biogazit (nga plehu) nuk është zhvilluar, pasi menaxhimi i plehut organik mungon pothuajse plotësisht (fabrikat e biogazit kërkojnë sasi të mëdha plehu organik të freskët, për të përfutur sa më shumë nga emetimet e CH₄ përgjatë procesit të mineralizimit, duke nënkuptuar flukse të qëndrueshme të grumbullimit të plehut organik dhe transportit). Ekziston një potencial i konsiderueshëm i biomasës nga mbetjet bujqësore, i cili vlerësohet rreth 2300 GWh/vit.¹⁷

¹² <https://climateknowledgeportal.worldbank.org/country/albania/climate-data-projections>

¹³ <https://www.climatewatchdata.org/data-explorer/historical-emissions?historical-emissions-data-sources=cait&historical-emissions-gases=all-ghg&historical-emissions-regions=ALB&historical-emissions-sectors=&page=1>

¹⁴ https://www.climatewatchdata.org/countries/ALB?end_year=2018&start_year=1990#ghg-emissions

¹⁵ Objektivi i Neutralitetit të Degradimit të Tokës për Shqipërinë dhe Normat dhe Standardet e Matjes së Erozionit të Tokës, Raporti Përfundimtar, 2019.

¹⁶ <https://cordis.europa.eu/article/id/124474-renewable-energy-potentials-of-albania>

¹⁷ Plani Kombëtar i Veprimit për Burimet e Energjisë së Rinovueshme në Shqipëri, 2015–2020.

Pyjet si kontribues në zbutjen e ndryshimeve klimatike

Pyjet janë një aset me efekt të lartë stabilizues për klimën dhe efektet e saj. Roli që burimet pyjore mund të luajnë në zbutjen e ndryshimeve klimatike dhe kontributi në realizimin e objektivave të Marrëveshjes së Gjellbër varet nga mënyra se si pyjet menaxhohen. Ato rregullojnë ekosistemet, mbrojnë biodiversitetin, luajnë një rol integral në ciklin e karbonit, mbështesin **të ardhurat e banorëve ruralë**, duke ofruar mallra dhe shërbime, që mund të nxisin rritjen ekonomike të qëndrueshme.

Në Shqipëri, pyjet **përfaqësojnë një nga burimet më kryesore natyrore** të vendit. Sipas Inventarit Kombëtar të Pyjeve (2020), 41,6% e sipërfaqes totale (2,87 milionë ha) është e mbuluar nga pyje, ndërkohë që 17,6% janë livadhe dhe kullota dhe 24% tokë bujqësore. Në 20 vitet e fundit, rreth 100,000 ha pyll janë shkatërruar me pasoja të dukshme në rritjen e erozionit dhe rrëshqitjeve të dheut, humbja e habitatit për jetën e egër (shpendët dhe biodiversiteti). Pyjet e mbrojtura përfaqësojnë 20% të sipërfaqes pyjore dhe shërbejnë kryesisht për mbrojtjen e tokës, ujërave, biodiversitetit dhe peizazhit; duke përfshirë parqet kombëtare, parqet natyrore dhe rezervat e natyrës, pyjet e destinuara për aktivitete të kohës së lirë, sporte, rekreacion, mësimdhënie ose kërkime shkencore.

Reforma e në sektorin pyjor, e vitit 2016, **i përcakton bashkitë si pronarë të pyjeve dhe i kullotave që ndodhen brenda territoreve administrative të tyre**. Aktualisht, 81% e sipërfaqes totale pyjore është në pronësi të bashkive, 16% në pronësi të shtetit dhe 3% është në pronësi private, kryesisht nga individë.

Pyjet në Shqipëri përfaqësojnë një potencial të madh në sekuestrimin e karbonit. Sipas Vlerësimit Global të Burimeve Pyjore të FAO-së, raporti për Shqipërinë 2015¹⁸ (këto janë të dhënat më të fundit të disponueshme), **pyjet e Shqipërisë sekuestrojnë një total prej 142.2 milionë tonë karbon**, duke përfshirë 49.3 milionë tonë karbon në biomasë të gjallë dhe 67.3 milionë tonë karbon në toka, me shtresë aktive deri në 30 cm thellësi. Zvogëlimi i emetimit aktual kërkon veprim të rëndësishëm afatshkurtër. Kjo përfshin vazhdimin e mbrojtjes së përmirësuar dhe të detyrueshme të pyjeve, menaxhimin më të qëndrueshëm të pyjeve, ripyllëzim të qëndrueshëm, si dhe menaxhim të përmirësuar të tokës, duke përfshirë restaurimin e ligatinave, tokave torfike dhe tokës së degraduar. Rritja e sekuestrimit të karbonit nëpërmjet pyllëzimit dhe ripyllëzimit të tokës shumë të degraduar do të çojë, gjithashtu, në rritjen e burimeve të jetesës dhe të ardhurave në zonat e varfra rurale, zvogëlimin e degradimit të tokës, përmirësimin e cilësisë së ujit dhe të ruajtjen e biodiversitetit, uljen e **rreziqeve nga zjarret në pyje që** rriten me ndryshimin e klimës. Masa për përmirësimin dhe shtimin e pyjeve do të jetë pjesë e skemave të financimit IPARD III, gjë e cila shihet si një mundësi për të rritur dhe përmirësuar rolin e pyjeve në sekuestrimin e karbonit.

Në nëntor 2020, **Shqipëria nënshkroi Deklaratën e Sofjes për Agjendën e Gjellbër për Ballkanin Perëndimor (AGJBP)**, duke u përballur në këtë mënyrë me strategjinë e Marrëveshjes së Gjellbër Evropiane *drejt një ekonomie moderne, neutrale ndaj klimës, burimeve efikase dhe konkurruese*. Ndër veprimet e dakordësuara në zbatim të ligjit nr. 155/2020, “Për ndryshimet klimatike” janë zbatimi i masave të parashikuara në Kontributin Kombëtar të Përcaktuar të Republikës së Shqipërisë 2021–2030, e cila synon një zbutje prej -20,9% të emetimeve të gazeve me efekt serrë deri në vitin 2030, dhe Planit të Klimës dhe Energjisë për Shqipërinë me një vizion për arritjen e neutralitetit klimatik deri në vitin 2050, **përmes zhvillimit dhe zbatimit të masave të qarta të hartuara për të reduktuar emetimet e gazeve serrë, duke integruar veprimet klimatike në të gjitha politikat përkatëse sektoriale**. Në këtë mënyrë, me nënshkrimin e AGJBP-së, Shqipëria shprehu interesin e saj për të ndjekur strategjinë e BE-së nga “ferma në tavolinë”, duke siguruar në këtë mënyrë që bujqësia, peshkimi dhe akuakultura mund të kontribuojnë siç duhet në synimet e *ligjit të BE-së për klimën*, me një këndvështrim të veçantë në përdorimin e pesticideve dhe

¹⁸ <http://www.fao.org/3/az146e/az146e.pdf>

antimikrobikëve, zvogëlimin e plehërimit të tepërt, rritjen e bujqësisë organike, përmirësimin e mirëqenies së kafshëve dhe mbrojtjen e biodiversitetit.

Bujqësia është veçanërisht e ekspozuar ndaj ndryshimeve klimatike. Zvogëlimi i reshjeve dhe rritja e temperaturave do të ndikojnë, si në sasinë ashtu edhe në cilësinë e ujërave të ëmbla. Kjo do të ndikojë në produktivitetin bujqësor dhe sigurimin e ushqimit të vendit, si dhe në jetesën rurale. Pavarësisht se niveli i reshjeve do të ulet në përgjithësi, shirat priten të jenë më intensive – **duke e bërë bujqësinë më të varur nga sistemet e ujitjes dhe kullimit.**

Bujqësia shqiptare po integron praktikën më të mira për ndryshimet klimatike. Megjithatë, racat lokale të bagëtive të imta, që përbëjnë mbi 90% të dhive dhe 33% të deleve¹⁹, janë përshtatur mirë dhe menaxhimi ekstensiv i tyre është një shprehje e përshtatjes/qëndrueshmërisë edhe ndaj ndryshimeve klimatike.

Pagesat direkte nuk janë të lidhura me asnjë kusht mjedisor. Ndërsa, IPARD III përfshin për herë të parë skemat për agromjedisin – prodhimin organik dhe masën për pyllëzim.

Zbutja e efektit të ndryshimeve klimatike aktualisht është një çështje me interes të kufizuar për fermerët, për sa kohë marrin prodhime të larta në kushtet e pengesave në zinxhirët e vlerës dhe konkurrencës në treg, të cilat janë ende çështje kritike për fermerin shqiptar. Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike është, gjithashtu, në një nivel të pamjaftueshëm ndërgjegjësimi, pavarësisht se është i lidhur drejtpërdrejt me prodhimin në fermë (p.sh. shfrytëzimi sa më i mirë i sezonit të zgjatur të kultivimit për rreth 15 ditë shtesë²⁰, aplikimi i praktikave për ruajtjen më të mirë të ujit në tokë – çka përmirëson qëndrueshmërinë e fermës etj.).

3.2.2.2 Politika 1. Objektivi specifik 5: Nxitja e menaxhimit të qëndrueshëm dhe të efektshëm të burimeve natyrore

Erozioni mbetet një sfidë për t'u përballur, nisur edhe nga vështirësitë e terrenit të cilat e favorizojnë fenomenin. Shpatet e zhveshura janë veçanërisht të ekspozuara. Ujitja, gjithashtu, përshpejton erozionin, nëse uji përdoret në mënyrë joefikase. Përdorimi i ujit nëntokësor ka sjellë në disa raste kripëzimin të sipërfaqeve tokës.

Djegia e kashtës në ara e varfëron lëndën organike të tokës së punueshme dhe, përveç kësaj, nga zjarret rrezikohen pyjet, drurët frutorë dhe objekte të tjera publike dhe private.²¹

Për sa i përket **disponueshmërisë së ujërave**, Shqipëria konsiderohet relativisht e pasur me burime të ujërave të ëmbla me 7 lumenjtë kryesorë që rrjedhin në drejtim të lindjes. Vëllimi i përgjithshëm i prurjes së lumenjve është 39 miliardë m³/vit. Megjithatë, ekziston një mospërputhje e fortë ndërmjet periudhës së lagësht (tetor–maj, me 86% të prurjes vjetore të ujit)²² në krahasim me periudhën e thatë, duke e bërë bujqësinë të ndjeshme ndaj mungesës së ujit gjatë sezonit të rritjes.

Bujqësia është përdoruesi më i madh i ujit të ëmbël, duke zënë 40 deri në 60% të totalit²³, në varësi të variacionit vjetor të reshjeve dhe strukturës së kulturave bujqësore. Në total, janë 670 RUB, me një sipërfaqe totale të pasqyrës ujore prej rreth 6758 ha.

Direktiva e Nitratesve nuk është transpozuar ende, kështu që ende nuk është detyrim që të zbatohen kushtet mjedisore për menaxhimin e plehut organik në ferma në kuadër të skemave të IPARD. Akoma nuk është i detyrueshëm Kodi i Praktikave të Mira Bujqësore për shmangien e ndotjes me nitate të shkaktuar nga bujqësia. Po kështu, duhet të përmbushen detyrimet

¹⁹ MBZHR (2021): Studimi i Sektorit të Qumështit; përgatitur nga *AGT International/DSA*, në kuadër të Projektit GIZ-SRD, maj 2021.

²⁰ UNECE – Shqipëri, Rishikimi i Performancës Mjedisore, Rishikimi i Tretë, 2018 – https://unece.org/DAM/env/epr/epr_studies/ECE.CEP.183_Eng.pdf

²¹ MTE/UNDP/GEF (2019): Objektivi i Neutralitetit të Degradimit të Tokës për Shqipërinë dhe Normat dhe Standardet e Matjes së Erozionit të Tokës.

²² <https://www.climatechange.org/albania/fresh-water-resources/>

²³ <https://www.worldometers.info/water/albania-water/>

ndërkombëtare lidhur me nivelet e shkarkimeve nga aktivitetet ekonomike të sektorit, që i linden vendit tonë në zbatim të Konventës së Ajrit (CLRTAP), aderuar me ligjin nr. 9425, datë 6.10.2005, “Për aderimin e Republikës së Shqipërisë në Konventën e vitit 1979, ‘Për ndotjen ndërkufitare të ajrit në distancë të madhe’” dhe protokolleve të saj.

Ndikimi i bujqësisë në ndotjen e ujërave nëntokësore ndodh për shkak të ruajtjes dhe përdorimit jo të duhur të **pesticideve**, gjë që duhet, gjithashtu, të përmirësohet, por edhe të shfrytëzimit më intensiv të **racave shumëproduktive të gjedheve të cilat zënë një pjesë të madhe të fermave të blegtorisë**. Rritja e prodhimitarisë shoqërohet me rritjen e sasive të ushqimit dhe mbetjeve, e si rrjedhojë sasia e plehut organik dhe përmbajtja e tij me azot, si dhe përdorimi i barnave veterinarë është e mundshme që të rritet dhe del e nevojshme miradministrimi dhe mirëmenaxhimi i tyre.

Bujqësia organike është pjesë e Strategjisë së BE-së “Nga ferma në tavolinë” dhe konsiderohet si një sistem i rëndësishëm e i qëndrueshëm bujqësor, me një objektiv që të paktën 25% e tokës bujqësore të BE-së të jetë nën bujqësi organike deri në vitin 2030. Shqipëria ka **896.9 ha tokë bujqësi organike**, e cila është rreth 1.3% e sipërfaqes bujqësore.²⁴ Duke qenë se potenciali për eksport është i lartë dhe tregu i BE-së për produkte organike vazhdon të rritet, ndërkohë që edhe preferenca e konsumatorit vendës shfaq, gjithashtu, një tendencë pozitive²⁵. Pritet që sipërfaqja me bujqësi organike në Shqipëri të rritet, kjo edhe si pasojë e vazhdimin të mbështetjes nga skemat kombëtare për fermat organike, por edhe e fillimit të zbatimit të masës agromjedisore-organike të programit IPARD III.

Masat dhe praktikat e burimeve natyrore të qëndrueshme dhe miqësore me klimën duhet të promovohen sistematikisht nga aktivitete të shtuara kërkimore, inovative dhe demonstrimi, që përfshijnë veprimet në kuadër të SNJIB-së.

3.2.2.3 Politika 1. Objektiv i specifik 6: Mbrojtja e biodiversitetit, rritja e shërbimeve të ekosistemit dhe ruajtja e habitateve dhe peizazhit

Shqipëria ka një biodiversitet shumë të pasur dhe peizazhe të larmishme. Pjesa lindore e Shqipërisë i përket rajonit biogeografik alpin, ndërsa pjesa perëndimore i përket rajonit biogeografik mesdhetar.²⁶ Diversiteti i lartë i ekosistemeve dhe habitateve të tij (ekosistemet detare dhe bregdetare, ligatinat, deltat e lumenjve, dunat e rërës, liqenet, lumenjtë, shkurret mesdhetare, gjethegjërët, halorët dhe pyjet e përziera, kullotat alpine dhe subalpine dhe livadhet, dhe ekosistemet malore), biodiversiteti i florës dhe i faunës janë tipare të jashtëzakonshme në Evropë. Shqipëria është e mbuluar në një pjesë të madhe të saj nga pyje dhe kullota. Kullotat dhe livadhet kanë një sipërfaqe prej 478 081 ha, ekuivalente me 27,5% të fondit pyjor dhe kullor (INSTAT 2019).

Në zonat livadhore, kryesisht përdoren vetëm plehra natyrore, në kullota akoma kullotet në mënyrë ekstensive (dendësia e bagëtive e llogaritur në 1,36 NJGJ/ha) dhe datat e kositjes janë tradicionalisht jo në intervale të rregullta. Përveç tokave livadhore, ullishtat tradicionale me përdorim të ulët të plehrave kimike janë, gjithashtu, të rëndësishme për menaxhimin e peizazhit dhe për mbrojtjen e biodiversitetit.

Sfidat më të mëdha për ruajtjen e biodiversitetit në fushën e bujqësisë lidhen me dëmtimin e llojeve dhe fragmentimin e habitateve, si rrjedhojë e ndërtimit të rrugëve rurale, ndërtimin e hidrocentraleve të reja, veprimtarisë së peshkimit dhe rritjen ekonomike në përgjithësi.

Si vend kandidat për në BE, Shqipëria po punon dhe është në një fazë të avancuar për përafrimin e legjislacionit të saj me direktivat e BE-së për shpendët dhe habitatet. Strategjia e BE-

²⁴ **Spektori** i prodhimit organik në ministri, të dhënat e vitit 2020.

²⁵ MBZHR (2021): Studimi i sektorit të frutave dhe perimeve; përgatitur nga *AGT International/DSA*, në kuadër të projektit GIZ-SRD, maj 2021.

²⁶ https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/biogeographical-regions-in-europe-2/map_2-1_biogeographical-regions/image_large

së për biodiversitetin përfshin angazhime dhe veprime shitesë që duhen përbushur deri në vitin 2030. Kjo përfshin edhe krijimin e një rrjeti më të madh zonash të mbrojtura, çka përbën sfidë të madhe për strukturën institucionale dhe administrative, si dhe zbatimin e këtij legjislacioni. **Gjithashtu, Shqipëria angazhohet në kuadër të AGJBP-së për të rritur kapacitetin administrativ për zbatimin e angazhimeve mjedisore kombëtare dhe rajonale për të monitoruar, promovuar dhe zbatuar përputhshmërinë me prioritetet e BE-së për biodiversitetin.**

Zonat malore janë përcaktuar në vitin 2011 dhe lista është miratuar me udhëzimin nr. 3 të datës 10.02.2011, të MBZHR-së. Për shkak të abandonimit (moskultivimit) të tokave bujqësore në zonat malore, programi IPARD III parashikon për këto zona pikë shitesë në sistemin e përzgjedhjes dhe një shkallë më të lartë të intensitetit të mbështetjes publike, që është një qasje konstruktive. Në rast se këto veprime mund të rezultojnë të jenë jo mjaftueshëm tërheqëse, do të merren parasysh ndërhyrje të tjera mbështetëse.

Pyllëzimi është një masë shumë efektive për sekuestrimin e karbonit dhe për kontrollin e erozionit të tokës, por **pyllëzimi i kullotave nuk duhet të lejohet**, pasi mund të çojë në humbjen e biodiversitetit të vlefshëm të kullotave.

Duhet të shtohen veprimet për të mbyllur boshllëqet e treguesve bazë që mungojnë, të tilla si sasia e produkteve kimike sintetike të përdorura (pesticidet, ilaçet veterinarë dhe plehrat), indeksi i shpendëve të tokës bujqësore, zonat bujqësore me VLN, balanca bruto e lëndëve ushqyese dhe nitratet në ujërat nëntokësore dhe sipërfaqësore.

Politika 1 – Objektivi i përgjithshëm 2

Tabela 3-7: Mundësi – Kërçënime – Objektivi i përgjithshëm 2

MUNDËSITË	KËRÇËNIMET
Një ligj i ri (i parashikuar) për lëndët djegëse mund të inkurajojë prodhimin e kulturave energjetike, në rast të vendosjes së niveleve minimale të biokarburanteve nga biomasa; Përpjekjet për vendosjen e objektivave (neutralitetin e degradimit të tokës – LDN), në përputhje me udhëzuesit ndërkombëtarë (p.sh., OZHQ-të dhe Konventat e Rios); Kërkesa e lartë për eksport për produkte organike.	Rritja e emetimeve të GS-së dhe amoniakut, në rast të zhvillimit të sektorit të blegtorisë pa adoptuar praktika të mira mjedisore; Fenomeni i ndryshimit të klimës; Intensifikimi i bujqësisë në tokat e zonave të ulëta çon në humbje të biodiversitetit dhe ndotje të ujit, për shkak të përdorimit të pesticideve, plehrave dhe ilaçeve veterinarë/antimikrobiale; Aktivitetet e zhvillimit të hidrocentraleve dhe minierave në ndryshimin e përdorimit të tokës në zonat pyjore.

Identifikimi i ndërhyrjeve sipas nevojave në kuadër të politikës 1, objektivit të përgjithshëm 2

2.1 Promovimi i veprimeve për zbutjen dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike

Kontributi në zbutjen e efekteve të ndryshimeve klimatike nëpërmjet masave të sekuestrimit të karbonit mund të mbështetet nëpërmjet masave të pyllëzimit, ndërsa në të njëjtën kohë duke trajtuar edhe problemin e erozionit të tokës edhe nëpërmjet ruajtjes së shfrytëzimit ekstensiv të kullotave, të mirënjohura si një thithës i rëndësishëm karboni dhe për rolin në reduktimin e emetimeve të amoniakut. Sekuestrimi i karbonit në tokë mund të intensifikohet duke futur praktika bujqësore konservimi (pa plugim dhe punim të reduktuar të tokës) dhe mbulim të tokës me kultura mbuluese, me pemë, elemente peizazhi dhe duke ndaluar djegjen e kashtës.

Prodhimi i kulturave energjetike mund të jetë, gjithashtu, një opsion, dhe nëse tregu do ta kërkojë, do të hartohet legjislacioni kombëtar për biokarburantet. Përdorimi i biomasës për prodhimin e energjisë do të varet, gjithashtu, shumë nga disponueshmëria e granteve për investime të tilla.

Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike përfshin ruajtjen e racave lokale dhe varieteteve të bimëve lokale për të siguruar një sistem bujqësor të qëndrueshëm ndaj presionit të faktorëve klimatik, si dhe promovimi i kulturave të përshtatura nëpërmjet mbështetjes ose instituteve/qendrave kërkimore. Fermerët duhet të inkurajohen të diversifikojnë fermën, të

përdorin lloje dhe varietete të reja të pemëve frutore rezistente ndaj thatësisë, ngricave dhe insekteve dhe sëmundjeve të reja që po shfaqen. Mbrojtja nga breshri/rrjetat kundër breshrit janë një investim që duhet të merret parasysh në zonat me dominim të sipërfaqeve me pemishte dhe perime.

Mjete të tjera shumë të rëndësishme në përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike janë vazhdimi i rehabilitimit dhe i modernizimit të sistemit të ujitjes dhe kullimit, menaxhimi i rrezikut nëpërmjet skemave të sigurimit dhe promovimi i praktikave më të mira, si përdorimi i kulturave mbuluese, pa plugim ose punim minimal, diversifikimi dhe qarkullimi i kulturave etj.

2.2 Ruajtja e biodiversitetit të lartë të lidhur me livadhet dhe kullotat e shfrytëzuara në mënyrë ekstensive dhe me ullishtat tradicionale

Tradita e gjatë në menaxhimin e kullotave përmes **kullotjes ekstensive dhe pa përdorimin e inputeve kimike ka çuar në një biodiversitet të lartë të kullotave.** Aktualisht, kullotja e deleve nuk është shumë tërheqëse për brezin e ri. Megjithatë, kullotat me biodiversitet të lartë rrezikojnë të dominohen nga speciet pushtuese dhe peizazhi mund të ndryshojë. Ullishtat tradicionale, pa ose me inpute të kufizuara kimike dhe të shoqëruara me livadhet konsiderohen me vlerë të lartë natyrore, por rrezikohen të zëvendësohen nga varietete më intensive të ullirit.

2.3 Mirëmbajtja e burimeve gjenetike në bujqësi dhe blegtori

Si shembull për të ilustruar rëndësinë e mirëmbajtjes së burimeve gjenetike shërben rasti i racave vendëse të bagëtive të imta. 90% e popullatës së dhive dhe 40% e popullatës së deleve janë raca vendëse, të cilat janë përshtatur shumë mirë me kushtet klimatike lokale. Pragu relativisht i lartë i tufës për qëndrueshmërinë ekonomike (120–130 dele ose dhi), hezitimi i brezit të ri për kullotjen tradicionale të bagëtive të imëta kanë çuar në ulje të ripërthypësve të vegjël me më shumë se 8% midis vitit 2015 dhe vitit 2019. Prandaj, mirëmbajtja e tyre është e rëndësishme nga perspektiva ekonomike, sociale, kulturore dhe mjedisore, duke siguruar qëndrueshmëri të bujqësisë tradicionale në zona të largëta.

2.4 Inkurajimi i bujqësisë organike

Shqipëria ka një mundësi të artë për të zhvilluar bujqësinë organike, në harmoni me objektivin e Strategjisë së BE-së “Nga ferma në tavolinë”, për të arritur që bujqësia organike të zërë 25% e tokës bujqësore deri në vitin 2030, po ashtu me shtyllën IV të Deklaratës së Sofjes për Agjendën e Gjellbër për Ballkanin Perëndimor: *“Promovimi i bujqësisë miqësore me mjedisin dhe organike dhe reduktimi i produkteve kimike sintetike të përdorura në prodhimin e ushqimit: pesticidet, ilaçet veterinarë dhe plebrat”*. Përveç kësaj, kërkesa në rritje e tregut për produkte organike është një potencial dhe mundësi reale që duhet të shfrytëzohet.

2.5 Përafrimi gradual me standardet e BE-së dhe promovimi i praktikave të mira për mirëmbajtjen e burimeve natyrore, si ajri, toka dhe uji (shih, gjithashtu, objektivin ndërsektorial 1).

Aktualisht, praktikat e mira bujqësore promovohen sistematikisht në Shqipëri. Ato do të zbatohen nëpërmjet hartimit dhe futjes në zbatim të **Kushteve të Mira Bujqësore dhe Mjedisore (KMBM)** të thjeshtuara, përveç standardeve minimale ligjore dhe të cilat do të jenë të detyrueshme për përfituesit e mbështetjes së të ardhurave dhe pagesave kompensuese. Kuadri i standardeve të KMBM-ve synon të kontribuojë në zbutjen dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, në mbrojtjen e ujit, tokës dhe biodiversitetit.

Ujitja e papërshtatshme mund të shkaktojë erozion të tokës dhe, gjithashtu, mund të krijojë toka të kripura (në rast se përdoret ujë nëntokësor i kripur).

Masa e agropylltarisë do të ishte një nga mjetet më të efektshme për të trajtuar fenomenin intensiv të erozionit, veçanërisht në tokat e braktisura bujqësore, shpatet e zhveshura etj.

2.6 Forcimi i ndërgjegjësimit publik, i njohurive dhe i aftësive të administratës, dhe i strukturave këshilluese, por dhe i fermerëve mbi standardet e BE-së në lidhje me mbrojtjen e mjedisit dhe zbutjen dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike

Është shumë e nevojshme rritja e ndërgjegjësimit publik, e njohurive dhe aftësive të administratës, strukturave të ekstensionit në sektorin e bujqësisë, si edhe e fermerëve mbi standardet e BE-së, në lidhje me mbrojtjen e mjedisit dhe me masat zbutëse dhe përshtatëse ndaj ndryshimeve klimatike. Përveç avantazheve të drejtpërdrejta, MBZHR-ja ka një objektiv strategjik në sigurimin e aksesit në fondet e BE-së për bujqësinë dhe zhvillimin rural. Ndërkohë që vendi po përshtatet me kërkesat bazë të *acquis* të PPB-së, BE-ja po shkon drejt një politike ambicioze të gjelbër në të gjithë sektorët, e cila është, gjithashtu, mjaft sfiduese për vendet anëtare të BE-së.

2.7 Konsolidimi i Shërbimit Këshillimor për Fermat (SHKF) (shih, gjithashtu, objektivin ndërsektorial 2)

Në këtë aspekt kërkohen kompetenca të përmirësuara të këshilluesve (publikë dhe privatë) dhe një strukturë e përshtatshme për transferimin e informacionit, e këshillimit dhe të trajnimit me fokus në kushtet mjedisore që janë pjesë e PPB-së të BE-së.

Rrjetet e transferimit të njohurive për praktikën e mira bujqësore dhe mjedisore shihen si jashtëzakonisht të rëndësishme. Prodhimi i materialeve trajnuese për zbutjen e efekteve dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, si dhe për mbrojtjen e peizazhit, tokës, ujit dhe biodiversitetit, kërkon përfshirjen e instituteve kërkimore, universiteteve, OJF-ve mjedisore dhe organizatave të tjera të shoqërisë civile, ndërsa ofrimi i trajnimeve që përfshijnë organizatat e fermerëve në demonstrimet në praktike është ideale për qëndrueshmërinë e rrjeteve. Është e domosdoshme që SHKF-ja të fokusohet qartësisht në kushtëzimet (*cross-compliance*).

2.8 Sigurimi i treguesve bazë bujqësorë të lidhur me mjedisin

Treguesit bazë janë gur themeli për përgatitjen e politikës dhe vlerësimin e ndikimit të saj. Në Shqipëri po llogariten pjesa më e madhe e treguesve bazë. Përdorimi i pesticideve dhe i ilaçeve veterinare, zonat bujqësore me vlerë të lartë natyrore, cilësia e ujit dhe erozioni i tokës nga uji janë tregues të rëndësishëm, pjesë e treguesve bazë që duhet të vihen në dispozicion për përafrimin me *acquis* të BE-së, si dhe në vendimmarrjen për politikën e bazuar në të dhëna dhe fakte.

2.9 Përmirësimi i kapaciteteve pyjore për zbatimin e standardeve mjedisore

Sektorin e pyjeve kontribuon në përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, siç është roli i tij në mbrojtjen e burimeve ujore dhe shërbimet mjedisore. Skema e certifikimit që siguron menaxhimin e duhur të burimeve pyjore janë instrumente të cilat do të integrohen. Kjo kërkon mbështetje nëpërmjet ndihmës direkte financiare dhe vendosjes së standardeve për përfshirjen e produkteve të drurit në ndërtimet e gjelbra. Qëllimi është adresimi i sfidave të ndryshimeve klimatike, të integritetit të energjisë së rinovueshme dhe të ruajtjes së biodiversitetit. Kjo përfshin masa për të mbështetur planifikimin e menaxhimit të qëndrueshëm të pyjeve, krijimin e koncepteve dhe sistemeve të menaxhimit të zjarrit që do të realizohen nëpërmjet programit IPARD.

2.10 Rritja e sekuestrimit të karbonit nëpërmjet pyllëzimit dhe ripyllëzimit të tokave shumë të degraduara

Sektorin e pylltarisë lëshon gazra serrë dhe thith CO₂ në tokën dhe biomasën e tij. Nëpërmjet pyllëzimit dhe ripyllëzimit të tokave pyjore të degraduara, mund të rritet sekuestrimi i karbonit. Pyllëzimi mund të synojë tokat me erozion.

3.2.3 Politika 1. Objektivi i përgjithshëm 3: Forcimi i strukturës sociale-ekonomike të zonave rurale

Zonat rurale në Shqipëri kanë një rol kyç pasi ato janë vendi i punës dhe jetesës së fermerëve, sipërmarrësve dhe konsumatorëve dhe përfshijnë pjesë të mëdha të burimeve natyrore dhe ekosistemeve. Zhbllokimi i potencialit në këtë drejtim nënkupton mbështetjen e një cikli, në të cilin mundësitë e reja ekonomike krijojnë shtysa pozitive për të reduktuar varfërinë, migrimin dhe papunësinë dhe për të përmirësuar aksesin në shërbime. Qëllimi është të krijohet perspektiva pozitive, duke përfshirë zonat dhe grupet sociale më të cenueshme, në mënyrë që qytetarët të përfitojnë nga zonat tërheqëse rurale, si vende për të jetuar dhe për të bërë biznes, si dhe për pushim/çlodhje dhe turizëm.

Politika e zhvillimit rural luan një rol jetik në Shqipëri për të mbajtur njerëzit në zonat rurale dhe për të adresuar sfida të tjera sociale që kërkojnë kushte favorizuese, të tilla si aspektet gjinore, aksesin në mundësi biznesi, organizata të forta lokale, shërbime dhe infrastrukturë bazë, arsimim digjital, njohuri dhe inovacion.

Objektivi është në përputhje me vizionin afatgjatë të BE-së 2040 për zona rurale dhe komuniteteve rurale më të forta, ekonomikisht të qëndrueshme dhe me prosperitet.

3.2.3.1 Politika 1. Objektivi specifik 7: Forcimi i punësimit rural dhe i zhvillimit të biznesit

Cilësia e jetës në zonat rurale

Zonat rurale të Shqipërisë karakterizohen nga një **ristrukturim gradual ekonomik dhe nga ndryshime të shpejta demografike**. Përqindja e popullsisë rurale ka rënë vazhdimisht nga 42,57% në vitin 2015 në 38,89% në vitin 2019, e shkaktuar nga migrimi jashtë vendit dhe nga nivelet përgjithësisht më të ulëta të lindjeve. Emigrantët brenda vendit përthithen kryesisht nga zonat urbane, pasi shkalla e urbanizimit po rritet pavarësisht nga një rënie e përgjithshme e popullsisë. Parashikimet tregojnë se popullsia shqiptare do të ulet me 100,000 njerëz në rreth 2.75 milionë në vitin 2031 krahasuar me vitin 2020.

Të dhëna të specifikuar për **nivelin e varfërisë** në zonat urbane dhe rurale aktualisht nuk janë në dispozicion. Treguesit e zhvillimit (p.sh., aksesin në infrastrukturë dhe shërbime, tregu i punës, mjedisi i biznesit) sugjerojnë **se situata e privimit të banorëve është më e pasigurt në zonat rurale**.

Të dhënat e specifikuar të fuqisë punëtore, papunësisë dhe pagave në zonat urbane dhe rurale nuk janë të disponueshme. **Shkalla zyrtare e papunësisë** në zonat rurale konsiderohet më e ulët se në zonat urbane²⁷. Shkalla e papunësisë së të rinjve (grup-mosha 15–24 vjeç) ishte 27.2% në vitin 2019. Në vitin 2020, paga mesatare mujore bruto ishte 52,380 lekë, ndërsa në bujqësi, pyje dhe peshkim ishte 33.359 lekë.

Përmirësimi i infrastrukturës rurale dhe i shërbimeve bazë kontribuojnë në mbylljen e hendekut midis popullsisë rurale dhe urbane dhe i bëjnë zonat rurale më tërheqëse dhe ekonomikisht të qëndrueshme edhe për brezat e rinj. Struktura e të dhënave, si dhe të dhëna të ndara për infrastrukturën urbane dhe atë rurale, si edhe për shërbimet bazë do të duhet të përmirësohen. Në vitin 2019, 100% e familjeve ishin të lidhura me **energjinë elektrike**, 91.2% e popullsisë kishin **furnizim me ujë të pijshëm** në shtëpitë e tyre. Në vitin 2017, 39,9% e popullsisë kishin në përdorim një sistem sanitar “të menaxhuar në mënyrë të sigurt”, një strukturë bazë që asgjëson në mënyrë të sigurt mbetjet njerëzore. Sistemi **shëndetësor** në Shqipëri është kryesisht publik, megjithëse kujdesi shëndetësor privat është bërë gjithnjë e më popullor, veçanërisht në zonat kryesore urbane. Bazuar në të dhënat më të fundit të publikuara nga INSTAT-i, shërbimet e grumbullimit të mbetjeve janë përmirësuar ndjeshëm në shumë bashki: rreth 87% e popullsisë së Shqipërisë ka përfituar nga shërbimet e grumbullimit të mbetjeve në vitin 2020, një rritje prej 26% krahasuar me vitin 2017.

Rreth gjysma e **rrjetit rrugor rajonal dhe lokal** (11,000 km rrugë rajonale, lokale dhe urbane nga gjithsej 15,000 km) është në **gjendje të mirë ose shumë të mirë**, duke mundësuar aksesin në shërbimet kryesore publike dhe qendrat ekonomike dhe ofron mundësi për t'i shërbyer industrisë së turizmit në zhvillim. Duke pasur në konsideratë se në Shqipëri industria agrourbë është përgjegjëse (në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe indirekte) për pothuajse gjysmën e vendeve të punës në të gjithë ekonominë, përmirësimi i aksesit në treg nëpërmjet një lidhjeje më të mirë rrugore është kritike për zhvillimin e vendit.

Infrastruktura e ndërlidhjes digjitale në zonat rurale përmirëson performancën ekonomike dhe cilësinë e jetës përmes përmirësimit të aksesit në njohuri, tregje, shërbime sociale dhe kulturore, teknologji dhe infrastrukturë që zakonisht janë të aksesueshme vetëm për banorët

²⁷ OUB (2020) Fermat me pronarë të vegjël dhe familjare, shih: <http://www.OUB.org/3/ca7450en/CA7450EN.pdf>

urbanë (“Koncepti i fshatit të zgjuar” i BE-së). **Një mbulim i madh i internetit me brez të gjerë** dhe akses të përmirësuar në internet janë thelbësore për të mundësuar një tranzicion digjital në ekonominë shqiptare dhe për të përmirësuar përfshirjen sociale të popullsisë dhe komuniteteve rurale. **Strategjia e BE-së për Konektivitetin për një Shoqëri Evropiane Gigabit 2030** përcakton objektivin që çdo familje evropiane të ketë akses në internet me shpejtësi të lartë deri në vitin 2025 dhe në lidhjen gigabit deri në vitin 2030.

Infrastruktura financiare në zonat rurale është në zhvillim. Pavarësisht se në Shqipëri operojnë 16 banka tregtare dhe më shumë se njëqind institucione të tjera financiare, ato janë më pak të pranishme në zonat rurale dhe të thella. Sondazhet tregojnë se vetëm 10% e banorëve ruralë janë të prirur të përdorin shërbimet bankare dhe pjesa e përgjithshme e kredisë për bujqësinë në të gjithë huadhënien është afërsisht 1,7–1,9%²⁸.

Diversifikimi i të ardhurave nga ferma dhe zhvillimi i biznesit rural

Krijimi i biznesit rural, modernizimi dhe diversifikimi i të ardhurave nga ferma sjellin aktivitet ekonomik në zonat rurale, edhe jashtë sektorit bujqësor. Kjo është thelbësore nga këndvështrimi i rritjes së përqindjes së fermerëve që punojnë në fermë me kohë të pjesshme, si edhe i ndryshimit strukturor në sektorin e bujqësisë, i cili pritet të rritet në vitet e ardhshme.

Nuk ka të dhëna të specifike për zonat urbane/rurale për llojet e aktiviteteve ekonomike jashtë sektorit primar. **Zhvillimi ekonomik në zonat rurale** karakterizohet akoma nga një varësi e lartë në bujqësi. Megjithatë sektori i bujqësisë po përjeton rritje të qëndrueshme, me KPPM-në vjetore prej rreth 53.7 milionë eurosh dhe një vlerë vjetore produktiviteti (VSHB për njësi pune në bujqësi) prej 5,680 euro (në vitin 2020), produktiviteti bujqësor duhet të përmirësohet, jo vetëm në krahasim me BE-në 27, por edhe krahasuar me vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor.²⁹

Më shumë se **rreth 95% janë ferma familjare**, shpesh të angazhuara në prodhime për familjen, për shkak të madhësisë të vogël dhe parcelizimit të madh të tyre. Si rrjedhojë edhe aksesit në treg është ende i ulët me rreth 15% të produkteve të shitura për shkak të sasive të tyre të vogla, mungesës së lidhjeve në zinxhirët e vlerës dhe aksesit të ulët në mjetet mekanike³⁰ (shih, gjithashtu, Objektivi i përgjithshëm 1).

Sistemet lokale ushqimore dhe zinxhirët e shkurtër të furnizimit, që lidhin fermerët dhe prodhuesit e vegjël artizanalë të ushqimit në zonat rurale me konsumatorët nëpërmjet marketingut të drejtpërdrejtë, duhet të zhvillohen akoma për të arritur një gamë të gjerë përfitimesh ekonomike, sociale dhe mjedisore, e cila mund të jetë, gjithashtu, tërheqëse për fermerët e rinj, të rinjtë dhe gratë rurale.³¹ Zinxhirët e shkurtër të furnizimit janë më të dobishëm nëse rrisin vlerën e shtuar rajonale duke kontribuar në stimulimin e cikleve të zhvillimit ekonomik lokal nëpërmjet lidhjes së bujqësisë me sektorë të tjerë, p.sh. agroturizmin dhe turizmin rural, zhvillimin e tregjeve lokale dhe panairët lokale, dhe duke e integruar atë në iniciativa të zhvillimit lokal.

Ligji kombëtar i ushqimit nr. 9863/2008, i ndryshuar, neni 26(7), ofron terren për **fleksibilitet nga zbatimi i sistemit të vetëkontrollit (ARPKK)** për fermerët dhe prodhuesit vendës të produkteve ushqimore tradicionale në sasi të vogla, në përputhje me nivelet e pranueshme higjienike të përcaktuara në nivel kombëtar, sipas praktikave të mira të prodhimit dhe nga ana tjetër, diversiteti i produkteve nga operatorët e vegjël ushqimorë duhet të zhvillohet akoma më

²⁸ Banka e Shqipërisë - 2021

²⁹ SWG (2020). Politikat e Diversifikimit Ekonomik dhe Turizmit Rural në EJL, mundësohen në http://seerural.org/wp-content/uploads/2020/11/Economic_diversification_policies_and_rural_tourism_in_SEE_2020.pdf

³⁰ OUB (2018). Fleta e vendit të fermave të vogla familjare, Shqipëri, shih <http://www.OUB.org/3/I8914EN/i8914en.pdf>. INSTAT (2017), deri në 9.8% (31372 ferma) janë të regjistruara zyrtarisht pranë autoriteteve fiskale dhe pjesa tjetër (deri në 90.2% e fermave) operon në mënyrë informale.

³¹ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC80420>

shumë që të përmbushë preferencat e shumta të konsumatorëve dhe mundësinë e marketingut për të lidhur më mirë marketingun e drejtpërdrejtë në fermë me zhvillimin e agroturizmit.

Marketingu i drejtpërdrejtë nga fermeri te konsumatori ofron një strategji alternative marketingu për fermerët, duke siguruar të ardhurat e tyre, duke përmbushur, gjithashtu, kërkesën në rritje të konsumatorëve për ushqim lokal. Fermerët shqiptarë janë mësuar t'i shesin herë pas here produktet e tyre direkt te klienti fundor, por kryesisht në mënyrë informale. Një nga arsyet kryesore që ky treg nuk është i zhvilluar sa duhet është mungesa e njohurive, që lidhen me krijimin e biznesit të marketingut të drejtpërdrejtë. Kjo së bashku me frikën e barrierave të rënda administrative janë ndër arsyet kryesore për zhvillimin e një ekonomie gri në sektorin bujqësor/zinxhirin ushqimor, pasi shumica e fermerëve nuk i regjistrojnë aktivitetet e tyre të marketingut të drejtpërdrejtë, por kufizojnë në këtë mënyrë, gjithashtu, mundësitë e tyre ekonomike, p.sh., shitjen e produkteve të tyre te subjektet turistike, të cilat nga ana e tyre duhet të respektojnë kuadrin e sigurisë ushqimore.

Për të rritur besimin e konsumatorëve në cilësinë e produkteve ushqimore të prodhuara në mënyrë artizanale dhe të shitura lokalisht (p.sh. reçel, verë, raki, jufka, gliko, gjize, pastërma), kërkohet një marketing i shëndoshë. Këto produkte, sipas traditës së zonës, mund të përfshihen në regjimin e “përcaktimit të produktit të certifikuar tradicional” të sistemeve kryesore të përafërta të cilësisë së BE-së (DPO, TMGJ), të cilat janë të orientuara edhe për marketingun rajonal dhe ndërkombëtar.

Turizmi i qëndrueshëm rural

Nuk disponohen të dhëna të detajuara për segmentin e turizmit rural. **Sektori i turizmit** është **zgjeruar** vazhdimisht përpara pandemisë COVID-19. Norma e rritjes në vitin 2018 ishte më e lartë se për shërbimet e tjera (më shumë se 14%), ku peshën më të madhe e zënë produktet e turizmit bregdetar dhe të plazhit.

Zonat rurale kanë një **potencial të lartë për turizmin natyror** (p.sh., agroturizëm, turizëm malor, ekoturizëm, turizëm në zona të mbrojtura, aktivitete në natyrë, vizita studimore, turizëm kulinar) por edhe për shkëmbim kulturash me anë të aktiviteteve kulturore, konferencave dhe ekspozitave (MICE), por i cili nuk është vlerësuar akoma sa duhet. Shembujt e mirë të disa zonave (ndërkufitare) të turizmit malor (p.sh. ecja në këmbë “Majat e Ballkanit”, “Shtegu i Lartë Scardus”) janë praktika të mira. Megjithatë, në Strategjinë Kombëtare të Turizmit, produktet e turizmit rural nuk janë përpunuar më tej. Mungon akoma një koncept i përmirësuar kombëtar i zhvillimit të agroturizmit bazuar në përcaktimin mbi një fermë funksionale dhe përgjegjësitë janë akoma të paqarta midis institucioneve të përfshira (kryesisht MTE, MBZHR, PMO, NAPTA, AZHBR).

Rritja e investimeve për kampingjet, sheshet e parkimit për rulotët kanë një kërkesë edhe më të madhe të pritshme pas pandemisë COVID 19, si një produkt i sigurt turistik që do të ndërlihet mirë me feramat bujqësore në zonat rurale. **Turizmi rural tregoi tendenca premtuese përpara pandemisë, por ka ende një potencial të lartë, të pashfrytëzuar** për shkak të mungesës së operatorëve dhe stafit të kualifikuar, mungesës së marketingut të pikave të përbashkëta të shitjes dhe rritjes së cilësisë dhe standardeve të sigurta për të përmbushur pritshmëritë e turistëve pas pandemisë COVID-19. 60% e rajoneve të Shqipërisë kanë burime dhe pasuri të mjaftueshme natyrore për të zhvilluar turizmin rural dhe rekreativ. Ndryshimet vjetore të hyrjeve në Shqipëri (rezidentë dhe jorezidentë) në vitet 2018–2019 në Rajonin Verior, që është kryesisht rural kanë shënuar rritjen më të lartë me 12.6%.³²

³² <http://www.instat.gov.al/en/themes/industry-trade-and-services/tourism/#tab3>

Anketa mbi diversifikimin, e kryer nga MBZHR-ja (2021) identifikoi afërsisht 660 njësi akomodimi në zonat rurale. Pak më shumë se 40% e këtyre subjekteve kanë nga 6 deri në 10 dhoma.³³

Në vitin 2020, **21 ferma u regjistruan si “Subjekt i Certifikuar Agroturistik”** për 5 vjet, sipas VKM-së nr. 22/12.1.2018, si dhe 13 subjekte janë pajisur me certifikatë paraprake, në kuadër të cilit MTE dhe MBZHR bashkëpunojnë. Agroturizmi është një biznes relativisht i ri (afërsisht 5 vjet) kryesisht i menaxhuar nga fermerë të rinj (mesatarisht rreth 35 vjeç) me një shpërndarje të barabartë të operatorëve burra dhe gra. Madhësia mesatare e fermave me aktivitet agroturizmi prej 7.3 ha është mbi madhësinë mesatare të fermave (1.2 ha) dhe vendndodhja e tyre është afër zonave më të mëdha urbane dhe në përgjithësi jo shumë larg nga një rrugë automobilistike.³⁴ Numri i vlerësuar i fermave që kanë potencial për t’u transformuar në ferma agroturistike, si biznes familjar është shumë më i madh.

Kërkesa për produktet e turizmit rural pritet të rritet për disa shtigje ecjeje në distanca të gjata, ato ndërkufitare (p.sh. “Majat e Ballkanit”, “Shtegu i Lartë Scardus”) në rajonet veriore dhe perëndimore dhe për disa aktivitete në natyrë (p.sh., parashutizëm, kanoe, rafting) në rajonin qendror dhe jugor ku kanë mundësi të mëdha zhvillimi. Rritja e ofertës së tregut për kampingjet, sheshet e parkimit për rulotët, me kërkesë edhe më të madhe të pritshme pas pandemisë COVID-19 duhet të merren në konsideratë. Duhet të shqyrtohen mundësitë në rritje për **Ballkanin Perëndimor si një destinacion turistik**, pasi barrierat tregtare janë hequr në vitin 2021 nga CEFTA (licencat për agjencitë e udhëtimit dhe operatorët turistikë për të operuar në të 7 tregjet e CEFTA-s), për të ndërtuar një Treg të Përbashkët Rajonal.

Menaxhimi i qëndrueshëm i pyjeve si një potencial për zhvillimin rural

Pyjet ofrojnë një gamë të gjerë të mirave materiale, si: dru, ushqim, foragjere dhe bimë mjekësore, përveç mundësive për rekreacion. Biomasa e drurit është një burim i rëndësishëm për ngrohjen dhe gatimin në zonat rurale të Shqipërisë. Nëpërmjet pyllëzimit të tokave të abandonuara, ekziston një mundësi jo vetëm për të përmirësuar sekuestrimin e karbonit dhe për të marrë biomasë druri, por edhe për të nxitur zhvillimin rural dhe për të gjeneruar të ardhura.

Koleksioni i Produkteve Pyjore JoDrunore (NTFP) është një komponent kyç i sistemeve pyjore dhe kullosore malore dhe është ende një aktivitet i rëndësishëm i diversifikimit ekonomik, duke përfshirë BAM të egra, kërpudhat e egra, një numër manash toke të egra dhe arrorë të ngrënshëm (gështenja dhe arra). Mbledhja e NTFP-ve të tjera është më e lokalizuar dhe lidhet me mundësitë specifike të tregut (si kërpudhat), traditat (boronicat në Shqipërinë Verilindore). Mbledhja e MAP-ve të egra është një aktivitet dhe burim i rëndësishëm të ardhurash për shumë familje rurale. Megjithatë, gjatë dekadës së fundit, ka pasur një zhvendosje të aktivitetit nga grumbullimi i BAM-së së egër në ato të kultivuara.

Prodhimi i energjisë së rinovueshme

Duhet të promovohen mundësitë për **prodhimin e energjisë së rinovueshme** përmes energjisë diellore në zonat rurale. Strategjia e re Kombëtare e Sektorit të Energjisë 2030 synon të ketë një pjesë 48% të energjisë së rinovueshme të konsumit final bruto të energjisë. Shqipëria ka rrezatim të jashtëzakonshëm diellor në pjesën më të madhe të territorit të saj, duke paraqitur një potencial të konsiderueshëm për zhvillimin e njësive të prodhimit të energjisë nga dielli (Fotovoltaike - FV) për prodhimin e energjisë dhe pajisje termikë diellore për qëllime ngrohjeje. Potenciali teknik i Shqipërisë për vendosjen e njësive të prodhimit të energjisë nga dielli (FV)

³³ MBZHR (2021): Studimi i Sektorit të Diversifikimit; përgatitur nga *AGT International/DSA*, në kuadër të Projektit GIZ-SRD, maj 2021.

³⁴ Të dhënat e siguruar nga MBZHR-ja dhe MTE-ja në: OUB, RASP (2020): Zhvillimi i agroturizmit në Shqipëri. Rasti i rajonit Malësi e Madhe, Belsh dhe Korçë. Dokumenti i Pozicionit (12/2020).

vlërësohet në 2,378 mw dhe kapaciteti i instaluar i FV-ve diellore është propozuar në nivelin e 1,074 mw deri në vitin 2030.³⁵

3.2.3.2 Politika 3. Objektivi specifik 8: Forcimi i formimit të kapitalit social për iniciativat e zhvillimit lokal gjithëpërfshirës

Iniciativat për Zhvillimin Lokal të Udhëhequr nga Komuniteti (ZHLUK)

Iniciativat e ZHLUK-ut mundësojnë zhvillim lokal gjithëpërfshirës, rritje të pjesëmarrjes në qeverisjen vendore dhe formimin e kapaciteteve të kapitalit social. Sipas konceptit të ZHLUK-ut, aktorët lokalë marrin drejtimin e zhvillimit të territorit të tyre dhe formojnë një partneritet lokal që harton dhe zbaton një strategji të integruar zhvillimi për territorin (rajonin) e tyre. Strategjia hartohet për përforcuar “asete” sociale, mjedisore dhe ekonomike të komunitetit lokal më shumë se sa thjesht të kompensojë problemet e tij.

Fokusi është në rritjen e demokracisë lokale nëpërmjet qasjeve nga poshtë-lart, e cila u jep palëve të interesit akses më të mirë në proceset e vendimmarrjes për planifikimin lokal dhe në përzgjedhjen e prioriteteve.

Duke pasur parasysh faktin se iniciativat e ZHLUK-ut i vendosin aktorët lokalë në qendër të zhvillimit lokal, ashtu siç mbështeten nga qasja LEADER e BE-së. Kjo qasje mbështetet shumë në kapitalin social dhe kërkon besim midis aktorëve dhe popullsisë vendëse, gjë që është ende një temë kritike në Shqipërinë rurale.

Gjatë 20 viteve të fundit, disa projekte ndërkombëtare në Shqipëri kanë promovuar nismat e komunitetit rural përmes qasjeve pjesëmarrëse dhe të integruara. Kjo ka çuar në forcimin e kapitalit social në zonat rurale dhe në trajnimin e një grupi ekspertësh kombëtarë, të cilët mund të zbatojnë me kompetencë nismat e ZHLUK-ut. Megjithatë, akoma nuk ka financim të qëndrueshëm për të mundësuar grupet/iniciativat lokale të veprimit të kryejnë aktivitetet e tyre zhvillimore në afat të gjatë, kështu që shumë prej grupeve janë joaktive ose janë shpërbërë pas përfundimit të projekteve. **Një partner i dobët vendor janë bashkitë**, pasi ato nuk disponojnë burime financiare dhe njerëzore për të mbështetur zbatimin e iniciativave të ZHLUK-ut, e cila është thelbësore për qëndrueshmërinë e tyre.

Në fillim të vitit 2021, ekzistonin 17 iniciativa të institucionalizuara për ZHLUK-un: 8 grupe vendore të veprimit (GVV) të regjistruara, nga të cilat 4 ishin joaktive, 7 GVV potenciale dhe 2 struktura partneriteti lokal, të cilat ndërtojnë një masë kritike të burimeve institucionale dhe njerëzore të trajnuara, me njohuri në planifikimin e zhvillimit lokal, ngritjen e strukturave të partneritetit dhe metodave për mobilizimin e komunitetit.³⁶

Nëpërmjet programit ndërsektorial dhe të integruar shumëpalësh për zhvillimin rural, “Programi 100-Fshatrat” (2018–2020) i QSH-së, palët vendore të interesit fituan përvojë dhe njohuri të mëtijshme në koordinimin e ndërhyrjeve për zhvillimin lokal. Kjo do të përbëjë një bazë shumë të mirë në zbatimin e qasjes LEADER e programuar për zbatim nga MBZHR-ja, në kuadër të programit IPARD III.

Rrjetet dhe platformat e OSHC-ve në zhvillimin rural, mbrojtjen e mjedisit dhe klimës

Aktualisht, në Shqipëri ekziston një numër relativisht i lartë i OSHC-ve të cilat luajnë një rol të mirë në rritjen e kapaciteteve të fermerëve dhe të aktorëve rurale. Një pjesë e tyre janë bashkuar dhe kanë ngritur **Rrjetin Shqiptar për Zhvillimin Rural (RRSHZHR)**, i krijuar në vitin 2015 dhe në vitin 2021 kishte 23 anëtarë.

Me ligjin nr. 9817/22.10.2007, për bujqësinë dhe zhvillimin rural, është në fuqi një kuadër ligjor që mbështet krijimin e nismave lokale për nxitjen e partneritetit publik-privat. Akti ligjor i munguar për organizimin dhe funksionimin e GVV-ve në kuadër të masës LEADER, në kuadër të IPARD-së është përgatitur dhe konsultuar me grupet e interesit dhe është miratuar në muajin prill në parlament.

³⁵ Shih IRENA (2021).

³⁶ www.anrd.al

Autoriteti menaxhues për IPARD (IPARD-MA) në MBZHR, po ndërton kapacitetet për ngritjen e një organi kombëtar koordinues për zbatimin e Iniciativave ZHLUK/LEADER për të mbështetur zbatimin e një rrjeti të bazuar tek anëtarët, Rrjetin Kombëtar Rural Shqiptar (RRKRSH), bashkëfinancuar nga IPARD. Është e dobishme të ndërtohet mbi kapitalin social ekzistues, siç është RRSZHHR-ja dhe mbi besimin e fituar nga anëtarët e OJF-ve nëpërmjet tij për të maksimizuar rezultatet pozitive dhe për të konsoliduar platformën për shkëmbimin e informacionit kombëtar, rajonal dhe evropian mbi strategjitë, programet dhe projektet.

Politika 1. Objektiv i përgjithshëm 3

Tabela 3-8: Mundësitë dhe kërcënimet - Objektiv i përgjithshëm 3

MUNDËSITË	KËRCËNIMET
<p>Diversifikimi i të ardhurave nga ferma dhe zhvillimi i biznesit rural</p> <p>Preferenca të forta të konsumatorëve për produktet ushqimore vendëse</p> <p>Preferenca në rritje për të blerë direkt nga prodhuesit.</p> <p>Burime të pasura natyrore për zhvillimin e akuakulturës (shih Objektivin e përgjithshëm 4).</p> <p>Rritja e numrit të vizitorëve të huaj dhe shqiptarë, në kuadër të turizmit rural dhe agroturizmit, të cilët kanë preferenca të forta për ushqimin autentik të prodhuar në vend.</p> <p>Kuadri ligjor që përjashton e operatorët e vegjël të ushqimit nga zbatimi i HACCP-së.</p>	<p>Madhësia e vogël dhe fragmentimi i fermës, informaliteti i lartë dhe situata shpesh herë e paqartë lidhur me pronësinë e tokës në sektorin e bujqësisë.</p> <p>Konkurrencë e fortë me konsoliduesit, tregjet me shumicë dhe supermarketet në zhvillimin e zinxhirëve të shkurtër të furnizimit.</p>
<p>Turizëm i qëndrueshëm rural</p> <p>Turizmi në tërësi, por edhe ai rural ka qenë një sektor ekonomik në rritje dhe pritjet të rimëkëmbet pas pandemisë COVID-19.</p> <p>Zonat rurale kanë një potencial të lartë për turizëm natyror dhe të aventurës.</p> <p>Kërkesat e banorëve vendës për mbështetje për aktivitete rekreative janë në rritje.</p> <p>Rritja e mundësive për Ballkanin Perëndimor, si destinacion turistik nëpërmjet lehtësimit/heqjes së barrierave tregtare në kuadrin e CEFTA-s.</p> <p>Shumë të rinj shqiptarë kanë njohuri të mira gjuhësore, gjë që është një pasuri në sektorin e turizmit.</p>	<p>Çështjet e pazgjidhura të së drejtës pronësore në zonat rurale.</p> <p>Informalitet në zonat rurale turistike, p.sh. në akomodim dhe hoteleri.</p> <p>Madhësia e vogël dhe fragmentimi i fermës, informaliteti i lartë dhe situata shpesh herë e paqartë lidhur me pronësinë e tokës janë kushte të pafavorshme për investimet në fermë në agroturizëm.</p> <p>Infrastrukturë e pamjaftueshme turistike në zonat rurale.</p> <p>Kryesisht janë investitorë ndërkombëtarë dhe kombëtarë në turizëm me nivel të ulët përfitimi për komunitetet lokale.</p>
<p>Infrastruktura publike rurale</p> <p>Ekspozimi i jashtëzakonshëm ndaj diellit paraqet një potencial të rëndësishëm për zhvillimin e elementeve (PV-ve) diellore për prodhimin e energjisë dhe për qëllime ngrohje.</p> <p>Planet kombëtare dhe strategjitë sektoriale për zhvillimin e qëndrueshëm të internetit të brezit të gjerë deri në vitin 2025 stimulojnë investimet në brez të gjerë me shpejtësi të lartë, në përputhje me objektivin e shoqërisë 2030 gigabit të BE-së.</p> <p>Mbulimi 99% i lidhjes G4 siguron lidhje celulare edhe në zona të largëta.</p> <p>Programi IPARD III që përmban masën për përmirësimin e menaxhimit të pyjeve.</p>	<p>Kostot e larta të investimeve të ndërtimit dhe mirëmbajtjes në infrastrukturën publike rurale.</p> <p>Nevojiten investime të larta në infrastrukturën turistike publike rurale.</p>
<p>Iniciativat e zhvillimit lokal bazuar në qasjen LEADER</p> <p>Kuadri ligjor i ri ligjor i hartuar për të stimuluar iniciativat lokale dhe për të promovuar partneritetet publik-privat.</p> <p>Është përgatitur projekt-akti ligjor për organizimin dhe funksionimin e GVV-së sipas IPARD LEADER.</p>	<p>Mungesa e burimeve dhe e ndërgjegjësimit në nivel bashkiak për të mbështetur partneritetet ndërmjet aktorëve publikë, privatë dhe të shoqërisë civile në zonat rurale.</p> <p>Bazë të ulët të kapaciteteve të aktorëve lokalë, gjë që është thelbësore për qasjet e zhvillimit me pjesëmarrje.</p>

<p>Masa LEADER është planifikuar përgatitur dhe do të dërgohet që të akreditohet sipas kërkesave të IPARD III.</p> <p>Përvojat e grumbulluara nga aktorët lokalë për të koordinuar ndërhyrjet e zhvillimit lokal në zonat rurale, në kuadër të Programit të Qeverisë Shqiptare “100-Fshatrat”.</p>	
--	--

Identifikimi i ndërhyrjeve sipas nevojave në kuadër të politikës 1, objektivit të përgjithshëm 3

3.1 Përmirësimi i mundësive të zinxhirit të shkurtër të furnizimit për fermerët dhe për prodhuesit e vegjël të ushqimit.

Ndryshimet në udhëzimin nr. 5, datë 4.5.2018, të MBZHR-së për zbatimin me fleksibilitet të HACCP-së, siç parashikohet në ligjin kombëtar të ushqimit nr. 9863/2008, neni 26(7) për **prodhuesit e vegjël të ushqimit**, nevojiten për të rritur mundësitë e tyre për të investuar në zinxhirët e furnizimit të shkurtër që janë premtues për ta. Kjo nënkupton një rregullim (rritje) të pragjeve dhe të gamës së produkteve, që lidhen me produktet ushqimore me origjinë shtazore, për të nxitur zinxhirët e shkurtër të furnizimit dhe për t’iu përgjigjur kërkesave të konsumatorëve për ushqim të shëndetshëm, të prodhuar lokalisht.

Për rritjen e investimeve në **tregtimin e drejtpërdrejtë të produkteve agroushqimore të freskëta dhe të përpunuara nga fermerët**, duhet të përcaktohet një koncept i përshtatshëm i marketingut të drejtpërdrejtë, që lidhet me mundësinë e fleksibilitetit nga zbatimi i sistemit të vetëkontrollit, por edhe që merr parasysh preferencat e konsumatorëve për produkte të larmishme. Kjo mund të përfshijë, gjithashtu, mundësinë që fermerët të bëjnë përpunimin e produkteve të tyre, bazuar në kontrata të lidhura me ndërmarrjet e përpunimit artizanal (duke mbështetur në këtë mënyrë punësimin dhe të ardhurat), me kusht që produktet të përpunohen veçmas nga produktet e njësisë të tjera prodhuese/përpunuese.

Me vendosjen e kushteve të duhura të kuadrit ligjor dhe administrativ, për diversifikimin e ekonomisë rurale është e nevojshme **mbështetja për investime në pajisje të reja dhe për modernizimin** e pajisjeve ekzistuese në fermë për përpunimin e ushqimit në fermë dhe prodhimin artizanal, të shitjes, ruajtjes, ftohjes, paketimit dhe etiketimit dhe objekteve për marketing të drejtpërdrejtë.

Zbatimi i **sistemeve të gjurmueshmërisë së ushqimit dhe i skemave të duhura vullnetare të cilësisë së ushqimit** (p.sh., “marketing i drejtpërdrejtë bujqësor”, “blerje direkt në fermë”, “produkte ushqimore tradicionale të prodhuara në mënyrë artizanale”) për fermerët dhe prodhuesit artizanalë të ushqimeve do të përmirësojë pozicionin e tyre në zinxhirin ushqimor të vlerës dhe do të përmbushë më mirë pritshmëritë e klientëve ndaj kanaleve të shitjes me marketing të drejtpërdrejtë. Informacioni mbi skemat e ndryshme të cilësisë është i nevojshëm t’u komunikohet qartë konsumatorëve, në mënyrë që të parandalohet konfuzioni dhe të bëhet dallimi i qartë i kësaj skeme prodhimi kundrejt skemës së cilësisë për prodhuesit më të mëdhenj (objektivi 2).

Për të nxitur zhvillimin e zinxhirëve të shkurtër të furnizimit, mundësitë e trajnimit dhe shkëmbimit të njohurive për fermerët dhe prodhuesit e vegjël të ushqimit në **marketing** dhe në **komunikim**, duhet të mbështeten si shitjet direkte në fermë ose në bashkëpunim midis fermerëve dhe të tjera si skemat jashtë fermës (si tregjet e fermerëve, kanalet e shpërndarjes), bujqësia e mbështetur nga komuniteti, shitjet kolektive në veçanti tek institucionet publike (si p.sh. edhe për ushqimin e shkollave) dhe në bujtina ose si catering.

3.2 Forcimi i turizmit rural dhe në veçanti i zinxhirit të vlerës së agroturizmit.

Nevojitet **konsolidimi i kuadrit të përgjithshëm për zhvillimin e turizmit rural**, veçanërisht për zhvillimin e agroturizmit (koncepti agroturizëm i bazuar në një fermë në aktivitet). Kjo përfshin, gjithashtu, zhvillimin/përshtatjen e standardeve të duhura të sigurimit të

cilësisë, certifikimet e lidhura me produktin, standardet e shëndetit publik dhe udhëtimit të sigurt, si dhe çështjet fiskale, financiare dhe ligjore.

Forcimi i **turizmit rural dhe, në veçanti, i zinxhirit të vlerës së agroturizmit**, përfshin edhe anën e kërkesës, siç është: përmirësimi i marketingut në nivel të operatorëve individualë/rrjeteve/komuniteteve/destinacioneve (përfshirë mundësitë digjitale), koordinimi dhe bashkëpunimi ndërmjet operatorëve agroturistikë, përfshirë dhënien e markës dhe shqyrtimin e mundësive për “Agroturizmin e Ballkanit Perëndimor”, si promovues turistik, rrjetëzimi rreth temave dhe grupimi gjeografik, që përfshijnë bashkëpunimin ndërkufitar rreth atraksioneve turistike, përfshirjen e organizatave me bazë në komunitet ose promovimin e koncepteve të turizmit rajonal të Ballkanit Perëndimor.

Për sa i përket **infrastrukturës së përgjithshme sociale-ekonomike, infrastruktura turistike rurale në vend** duhet të përmirësohet në përputhje me traditat dhe kulturën vendëse, si dhe me kujdesin ndaj peizazhit dhe mjedisit për të forcuar origjinalitetin si pika kryesore e promovimit për turizmin rural. **Pikat e informacionit, muzetë, tregjet lokale, festivalet dhe atraksionet e tjera turistike në zonat rurale** duhet të zhvillohen edhe më tej, në një linjë me zhvillimin e produkteve më të larmishme të turizmit rural. Përzgjedhja e lokaliteteve duhet të bazohet në studimet e fizibilitetit të autoriteteve kombëtare kompetente dhe duhet t'i japë prioritet të lartë mbështetjes së nevojave të turizmit rural, por edhe lidhjes së zonave më të largëta me potenciale turistike të paeksploruara.

Ngritja e kapaciteteve për operatorët e turizmit rural, sipas llojeve të tyre të biznesit duhet të forcohet për të përmbushur pritshmëritë në rritje të vizitorëve për shëndetin, sigurinë dhe peizazhin natyror të paprekur, për të mbështetur zbatimin e standardeve cilësore dhe të sigurta të udhëtimit bazuar në udhëzimet e praktikave më të mira të aplikuara ndërkombëtarisht,³⁷ që synojnë rifillimin dhe përsheptimin e rimëkëmbjes së sektorit në vazhden e pandemisë COVID-19.

3.3 Forcimi i një ekonomie lokale të larmishme (diversifikuar) të bazuar në sektorin privat

Për të diversifikuar ekonominë lokale dhe për të rritur atraktivitetin ndaj zonave rurale, nevojitet mbështetje për investime në asete fikse dhe marketing të bizneseve ekzistuese rurale ose bizneseve rurale, që nisin aktivitetin e tyre, në lidhje me produktet/nënsektorët premtues, si: BAM, produktet jodrusore të pyllit, produktet e bletarisë, produktet e akuakulturës (shih kapitullin 3.2.2), produktet jotipike bujqësore, aktivitetet në sektorin e shërbimeve. Këto aktivitete janë të favorshme për sipërmarrësit e rinj dhe ato gra, bizneset që nisin aktivitetin e tyre (*start-up*) ose aktivitetet e lidhura drejtpërdrejt me sektorin bujqësor ose të turizmit rural, si p.sh. punimet artizanale.

3.4 Mbështetje e sistemeve të qëndrueshme pyjore

Investimet në **pyllëzime** do të konsistojnë në pyllëzimin e tokave bujqësore, të tokave jobujqësore dhe të tokave të braktisura nga fermerët, të cilat do të nxisin diversifikimin e ekonomisë rurale dhe do të gjenerojnë të ardhura.

Promovimi i **sistemeve të agropylltarisë** së qëndrueshme, që kombinojnë pylltarinë me praktikat ekstensive bujqësore, të njohura për rëndësinë e tyre për mirëmbajtjen e biodiversitetit dhe për përshtatjen e tyre në zonat me ndjeshmëri të lartë ndaj shkretëtirëzimit të tokës.

Nevojitet një studim fizibiliteti, në lidhje me rrugët rurale dhe pyjore, për të vlerësuar rrjetin rrugor pyjor dhe për të vendosur mbi nevojat prioritare për investime, të tilla si toka pyjore e klasifikuar si me rrezik të lartë për zjarret pyjore për të parandaluar dëmtimet nga zjarret e përsëritura në pyje.

³⁷ Për shembull, kuadri i aplikuar gjerësisht i WTTC-së për të miratuar një qasje të bazuar në rrezik të bazuar në kontekste me rrezik të lartë dhe të ulët për protokollin e udhëtimit të sigurt.

3.5 Investimet publike në ndërtimin dhe rehabilitimin e infrastrukturës publike rurale dhe prodhimin e energjisë së rinovueshme

Investimet publike në rrugët rurale, rrugët pyjore, shëndetësi, ujërat e zeza dhe menaxhimin e mbetjeve, duke përfshirë mbetjet bujqësore në zonat rurale janë të domosdoshme për të përmirësuar aksesin në shërbimet kryesore publike. Këto investime mundësojnë rritjen e standardeve mjedisore dhe i shërbejnë sektorit të turizmit rural, që ndodhet në zhvillim e sipër. Këtu përfshihen edhe investimet në prodhimin e decentralizuar të energjisë elektrike dhe të ngrohjes së ndërtesave publike në komunat rurale nga burimet e rinovueshme si p.sh. energjia diellore.

Përmirësimi i cilësisë së infrastrukturës rrugore rurale është tashmë një prioritet kombëtar.

MBZHR-ja do ta trajtojë këtë nevojë në kuadër të programit IPARD III, masa e infrastrukturës publike rurale.

Nevojitet **përmirësimi i aksesit në brezin e gjerë** në zonat rurale, i cili parashikohet të zhvillohet në programe të tjera sektoriale të QSH-së dhe është i lidhur me investimet në infrastrukturën publike të telekomunikacionit.

3.6 Zhvillimi i zinxhirëve të vlerës së bioekonomisë

Programet e financimit publik, bazuar në vlerësime paraprake, duhet të mbështesin aktivitetet brenda zinxhirëve të vlerës të bioekonomisë rurale, duke përfshirë dhe energjinë e rinovueshme me bazë bujqësinë dhe pyjet, të cilat mund të ofrojnë edhe përfitime klimatike dhe mjedisore.

3.7 Mbështetja e zhvillimit të territorit në bazë të Strategjive të Zhvillimit Lokal (SZHL)

Kapitali social dhe qeverisja vendore në zonat rurale mund të përmirësohen nëpërmjet institucionalizimit të partneriteteve zhvillimore lokale ndërmjet aktorëve vendorë privatë, publikë dhe të shoqërisë civile për të zbatuar SZHL-të e bazuar në territore të caktuara (të GVV-së). Kjo nënkupton, gjithashtu, kapitalizimin e kapitalit social dhe të partneriteteve lokale dhe nismave komunitare që ekzistojnë tashmë.

Nëpërmjet hartimit të bazuar në qasjen nga poshtë-lart të SZHL-së të bazuara në territor, që përmban nevojat dhe potencialet e identifikuar sociale, ekonomike dhe mjedisore, duhet të zbatohen veprimet dhe investimet prioritare.

Për të pasur akses në financim të qëndrueshëm, nevojitet forcimi i kapaciteteve financiare-administrative, menaxhuese dhe komunikuese të koordinatorëve të tanishëm dhe të ardhshëm të GVV-ve.

Sigurimi i financimit dhe i mbështetjes afatgjatë kërkon, gjithashtu, burime dhe rritje të ndërgjegjësimit të bashkëpunimit midis bashkive (aktorëve publikë).

3.8 Forcimi i kapaciteteve të rrjetëzimit dhe të kapaciteteve mbështetëse

Zbatimi i qasjes LEADER (zhvillimi i një territori të caktuar që mbulon një GVV) do të hape një dritare financimi afatgjatë për GVV-të. Kjo qasje do të zbatohet qoftë me mbështetjen përmes fondeve kombëtare (buxhetet komunale, programet kombëtare), ashtu edhe në kuadër të programit IPARD III të bashkëfinancuar nga BE-ja. Kjo nënkupton një kapitalizim efektiv të kapitalit tashmë ekzistues social (OSHC-ve dhe rrjetit aktiv në zhvillimin rural RRSZHHR-ja) të aktorëve, që jetojnë dhe ushtrojnë aktivitetet në zonat rurale.

Qasja LEADER, meqenëse është një qasje e re dhe që përmban sfida në zbatimin e saj, është planifikuar që të financohet me një buxhet mbështetëse, i cili synon përgjigjen ndaj kërkesës që mund të shfaqin GVV-të në të ardhmen afatmesme.

Zbatimi i kësaj qasje do të kontribuojë edhe në forcimin e rrjetëzimit dhe të **veprimeve të përbashkëta të aktorëve ruralë të zhvillimit mjedisor dhe rural**, në lidhje me zbatimin e masave agromjedisore dhe klimatike, të skemave eko ose për masat në zonat e mbrojtura, pasi palët e tyre të interesit janë, gjithashtu, fermerët dhe popullsia rurale.

3.9 Forcimi i kapaciteteve institucionale të MBZHR-së dhe organeve të saj teknike

Ndërhyrjet sipas nevojave janë të lidhura drejtpërdrejt me **procesin e përafrimit me EU *acquis* të BE-së për PPB, respektivisht me negocimin e kapitujve 11 dhe 12.** Nevojat në mënyrë më të detajuar janë përshkruar më poshtë në kuadër të objektivit ndërsektorial 2, kapitulli 3.5.1).

3.2.4 Politika 2. Objektiv i përgjithshëm 4: Nxitja e zhvillimit të qëndrueshëm të peshkimit detar dhe të ujërave të brendshme

Objektivat e strategjisë shqiptare të peshkimit janë në përputhje me PPP-në të BE-së, që përcakton rregullat për menaxhimin e peshkimit, mbron burimet e gjalla të detit dhe kufizon ndikimin mjedisor të peshkimit. Kjo përfshin përcaktimin e kuotave të kapjes, menaxhimin e kapacitetit të flotës, rregullat për tregjet dhe akuakulturën, si dhe mbështetjen për peshkimin dhe komunitetet bregdetare. Ky objektiv synon, gjithashtu:

- Ruajtjen e rezervave të peshkut dhe reduktimin e mbi peshkimit në mënyrë që t'u ofrohet qytetarëve një furnizim afatgjatë i qëndrueshëm, i sigurt dhe i shëndetshëm me ushqim;
- Mbështetjen e përpunimit dhe tregtimit të produkteve të peshkimit për ofrimin e ushqimit me cilësi të lartë, të sigurt, ushqyes dhe të qëndrueshëm, si dhe informacion për konsumatorin;
- Mbështetjen e peshkimit në shkallë të vogël dhe shfrytëzimin racional të burimeve të rinovueshme, si dhe qëndrueshmërinë e tyre afatgjatë;
- Mbështetjen për zhvillimin e kapaciteteve të strukturave institucionale dhe administrative;
- Mbështetjen e mbikëqyrjes, kontrollit, zbatimit, shkëmbimit të informacionit dhe aktiviteteve të bashkëpunimit në peshkim në detin Adriatik;
- Mbrojtjen dhe rivendosjen e biodiversitetit dhe ekosistemeve detare dhe bregdetare, e cila është një sfidë kryesore për të pasur dete dhe oqeanë të shëndetshme;
- Mbështetjen për përafrimin me *acquis* të BE-së (kapitulli 13) në peshkim dhe PPP.

3.2.4.1 Politika 2. Objektiv specifik 9: Forcimi i akuakulturës dhe tregjeve konkurruese dhe të qëndrueshme, si dhe komuniteteve bregdetare të qëndrueshme

Struktura e fermave të akuakulturës

Në Shqipëri janë të regjistruara **82 ferma akuakulture** (MBZHR, 2021), nga të cilat 78.05% operojnë në ujërat detare dhe lagunat bregdetare (32 ferma të peshqve bregdetarë dhe 32 ferma për kultivim midhjes³⁸) dhe 21.95% janë ferma akuakulture të ujërave të ëmbla në ujërat e brendshme (14 ferma për peshkun troftë dhe 4 ferma për peshkun krap).

Falë progresit të bërë dhe potencialit ekzistues në **akuakulturën e peshqve detarë dhe të molusqeve**, deri në vitin 2017 janë dhënë dy licenca për objekte të reja të akuakulturës. Licenca të reja priten që të jepen pas **miratimit** nga Këshilli i Ministrave të studimit të MBZHR-së për përcaktimin e **Zonës potenciale të Përcaktuar për Akuakulturën (ZPA)** për ujërat detare dhe të brendshme³⁹, me synimin për të përmirësuar zhvillimin e qëndrueshëm të akuakulturës detare. Përcaktimi i ZPA-së vjen pas një procesi me pjesëmarrje të aktorëve në kuadrin e hartimit të planeve të menaxhimit të integruar të zonës bregdetare, për të nxitur investimet për fermat e vogla dhe të mesme të akuakulturës dhe për të shfrytëzuar plotësisht kapacitetet prodhuese të fermave ekzistuese, të cilat në disa raste shfrytëzojnë vetëm një të katërtën e kapacitetit të tyre në Shqipëri. Kjo do të krijojë mundësi punësimi, por, gjithashtu, do të ndihmojë sektorin të sigurojë kontributin e tij në sigurimin e ushqimit dhe të mbështesë tranzicionin e gjelbër.

Shumica e **fermave të akuakulturës së peshqve detarë** janë të vendosura në zonat bregdetare jugore të Shqipërisë (Vlorë, Sarandë dhe Himarë/Porto Palermo).⁴⁰ Sistemi kryesor i prodhimit të akuakulturës bazohet në sistemin e kultivimit në kafaz lundruar detarë. **Madhësitë e fermave të akuakulturës ndryshojnë nga 2 deri në 38 kafaze.**

³⁸ Prodhimi fokusohet te levreku, krap dhe karkaleca deti, si dhe midhjet blu (*Mytilus galloprovincialis*).

³⁹ Baza ligjore është ligji nr. 103/2016 për akuakulturën me përcaktimin e zonave të akuakulturës.

⁴⁰ Bakiu R. Hala, E. dhe Demiri, A. Akuakultura Detare e Shqipërisë për Prodhimin e Koces dhe Levrekut: Analiza dhe Konsiderata Sektoriale. Pro Aqua Farm Marine Biol 2019, 2(2): 180020.

Ferme e akuakulturës së molusqeve ekzistojnë, si në ujërat e brendshme (laguna me ujë të kripur), ashtu edhe në det të hapur, gjë që ka avantazhin se produktet janë të larmishme dhe janë të pranishme për një kohë më të gjatë në treg, për shkak të periudhave të ndryshme të vjeljes së tyre. Nga 32 fermet e licencuara të molusqeve në ujërat e brendshme, rreth dy të tretat janë ferma aktive që ndodhen në zonën historike të prodhimit të lagunës së Butrintit⁴¹, të cilat të gjitha përdorin objekte betoni. Pesë fermet kryesore të licencuara të akuakulturës së molusqeve detare (në Sarandë, Shëngjin dhe Durrës) përdorin sisteme të litarëve të gjatë.

Në të gjithë vendin përdoren 184 pellgje ujore dhe RUB⁴² për **akuakulturën e peshqve të ujërave të ëmbla dhe për peshkim**, si një lloj akuakulture ekstensive ose gjysmë intensive të pellgjeve. Gjashtë liqenet më të mëdha natyrore, ku përfshihen edhe ato të hidrocentraleve të mëdha dhe disa nga 103 liqenet më të vogla natyrore shfrytëzohen për akuakulturë dhe peshkim. Shumica e RUB-ve kanë potencialin për t'u përdorur si pellgje për akuakulturë dhe peshkim. Potenciali vjetor i prodhimit të peshkut të RUB-ve është mbi 1500 tonë. Fauna e peshkut në ujërat e brendshme shpesh është e ekspozuar ndaj ndotjes urbane, industriale dhe bujqësore dhe efektit të uljes së nivelit të ujit në liqenet artificiale, si pasojë e prodhimit të energjisë së hidrocentraleve me luhatje ditore dhe sezonale.

Akuakultura e peshqve të ujërave të brendshme përfshin kultivimin e troftës në sisteme vaskash me përqendrim në juglindje të Shqipërisë. Lloji i akuakulturës së pellgjeve është kryesisht ekstensiv deri në gjysmë intensiv, duke u ofruar mundësi familjeve rurale për të zgjeruar të ardhurat e tyre. Kultivimi i peshkut endemik koran (*salmo letnica*) është i kufizuar në liqenin e Ohrit, ku edhe një fermë mbarështimi është e specializuar në prodhimin e rasateve të koranit për rimbushjen e liqenit. Janë të paktën 57 ferma familjare të akuakulturës së troftës në të gjithë Shqipërinë⁴³, nga të cilat një e treta kanë edhe fermë mbarështimi. Katër inkubatorë privatë kultivojnë krapin e zakonshëm, krapin e barit, krapin ballëgjërë dhe krapin e argjendit për qëllime rimbushjeje, por vetëm dy (në Elbasan dhe Fier) janë funksionale.

Operatorët në sektorin e peshkimit

Peshkimi tregtar përbëhet nga peshkimi tregtar profesional dhe artizanal i përcaktuar në ligjin nr. 64/2012, "Për peshkimin". Peshkimi tregtar profesional përfshin anije me gjatësi më të madhe se 12 metra dhe fuqi motorike më të madhe ose të barabartë me 56 kw, ndërsa peshkimi artizanal tregtar ose artizanal bregdetar kryhet me varka me gjatësi më të vogël se 12 metra dhe që nuk përdorin vegla peshkimi fundore, me ose pa timon, vegla peshkimi me tërheqje të peshkimit pelagjik me timon ose çift pelagjik, rrjeta binjake me timon dhe draga hidraulike.

Peshkimi bregdetar (bregdeti, laguna) përfshin **peshkimin artizanal në shkallë të vogël**, i cili është një burim i rëndësishëm të ardhurash për komunitetet lokale bregdetare. Peshkimi në laguna ndjek metodat tradicionale si rrjetat (e varura) dhe barrierat (dajlanët) e peshkimit. Ky sistem fiks peshkimi i bazuar në parimin e kurtheve në formë V bëhet me tuba plastikë në kanalet që lidhin lagunat me detin. Përgjatë bregdetit shqiptar ka tetë laguna bregdetare, me një sipërfaqe totale rreth 10.000 ha, thellësi mesatare 1 metër, ku maksimumi mund të arrijë 5 metra. Më të rëndësishmet janë: Velipoja, Patoku, Vaini, Karavasta, Narta dhe Butrinti. Speciet kryesore janë ato shtegtare të detit: barbuni, levreku, krapin dhe ngjala evropiane. Të tetë sistemet lagunore janë pak të kërcënuara nga sedimentimi, llumëzimi i kanaleve që i lidhin me detin, episodet e anoksisë hipertrofike dhe nga ndotja shtëpiake dhe industriale. Menaxhimi i integruar duhet të optimizohet, duke përmirësuar bashkëpunimin ndërmjet komuniteteve lokale, kërkueseve shkencorë dhe qeverisë.

⁴¹ Në statistikat zyrtare të INSTAT-it, ky liqen me ujë të njelmët grupohet së bashku me liqenet e mëdha të brendshme të vendit.

⁴² 670 AWS janë regjistruar në MBZHR (2019).

⁴³ MBZHR (2021): Studim i Sektorit të Peshkimit; përgatitur nga *AGT International/DSA*, në kuadër të Projektit GIZ-SRD, maj 2021.

Aktivitetet e peshkimit në shkallë të vogël (PSHV) është forma më e vjetër e aktivitetit të peshkimit në ujërat detare dhe të brendshme në Shqipëri dhe përfshin numrin më të madh të anijeve dhe peshkatarëve vendës. Mungojnë të dhënat gjithëpërfshirëse për PSHV-në. Prej disa vitesh, qeveria ka ndërmarrë përpjekje të rëndësishme për një rregullim gradual të PSHV-së për të stabilizuar kapacitetin e tyre të peshkimit dhe për të reduktuar peshkimin e paligjshëm, të raportuar dhe të parregulluar (PPPP), i cili varfëron rezervat e peshkut, shkatërron habitatet detare, shtrembëron konkurrencën, vendos në disavantazh peshkatarët e ndershëm dhe dobëson komunitetet bregdetare.

Organizatrat profesionale të peshkimit

Që nga viti 2002, në Shqipëri janë krijuar **Organizatrat e Menaxhimit të Peshkimit (OMP)** si subjekte juridike private, në përputhje me ligjin Nr. 8870/2016, bazuar në ndryshimet në Ligjin për Peshkimin dhe Akuakulturën (2020), i cili është në përputhje me konceptet përkatëse të BE-së.

Tabela 3-9: Shpërndarja e OMP-ve në Shqipëri viti 2020

Emri i OMP	Ujërat e menaxhuara		Varkë peshkimi		Varkat (nr.)	Peshku i kapur për peshkatar (kg)		Licenca
	Emri	(ha)	Nr.	Nr./ha		Aktualisht	Potencial	
Kukës	Fierza	5,000	40	17	40	0.7	1.7–2.0	Jo
Ulza	Ulza	1,250	20	63	10	NA	5.0–6.3	Jo
	Shkopeti	80	5	16	Nuk ka tregues	NA	1.2–1.6	Jo
	Total	6,330	65	19	Nuk ka tregues	NA	1.9–2.3	-
Narta	Narta	2,600	35	74	Nuk ka tregues	0.6	4.9–9.7	Po
	Orikum	130	6	22	Nuk ka tregues	0.3	0.3	Po
	Total	2,730	41	67	Nuk ka tregues	0.5	4.2–8.3	
Ohër	Total	11,890	300	40	150	0.3	0.5	Po
Shkodër	Shkodër	14,790	420	35	210	0.7	1.5–2.0	Po
	Komani	700	25	28	Nuk ka tregues	NA	2.8–3.4	Po
	Vau i Dejës	1,000	30	33	Nuk ka tregues	NA	3.3–4.0	Po
	Vilun	280	30	9	15	NA	0.5–1.1	Po
	Total	30,260	955	32	Nuk ka tregues	NA	1.0–1.3	-
Prespa	Prespa e Madhe	4,940	78	63	Nuk ka tregues	0.7	1.0–1.2	Po
	Prespa e Vogël	400	10	40	Nuk ka tregues	0.5	1.0	Po
Karavasta	Divjaka Total	4,100	40	100	Nuk ka tregues			Po
Durrësi	Total	5,340	88	61	Nuk ka tregues	0.7	1.0–1.1	-
Butrinti	Total	1,600	150	11	Nuk ka tregues	0.07	0.2–0.4	Jo

Burimi: MBZHR (2020)

Janë dhjetë **OMP të licencuara nga MBZHR-ja** (shih tabelën 3-13), e cila është përgjegjëse për dhënien e lejeve për peshkatarët, mbikëqyrjen e aktivitetëve të tyre të përditshme dhe rregullimin e sezonalitetit të aktivitetit të peshkimit. Një licencë ka vlefshmëri nga 5 deri në 10 vjet. OMP-të lëshojnë leje vjetore për anëtarët e tyre, të cilët në këmbim paguajnë një tarifë vjetore. Liqeni i Shkodrës është më i madhi nga liqenet shqiptare dhe peshkimi menaxhohet nga OMP-ja lokale. Ajo ka 427 anëtarë të organizuar në 210 njësi të përbëra nga dy persona dhe një varkë. Anëtarëve u përcaktohet një pjesë e caktuar e liqenit ku lejohen të peshkojnë, por ata mund të aplikojnë në OMP për të ndryshuar zonën nëse duan të lëvizin në një pjesë tjetër.

Detyrat kryesore të nivelit drejtues të OMP-ve përfshijnë rimbushjen e planifikuar të ujërave dhe patrullimin për identifikimin e gjuetarëve pa leje dhe peshkimit të paligjshëm. Kjo është në përputhje me rregullat e BE-së, pasi rimbushja e ujërave të dhëna me qira është detyra e vetme dhe në interesin e vetëm ekonomik të qiramarrësve dhe roli i qeverisë është i kufizuar në mbikëqyrjen dhe zbatimin e kontratave dhe ligjit.

OMP-të e Shkodrës, Ohrit, Prespës dhe Kukësit janë të lidhura me Konfederatën e Organizatave të Peshkimit të Brendshëm (KOPUB) me seli në Shkodër. KOPUB-ja ofron një zë uniform, përfaqësim dhe lobim për nënsektorin e peshkimit në ujërat e brendshme. Ka dy organizata të tjera, Konfederata e Prodhuesve të Peshkimit dhe Akuakulturës dhe Shoqata e Investitorëve të Peshkimit në Durrës.

Kriteret që karakterizojnë **gatishmërinë** për t'u konvertuar **dhe rruga për konvertimin e OMP në Organizata Prodhuesish (OP)** dhe Shoqata e Organizatave të Prodhuesve (SHOP) nuk janë përcaktuar ende, duke përfshirë instrumentet për të siguruar njohjen dhe funksionimin e tyre ligjor.⁴⁴ Rritja e numrit të OP/SHOP-së shoqëruar me kuadrin ligjor të duhur do të sillte efikasitet më të madh dhe menaxhim më të mirë për OMP-të, do të reduktonte kostot e transaksionit dhe do të forconte bashkëpunimin në përpunimin dhe tregtimin e produkteve të tyre.

Peshkimi tregtar detar është një nga sektorët më të formalizuar të ekonomisë shqiptare, për shkak të skemës së subvencionimit të naftës së peshkimit. Anijet e peshkimit kanë të drejtë për naftë pa akcizë, pa taksë qarkullimi dhe taksë karboni. Gjithashtu, subjektet për të rimbursuar TVSH-në duhet të shesin prodhimin e tyre përmes faturave tatimore me TVSH-në. Aktualisht është vendosur sistemi i lëshimit të certifikatave të peshkimit për produktet e peshkimit. Sistemi i Monitorimit të Anijeve me bazë satelitore (SMA) është riaktivizuar dhe është funksional që nga maji 2021. **Flota tregtare e peshkimit detar** u rrit nga 651 anije në vitin 2019 në 752 anije në vitin 2021, sipas Regjistrit Kombëtar të Flotës në MBZHR. Anijet janë në pronësi ose me qira. Shqipëria ka bërë përparim në përmirësimin e statistikave të zbarkimit. Operatorët kryesorë kanë flota prej 10 deri në 15 anije me tonazhe të ndryshme dhe pajisje peshkimi për t'iu përgjigjur aktiviteteve të ndryshme të peshkimit. Më shumë se 80% e anijeve të peshkimit tregtar me një gjatësi më të vogël se 12 metra janë pa kuvertë dhe me motor jashtë bordit me fuqi deri në 50 kw. Përveç kësaj, 363 anije tregtare kanë një gjatësi deri në 6 metra.⁴⁵

Megjithëse rritja e numrit të anijeve ka nisur kryesisht që nga viti 2017, **flota mesatare shqiptare e peshkimit mbetet e vjetër në krahasim me flotën evropiane**: anijet janë të një moshe mesatare 49-vjeçare, krahasuar me moshën prej 29 vjet në BE, gjë që ndikon negativisht në konkurrencën e tyre dhe ndikimin e tyre në mjedis. Qeveria shqiptare mbështet rinovimin e flotës dhe riparimin e saj me anë të skemave kombëtare të mbështetjes.

Së fundmi, **janë miratuar nga Regjistri Detar Shqiptar, katër objekte për riparimin e anijeve (të cilat nuk ndodhen në zonën e porteve të peshkimit) të vendosura në qarqet e Durrësit, Vlorës dhe Fierit**. Por anijet riparohen akoma në Itali dhe Greqi, që do të thotë kosto shtesë për flotën e vlerësuar në 0.5 milionë euro në vit dhe një humbje e aktivitetit ekonomik për vendin, pasi flota aktive shpenzon rreth 4.3 milionë euro në vit për riparime jashtë vendit.⁴⁶

⁴⁴ Banka Botërore (2020): Realizimi i Potencialit të Ekonomisë Blu të Shqipërisë (nëntor 2020).

⁴⁵ Nënkomiteti BE-Shqipëri (2019): https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/market-measures/agri-food-supply-chain/producer-and-interbranch-organisations_en

⁴⁶ Këto vlerësime supozojnë se çdo mjet lundrues mbi 12 metra kryen një javë riparime në Itali një herë në vit, gjë që rezulton në kosto shtesë (bazuar në 3000 euro në javë në shpenzimet e ekuipazhit dhe kosto shtesë të karburantit për një ditë avullimi në çdo drejtim. Për flotën aktuale aktive kjo arrin në 489,000 euro. Nëse merren parasysh të gjitha mjetet lundruese të licencuara mbi 12 m, këto kosto shtesë rriten në 813,000 euro - 4.3 milionë euro riparime vjetore të flotës vlerësohen bazuar në 143 mjete lundruese aktive mbi 12 metra me një shpenzim mesatar prej 30,000 euro; shih MBZHR (2021): Studimi i Sektorit të Peshkimit; krijuar nga *AGT International/DSA*, në kuadër të Projektit GIZ-SRD, maj 2021.

Kostot e ndërtimit për një kantier detar për riparimin janë nga 1 deri në 1.5 milionë euro, të cilat janë përballuar nga kompanitë private.

Infrastruktura akoma e pamjaftueshme dhe menaxhimi i porteve me vende të pamjaftueshme zbarkimi vazhdojnë të jenë pengesë për zhvillimin e sektorit. Flota e peshkimit është e përqendruar në katër portet kryesore të peshkimit Durrës, Vlorë, Sarandë dhe Shëngjin, të ndjekur nga portet e Himarës, Lushnjës dhe Fierit. Portet e peshkimit janë në faza të ndryshme zhvillimi dhe amortizimi. Në Durrës është ndërtuar një port i ri peshkimi, Sigurimi i magazinimit të akullit dhe produkteve të ftohta në porte janë efikase, por duhet të zhvillohen akoma më shumë.

Prodhimi i peshkut, krustaceve dhe molusqeve nga ujërat e brendshme dhe detare dhe nga akuakultura

Sektori i kapjes detare dominohet nga blerësit/përpunuesit kryesorë dhe peshkatarët prirën të kenë një pozicion negociues jooptimal. Peshkimi artizanal në trupat ujorë bregdetarë, lagunorë dhe në ujërat e brendshme kanë mundësi të kufizuar shitjesh, përveç një ose dy blerësve kryesorë. Nuk ekziston një platformë ankandi elektronik që mund të lidhë peshkatarët dhe blerësit e peshkut dhe të sjellë më shumë transparencë në zinxhirin e vlerës, ndërkohë që përjashtohet edhe peshku PPPP.⁴⁷

Prodhimi i përgjithshëm i peshqve, krustaceve dhe molusqeve (akuakulturë dhe peshkim) tregoi një rritje mesatare vjetore pozitive prej 6.93% ndërmjet periudhës 2015–2019 me 11,170 tonë në vitin 2015 krahasuar me 15,010 tonë në vitin 2019, ku rritja mesatare vjetore e akuakulturës ishte dukshëm më e lartë 12.53% krahasuar me peshkimin (peshkimi detar, lagunor dhe në ujërat e brendshme) me 2.46%. Në të njëjtën periudhë, peshkimi në ujërat e brendshme tregon një tendencë rritjeje.

Vihet re një rritje vjetore e **prodhimit në sektorin e akuakulturës**, duke iu përgjigjur edhe kërkesës në rritje të konsumatorëve vendës, veçanërisht për produktet e peshkut detar, ku kontribuoi edhe zhvillimi i sektorit të turizmit, ndërsa në të njëjtën kohë fermat e marikulturës lider në treg janë kryesisht të orientuara nga eksporti.

Prodhimi i **akuakulturës detare të peshqve të detit** (levreku dhe krap) ka një tendencë pozitive vjetore prej rreth 5% (nga 800 në 1000 tonë) përkatësisht 11,10% (nga 1,600 në 2,600 ton) gjatë periudhës 2015–2019, në vijim të kërkesave të rritura të konsumatorëve. Ka një polarizim të firmave aktive në sektorin e akuakulturës, të cilat kanë një standard të teknologjisë së lartë, me një sistem të menaxhimit dhe të monitorimit të prodhimit plotësisht të automatizuar, të mbështetur nga *software* dhe të paktën një certifikim të cilësisë (Global GAP, pa antibiotikë ose ASC, standardet bazë ISO (p.sh. ISO 9001) ose HACCP). Nëpërmjet marrëdhënieve të tyre të drejtpërdrejta biznesi me kompanitë e huaja (veçanërisht me ato italiane), marrin edhe mbështetje teknologjike, shërbime dhe inpute, **gjë që është jashtëzakonisht e rëndësishme, duke pasur parasysh faktin se shërbimet e riparimit dhe të mirëmbajtjes, por edhe ushqimi i peshkut dhe rasatet e peshkut të prodhuar në vend, janë në mungesë dhe përbëjnë kostot kryesore në biznes.**⁴⁸

Në nënsektorin e **akuakulturës në ujërat e brendshme**⁴⁹, fermat e vogla të akuakulturës familjare (përfshirë fermat e pa licencuara) vlerësohen të prodhojnë midis 600 dhe 700 tonë (2015 - 2019) **troftë** ylber në vit⁵⁰. Në vitin 2018, prodhimi është më shumë se dyfishuar (nga 700 në 1,850 tonë) përmes një objekti të ri të madh të akuakulturës në kafaz, në një liqen artificial

⁴⁷ Banka Botërore (2020): Realizimi i Potencialit të Ekonomisë Blu të Shqipërisë (nëntor 2020).

⁴⁸ OJF HYDRA (2019): Regjistrimi dhe analiza e kostos së peshkimit në shkallë të vogël (artizanale).

⁴⁹ OJF HYDRA (2019): Regjistrimi dhe analiza e kostos së peshkimit në shkallë të vogël (artizanale).

⁵⁰ MBZHR 2021: Studimi i Sektorit të Peshkimit; përgatitur nga *AGT International/DSA*, në kuadër të Projektit GIZ-SRD, maj 2021.

hidroenergjetik. Ky stabiliment është kryesisht e orientuar nga eksporti dhe është e vetmja fermë akuakulture me ujëra të brendshme me standarde të certifikuara të cilësisë.

Një program kombëtar për ripopullimin me peshq fokusohet në troftën e Ohrit (*Salmo letnica*) në liqenin e Ohrit me rreth 1.5 milionë rasate (në vitin 2019). **Prodhimi i krapit** ka shfaqur një tendencë stabilizim gjatë periudhës 2015–2019, e cila reflekton kërkesën e konsumatorëve vendës të orientuar drejt krapit të madh (≥ 3.5 kg). Dy inkubatorë operativë të krapit kanë një sipërfaqe prej 20 ha dhe një prodhim vjetor prej rreth 2 milionë rasatesh (krapit i zakonshëm, krapit i barit, krapit ballgjër dhe krapit i argjendtë). Ekzistojnë dy inkubatorë mbarështimi të vogla publike të tjera (6.5 ha) me prodhimin vjetor të 300.000 rasate të krapit të zakonshëm, si pjesë e një programi kombëtar të ripopullimit të liqenit të Prespës.

Peshkimi në ujërat e brendshme dominohet nga specie të familjes së krapit, të cilët tregojnë një tendencë rritjeje vjetore prej 7,12% (midis 460 dhe 653 ton), 9,29% (midis 364 dhe 538 tonë) dhe 20,18% (ndërmjet 4,18% dhe 523 tonë) përkatësisht në periudhën 2015–2019. Kapjet e perkës (evropiane) tregojnë normën më të lartë të rritjes vjetore prej 36,39% mesatarisht, por me një sasi më të ulët (nga 19 në 189 tonë) në të njëjtën periudhë. Lloje të tjera të ruajtura janë krapit i argjendtë, gjuca, salmonoidet, ngjala evropiane dhe barbuni (MBZHR, 2020).

Sa u përket **kapjeve detare**, speciet kryesore janë aqungja evropiane, e cila është specie kryesore me një trend pozitiv të rritjes vjetore në periudhën 2015–2019 prej 19,64% (midis 250 dhe 1,516 ton) dhe karkalecat blu dhe të kuqe me një trend pozitiv prej 15,15% (2017–2019). Lloje të tjera janë karavidhja norvegjeze, barbuni i kuq dhe peshq të ndryshëm detarë (MBZHR, 2020).

Struktura e sektorit të përpunimit të peshkut

Sektori i përpunimit të peshkut është pothuajse ekskluzivisht i orientuar drejt tregut të eksportit. Në Shqipëri, të **28 kompanitë përpunuese**, të cilat janë të gjitha të **licencuara për eksport në tregun e BE-së**, operojnë në zonat e Shkodrës, Shëngjinit, Durrësit, Elbasanit dhe Tiranës me qendrat kryesore në qytetet Elbasan, Lezhë, Durrës dhe Sarandë⁵¹. 10 prej këtyre kompanive kanë akses edhe në aktivitetet e akuakulturës. 20 kompanitë më të mëdha të përpunimit, nga të cilat disponohen të dhëna, përpunojnë 17,881 tonë në vit (në vitin 2019, mesatarisht 894,05 tonë në vit, duke arritur nga 5 në 3,800 tonë) me një **nivel të ulët të shfrytëzimit të kapacitetit të tyre prej 39,03%**. Investimet në industrinë përpunuese arrijnë në më shumë se 40 milionë euro në vitin 2019 (MBZHR 2020). Përveç përpunueshmërisë me standardet e BE-së, operatorët e përpunimit të peshkut vërtetojnë përpunueshmërinë e aktivitetit të tyre të përpunimit nëpërmjet standardeve private të sigurisë dhe cilësisë si standardi “Ushqimi me cilësi të sigurt”, ai i “Konsorciumi Britanik i Shitjes (BRC)” për shitjen me Pakicë ose Standardi Ndërkombëtar i Ushqimit.

Tendencat në tregjet kombëtare dhe ndërkombëtare për përpunimin, eksportin dhe importin e peshkut.

Konsumi i ushqimeve të detit në Shqipëri është ende relativisht i ulët, sipas standardeve ndërkombëtare me një mesatare prej 5.3 kg për frymë krahasuar me një mesatare globale prej 16.3 kg për frymë. Si kërkesa e brendshme ashtu edhe ajo për eksport mund të pritet të rritet në terma afatgjatë, për shkak të rritjes së pritshmërisë së konsumatorëve dhe standardit të jetesës, që lidhet me anëtarësimin në BE.⁵²

Tregu vendës, për shkak të çmimeve më interesante në vendet e BE-së dhe madhësisë së tij të kufizuar, përbën vetëm një pjesë minimale të produkteve të peshkut të përpunuar, të vlerësuar **në më pak se 5% të prodhimit** (MBZHR 2020).

Bazuar në programin e QSH-së, MBZHR-ja ka prioritet ndërtimin/rehabilitimin e katër tregjeve të shitjes me shumicë të peshkut. Katër portet e mëdha të peshkimit në Shqipëri (Durrës, Vlorë, Shëngjin, Sarandë) janë në faza të ndryshme zhvillimi dhe amortizimi. Tregu i Shëngjinit

⁵¹ https://webgate.ec.europa.eu/sanco/traces/output/AL/FFP_AL_en.pdf

⁵² Banka Botërore (2020): Realizimi i Potencialit të Ekonomisë Blu të Shqipërisë (nëntor 2020).

është tregu i parë me shumicë i peshkut në Shqipëri që është inauguruar së fundmi. Tregu i shitjes me shumicë në portin e peshkimit të Vlorës është në ndërtim e sipër dhe do të përfundojë së shpejti. Në vitin 2022, investimet në rivendosjen e qendrës frigoriferike në portin e peshkimit të Durrësit do të fillojnë për ta kthyer atë në një treg të vërtetë me shumicë të peshkut. Me ndërtimin e portit të ri të Sarandës do të përfundojë cikli i tregtisë me shumicë në katër portet e mëdha të peshkimit.

Shumë anije peshkimi kanë lidhur kontrata paraprake (ose marrëveshje) me qendrat e grumbullimit të peshkut që përfshijnë çmimet kryesisht të fiksuara paraprakisht. Në kushtet e ndryshimit të përditshëm të çmimeve të produkteve të peshkut nga bursat në mbarë botën, çmimet fikse shpesh nuk pasqyrojnë çmimet reale të tregut për hir të anijeve të peshkimit. Megjithatë, për shkak të teknologjisë së vjetruar të anijeve dhe mungesës së investimeve edhe në arka etj., peshku shpesh nuk pastrohet dhe sistematizohet, gjë që nënkupton kosto shtesë për pikat e grumbullimit të peshkut për përgatitjen e produkteve për tregun e brendshëm dhe për eksportin.

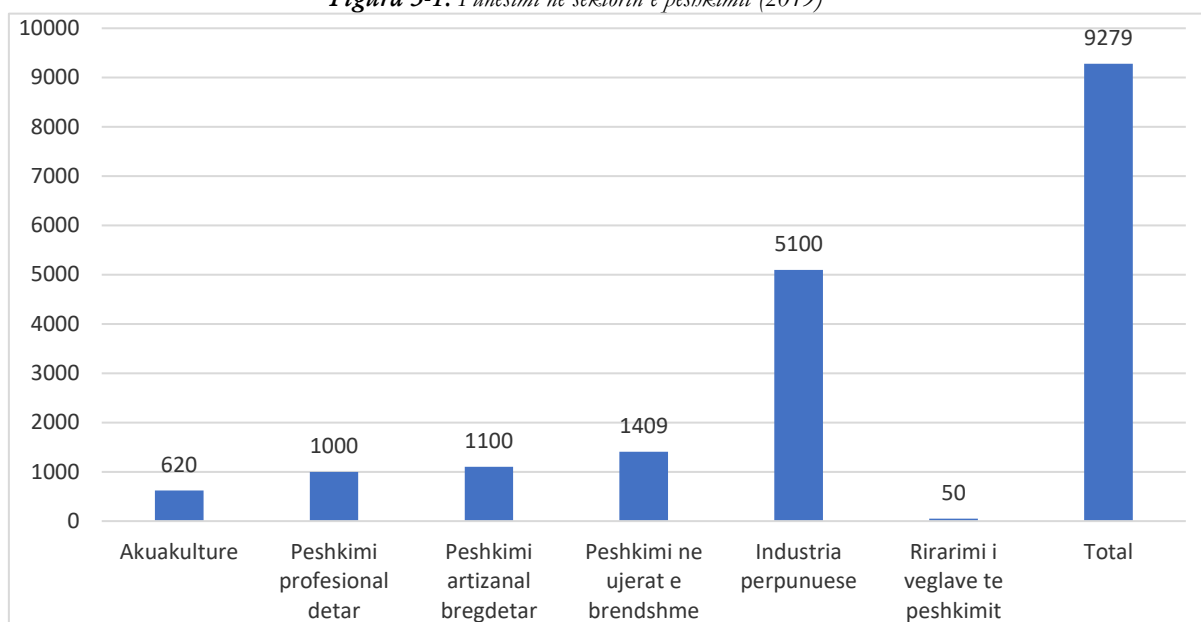
Tregu i BE-së përfaqëson **kanalin kryesor tregtar për produktet e përpunuara të peshkut**.⁵³ Eksporti tregon një trefishim ndërmjet vitit 2020 ndaj 2013, duke arritur në vlerën 104 milionë euro. Zhvlerësimi i euros në lekë ka ndikuar negativisht në vlerën e produkteve të eksportuara që nga viti 2018. Shifrat nuk përfshijnë rritjen e vlerës së nënprodukteve (p.sh., nënproduktet e përpunimit të karkalecave). Produktet e përpunuara nuk janë mjaftueshëm të larmishme dhe vlera e tyre e shtuar është e ulët. Mbi 70% e eksporteve janë açuget e përgatitura ose të konservuara. Kuotat e eksportit në BE për açuget e përpunuara (1600 tonë) dhe sardelet (100 tonë) kufizojnë kompanitë e përpunimit për t'u zgjeruar. Produktet shtesë përfshijnë fileto peshku të kripur, sepje të ngrira, karkaleca deti të përgatitura, karkaleca deti të ngrira dhe karkaleca deti dhe ton të konservuar.

Kontributi në PBB-në dhe punësimin në sektorin e peshkimit

Kontributi i sektorit të peshkimit në ekonominë shqiptare është relativisht i ulët në masën e 0,79% të PBB-së (2019, INSTAT 2020), ku nuk përfshihet industria e përpunimit të peshkut. Kontributi i tij në **punësimin** total është, gjithashtu, në zhvillim, me një punësim total me kohë të plotë prej 9,279 personash në vitin 2020. Megjithatë, peshkimi luan një rol të rëndësishëm social-ekonomik për komunitetet bregdetare dhe zonat e largëta të brendshme për sa i përket gjenerimit të të ardhurave, punësimit dhe ushqimit, si dhe për punësimin e grave në fabrikat e përpunimit të peshkut. 90% e 5100 personave të punësuar në kompanitë e përpunimit të peshkut dhe në shërbimet ndihmëse janë gra. Një numër i kufizuar grash janë të punësuar edhe në peshkimin aktiv, kryesisht në anijet e peshkimit familjar dhe në fermat e peshkut.

⁵³ https://webgate.ec.europa.eu/sanco/traces/output/AL/FFP_AL_en.pdf

Figura 3-1: Punësimi në sektorin e peshkimit (2019)

Burimi: MBZHR (2020)

Shifrat e punësimit në peshkimin në ujërat e brendshme dhe në peshkimin bregdetar detar nuk pasqyrojnë situatën aktuale të punësimit në këtë sektor. Vlerësohet se **disa mijëra peshkatarë** nxjerrin të ardhura nga peshkimi, kështu që sektori i peshkimit luan një rol të rëndësishëm social-ekonomik në jetesën bregdetare dhe rurale, i cili nuk përfshihet plotësisht në të dhënat statistikore zyrtare të disponueshme.

Ekonomia blu, turizmi blu

Burimet bregdetare dhe detare janë pasuri ekonomike të vlefshme, potenciali i plotë i të cilave ende nuk është eksploruar në Shqipëri. Ndërkohë që investimet publike në **ekonominë blu të qëndrueshme** janë integruar në nivel kombëtar⁵⁴, përmirësimi i kushteve për zhvillimin e ekonomisë blu të qëndrueshme dhe për heqjen e pengesave për të lehtësuar investimet dhe zhvillimin e tregjeve dhe teknologjive ose shërbimeve të reja është pjesë e politikës së peshkimit.

Për të vazhduar përpjekjen e saj drejt qëndrueshmërisë, rritja blu mbështetet nga transferimi dhe përvetësimi i kërkimit dhe inovacionit, investimi në biznese të reja detare dhe në bioekonominë, duke përfshirë modelet e qëndrueshme të turizmit, të cilat mund të krijojnë vende pune dhe në të njëjtën kohë të përmirësojnë zhvillimin në nivel lokal kaq i rëndësishëm në nivel social-ekonomik dhe kulturor për komunitetet bregdetare. Përfitimet e një **turizmi blu** të qëndrueshëm për të tërhequr më shumë turistë për aktivitetet rekreative bregdetare dhe detare nuk janë vlerësuar ende. Mundësi të mëtejshme qëndrojnë në zhvillimin e aktiviteteve ekonomike të energjisë së rinovueshme të bazuar në hapësirat detare⁵⁵.

3.2.4.2 Politika 2. Objektiv i specifik 10: Nxitja e peshkimit të qëndrueshëm dhe ruajtja e burimeve biologjike detare

⁵⁴ Shih, gjithashtu, Strategjinë Kombëtare të Punësimit dhe Aftësive 2019–2022 dhe Planin e Veprimit, i cili është në përputhje me elementet kryesore të SBERAJ 2021–2027. Këto të fundit përfshijnë veprime për përmirësimin e niveleve të aftësive dhe ekspertizës për fuqinë punëtore në sektorin detar dhe ekonominë blu, të planifikuara për t'u mbështetur në kuadër të IPA III "Mbështetje për sektorin e turizmit detar dhe nxitjen e ekonomisë blu (40 milionë euro) në Qeverinë Shqiptare (05/2021): Përgjigja strategjike e draftit të përgjigjes IPA III.

⁵⁵ Banka Botërore (2020): Realizimi i Potencialit të Ekonomisë Blu të Shqipërisë (nëntor 2020).

Mbrojtja e mjedisit, klimës dhe biodiversitetit, kontributi për zbatimin e Agjendës së Gjelbër të vendeve të Ballkanit Perëndimor

Rritja e prodhimit të akuakulturës ka ndikim të rëndësishëm në shfrytëzimin e burimeve ujore dhe ndotjen e mundshme të tyre. Akuakultura luan një rol të rëndësishëm në rritjen e përdorimit të antibiotikëve për parandalimin e sëmundjeve. Dendësia e lartë e stokut në akuakulturë favorizon shfaqjen e sëmundjeve të shumta që mund të transmetohen edhe në stoqet e egra. Nënsektori i akuakulturës në Shqipëri tregon disa shembuj të mirë që shkojnë përtej respektimit të standardeve minimale. Disa ferma aplikojnë një numër të reduktuar peshqish në kafaze për të siguruar një cilësi më të mirë të produktit me pasojë përmirësimin e kushteve të mirëqenies. Dy ferma të akuakulturës detare në Shqipëri kanë marrë një certifikim pa antibiotikë.

Peshkimi mbi normë në detin Adriatik dhe Jon ka një ndikim të drejtpërdrejtë në biodiversitetin, veçanërisht kur ekspozohet ndaj ndryshimeve klimatike. FAO vlerëson se deri në 80% e stokut të peshkut brenda zonave ekonomike ekskluzive të Shqipërisë është i mbishfrytëzuar.⁵⁶ Me ndikimet antropogjene që rrisin vazhdimisht presionin e tyre mbi rezervat e peshkut, nocioni i një sektori të orientuar nga prodhimi është sfiduar nga nevoja për një qasje ekosistemi ndaj peshkimit. Do të ishte e domosdoshme të ndiqet kjo qasje edhe në të ardhmen, duke promovuar iniciativa, që mbështeten në një qasje ekosistemi ndaj peshkimit, duke përfshirë restaurimin e ekosistemeve të pasura me karbon dhe zona të mjaftueshme për riprodhimin dhe rritjen e larvave të peshqve për të trajtuar barrierat për menaxhimin e qëndrueshëm të peshkimit (p.sh. mbipeshkimi, peshkimi PPPP dhe praktikat shkatërruese të peshkimit, ndryshimet klimatike, humbja e biodiversitetit dhe ndotja detare, duke përfshirë mbetjet detare dhe speciet joindigjene).

Mbetjet e ngurta që gjenden në Shqipëri nga akuakultura detare intensive, jo vetëm prekin zonën përreth, por mund të ndryshojnë edhe një zonë më të gjerë bregdetare në nivele të ndryshme të ekosistemeve, duke reduktuar kështu biomasën dhe dendësinë e specieve. Përveç kësaj, peshqit e larguar nga fermat e akuakulturës mund të shkaktojnë, gjithashtu, kontaminim gjenetik të popullatave të egra.

Dendësia e peshkut është më e ulët se standardet e BE-së, megjithatë të dhënat mungojnë dhe dendësia ideale duhet të vlerësohet, sipas parametrave të tillë si përqendrimi i oksigjenit dhe rrjedha/shkëmbimi i ujit, mbetjet e fermës në mjedis me referencë specifike për gjallesat, planktone dhe nektone, dhe rrjetat ushqimore natyrore.

Anëtarësimi në marrëveshje ndërkombëtare

Si palë kontraktuese në KPPM, Shqipëria zbaton rekomandimet e saj, të tilla si masat për të kufizuar përpjekjet e peshkimit në rezervat e vogla pelagjike, miratimi i planeve shumëvjeçare të menaxhimit për ruajtjen dhe shfrytëzimin e qëndrueshëm të ngjales evropiane dhe është gati të miratojë planin shumëvjeçar të menaxhimit për aktivitetet e qëndrueshme të peshkimit në detin Adriatik. Shqipëria zbaton rekomandimin e KPPM-së për numrin e Organizatës Ndërkombëtare Detare (OND) të caktuar për anijet metalike të peshkimit mbi 24 metra.

Një marrëveshje bashkëpunimi midis Shqipërisë dhe Maqedonisë së Veriut është nënshkruar në fund të vitit 2020 për ruajtjen, monitorimin dhe menaxhimin e peshkimit në liqenin e Ohrit dhe liqenin e Prespës.

Shqipëria ka nënshkruar **Deklaratën MedFish4Ever të Maltës** për qëndrueshmërinë e peshkimit në Mesdhe (një nismë e BE-së për të kthyer peshkimin në Mesdhe për qëndrueshmëri dhe në këtë mënyrë për të ruajtur rritjen ekonomike dhe vendet e punës) dhe deklaratën e konferencës së nivelit të lartë të peshkimit artizanal në shtator 2018 në Maltë.

Kuadri administrativ dhe institucional

Që nga viti 2005, administrata shqiptare e peshkimit dhe akuakulturës në nivel kombëtar ka pësuar ndryshime të konsiderueshme. Një strukturë e konsoliduar administrative u krijua vetëm

⁵⁶ Banka Botërore (2020): Realizimi i Potencialit të Ekonomisë Blu të Shqipërisë (nëntor 2020).

pas vitit 2012 dhe në vitin 2013 kur administrata e peshkimit u zhvendos nga MTE në MBZHR. Bazuar në Strategjinë e Peshkimit 2016-2021, në MBZHR është krijuar Drejtoria për Peshkimin dhe Akuakulturën.

Politika 2. Objektiv i përgjithshëm 4

Tabela 3-10: Mundësitë dhe kërcënimet – Objektiv i përgjithshëm 4

PESHKIMI DETAR	
MUNDËSITË	KËRCËNIMET
Diversifikimi në peshkimin e specieve të reja dhe të nënshfrytëzuar, p.sh. specie të vogla pelagjike dhe molusqe. Menaxhimi shumëvjeçar i peshkimit. Menaxhimi i ekosistemit të peshkimit. Më shumë peshkim selektiv. Ngritja e kapaciteteve për peshkatarët dhe menaxherët/studuesit.	Ndryshimet klimatike dhe ndotja detare. Peshkimi PPPP. Margjinalizimi nga KPPM-ja dhe mundësi të tjera të përbashkëta të menaxhimit të peshkimit, për shkak të kufizimeve buxhetore. Mbishfrytëzimi i detit Adriatik dhe Jon.
PESHKIMI NË LAGUNA DHE NË UJËRAT E BRENDSHME	
MUNDËSITË	KËRCËNIMET
Zhvillimi i ekoturizmit. Menaxhimi i ekosistemeve të peshkimit në laguna me agjenci të tjera. Koordinimi i basenit ujqor ndërmjet agjencive dhe OMP-ve. Pikat e përcaktuara të zbarkimit (për të përmirësuar mbledhjen, kontrollin dhe marketingun e të dhënave).	Ndotja nga sektorët e tjerë. Zhvillimi i pakontrolluar bregdetar dhe liqenor. Ndikimet në biodiversitet nga futjet e pakontrolluara të specieve joindigjene.
AKUAKULTURA	
MUNDËSITË	KËRCËNIMET
Politikë e favorshme e qeverisë për sektorin. Legjislacioni që parashikon peshkimin në ujërat e brendshme është në përputhje me standardet e BE-së. Sektori i turizmit është në zhvillim dhe destinacionet e brendshme kanë atraksione natyrore, përfshirë, gjithashtu, liqenet natyrore që bëhen më tërheqëse, dhe peshkimin sportiv apo rekreativ. Peshkimi i bazuar në kulturë mund të krijojë kërkesë të madhe që në lumenj dhe liqene të grumbullohet peshku troftë dhe krap. E ardhmja sfiduese e kapjeve dhe kërkesa në rritje për peshq krijojnë një mundësi të favorshme për akuakulturën detare. Rritja e vëmendjes për zbatimin e kërkesave lidhur me ndotjen e mjedisit.	Ndryshimet klimatike, që ndikojnë në kushtet mjedisore kritike për prodhimin (p.sh., temperatura e ujit). Ndryshimi i zakoneve ushqimore të konsumatorëve (vetëm akuakultura e ujërave të ëmbla). Rritja e presionit të zhvillimit urban redukton burimet e disponueshme ujore. Ato duhet të përcaktohen për përdorimet e tij (peshkimi, prodhimi i energjisë, ujitja ose uji i pijshëm). Konkurrencë e lartë nga prodhues të mëdhenj të huaj (Greqi, Turqi). Mungojnë mundësitë për trajnim për prodhuesit e peshkut. Mbi peshkimi i peshqve të mëdhenj dhe të vegjël të ujërave të ëmbla vendëse mund të ndryshojë ekuilibrin e kërkuar të faunës së peshkut në liqenet natyrore.
SEKTORI I PËRPUNIMIT TË PESHKUT	
MUNDËSITË	KËRCËNIMET
Politika e favorshme e qeverisë për sektorin. Tregjet ndërkombëtare mund të thithin sasi të mëdha dhe një gamë të gjerë tipologjike të produkteve. Kërkesa e tregut të brendshëm pritet të rritet. Tregu ndërkombëtar shpërblen prodhimin organik. Tregje të reja të pa eksploruara jashtë BE-së.	Kuotat e BE-së ndikojnë shumë në sektor. Kriza financiare mund të ndikojë shumë në sektor dhe të kërkojë gatishmëri për t'u afuar tregjeve të reja. Ofertë e kufizuar e shërbimit cilësor të mirëmbajtjes së pajisjeve.
INSTITUCIONALE/LIGJORE	
MUNDËSITË	KËRCËNIMET
Përafrimi i mëtejshëm me PPP të reformuar të BE-së ofron akses në njohuri dhe financim.	Kufizimet buxhetore. Ndryshimi i kërkesave rregullatore të BE-së.
MARKETINGU DHE TREGTIA	

MUNDËSITË	KËRCËNIMET
Zhvillimi i mëtejshëm i OP-ve të lidhura me OMP-të ekzistuese. Futja e tregjeve me shumicë në vendndodhje kyçe p.sh., rinovimi me kosto të ulët i ndërtesave ekzistuese në Vlorë dhe Shëngjin. Pajtueshmëri më e madhe me rregulloren e BE-së për cilësinë dhe sigurinë e ushqimit. Gjurmueshmëri më e madhe e produkteve të detit. Vlerë më e madhe e shtuar përmes përpunimit, zhvillimit të produktit dhe markës. Sistemi i informacionit të tregut dhe çmimeve për produktet e peshkimit. Lidhja e turizmit me prodhimin e prodhimeve të detit.	Vazhdimi i tregtisë informale. Dështimi i institucioneve kombëtare për të mbështetur zhvillimin e sektorit privat.
ASPEKTET SOCIALE/EKONOMIKE	
MUNDËSITË	KËRCËNIMET
Norma preferenciale të kreditimit për zhvillim të qëndrueshëm. Rritja e njohjes së vlerës sociale-ekonomike dhe kulturore të peshkimit në komunitetet bregdetare dhe rurale. Anëtarësimi i mundshëm në BE për të mbështetur zhvillimin ekonomik dhe “zhvillimin blu”. Mbështetje politike dhe rregullatore për diversifikimin e të ardhurave.	Paqëndrueshmëria globale ekonomike dhe politike. Norma të larta të interesit të huadhënies tregtare. Reduktimi i rentabilitetit do të ndikojë në investime të reja në këtë sektor. Presionet sociale-ekonomike që nxisin peshkimin PPPP (veçanërisht në liqene).

Identifikimi i ndërhyrjeve sipas nevojave në kuadër të politikës 2, objektivit të përgjithshëm 4

4.1 Përmirësimi i infrastrukturës portuale dhe vendeve të zbarkimit

Infrastruktura portuale e anijeve të peshkimit, pavarësisht ndërhyrjeve të viteve të fundit, duhet të përmirësohet më tej, në lidhje me shërbimet bazë (p.sh. furnizimi me energji elektrike, ujë, depozitimi i mbetjeve, objektet sanitare, stacionet e karburantit) dhe infrastruktura specifike portuale (p.sh., basenet e portit, vendankorimet, bankina, pontonet e fiksimit, ankorimet, vendet e zbarkimit, objektet e riparimit dhe të mirëmbajtjes së anijeve të peshkimit, tregjet e shitjes me shumicë të peshkut dhe infrastruktura hyrëse në portet e peshkimit). Më tepër infrastrukturë dhe përmirësimi i infrastrukturës bazë dhe specifike të marinës do t'i bëjë më të shpejta procedurat e shkarkimit të peshkut dhe do të rrisë cilësinë e produktit në destinacion (kanalet e shpërndarjes). Përmirësimi i infrastrukturës portuale do të rezultojë në një pjesë më të madhe të kapjes totale që zbarkohet në portet e Shqipërisë, duke përfshirë një hapësirë të dedikuar për kantieret detare, të cilat aktualisht riparohen jashtë shtetit.

4.2 Ndërtimi i tregjeve të peshkut me shumicë

Finalizimi i ndërtimit të katër tregjeve me shumicë të peshkut në Shëngjin, Vlorë, Sarandë dhe Durrës, sipas prioriteteve dhe programit të Qeverisë Shqiptare. Tregu i peshkut i Shëngjinit është i pari në Shqipëri që është inauguruar së fundmi. Tregu i shitjes me shumicë në portin e peshkimit të Vlorës është në ndërtim e sipër dhe do të përfundojë në brenda vitit 2022. Në vitin 2022, do të përgatitet projekti për qendrën frigoriferike në portin e peshkimit të Durrësit, për ta kthyer atë në një tregti të vërtetë peshku me shumicë. Me ndërtimin e portit të ri të Sarandës do të përfundojë cikli i tregtisë me shumicë në katër portet e mëdha të peshkimit.

4.3 Mbështetje për anijet e peshkimit pa rritur përpjekjet e peshkimit dhe për organet përfaqësuese sektoriale dhe shoqatat

Anijet e peshkimit në Shqipëri janë të amortizuara dhe kanë një moshë mesatare 49 vjet. Ato duhet të rinovohen për të rritur sigurinë në bord, standardet e sigurisë ushqimore dhe kushtet e punës për peshkatarët, si dhe për të reduktuar ndikimin negativ në mjedis. Në të njëjtën kohë,

investimet në modernizimin e anijeve të peshkimit nuk duhet të rrisin përpjekjet e peshkimit. Rinovimi i flotës së peshkimit mbështetet financiarisht edhe nga skemat kombëtare.

Sektori privat si objektivi përfundimtar i politikave kombëtare duhet të luajë një rol edhe në zhvillimin e politikave. Për këtë qëllim, duhet të forcohen kapacitetet e organeve përfaqësuese sektoriale dhe të shoqatave që nga njëra anë të mund të rrisin anëtarësimin dhe shtrirjen e tyre brenda sektorit, dhe nga ana tjetër të mund të artikulojnë nevojat e sektorit privat. Gjithashtu, vendosja e dialogut publik-privat mund të përmirësojë më tej formulimin dhe zbatimin e politikave.

4.4 Mbështetje për PSHV-në në përputhje me planin e veprimit të KPPM-së

Kërkohet mbështetje e peshkimit artizanal bregdetar në shkallë të vogël, për të përmirësuar dhe kontrolluar kushtet e aksesit në ujëra dhe burime ujore, për të promovuar organizimin e zinxhirit të prodhimit, përpunimin dhe tregtimin e produkteve të peshkimit, për të mbështetur nismat vullnetare për të reduktuar sforcot e peshkimit, për të nxitur mbrojtjen e burimeve dhe përdorimin e teknologjive të reja (teknikat e peshkimit që rrisin selektivitetin përtej atyre të parashikuara nga legjislacioni dhe që nuk rrisin sforcot e peshkimit).

4.5 Zhvillimi i mëtejshëm i akuakulturës detare dhe të brendshme

Studimi për përcaktimin e ZAA-ve në zonën detare ka përfunduar nga MBZHR-ja dhe pritet miratimi nga Qeveria e Shqipërisë. Këto procedura duhet të thjeshtohen për të përshpejtuar zhvillimin e qëndrueshëm të sektorit të akuakulturës detare dhe të brendshme në Shqipëri.

Mbivendosja ndërmjet sferave ekonomike dhe mjedisore në akuakulturë kërkon adoptimin e qasjeve të bazuara në ekosistem për menaxhimin dhe zhvillimin e sektorit. Miratimi i qasjes së bazuar në ekosistem do të mund të menaxhojë konflikte të tilla dhe të sigurojë një zhvillim të qëndrueshëm. Konkretisht në akuakulturë, duhet të adoptohet qasja e ekosistemit ndaj akuakulturës (EAA), si një strategji për integrimin e aktivitetit brenda ekosistemit më të gjerë, në mënyrë që të promovojë zhvillimin e qëndrueshëm, barazinë dhe qëndrueshmërinë e sistemeve të ndërlydhura sociale-ekologjike.

4.6 Teknologjitë inovative dhe specie të reja për sektorin e përpunimit të peshkut dhe sektorin e akuakulturës

Sektori i përpunimit të peshkut është një sektor jetik ekonomik, me perspektiva zhvillimi në rritje të shpejtë dhe premtuese. Produktet e peshkimit me cilësi të lartë konkurrojnë gjithnjë e më shumë me sukses në tregjet ndërkombëtare. Futja e teknologjive të reja të përpunimit, të cilat janë miqësore me mjedisin dhe mbështesin vendosjen e ekonomisë me cikël të mbyllur, duke përfshirë prodhimin e ushqimit të peshkut nga mbetjet, si dhe zgjerimi i specieve të reja për qëllime përpunimi dhe akuakulture, do të zhvillonte më tej sektorin e peshkimit. Shtimi i vlerës së produkteve të peshkut të prodhuar në vend do të rrisë të ardhurat nga eksportet, duke krijuar njëkohësisht vende pune dhe të ardhura. Zhvillimi i produkteve të reja me vlerë të shtuar, si ushqimi i përgatitur ose futja e produkteve të reja me vlerë të shtuar më të lartë, siç janë prodhimet e detit të qëndrueshëm dhe organik, kërkojnë rritjen e kapacitetit të inovacionit përgjatë zinxhirit të vlerës. Sistemi i përmirësuar i inovacionit të peshkimit dhe akuakulturës do të kërkojë bashkëpunimin e qeverisë, akademisë dhe industrisë. Gjithashtu, përfshirja e interesave të shoqërisë civile dhe të mjedisit natyror si pjesë integrale e sistemit të inovacionit do të sigurojë një kontribut pozitiv të sektorit në zhvillimin social dhe qëndrueshmërinë mjedisore.

4.7 Rritja e prodhimit të produkteve të certifikuara të qëndrueshme të peshkimit

Për shkaqe antropogjene, të tilla si peshkimi i tepërt dhe shkatërrimi i mjedisit, mjediset detare janë aktualisht nën presion të jashtëzakonshëm. Megjithatë, kërkimet sugjerojnë se peshkimi mund të rikuperojë ose të stabilizojë popullatat peshkore, nëpërmjet një menaxhimi të përgjegjshëm dhe zbatimit të rregullave. Nëpërmjet certifikimit të produkteve të peshkimit të qëndrueshëm, konsumatori e di se produkti është prodhuar në mënyrë të qëndrueshme. Ky mjet vendimtar inkurajon konsumatorët të bëjnë zgjedhje miqësore me mjedisin, por, gjithashtu siguron një përfitim financiar për prodhuesit.

4.8 Ristrukturimi dhe fuqizimi institucional i administratës së peshkimit

Administrata e peshkimit ka qenë subjekt i ndryshimeve të vazhdueshme gjatë viteve të fundit. Është i nevojshëm harmonizimi jo vetëm i legjislacionit, por edhe i administrimit të peshkimit në nivel qendror dhe vendor me praktikën dhe standardet aktuale të BE-së, në mënyrë që të forcohet kontributi i sektorit të peshkimit dhe akuakulturës në ekonomi dhe Shqipëria të përgatitet për anëtarësimin në BE.

4.9 Krijimi i një Qendre Kërkimore Kombëtare për Shkencat e Peshkimit

Një autoritet kombëtar kërkimor i organizuar dhe i administruar mirë mund të veprojë si krahu ekzekutiv i Komisionit për Koordinimin e Kërkimeve Shkencore, Teknologjike dhe Ekonomike të krijuar me ligjin nr. 64/2012, "Për peshkimin", i aftë për të organizuar, analizuar, grumbulluar dhe ruajtur një sistem të dhënash për të gjitha aktivitetet e akuakulturës dhe peshkimit në Shqipëri. Gjithashtu, nëpërmjet një autoriteti kombëtar kërkimor, organizatat e sektorit publik, partneritetet kërkimore dhe inovative, organet organizuese të sektorit, nismat e certifikimit ekologjik dhe biologjik dhe integrimi i zinxhirit të vlerës mund të mbështeten më mirë. Laboratori i akuakulturës dhe peshkimit në Shqipëri, pjesë e strukturës institucionale, por të pavarur, mund të bëhet sërish një institut.

Një qendër kombëtare kërkimore do të përmirësojë menaxhimin dhe shfrytëzimin e qëndrueshëm të rezervave të peshkut, si dhe do të përmirësojë mbledhjen dhe vlerësimin e të dhënave. Qendra Kombëtare e Kërkimit mund të ketë edhe funksionin e një qendre ekselence për shkencat detare në Shqipëri, duke hapur mundësi për aktivitete dhe bashkëpunime të përbashkëta midis shkencëtarëve dhe universiteteve shqiptare dhe ndërkombëtare dhe nxit bashkëpunimin rajonal midis vendeve të Detit Adriatik dhe Jon.

4.10 Rritja e eksporteve të produkteve cilësore të peshkimit

Një element vendimtar për rritjen e eksporteve të peshkut të përpunuar është negociimi për rritjen e kuotave të peshkut si açuget dhe sardelet. Industria e përpunimit të peshkut po përdor vetëm pjesërisht kapacitetin e saj dhe përpunon kryesisht peshkun e importuar për llogari të kompanive të huaja. Kjo vlen edhe për llojet e tjera të peshqve detarë si skumbri ose të gjitha llojet e ngjashme me tonin.

Mbështetja e prodhimit dhe e përpunimit të molusqeve do të rrisë edhe eksportet. Shumë bivalvë dhe dekapodë apo lloje të tjera molusqesh janë produkte të shtrenjta në treg, gjë që do të reflektohej në rritjen e vlerës monetare të eksporteve shqiptare.

Me miratimin e ZAA-ve, zona e kultivimit të peshkut detar mund të zgjerohet dhe eksportet e produkteve të peshkut të rriten. Rritja e akuakulturës së troftës dhe akoma më shumë përpunimi i troftës në formë filetimi do të rrisë sasinë e eksportuar. Kthimi i akuakulturës së karkalecave në zonat bregdetare do të ishte një element thelbësor për rritjen e eksportit.

Produktet e ushqimit të detit, qoftë të tregtuara dhe të konsumuara në vend ose të eksportuara, duhet të tregojnë pajtueshmëri me kërkesat dhe standardet e cilësisë dhe sigurisë që mbulojnë të gjithë zinxhirin e vlerës nga furnizimet, produktet, paketimet etj. Për të përmbushur kërkesat e tilla, së pari kapaciteti i përgjithshëm i operatorëve të vlerës së zinxhirit përgjatë zinxhirit të vlerës duhet të forcohet për të qenë në gjendje të ndjekin procedurat standarde operacionale në përputhje me standardet dhe rregulloret në fuqi.

4.11 Përmirësimi i kapaciteteve të trajnimit dhe arsimimit, teknologjisë dhe inovacionit

Duke marrë në konsideratë objektivat afatgjatë të sektorit, ka një hendek të konsiderueshëm ekspertize në industri. Arsimi i lartë, si dhe trajnimi dhe arsimi teknik dhe profesional (AFP) mund të luajnë një rol të rëndësishëm në mbylljen e këtij boshllëku duke përmirësuar metodat, duke përfshirë tema të tilla, si: mirëqenia e peshqve, parandalimi i sëmundjeve, sistemet e prodhimit intensiv, ushqimet për kafshë etj. Përmirësimi i kapaciteteve nëpërmjet aktiviteteve të trajnimit dhe ekstensionit, si dhe investimet në institucionet arsimore duhet të trajtohen më plotësisht, në mënyrë që sektori i akuakulturës të japë kontributin e tij në nivelin e jetesës dhe sigurimit të ushqimit.

Është urgjente që sektori publik të investojë në arsimin e lartë për modernizimin e sektorit të peshkimit dhe akuakulturës, duke i kushtuar vëmendje të veçantë akuakulturës së peshkut detar. Nuk ekziston asnjë fermë mbarështimi eksperimentale ose tregtare e llojeve të peshqve detarë, megjithëse ka disa prej tyre në vendet fqinje. Përmirësimi i ndërveprimit të shkencëtarëve shqiptarë në projektet rajonale të peshkimit dhe akuakulturës të Komisionit Këshillimor Evropian për Peshkimin dhe Akuakulturën e Brendshme (KKEPUBA), anëtare e të cilit është Shqipëria. Organizimi i trajnimit me operatorët e peshkimit, universitetin dhe organizatat e peshkimit, duhet të kthehet në një praktikë të përhershme.

4.12 Mbështetje për zhvillimin e një ekonomie blu të qëndrueshme

Valorizimi i burimeve bregdetare dhe detare varet nga transferimi dhe përvetësimi i kërkimit dhe i inovacionit, investimi në biznese të reja detare dhe në bioekonominë, duke përfshirë modelet e qëndrueshme të turizmit, të cilat mund të krijojnë vende pune dhe në të njëjtën kohë të rrisin zhvillimin e orientuar në vend.

Politika 3. Objektivat ndërsektoriale

3.2.5 Politika 3. Objektivi ndërsektorial 1: Forcimi i kapaciteteve institucionale dhe administrative drejt përafrimit me *acquis* të BE-së

Shqipëria si një vend **kandidat për anëtarësim në BE** dhe në fazë përgatitjeje për negociatat për anëtarësimin ka një sfidë të dyfishtë: të rrisë konkurrueshmërinë e saj ndërkohë që përputh legjislacionin e saj me *acquis* të BE-së. Përputhja e legjislacionit implikon vendosjen dhe zbatimin e standardeve të reja për sektorin e bujqësisë. Kjo nuk është vetëm një sfidë institucionale që lidhet me transpozimin dhe kapacitetin institucional për monitorim dhe kontroll të zbatimit të tij, por kryesisht është një sfidë për sektorin privat (fermerë, agropërpunues e të tjerë aktorë) për të përballuar kostot për investime të reja dhe për funksionimin dhe mirëmbajtjen e tyre të mëtejshme për t'u përshtatur me kërkesat dhe reformat e nevojshme.

Mbështetja e fortë publike për sektorin agroushqimor dhe kadri ligjor efektiv varet në një masë të madhe nga kapaciteti institucional dhe administrativ, por edhe i aktorëve të sektorit privat për të përgatitur dhe zbatuar reformat dhe politikat publike që do të adresojnë në mënyrë eficiente nevojat dhe mundësitë e sektorit dhe të aktorëve që veprojnë në këta sektorë për të realizuar reformat e kërkuara në procesin e përafrimit/anëtarësimit në BE.

Ndërhyrjet afatshkurtër dhe afatmesme që do të adresohen sipas kapitujve të negocimit në fushën e përgjegjësisë të MBZHR-së.

Në kuadër të kapitullit 11 – Bujqësia dhe zhvillimi rural

Krijimi i **Rrjetit të të Dhënave të Kontabilitetit të Fermave (FADN)**, pranë një njësie të veçantë në MBZHR, do të krijojë data bazën e të dhënave të domosdoshme, të cilat ofrojnë evidence të mirëqena që do të lejojnë një të kuptuar të drejtë të tendencave të ndryshme në sektor si bazë për të hartuar politika të bazuara në prova.

Zbatimi i **Regjistrimit të Fermave**, si pjesë e **Sistemit të Integruar të Administrimit dhe Kontrollit (SIK)**, siguron regjistrimin unik të çdo përfutuesi të fondeve publike. Përdoruesi kryesor i Regjistrimit të Fermave është AZHBR-ja dhe departamenti i TI-së i integruar në strukturën e saj.

Regjistrimi i kafshëve (sistemi RUDA) i MBZHR-së është kryesisht funksional. Baza për digjitalizimin e sistemit RUDA është harmonizuar. Zbatimi i tij është planifikuar për vitin 2024. Sistemi RUDA është integruar në sistemin e thertoreve, që nga data 15.10.2021.

Informacione të tjera që mungojnë janë statusi shëndetësor i kafshëve të fermave dhe rezultatet e ushqimit të kafshëve (nga këndvështrimi i sigurisë ushqimore) janë duke u plotësuar gjatë gjysmës së parë të 2022-shit.

Autoriteti Menaxhues IPARD (IPARD AM) dhe Agjencia e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural (AZHBR), si Agjencia IPARD duhet të konsolidohen më tej për të garantuar një proces të shpejtë dhe pa probleme të thirrjeve për aplikime dhe përkatësisht përpunimit të aplikimeve, dhe

ndër të tjera, për të reduktuar numrin e projekteve të refuzuara për arsye të mospërshtatshmërisë me kriteret. Autoriteti menaxhues po përgatit akreditimin e masave për IPARD III.

Përgatitja për akreditimin dhe zbatimi i pesë masave shtesë të planifikuara në kuadër të Programit **IPARD III 2021–2027**, që janë: i. zbatimi i qasjes LEADER – *Liaison entre actions de développement de l'économie rural* (LEADER); ii. mbështetja e Shërbimit këshillimor; iii. masat agromjedis – klimë dhe bujqësi organike; iv. investimet në infrastrukturën publike rurale; dhe v. krijimi dhe mbrojtja e pyjeve, i kërkon burime shtesë, staf të konsiderueshëm dhe zgjerimin e sistemit të TI-së me Regjistrin e Fermave dhe një sistem kontrolli të bazuar në sipërfaqen – sistemi i identifikimit të parcelave të tokës (SIPT).

Masa IPARD TA luan një rol të rëndësishëm në konsolidimin e strukturës operacionale të IPARD, si dhe për financimin e aktiviteteve mbështetëse për përgatitjen dhe zbatimin e masave, si p.sh. kryerja e studimeve dhe mbledhja e të dhënave, aktivitetet e promovimit dhe të informimit të aktorëve etj., krahas mbështetjes së jashtme nga BE-ja dhe donatorët ndërkombëtarë, në kuadër të projekteve bilaterale.

Kapaciteti i MBZHR/AM i IPARD për përgatitjen e politikave të gjelbra duhet të vitalizohet. Masat agromjedisore dhe kushtet e ndërperputhshmërisë/mjedisore do të duhet të jenë nën një njësi të dedikuar të MBZHR-së.

Nevoja të tjera specifike në nivel institucional janë instalimi i **një sistemi certifikimi për OP-të (organizatat/grupet e prodhuesve) dhe SHOP-et**, si edhe përafrimi i mëtejshëm i **kuadrit ligjor kombëtar të verës dhe bujqësisë organike** me legjislacionin e BE-së, duke përfshirë edhe një sistem kontrolli të përforcuar.

Në kuadër të kapitullit 12 – Politikat e Sigurisë Ushqimore, Veterinarisë dhe ato Fitosanitare

Kapaciteti i AKU-së për vlerësimin e rrezikut të sigurisë ushqimore duhet të forcohet në lidhje me planin vjetor të kontrollit. Statistikat zyrtare të kontrollit dhe auditimet e brendshme janë sfidat kryesore institucionale, së bashku me monitorimin dhe veprimet e kontrollit, të gjurmueshmërisë dhe të etiketimit.

Për sa i përket **politikës veterinare**, legjislacioni që përcakton kriteret për programet kombëtare për zhdukjen e përshpejtuar të sëmundjeve të caktuara, është përditësuar në vitin 2021. Por kapaciteti i Agjencisë së re Kombëtare të Veterinarisë dhe Mbrojtjes së Bimëve duhet të përmirësohet, në lidhje me zbatimin e programeve në fushat përkatëse. Veçanërisht, thelbësore është përmirësimi i procedurave të kontrollit dhe i bazës të dhënave përkatëse me mbështetje të TI-së.

MBZHR-ja ka miratuar urdhrin e ministrit nr. 559, datë 10.10.2019, “Për miratimin e rregullores për përcaktimin e kriterëve të planeve kombëtare për përshpejtimin e zhdukjes së brucelozës, tuberkulozit dhe leukozës enzootike në gjedhë”, përafruar me rregulloren 78/52/KE.

Shtimi i 300 veterinerëve zyrtarë në drejtoritë rajonale të veterinarisë dhe Mbrojtjes së Bimëve e ka bërë më të lehtë zbatimin e programeve të kontrollit të sëmundjeve.

Në vitet e ardhshme do të shtohen programe të tjera për kontrollin dhe zhdukjen e sëmundjeve dhe mbikëqyrjen për zbulimin e hershëm të sëmundjeve.

Në lidhje me politikën fitosanitare, MBZHR-ja ka akoma një sistem të dobët kontrolli mbi përdorimin e substancave aktive për mbrojtjen e bimëve. Duhet të forcohet sistemi i kontrollit për përdorimin e substancave aktive fitosanitare, së bashku me fushata ndërgjegjësuëse dhe trajnime për fermerët dhe personelin e autorizuar ose potencial të autorizuar për aplikimin e produkteve fitosanitare që janë me përdorim të kufizuar. Duhet të zhvillohen dhe zbatohen procedurat e unifikuara të regjistrimit për inputet e ndryshme bujqësore.

Laboratorët për sigurinë ushqimore, shëndetin e kafshëve dhe mbrojtjen e bimëve duhet të kenë një metodë akreditimi për laboratorët rajonalë, në nivelin e parë të laboratorëve dhe, gjithashtu, për laboratorët referencë.

Është e nevojshme të përcaktohen kriteret e kategorizimit të **krijimit** të OBU-ve dhe të vazhdohet me përgatitjen e kategorizimeve **për përputhshmëri me *acquis* të BE-së.**

Në kuadër të kapitullit 13 – Peshkimi

Shqipëria **ka arritur një nivel përgatitjeje në peshkim** dhe ka bërë **përparim të mirë** me riaktivizimin e Sistemit të Monitorimit të Anijeve - SMA (në maj 2021), duke lejuar kontrolle më të mira të peshkimit në ujërat detare dhe rikuperimin e rezervave. Shqipëria, si palë kontraktuese e KPPM-së dhe ICAAT-së po zbaton plotësisht rekomandimet për të kontrolluar përpjekjet e peshkimit. Për sa i përket menaxhimit të burimeve dhe flotës, regjistri i anijeve përditësohet rregullisht dhe raportohet në KPPM për të gjitha segmentet e flotës.

Rezultatet e analizës së situatës tregojnë se ka akoma **kapacitete që duhen përmirësuar, administrative dhe institucionale**, në sektorin e peshkimit për të siguruar një menaxhim të duhur të burimeve të peshkimit, në përputhje me prioritetet kombëtare, PPP-në e BE-së dhe angazhimet ndërkombëtare. Kjo i referohet menaxhimit të burimeve të peshkimit, zbatimit të Planit Rajonal të Veprimit për PSHV-në, duke përfshirë përmirësimin e mbledhjes së të dhënave dhe statistikave të zbakimit nga PSHV-ja dhe forcimin e kapaciteteve të inspektimit dhe kontrollit për të dekurajuar peshkimin PPPP.

Në shkurt 2019, **ligji i peshkimit** u ndryshua për të përfshirë dispozita për menaxhimin e burimeve që përfshijnë organizatat e peshkimit në zona të vogla bregdetare. Gjithashtu, për të garantuar qëndrueshmërinë afatgjatë të burimeve të peshkimit në detin Adriatik, në përputhje me rekomandimet e KPPM-së, në prill të vitit 2020 u miratua një amendament në ligjin e peshkimit për të përfshirë masa për të vendosur kufizime në numrin, fuqinë e motorit dhe tonazhit bruto të anijeve të peshkimit.

Për politikën e tregut, rregulloret për organizimin e tregjeve dhe shitjen e produkteve të peshkimit dhe akuakulturës janë miratuar në vitin 2019.

Në kuadër të kapitullit 27 – Mjedisi dhe klima

Për negociimin e kapitullit 27 – Biodiversiteti, institucioni përgjegjës është MTM (Ministria e Turizmit dhe Mjedisit). Ky kapitull përmban tema horizontale, që prekin edhe fushat teknike për zbatimin e të cilave është përgjegjëse MBZHR, si p.sh. politikat mbi përdorimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore dhe mbrojtja e tyre nga ndotja, si: toka, uji dhe ajri nëpërmjet p.sh. përdorimit të plehrave dhe pesticideve.

MBZHR-ja është institucioni direkt përgjegjës për përgatitjen dhe zbatimin e strategjisë, të politikave të sektorit të bujqësisë, si edhe të reformave që lidhen me përafrimin dhe zbatimin e legjislacionit me *acquis* të BE-së, në kuadër të kapitujve të negociimit 11 – Bujqësia dhe zhvillimi rural; 12 – Politikat e sigurisë ushqimore, veterinarisë dhe ato fitosanitare; 13 – Peshkimi, që janë të përfshirë në CLUSTER-in 5 të kuadrit negociator: burimet, bujqësia dhe kohezioni.

Në këtë kontekst MBZHR-ja dhe MTM-ja janë të angazhuara të bashkëpunojnë për të përgatitur pozicionet respektive të negociimit, që do të duhet të dakortësohen me BE-në si palë negociuese.

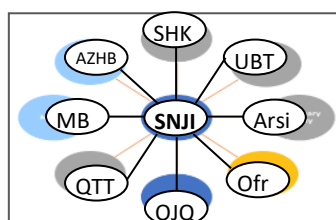
3.2.6 Politika 3. Objektivi ndërsektorial 2: Transferimi i njohurive dhe i inovacionit

Transferimi i njohurive dhe i inovacionit sjell kërkimin bujqësor, inovacionin dhe shërbimet e ekstensionit më afër nevojave të fermerit, duke pasur një këndvështrim afatgjatë për një qasje të re institucionale në dhënien e informacionit dhe njohurive, duke ngritur Sistemin e Njohurive dhe të Inovacionit Bujqësor (SNJIB), domethënë duke zbatuar praktikën më të mira të BE-së.

Në kuadër të PPB-së, pas 2020-ës, të BE-së, ngritja, buxheti dhe funksionimi i SNJIB-së është një objektivi kryesor i detyrueshëm *për vendet anëtare për të marrë miratimin për financimin e planeve strategjike përkatëse, që i paraqiten Komisionit Evropian për miratim të buxheteve.*

Meqenëse inovacioni dhe transferimi i njohurive kanë kapacitetin për të nxitur zhvillimin dhe konkurrencën, boshllëqet në ndërtimin e një SNJIB-je dhe përshpejtimin e transferimit të teknologjisë te fermerët duhet të vlerësohen dhe adresohen në vijimësi. SHKKB-ja⁵⁷ duhet të organizohet në atë mënyrë, që masat e SNJIB-së të integrohen në të gjitha aktivitetet e tij, si trajnimi i këshilltarëve, shkëmbimi i njohurive me studiuesit-kërkuesit shkencorë, organizimi ose pjesëmarrja në demonstrimet në fermë, planifikimi dhe përdorimi i buxhetit për mobilitetin e këshilltarëve, për të mësuar nga praktikatat dhe eksperiencat jashtë vendit dhe për të shpërndarë njohuri të reja në vend/rajon. Është thelbësore që njohuritë të zbatohen në praktikë në mënyrë koncize dhe të kuptueshme. Ngritja e një SNJIB-je do të thotë të hapësh SHKF-në, të përfshihen të gjithë këshilltarët publikë dhe privatë, për të forcuar dhënien e këshillave dhe rritjen e kompetencave këshilluese. Për shkak të financimit të pamjaftueshëm dhe mungesës së kapaciteteve, progresi i arritur deri më tani ka qenë i kufizuar.

Figura 3-2: Aktorët e SINJB në Shqipëri⁵⁸

Në kuadrin e projektit IPA të financuar nga BE-ja “Përmirësimi i performancës dhe cilësisë së shërbimit publik të ekstensionit në sektorin e blegtorisë” (IPESA), u përgatit Plani Strategjik i Veprimit për SHKEB-në, me synim zhvillimin e mëtejshëm të tij për t’u integruar në një SNJIB, në përputhje me strategjitë e vendeve anëtare të BE-së dhe PPB-në pas 2020. Aktualisht, në Shqipëri ka një numër aktorësh që zotërojnë njohuri të larmishme në fushën e bujqësisë dhe të inovacionit bujqësor. Koordinimi dhe bashkëpunimi institucional i tyre është e nevojshme që të forcohet më tej, që ata të mos veprojnë të shkëputur nga njëri-tjetri, gjë që nga njëra anë e ul efektivitetin në informimin e fermerëve mbi teknologjitë e reja për rritjen e produktivitetit në mënyrë të qëndrueshme, duke ruajtur burimet natyrore, si tokën dhe ujërat, dhe nga ana tjetër, mban të ulur eficiencën e përdorimit të fondeve publike, që i alokohen institucioneve publike të ndryshme si p.sh. universiteteve dhe qendrave të tjera të specializuara, si QTTB-të etj. për aktivitetin e kërkim-zhvillimit, por edhe atyre që angazhohen në shpërndarjen e njohurive dhe të teknologjive të reja.

Aktorët (subjektet e ndryshme publike dhe jopublike) janë të angazhuar për të promovuar njehsimin e agjendave kërkimore të institucioneve kërkimore – edukuese me sfidat reale të fermerëve, për të mësuarin e ndërsjellë, për të krijuar, ndarë dhe përdorur njohuritë dhe informacionin e lidhur me bujqësinë, teknologjitë inovative, përfshirë digitalizimin. Këto aktivitete nuk janë të ndërlidhura me anë të një strategjie të dedikuar, e nevojshme që të mundësojë arritjen e objektivave të strategjisë kombëtare, ndërkohë që veprimtaritë e këtyre aktorëve drejtohen kryesisht nga nevojat e të ofertës dhe jo të kërkesës.

Sistemi i **arsimit profesional bujqësor** përfshin nëntë shkolla të mesme, të cilat mbulojnë këto fusha: prodhimin bujqësor (bimor) (në 9 shkolla), prodhimin shtazor (në 1 shkollë), veterinarinë (në 2 shkolla), agrobiznesin (në 5 shkolla), silvikulturën, prodhimin e drurit dhe

⁵⁷ Struktura e reformuar e ekstensionit këshillimor të MBZHR-së përfshin në total 261 punonjës në mbarë vendin, nga të cilët 189 janë ekstensionistë (kryejnë detyra këshillimi), shumica e të cilëve janë të trajnuar në agronomi, blegtori ose ekonomi dhe ka një pjesë e madhe e tyre janë me moshë të madhe.

⁵⁸ Burimi: Projekti IPESA (2019): Plani Strategjik i Veprimit 2021–2022 – Shërbimi Kombëtar i Ekstensionit Bujqësor të Shqipërisë.

mobileve (në 1 shkollë), mekanizimin bujqësor (në 2 shkolla). Në nivel universitar arsimit në shkencat bujqësore ofrohet nga Universiteti Bujqësor i Tiranës (UBT) dhe Fakulteti i Bujqësisë i Korçës. UBT është i vetmi universitet i specializuar në ofrimin e studimeve universitare dhe pasuniversitare, kërkimore, trajnime dhe ekstensionin në fushën e bujqësisë dhe përpunimit të ushqimit.

50 shoqëri të bashkëpunimit bujqësor (SHBB) operojnë në fushën e prodhimit dhe tregtisë së frutave dhe perimeve (27 SHBB), prodhimin dhe tregtimin e bimëve mjekësore dhe aromatike (5 SHBB), blegtori përfshirë bletarinë (18 SHBB). Ata zhvillojnë takime të rregullta me individë dhe grupe fermerësh dhe organizojnë shkëmbime.

SHKEB-ja përfaqësohet nga njësi përgjegjëse në MBZHR dhe **katër Agjenci Rajonale të Ekstensionit Bujqësor (AREB-e)**. Kjo strukturë është përgjegjëse për ofrimin e informacionit, këshillimit dhe trajnimit për fermerët. Në total, ky shërbim ka në total 261 punonjës në nivel qendror dhe vendor, nga të cilët 189 janë staf teknik me detyra këshillimi (ekstensionistë). AREB-et janë të lokalizuara në Shkodër (e cila mbulon edhe qarkun Lezhë dhe Kukës), në Tiranë, e cila mbulon edhe qarqet Durrës dhe Dibër), në Lushnjë (e cila mbulon qarqet Fier, Vlorë dhe Gjirokastrë) dhe në Korçë (e cila mbulon edhe qarkun Elbasan dhe Berat). Çdo agjenci ka në përbërjen e saj edhe Sektorin e Specialistëve të Profilizuar me deri në 7 ekspertë.

Secila prej të cilave, aktualisht, punëson 7 specialistë të fushave të ndryshme, si kultivimi i perimet, prodhimi i frutave, blegtoria, mbrojtja e bimëve dhe ekonomia bujqësore. Pjesa tjetër e stafit të ekstensionit është e punësuar në qendrat e informacionit bujqësor (120 punonjës) në nivel vendor, të cilat kanë lidhje të drejtpërdrejta me fermerët. Pjesa më e madhe e tyre ndodhen në Elbasan, Shkodër, Fier dhe Korçë.

Pesë **QTTB, të specializuara sipas kulturave bujqësore/llojeve të kafshëve**, me vendndodhje në Fushë-Krujë, Korçë, Vlorë, Lushnjë dhe Shkodër janë përgjegjëse për kryerjen e kërkimeve të aplikuara në fusha të ndryshme të bujqësisë. Krahas evidentimit dhe shpërndarjes së teknologjive të përparuara bujqësore, në bashkëpunim me AREB-et, QTTB-të mbështesin MBZHR-në në formulimin e strategjive dhe hartimin e skemave kombëtare, transferimin e teknologjive të biznesit bujqësor dhe agropërpunuese, furnizimin me material mbjellës të certifikuar për disa nga farat dhe fidanët etj. Numri i përgjithshëm i të punësuarve në QTTT është 280.

Në skemat kombëtare të mbështetjes në bujqësi për vitin 2022 është përfshirë edhe një skemë trajnime në bujqësi, për ekstensionistët e të gjitha niveleve për të rifreskuar njohuritë e tyre dhe për fermerët, peshkatarët, blegtorët, bletarët dhe përpunuesit e qumështit. Kjo skemë që do të ofrohet nga Universiteti Bujqësor i Tiranës, përbën një zhvillim të rëndësishëm në forcimin e transferimit të njohurive dhe forcimit të kapaciteteve në nivel operatori të bujqësisë dhe ekstensionisti.

4 Pjesa III: Strategjia dhe instrumentet e ndërhyrjes

4.1 Strategjia e ndërhyrjes në kuadër të SBZHRP 2021–2027

Strategjia e ndërhyrjes është e orientuar drejt modelit të ri të PPB-së pas vitit 2020, asaj të ofrimit të ndërhyrjeve të orientuara drejt rezultateve në përputhje me burimet e disponueshme dhe të pritshme, si edhe me instrumentet e financimit kombëtar dhe ndërkombëtar, të strukturuar në tri shtylla si vijon:

- Shtylla I: Pagesat e direkte;
- Shtylla II: Masa mbështetëse për investime dhe bashkëpunim;
- Asistencë teknike, asistencë financiare (kryesisht nga donatorët).

Mekanizmat e ndërhyrjes, që rrjedhin prej tyre, u referohen nevojave prioritare të agreguara të identifikuara në kapitujt e objektivave të përgjithshëm, specifikë dhe ndërsektorialë.

Mekanizmat e ndërhyrjeve për bujqësinë dhe zhvillimin rural, përfshirë pylltarinë janë përshkruar në tabelën 4-1.

Mekanizmat e ndërhyrjes në sektorin e peshkimit janë përshkruar veçmas në tabelën 4-2.

4.2 Përshkrimi i instrumenteve dhe i masave të ndërhyrjes së planifikuara, në kuadër të SBZHRP 2021–2027

Tabela 4-1: Mekanizmat e planifikuara të ndërhyrjes në sektorin e bujqësisë dhe zhvillimit rural, duke përfshirë pylltarinë

Masa/ndërhyrja e planifikuara	Përshkrim i shkurtër i instrumenteve të ndërhyrjes	Referenca përkatëse me nevojat e identifikuar	Burimi i buxhetit (pa bashkëfinancim nga privatët)
	1. Pagesat e drejtpërdrejta (llojet e shtyllës I)		
1. Mbështetje kalimtare për të ardhurat për sektorët e orientuar nga tregu nën organizimin e përbashkët të tregut (perime, fruta dhe ullinj)	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë fermerët, përdorues të tokës bujqësore. - Pagesat duhet të lidhen me kërkesat e thjeshtuara të Kushteve të Mira Bujqësore dhe Mjedisore (KMBM). - Pagesat duhet të bëhen çdo vit, për ha. 	1.1, 1.2	Buxheti Kombëtar
2. Mbështetja e të ardhurave për fermën sipas kriterit të sipërfaqes bujqësore të shfrytëzuar (pagesa në buxhetin e fermës që janë të shkëputura nga lloji i prodhimit bimor apo blegtoral ose nga faktorët specifikë të prodhimit)	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë fermerët, përdorues të tokës bujqësore. - Pagesat duhet të lidhen me kërkesat e KMBM (nën kushtin e një kontrollit minimal prej 1%). - Mbështetja plotësuese e të ardhurave për fermerët e rinj (<i>start-up</i>) duhet të sigurohet për një kohëzgjatje maksimale prej pesë vjetësh, duke filluar nga viti i parë i paraqitjes së aplikimit për pagesën për fermerët e rinj. - Pagesat duhet të bëhen çdo vit, për ha. 	1.1, 1.2, 1.5	Buxheti Kombëtar
3. Mbështetja e të ardhurave për fermën për krerë të kafshëve	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë fermat blegtorale. - Pagesat duhet të lidhen me kërkesat e thjeshtuara për Kushtet e Mira Bujqësore dhe Mjedisore (KMBM) (nën kushtin e një kontrolli minimal prej 1%). - Pagesat duhet të bëhen çdo vit, për krerë kafshësh/koshere bletësh. 	1.1, 1.2, 1.6	Buxheti Kombëtar
4. Kompensimi për naftën në bujqësi	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë fermerët, përdorues të tokës bujqësore. - Për kulturat/grupet e kulturave, konsumi standard i karburantit të naftës duhet të llogaritet për ha. Kompensimi mbulon taksa dhe tatime që aplikohen mbi çmimin e naftës. 	1.1, 1.2	Buxheti Kombëtar
5. Skema e cilësisë së qumështit	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë fermat blegtorale që prodhojnë qumësht. - Pagesat duhet të bëhen për çdo litër qumështi të dorëzuar në njësi përpunimi, të diferencuara t në varësi të cilësisë së tij. 	1.1, 1.2, 1.6	Buxheti Kombëtar
2. Zhvillimi Rural (masa të tipit të shtyllës II)			
6. Grandet për investime në asetet fizike të ekonomive bujqësore	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë fermerët/grupe fermerësh, si persona fizikë dhe/ose juridikë. - Qëndrueshmëria ekonomike e përfituesve duhet të vërtetohet përmes planeve të biznesit. - Investimi duhet të jetë në përputhje me standardet e BE-së për mbrojtjen e mjedisit dhe mirëqenien e kafshëve - Intensiteti i ndihmës duhet të jetë më i lartë për fermerët e rinj, gratë, organizatat e prodhuesve, për investimet në zonat malore, për përputhshmërinë me standardet e BE-së, dhe për bujqësinë organike dhe investime të tjera të lidhura me mjedisin dhe klimën. - Kriteret e përzgjedhjes, gjithashtu, do të adresojnë sfidat e sektorëve (të identifikuar në këtë strategji) ose për të mbështetur zhvillimin e sektorëve me vlerë të shtuar të lartë (p.sh. blegtoria, pemët frutore, ullishtat, sipërfaqet e kultivuara me perime), priorizimin i organizatave të prodhuesve dhe përafrimin me standardet e BE-së, duke përfshirë mirëmenaxhimin dhe depozitimin e plehut organik. - Sistemet efektive të ujitjes do duhet të jenë të detyrueshme për investimet në sektorët e fruta-perimeve. 	1.2, 1.4, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9, 1.10, 1.11, 2.4, 2.5	EU IPARD III + Buxheti Kombëtar (bashkëfinancim)

Masa/ndërhyrja e planifikuar	Përshkrim i shkurtër i instrumenteve të ndërhyrjes	Referenca përkatëse me nevojat e	Burimi i buxhetit (pa bashkëfinancim nga privatët)	
	<ul style="list-style-type: none"> - Në përfundim të investimit duhet të vërehet një rritje e madhësisë së fermës (përmasa fizike ose ekonomike). - Të ardhurat e parashikuara, siç përmendet në planet e biznesit duhet t'u nënshtrohen kontrolleve, pasi investimi është funksional, duke stimuluar kështu formalizimin fiskal të sektorit. 			
7. Grandet për investime në asete fizike që kanë të bëjnë me përpunimin dhe tregtimin e produkteve bujqësore	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë ndërmarrjet/njësitë e përpunimit të ushqimit. - Intensiteti i ndihmës është më i lartë për investimet që realizojnë përputhshmërinë me standardet e BE-së. - Prioritet i jepet përafrimit të standardeve të BE-së, veçanërisht për sigurinë ushqimore dhe menaxhimin e mbetjeve (trajtimi i ujit dhe ripërdorimi i mbetjeve) dhe për integrimin e prodhimit të prodhuesve vendës/inkurajimin e zinxhirëve të furnizimit të shkurtër. - Kriteret për zinxhirët e produkteve lokale duhet të pasqyrojnë objektivat e barazisë gjinore dhe të sigurojnë përfshirjen e grave dhe të rinjve. - Duhet të mundësohen paradhënie. - Në përfundim të investimit, i gjithë objekti ku kryhet investimi duhet të jetë në përputhje me të gjitha standardet kombëtare, ndërsa investimi me rregullat e BE-së. 	1.6, 1.8, 1.9, 1.11	EU IPARD III + Buxheti Kombëtar (bashkëfinancim)	
8. Grande për rehabilitimin e sistemit të ujitjes dhe kullimit	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë bashkitë për rehabilitimin dhe ose ndërtimin e infrastrukturës publike për ujitjen dhe kullimin në administrim të tyre, ndërsa fermerët përfitojnë mbështetje me investime për ujitjen brenda fermës. 	1.7	Buxheti Kombëtar, Donatorët	
9. Grande për fermerët e rinj	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë fermerë të rinj meshkuj dhe femra (deri në 40 vjeç), drejtues të fermës me trajnime apo aftësi të përshtatshme. - Mbështetja financiare do të sigurohet për fillimin e bizneseve rurale (<i>start-up</i>) të lidhura me bujqësinë, duke përfshirë krijimin e fermave të reja, bazuar në një plan biznesi. - 75% e mbështetjes duhet të jepet menjëherë pas miratimit të planit të biznesit dhe lidhjes së kontratës, dhe pjesa tjetër prej 25% në përfundim të zbatimit të planit të biznesit, por jo më vonë se 3 vjet nga momenti i nënshkrimit të kontratës. - Plani i biznesit duhet të përfshijë detyrimisht përafrimin e standardeve, mekanizimin/përmirësimin e produktivitetit të punës dhe përmirësimin e aksesit në treg. - Përparësi kanë sektorët me vlerë të lartë të shtuar dhe bujqësia organike, si dhe të diplomuarit e rinj meshkuj dhe femra të universiteteve bujqësore. - Fermerët e rinj duhet të kenë përparësi në trajnimet e lidhura me inovacionin. - Në përfundim të zbatimit të planit të biznesit, ferma duhet të jetë në përputhje me të gjitha standardet kombëtare. 	1.2, 1.4, 1.5, 1.6, 1.8, 1.11, 1.13	Buxheti Kombëtar, Donatorët (TA dhe skema pilot)	
10. Grupet e prodhuesve për ullinj, fruta dhe perime	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë grupet e prodhuesve të regjistruar. - Mbështetja është e kufizuar në 10% të prodhimit të tregtuar gjatë pesë vjetëve të para pas regjistrimit dhe nuk mund të kalojë një nivel të caktuar, por që është stimulues. 	1.6, 1.10	EU IPA III, Buxheti Kombëtar, Donatorët	
11. Skemat agromjedisore dhe klimatike	Racat lokale	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë fermat blegtorale. - Rregullat për menaxhimin e plehut organik, mirëqenien e kafshëve dhe shëndetin e kafshëve duhet të jenë pjesë e rregullave bazë/standardeve minimale të detyrueshme. Gjithashtu, duhet të përcaktohen dhe zbatohen kërkesat e thjeshtuara të KMBM-së. - Fermerët përfitues duhet të kenë akses në njohuri/kenë trajnimin përkatës. - Pagesat duhet të bëhen çdo vit për krerë kafshësh, me synimin për t'i vijuar për një periudhë afatmesme. 	2.1, 2.2, 2.5, 2.6, 2.7	EU IPARD III + Buxheti Kombëtar (bashkëfinancim)

Masa/ndërhyrja e planifikuar	Përshkrim i shkurtër i instrumenteve të ndërhyrjes	Referenca përkatëse me nevojat e	Burimi i buxhetit (pa bashkëfinancim nga privatët)
Ullishte tradicionale	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë fermerët që kultivojnë ullishte tradicionale. - Kërkesat e thjeshtuara të KMBM duhet të përcaktohen dhe zbatohen si pjesë e standardeve bazë/minimale të detyrueshme. - Krasitja vjetore dhe ndalimi i inputeve kimike janë të detyrueshme. - Fermerët përfitues duhet të kenë akses në njohuri/kenë trajnimin përkatës. - Pagesat duhet të bëhen çdo vit për ha, me synimin për t'i vijuar për një periudhë afatmesme. 	2.2, 2.5, 2.6, 2.7	EU IPARD III + Buxheti Kombëtar (bashkëfinancim)
Bujqësia organike	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë fermerët që kultivojnë sipërfaqe, në proces konvertimi ose të certifikuara si organike. - Kërkesat e thjeshtuara të KMBM-së duhet të përcaktohen dhe zbatohen si pjesë e standardeve bazë/minimale të detyrueshme. - Fermerët përfitues duhet të kenë akses në njohuri/kenë trajnimin përkatës. - Pagesat duhet të bëhen çdo vit për ha, me synimin për t'i vijuar për një periudhë afatmesme. 	2.4, 2.5, 2.6, 2.7	EU IPARD III + Buxheti Kombëtar (bashkëfinancim)
Menaxhimi i i shfrytëzimit ekstensiv të kullotave	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë përdoruesit e kullotave tradicionale të angazhuara në shfrytëzimin e kullotave në respektim të kriterëve të mirë menaxhimit. - Kërkesat e KMBM duhet të përcaktohen dhe zbatohen si pjesë e standardeve bazë/minimale të detyrueshme. - Duhet të merren parasysh rregullat për sigurimin e një densiteti maksimal të kullotjes dhe kositjes së vonshme të livadheve, të ndalohen inputet kimike, ndërsa plehurat organike të jenë të kufizuara. - Përdoruesit e kullotave duhet të kenë akses në njohuri/kenë trajnimin përkatës. - Pagesat duhet të bëhen çdo vit për ha, me synimin për t'i vijuar për një periudhë afatmesme. 	2.1, 2.2, 2.5, 2.6, 2.7,	Buxheti Kombëtar, Donatorët
Skemat ekologjike	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë fermerët burra dhe gra. - Duhet të përgatiten dhe zbatohen skemat ekologjike pilot që synojnë mirëmbajtjen dhe përmirësimin e mjedisit dhe zbutjen dhe përshtatjen e ndryshimeve klimatike (siç lidhet me ndërgjegjësimin e AGJBP), duke rritur në këtë mënyrë kapacitetin institucional dhe ndërgjegjësimin. - Pagesat duhet të bëhen çdo vit dhe të jenë të lidhura me mbështetje për investim në makineri të specializuara. - Në të ardhmen, skemat ekologjike (vullnetare) do të jenë pjesë e skemave të pagesave direkte (si në shtetet anëtare të BE-së). 	2.1, 2.2, 2.5, 2.6, 2.7	EU IPA III, Donatorët
12. Grandet për sistemet ushqimore lokale dhe zinxhirët e furnizimit të shkurtër	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë fermerë burra dhe gra, fermerë të vogël (marketing i drejtpërdrejtë) dhe prodhues të vegjël ushqimorë ruralë në zonat rurale; - Prioritet për personat e regjistruar si prodhues të vegjël të ushqimit që përjashtohen nga rregullat HACCP, por që zbatojnë standardet minimale të higjienës dhe sigurisë ushqimore sipas praktikave të mira. - Investime në rinovimin dhe pajisjen e pikave të shitjes, objekteve të përpunimit për prodhimin artizanal të produkteve ushqimore (tradicionale) për shitje direkte. - Investimet në tregjet e kafshëve të gjalla. - Zhvillimi i koncepteve/masave të marketingut duke përfshirë edhe shitjen direkte. 	1.1, 3.1	EU IPARD III + Buxheti Kombëtar (bashkëfinancim), Donatorët
13. Grande për bizneset rurale dhe bizneset fillestare (<i>start_up</i>)	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë ndërmarrjet rurale të regjistruara me aktivitet në zonën rurale. - Investimet në asetet fikse dhe masat e marketingut të bizneseve ekzistuese rurale ose bizneseve fillestare rurale (biznese fillestare - <i>start-ups</i>, vetëm për të rinjtë deri në 40 vjeç dhe sipërmarrëset gra). - Prioritetet në sektorë: BAM, NTFP, produkte të bletarisë, produkte të akuakulturës, produkte bujqësore 	3.1, 3.3, 3.4	EU IPARD III + Fondet kombëtare (bashkëfinancim), Donatorët

Masa/ndërhyrja e planifikuar		Përshkrim i shkurtër i instrumenteve të ndërhyrjes	Referenca përkatëse me nevojat e	Burimi i buxhetit (pa bashkëfinancim nga privatët)
		jotipike, aktivitete në sektorin e shërbimeve, që janë të favorshme për sipërmarrësit e rinj dhe femra ose aktivitete të lidhura drejtpërdrejt me sektorin bujqësor ose të turizmit rural dhe zejtaria. - Prioritet në intensitetin e ndihmës për zonat malore, krijimi i punësimit lokal.		
14. Grand për turizmin rural		- Përfituesit: Fermerët dhe popullsia rurale. - Infrastruktura turistike në terren: rinovim i shtëpive të fermave dhe shtëpive në stilin arkitektonik tradicional për qëllime akomodimi, mobilim, pajisje profesionale për kuzhinë, pajisje sportive, rekreative dhe agroturistike, rrugë të brendshme dhe vende parkimi, mjedise të ujërave të zeza dhe mbetjeve. - Kostot për marketingun e produktit. - Prioritetet e ndërhyrjes do të jenë për: a) zhvillimin e agroturizmit në fermë; b) fermerët/et e rinj/reja; c) sipërmarrësit/et e rinj; e) lidhjen me marketingun e drejtpërdrejtë në fermë; d) lidhjen me zhvillimin e integruar rural /iniciativat me bazë komuniteti, që synojnë përmirësimin e infrastrukturës turistike lokale.	3.2	EU IPARD III + Fondet kombëtare (bashkëfinancim)
15. Grandet për iniciativat e zhvillimit rural		- Përfituesit: komunitetet lokale, partneritetet lokale (sektori privat, civil, publik) - Zbatimi i SZHL-së përfshirë veprimet dhe investimet prioritare, duke forcuar kapacitetet financiaro-administrative, menaxhuese dhe komunikuese të koordinatorëve të GVV-ve aktuale dhe të ardhshme - Forcimi i kapaciteteve të rrjetëzimit ndërmjet GVV-ve. - Ngritja e strukturave të Rrjetit Kombëtar Rural bazuar në kapacitetet sociale të aktorëve.	3.6, 3.7	EU IPARD III + Fondet kombëtare (bashkëfinancim), Buxheti kombëtar (bashkiak), Donatorët
16. Grande dhe kredi për infrastrukturën publike rurale		- Përfitues janë bashkitë. - Prioritet ka zhvillimi i ekonomisë, turizmit dhe cilësisë së jetës së popullatës rurale, sipas parimit të mbrojtjes së mjedisit. - Për rrugët rurale, rrugët pyjore me synim parandalimin e zjarreve në pyje, infrastrukturën për shëndetin, ujërat e zeza dhe grumbullimin e mbetjeve, bazuar në investimet dhe planet e menaxhimit të infrastrukturës lokale, instalimet FV për prodhimin e energjisë së rinovueshme në ndërtesat publike. - Infrastruktura publike turistike (pikat e informacionit, muzetë, tregjet lokale, festivalet dhe atraksione të tjera turistike).	3.5	EU IPARD III + Fondet kombëtare (bashkëfinancim), Donatorët (Ndihma financiare)
17. Grandet për pyllëzim		- Përfitues janë personat fizikë ose juridikë që angazhohen për pyllëzim. - Toka bujqësore dhe jobujqësore duhet të jetë e lejueshme për pyllëzim. - Kërkesat e thjeshtuara të KMBM-ve duhet të përcaktohen dhe zbatohen si pjesë e standardeve bazë/minimale të detyrueshme për pjesën tjetër të tokës bujqësore të përdorur nga përfituesi. - Pyllëzimi i tokës që rrezikohet nga erozioni dhe tokave të abandonuara duhet të jetë prioritet. - Përfitohet mbështetje për përgatitjen e dokumentacionit teknik, kostot e mbjelljes dhe mirëmbajtjes.	2.1, 2.5, 2.10, 3.4	EU IPARD III, Fondet kombëtare (bashkëfinancim)
18. Instrumentet financiare	Skemat e garancisë	- Përfshihen përfituesit nga IPARD III, fermerë të tjerë dhe sipërmarrës ruralë. - Ndërmjetës dhe përfitues direkt janë institucionet financiare të përzgjedhura për menaxhimin e fondit të garancisë. - Garancia duhet të synojë paradhënit për fondet e mbështetjes dhe kreditë rurale në përputhje me këtë strategji. - Garancitë duhet të çojnë në ulje të nivelit të kolateraleve dhe rritje të vëllimit të kredive rurale. - Kostot për garancitë duhet të mbulojnë rrezikun; garancitë duhet të jenë të ri përdorshme.	1.4, 1.5, 1.6, 1.8, 1.9, 1.11, 2.1, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3	Fondet e BE-së + Buxheti Kombëtar (bashkëfinancim), Buxheti Kombëtar
	Hua për ndarjen e	- Përfshihen përfituesit nga IPARD III, fermerë të tjerë dhe sipërmarrës ruralë. - Zbatues dhe përfitues direkt janë institucionet financiare të përzgjedhura për menaxhimin e fondeve.		

Masa/ndërhyrja e planifikuar		Përshkrim i shkurtër i instrumenteve të ndërhyrjes	Referenca përkatëse me nevojat e	Burimi i buxhetit (pa bashkëfinancim nga privatët)
	riskut	<ul style="list-style-type: none"> - Huat duhet të mbulohen me 70% kapital nga MBZHR-ja. Rreziku mbi kapitalin financiar të siguruar nga MBZHR-ja duhet të mbështetet nga bankat. Norma e interesit për kapitalin e ofruar nga MBZHR-ja duhet të jetë zero, por bankat të kompensohen për shërbimet e tyre. - Huat duhet të synojnë bashkëfinancimin e graveve IPARD III dhe masat mbështetëse të skemës kombëtare. 		
19. Skemat e sigurimeve		<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë fermerët që nënshkruajnë kontratat e sigurimit për asetet/prodhimin e fermave të tyre ndaj rreziqeve në bujqësi. 	1.3	Buxheti Kombëtar
20. Kontratat e shërbimeve dhe mbështetje direkte financiare për ofrimin e shërbimeve këshillimore për fermerët		<ul style="list-style-type: none"> - Përfituesit për shërbimin e këshillimit mund të jenë kompani konsulence, organizata fermerësh, OJQ/organizata të shoqërisë civile. - Këshillimi duhet të synojë gratë, fermerët e rinj, skemat e agromjedisit dhe ndryshimeve klimatike, përbushjen e standardeve të BE-së dhe kombëtare, ngritjen e grupeve operationale (SNJIB). - AREB/QTTB duhet të marrin mbështetje të drejtpërdrejtë në dhënien e këshillave për fermerët bazuar në plane të qarta veprimi. - Inovacioni dhe transferimi i njohurive duhet të jenë pjesë e çdo sistemi këshillimor. 	1.11, 1.12, 1.13, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 3.3, 3.2, 3.1	EU IPARD III + Fondet kombëtare (bashkëfinancim); Buxheti Kombëtar, Donatorët
21. Grandet për menaxhimin kolektiv të mbetjeve (plehut të kafshëve)		<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë bashkitë. - Investimet e pranueshme janë platformat/magazinat e plehut organik dhe pajisjet për transportin e plehut organik, kompostimin dhe aplikimin në terren. - Investimet duhet të synojnë zonat me numër të madh kafshësh nga fermat e vogla dhe të mesme. - Investimet duhet të shërbejnë edhe për trajnime për menaxhimin e plehut organik. 	1.11, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7	Donatorët
22. Fermat për qëllime demonstrimi		<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë fermerët/organizatat e fermerëve. - Prioritet duhet t'i jepet demonstrimeve që lidhen me zbatimin e skemave të agromjedisit dhe ndryshimeve klimatike, sipas standardeve të BE-së dhe ato kombëtare, dhe më vlerë në aspektet gjinore dhe sociale. Mbështetja përfshin kostot e ndërtimit/rehabilitimit dhe modernizimit, kostot për makineritë, pajisjet dhe trajnimin sipas projektit të miratuar. - Fermat demonstruese shërbejnë për trajnime. - Të gjitha të dhënat për kostot për investime, kostot operative, kostot e mirëmbajtjes si edhe projektet teknike, dhe duhet të jenë të disponueshme për të interesuarit. 	1.11, 1.12, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7	Donatorët ose IPARD III në kuadër të masës "Infrastruktura rurale publike"
3. Forcimi i kapaciteteve institucionale dhe administrative në procesin e përafrimit me BE; transferimi i njohurive dhe promovimi i inovacionit				
23. Projekti AT (asistencës teknike) për konsolidimin e njësisë së AT për IPARD III në MBZHR		<ul style="list-style-type: none"> - Përfituesi është Autoriteti menaxhues i IPARD, veçanërisht njësia e asistencës teknike IPARD III. - Staf lokal duhet të trajnohet përmes misioneve afatmesme TAIEEX për përdorimin e rregullave të PRAG-së. - MBZHR duhet të verë në dispozicion burimet e nevojshme njerëzore për njësinë. 	1.14	TAIEEX, Donatorët, Masa AT e programit IPARD
24. Projekti AT për përafrimin e legjislacionit të BE-së	24.1 Kapitulli 11	<ul style="list-style-type: none"> - Përfituesi është IPARD/MBZHR dhe AZHBR, si dhe njësia përgjegjëse për politikën në MBZHR - Projekte të veçanta të AT duhet të synojnë: <ul style="list-style-type: none"> - Krijimin e FADN dhe të një njësie të MBZHR-së për analiza ekonomike; - Konsolidimin e regjistrat të fermave (përfshirë lidhjen e tij me bazat e tjera të të dhënave); - Zhvillimi i mëtejshëm i sistemit të administrimit dhe kontrollit (IACS), përfshirë zhvillimin e sistemit të parcelave të tokë (LPIS); - Përgatitja e akreditimit për masat e reja IPARD III; 	1.14, 1.11, 1.12, 2.5, 2.8, 3.9 Objektivi ndërsektorial 1, kapitulli Objektivi ndërsektorial 1: Forcimi i	TAIEEX /IPA III, IPARD III Masa AT, Donatorët

Masa/ndërhyrja e planifikuar	Përshkrim i shkurtër i instrumenteve të ndërhyrjes	Referenca përkatëse me nevojat e	Burimi i buxhetit (pa bashkëfinancim nga privatët)
	<ul style="list-style-type: none"> - Përditësimi i legjislacionit për bujqësinë organike dhe ngritja e një njësie në MBZHR me staf për këtë sektor; - Zbatimi i qasjes LEADER duke përfshirë krijimin e rrjetit. - Këshillim për negociatat me BE-në. - MBZHR-ja duhet të sigurojë burime të mjaftueshme dhe të përshtatshme njerëzore për njësitë e saj teknike. 	kapaciteteve institucionale dhe administrative për përafrimin me <i>acquis</i> të BE-së	
24.2 Kapitulli 12	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues është MBZHR dhe autoritetet/agjencitë përgjegjëse për çështjet e sigurisë ushqimore, veterinarë dhe mbrojtjes së bimëve. - Mbështetja AT duhet të synojë: - Përditësimin dhe përmirësimin e mëtejshëm të bazës së të dhënave të Regjistrit të Kafshëve, sigurimin e një lidhjeje të mirë me bazat e tjera të të dhënave dhe përditësimin e bazës ligjore përkatëse; - Përgatitjen e planeve të veprimit për boshllëqet institucionale që kanë të bëjnë me ushqimin e kafshëve, gjurmueshmërinë e nënprodukteve shtazore (mish dhe produkte qumështi), konsolidimin e mëtejshëm të programeve të kontrollit të sëmundjeve të kafshëve (plani i monitorimit në lidhje me sëmundjet e kafshëve dhe për nënproduktet/vlerësimin e rrezikut për fermat dhe për operatorët e biznesit) etj.; - Përmirësimin e të gjitha procedurave të kontrollit, logjistikës së nevojshme për kontrollet (përfshirë laboratorët e specializuar) dhe bazat e të dhënave përkatëse; - Bashkëpunimin ndërkufitar për parandalimin e sëmundjeve endemike rajonale dhe për sëmundjet e reja/shpërthimet e reja; - Përdorimin e pesticideve në nivel ferme dhe zbulimin e mbetjeve të pesticideve në bimë; - Unifikimin e procedurave të ndryshme të regjistrimit për inputet bujqësore; - Monitorimin e standardeve të sigurisë ushqimore për njësitë e agropërpunimit; - Përmirësimin e kapaciteteve laboratorike për sigurinë ushqimore, shëndetin e kafshëve dhe mbrojtjen e bimëve; - Hartimin e një plani veprimi për përmirësimin e cilësisë së qumështit; - Këshillim për negociatat me BE-në; - AKU-ja duhet të sigurojë burime njerëzore të përshtatshme për njësitë e saj teknike; - Projektet e AT duhet të përfshijnë të gjithë stafin e njësive teknike përkatëse të MBZHR-së. 	1.6, 1.11., Objektiv i ndërsektorial 1, kapitulli Objektiv i ndërsektorial 1: Forcimi i kapaciteteve institucionale dhe administrative për përafrimin me <i>acquis</i> të BE-së	TAIEX /IPA III, IPARD III TA /Donatorët
25. AT për të dhënat statistikore për treguesit bazë të sektorit	<ul style="list-style-type: none"> - Treguesit bazë të sektorit duhet të jenë të disponueshëm për monitorimin e ndikimit të strategjisë; disa prej tyre janë pjesë e FADN-së; - Të dhënat sipas gjinive të mblidhen aty ku nuk janë të disponueshme; - Njësia për monitorimin dhe vlerësimin e IPARD III, duhet të përgatisë një analizë të mangësive dhe mbështetet me një projekt AT për mbledhjen e treguesve, në përputhje me udhëzimet e BE-së (C13–C30), - Treguesit FADN, duhet të mblidhen në përputhje me metodologjinë e aplikuar në BE. - Duhet të përgatitet një manual për monitorimin e treguesve bazë të sektorit. 	1.14 Objektiv i ndërsektorial 1, kapitulli Objektiv i ndërsektorial 1: Forcimi i kapaciteteve institucionale dhe administrative për përafrimin me <i>acquis</i> të BE-së	TAIEX,/IPA III, IPARD III TA /Donatorët
26. AT për të dhënat statistikore për treguesit mjedisorë bazë	<ul style="list-style-type: none"> - Treguesit bazë mjedisorë, sipas gjinive duhet të jenë të disponueshëm për monitorimin e ndikimit të strategjisë dhe për IPARD III. - Njësia për monitorimin dhe vlerësimin e IPARD III, duhet të përgatisë një analizë të mangësive dhe 	2.8 Objektiv i ndërsektorial 1, kapitulli Objektiv i ndërsektorial 1:	TAIEX /IPA III, IPARD III TA /Donatorët

Masa/ndërhyrja e planifikuar	Përshkrim i shkurtër i instrumenteve të ndërhyrjes	Referenca përkatëse me nevojat e	Burimi i buxhetit (pa bashkëfinancim nga privatët)
	mbështetet më një projekt AT për mbledhjen e treguesve, në përputhje me udhëzimet e BE-së (C31 – C45). Duhet të përgatitet një manual për monitorimin e treguesve bazë mjedisore.	Forcimi i kapaciteteve institucionale dhe administrative për përafrimin me <i>acquis</i> të BE-s	
27. AT për ngritjen e FADN-së dhe përgatitjen e analizave ekonomike	<ul style="list-style-type: none"> - Krijimi i FADN-së duhet të fillojë me burime të përshtatshme njerëzore të alokuara nga MBZHR-ja. - Njësia FADN (në MBZHR) duhet që në fund të zbatimit të projektit AT të mund të përgatisë dhe publikojë analiza vjetore ekonomike bazuar në FADN. 	1.14	TAIEX /IPA III, IPARD III TA/ Donatorët (FAO ka filluar)
28. AT për futjen e KMBM-ve të thjeshtuara	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues është MBZHR-ja. - Mbështetja AT duhet të synojë përpunimin e KMBM-ve përfshirë: - Standardet që synojnë të kontribuojnë në zbutjen dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, për të trajtuar sfidat e ujit, mbrojtjen dhe cilësinë e tokës dhe mbrojtjen dhe cilësinë e biodiversitetit vetëm nëpërmjet praktikave të mira. Nuk duhet të merren parasysh praktikatat për të cilat nevojiten makineri/pajisje të specializuara ose investime në asete fizike. - Përfshirja/bashkëpunimi i ngushtë me universitetet dhe institutet kërkimore të vendit dhe konsultime me shoqatat e fermerëve. - Ngritja dhe operimi i SHKF-së, si një mbështetje e dedikuar informacioni dhe këshillimi institucional për kushtet e reja mjedisore të përfshira. - Zbatim i një fushate të madhe ndërgjegjësimi, si dhe përgatitja e kontrolleve administrative dhe në terren, si dhe trajnimi për AZHBR-në. KMBM-të duhet t'i nënshtrohen kontrollit minimal prej 1%. 	2.5, 2.6	TAIEX /IPA III, IPARD III TA/ Donatorët
29. AT për hartimin/zbatimin e Kodit të Praktikave të Mira Bujqësore për parandalimin dhe reduktimin e ndotjes nga nitratat të shkaktuar nga bujqësia dhe për Kodin e Praktikës së Mirë Bujqësore për Reduktimin e Emetimeve të Amoniakut	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues është MBZHR-ja dhe MTM-ja - Kodi i Praktikave të Mira Bujqësore për parandalimin dhe reduktimin e ndotjes nga nitratat të shkaktuar nga bujqësia duhet të përgatitet në përputhje me Direktivën e Nitrates. AT duhet të përfshijë një fushatë ndërgjegjësimi dhe trajnim për fermerët nga sektori i blegtorisë. Trajnimi mund të shoqërohet me grande për investime, sipas nevojës për përmirësimin e standardeve. - Kodi i Praktikave të Mira Bujqësore për parandalimin dhe reduktimin e ndotjes me nitrata të shkaktuar nga bujqësia duhet të përgatitet në përputhje me Direktivën NEC, e transpozuar me VKM-në nr. 162, datë 19.2.2020, “Për rregullat e hollësishme për hartimin, miratimin, rishikimin dhe zbatimin e programeve të pakësimit të shkarkimeve në ajër”. AT-ja duhet të përfshijë një fushatë ndërgjegjësimi dhe trajnime për fermerët nga sektori i gjedhit. Trajnimi mund të shoqërohet me grande për investime, sipas nevojës për përmirësimin e standardeve. 	2.5, 2.6	Donatorët
30. AT për konsolidimin e kapaciteteve institucionale për menaxhimin e sistemeve të ujëtjes dhe kullimit	<ul style="list-style-type: none"> - MBZHR-ja, bashkitë dhe OPU-të duhet këshillohen dhe trajnohen për përshtatimin e procesit të transferimit të të drejtave të përdorimit tek OPU-të për kanalet dytësore dhe terciare dhe për rehabilitimin dhe menaxhimin e sistemeve të ujëtjes dhe kullimit. 	1.7	Buxheti Kombëtar, Donatorët
30. AT për skemat e cilësisë së ushqimit	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues është MBZHR. - Legjislacioni dhe procedurat për zbatimin e EOM dhe TMGJ duhet të përmirësohen. 	1.12, 2.4	Donatorët

Masa/ndërhyrja e planifikuar	Përshkrim i shkurtër i instrumenteve të ndërhyrjes	Referenca përkatëse me nevojat e	Burimi i buxhetit (pa bashkëfinancim nga privatët)
	<ul style="list-style-type: none"> - TA-ja duhet, gjithashtu, të përfshijë: - Këshillim dhe trajnim për përcaktimin e kompetencave të institucioneve dhe specialistëve të përfshirë në skemën EOM /TMGJ dhe trajnime për procedurat e kontrollit dhe verifikimit të produkteve EOM/TMGJ; - Duhet të zbatohet një fushatë e gjerë publike për promovimin e produkteve tradicionale dhe produkteve EOM/TMGJ të regjistruara, me synim rritjen e shikueshmërisë së tyre në tregjet lokale dhe rritjen e besimit të konsumatorëve, me përfshirjen e operatorëve turistikë për arritjen e sinergjive me sektorin e turizmit. - Duhet të merret në konsideratë promovimi i zinxhirëve të furnizimit të shkurtër për nxitjen e konsumit të produkteve lokale me cilësi të lartë. 		
31. AT për marketing të drejtpërdrejtë/zinxhirët e shkurtër të furnizimit	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë MBZHR, AKU, fermerë, prodhues të vegjël ushqimesh dhe shoqatat e tyre. - Modifikimi i udhëzimit nr. 5, datë 4.5.2018, të MBZHR-së (regjistrimi i prodhuesve të vegjël ushqimorë, produktet ushqimore tradicionale) dhe lidhja e tij me mbështetjen e investimeve IPARD III (Masa e diversifikimit). - Do të përgatiten përkufizimet e mëposhtme: të fermerit/fermerit të vogël/fermerit gjysmë komercial, shitësit të drejtpërdrejtë dhe zinxhirëve të furnizimit të shkurtër. - Hartimi i udhëzimeve për praktikën e mirë të higjienës ushqimore për produktet ushqimore me origjinë shtazore dhe bimore dhe kryerjen e vetëkontrollit nga fermerët dhe përpunuesit artizanal të ushqimit të regjistruar si prodhues të vegjël ushqimesh në MBZHR. - Udhëzues dhe material trajnimi për rritjen e njohurive dhe aftësive të prodhuesve të vegjël të ushqimit. - Baza që AKU të zbatojë kontrolle të qëndrueshme në të gjithë territorin për të forcuar besueshmërinë e sistemeve të gjurmueshmërisë së ushqimit. - Përpunimi i skemave të përshtatshme vullnetare të cilësisë së ushqimit (p.sh., “tregtimi i drejtpërdrejtë bujqësor”, “blerja në fermë”, “produkte ushqimore tradicionale të prodhuara në mënyrë artizanale”) për prodhuesit e vegjël të ushqimit. - Trajnim dhe shkëmbim njohurish për fermerët dhe prodhuesit e vegjël të ushqimit në marketing dhe komunikim për zinxhirët e shkurtër të furnizimit ushqimor (skemat në fermë dhe jashtë fermës), CSA, shitje te bujtinat etj. 	3.1, 1.2	IPARD III + Fondet kombëtare (Masa AT), Donatorët
32. AT për promovimin e bujqësisë organike	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues është MBZHR, ndërsa përfituesit final janë fermerët. Shërbimet këshilluese publike do të përfshihen. - Do të promovohen përfitimet mjedisore dhe të tregut. Do të sigurohet një numër veprimesh dhe një paketë informacioni praktik për kalimin në bujqësinë organike. 	2.4, 2.5, 2.6, 2.7	IPA III, Donatorët
33. AT për Global G.A.P dhe HACCP	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë fermerët dhe përfaqësuesit e përpunuesve agroushqimor. - Projekti AT duhet të ofrojë trajnime drejt përbushjes së standardeve GLOBAL G.A.P dhe HACCP për fermerët e orientuar nga tregu dhe operatorët e biznesit ushqimor. Trajnimi mund të shoqërohet me grande për investime sipas nevojës për përbushjen e standardeve. 	1.11	IPARD III + Fondet kombëtare (Masa AT), Donatorët
34. AT për promovimin e agroturizmit /turizmit rural	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë: Fermerët, popullsia rurale që investon në turizmin rural, operatorët turistikë, MBZHR, MTM. - Konsolidimi i kuadrit ligjor-administrativ për agroturizmin. - Rishikimi i standardeve të duhura të cilësisë për akomodimet turistike rurale të diferencuara sipas llojit të tyre. - Trajnime mbi standardet cilësore dhe të sigurta të udhëtimit bazuar në praktikat më të mira të aplikuar 	3.2	IPARD III + Fondet kombëtare (Masa AT), Donatorët

Masa/ndërhyrja e planifikuar	Përshkrim i shkurtër i instrumenteve të ndërhyrjes	Referenca përkatëse me nevojat e	Burimi i buxhetit (pa bashkëfinancim nga privatët)
	<p>ndërkombëtarisht (operatorë turistikë dhe fermerë, popullsi rurale).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zhvillimi i agroturizmit me një përcaktim të qartë (koncepti i punës-fermës), standardet e duhura të sigurimit të cilësisë dhe për udhëtime të sigurta. - Konceptet e marketingut, koordinimi ndërmjet operatorëve, markat si “Agroturizmi Shqiptar” - Zhvillimi i mundësive digjitale. 		
35. Mbështetje fillestare (start-up) për të rinjtë e diplomuar në sektorin e bujqësisë	<ul style="list-style-type: none"> - Program i posaçëm <i>start-up</i> për të diplomuarit për zhvillimin e biznesit në zonat rurale (AT dhe akses në grande) të lidhura me sektorin e bujqësisë, pylltarisë dhe peshkimit. 	3.6	Donatorët (AT dhe FA)
36. Studimi i fizibilitetit për rrjetin rrugor pyjor	<ul style="list-style-type: none"> - Vlerësimi i rrjetit rrugor pyjor si bazë për nevojat prioritare për investime, të tilla si toka pyjore e klasifikuar me rrezik të lartë për zjarret pyjore (të pranueshme për IPARD III- Infrastruktura rurale). 	3.13	Buxheti Kombëtar, MTE Masa e AT IPARD
37. AT dhe kërkim shkencor mbi bioekonominë dhe ekonominë rrethore të bazuar në bio (biomasa nga bujqësia dhe pyjet, biokarburantet)	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë MBZHR, MTM - Njohuri shkencore, inovacion dhe ndryshim i teknologjive për të zhvilluar dhe krijuar procese të bazuara në biobujqësore dhe pyjore. - Identifikimi i llojeve të aktiviteteve brenda zinxhirëve të vlerave të bioekonomisë rurale që ofrojnë përfitime dhe të ardhura më të mëdha klimatike dhe mjedisore për fermerët dhe pylltarët - Mbështetja dhe kërkimi i AT duhet të përfshijë 3 shtylla (të koordinuara horizontalisht): <ol style="list-style-type: none"> 1. Investime në kërkime, inovacion dhe aftësi; 2. Formulimi i politikave horizontale (ndërsektoriale), bashkëveprimi dhe angazhimi i palëve të interesit; 3. Rritja e tregjeve dhe konkurrueshmërisë. 	3.6	Donatorët, Institucionet kërkimore (ndërkombëtare, rajonale, kombëtare)
38. Fuqizimi dhe funksionimi i një Rrjeti Kombëtar Rural	<ul style="list-style-type: none"> - MBPZH-ja duhet të kontraktojë shërbime për ngritjen dhe veprimin e një Rrjeti Kombëtar Rural, i cili do të përfshijë të gjithë aktorët e rëndësishëm (organizata të fermerëve, sindikatat e përpunuesve, përfaqësuesit e pyjeve, OJQ-të mjedisore dhe sociale, përfaqësuesit e bashkive, përfaqësuesit e GVV-ve). - Përgatitja e rregullave të brendshme të rrjetit. - Kostot e aktiviteteve të Rrjetit Rural financohen nga masa AT të IPARD III 	3.8	IPARD III + Fondet kombëtare (bashkëfinancim) Masa AT, Donatorët, Buxheti Kombëtar përfshirë buxhetin bashkiak
39. AT mbi iniciativat lokale të zhvillimit rural	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë partneritetet lokale (sektori privat, civil, publik), MBZHR, Rrjeti Kombëtar Rural - Zhvillimi i SZHL në bazë territori që pasqyron tema prioritare, si: diversifikimi ekonomik-lokal, zhvillimi i turizmit rural që përfshin infrastrukturën e turizmit, zhvillimi lokal përfshirës dhe zhvillimi social, veprimet për mbrojtjen e mjedisit dhe klimës. - Zbatimi i masave pilot prioritare në SZHL. - Ngritja e kapaciteteve për rrjetëzim (kombëtare, rajonale, ndërkombëtare). - Trajnimi i GVV-ve/partneriteteve lokale në çështjet financiare-administrative, menaxhuese dhe të komunikimit. - Ngritja e kapaciteteve për RKZHR (sipas kërkesave të PPB të BE-së) përfshirë MBZHR-në. 	3.7, 3.8	IPARD III + Fondet kombëtare (bashkëfinancim) TA dhe Masat LEADER, Donatorët, Buxheti Kombëtar përfshirë buxhetin bashkiak

Tabela 4-2: Mekanizmat e ndërhyrjes në sektorin e peshkimit dhe të akuakulturës

Masa/ndërhyrja e planifikuar	Përshkrim i shkurtër i instrumentit të ndërhyrjes	Referenca përkatëse me nevojat e identifikuar	Burimi i buxhetit (pa bashkëfinancim nga privatë)
1. Investime në rinovimin e flotës së peshkimit, pa rritur sforcon e peshkimit	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë peshkatarët/anijet e peshkimit. - Rinovimi i flotës së anijeve të peshkimit pa rritur përpjekjet e peshkimit sipas skemës kombëtare të MBZHR-së “Mbështetje për peshkimin” (duke filluar nga viti 2022). 	4.3	Buxheti Kombëtar
2. Investime për përmirësimin e infrastrukturës portuale dhe vendeve të zbarkimit	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues do të jenë të gjithë aktorët e sektorit të peshkimit profesional. - Duke qenë se përmasat e porteve të peshkimit janë të vogla dhe në disa prej tyre kushtet për zhvillimin e aktivitetit të peshkimit janë të papërshtatshme, është e nevojshme të përmirësohet infrastruktura portuale dhe kapacitetet më të përshtatshme të ankorimit. - Kjo do të bëhet përmes huave sepse kërkon investime të mëdha. 	4.1	Buxheti Kombëtar, Donatorët (FA: Italian Agency for Development Cooperation and Eordl Bank)
3. Vazhdimi i programit të tregjeve të peshkut me shumicë, duke rritur formalizimin e sektorit	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë prodhuesit kryesorë (peshkimi profesional dhe artizanal), tregtarët dhe operatorët e tjerë të shitjes me shumicë si restorantet, hotelet, pikat e shitjes me shumicë dhe pakicë etj. - Ndërtimi/rehabilitimi i katër tregjeve me shumicë të peshkut (Shëngjin, Vlorë, Durrës, Sarandë). 	4.2	Buxheti Kombëtar
4. Mbështetja për PSHV dhe formalizimi i tyre përfshirë ndërtimin e vendeve të zbarkimit për PSHV	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë peshkatarët e vegjël që ushtrojnë aktivitet të vogël peshkimi artizanal. - Duhet të mbështetet peshkimi artizanal bregdetar në shkallë të vogël, për të përmirësuar dhe kontrolluar kushtet e burimeve ujore, për të nxitur organizimin e zinxhirit të prodhimit, përpunimin dhe tregtimin e produkteve të peshkimit, për të nxitur nismat për reduktimin vullnetar të përpjekjeve të peshkimit dhe mbrojtjen e burimeve. - Ndërtimi i vendeve të zbarkimit për të mbështetur peshkimin artizanal që shet peshq të kapur dhe nga ana tjetër rrit sigurinë ushqimore të produktit dhe rrit formalizimin e sektorit bazuar në studimin e Kooperacionit Italian, që ndan bregdetin në shtatë zona dhe në tri zonat ujore të brendshme (Pogradec, Prespë dhe Kukës). - Veprimet duhet të jenë në përputhje me Planin e Veprimit të KPPM për PSHV. 	4.4	Donatorët Ndërkombëtarë (Agjencia Italiane për Bashkëpunim për Zhvillim)
5. Grande për investime në asete fizike për përpunimin dhe tregtimin e produkteve të peshkimit	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë ndërmarrjet e përpunimit të ushqimit në sektorin e peshkimit. - Intensiteti i ndihmës duhet të jetë më i lartë për investimet në përputhje me standardet e BE-së. - Duhet t’i jepet prioritet përafritim të standardeve të BE-së, veçanërisht për sigurinë ushqimore dhe menaxhimin e mbetjeve (trajtimi i ujit dhe ripërdorimi i mbetjeve) dhe për integrimin e prodhimit të prodhuesve vendës/inkurajimin e zinxhirëve të furnizimit të shkurtër. - Paradhëniet duhet të jenë të mundshme. - Në përfundim të investimit, i gjithë objekti duhet të jetë në përputhje me të gjitha standardet kombëtare, ndërsa investimi me rregullat e BE-së. 	4.6, 4.7, 4.10	EU IPARD III + Buxheti Kombëtar (bashkëfinancim)
6. Prodhimi i ushqimit për akuakulturën dhe trajtimi i nënprodukteve	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë të gjithë aktorët që operojnë në sektorin e përpunimit dhe të gjithë sektorin e akuakulturës (në tokë dhe ujëra detare). - Përmirësimi i menaxhimit të nënprodukteve nga sektori i përpunimit të peshkut për të prodhuar ushqim peshku. Shqipëria importon ushqime për sektorin e akuakulturës, e cila redukton sasinë e mbetjeve të depozituara dhe zbut ndotjen e mjedisit. - Mbështetja është në përputhje me masën MBZHR-FDP që fokusohet në përmirësimin e trajtimit të mbetjeve dhe përdorimin e nënprodukteve 	4.6, 4.7, 4.10	IPARD III + Fondet kombëtare (bashkëfinancim) Masa e diversifikimit

Masa/ndërhyrja e planifikuar	Përshkrim i shkurtër i instrumentit të ndërhyrjes	Referenca përkatëse me nevojat e identifikuar	Burimi i buxhetit (pa bashkëfinancim nga privatë)
7. Mbështetje për speciet e reja që janë objekt i përpunimit (p.sh., molusqet)	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë të gjithë aktorët që operojnë në sektorin e përpunimit dhe të gjithë peshkatarët profesionistë të sektorit të peshkimit. - Zgjerimi i hartës së llojeve të përpunuara në fabrikat e përpunimit do të rrisë punësimin në këtë sektor. Një alternativë e mirë do të ishte përpunimi i molusqeve, por edhe i llojeve të tjera të peshkut. 	4.6	IPARD III + Fondet kombëtare (bashkëfinancim)
8. Zhvillimi i qëndrueshëm akuakulturës në përputhje me mjedisin.	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë të gjithë aktorët e sektorit të akuakulturës (në ujërat tokësore dhe detare). - Përcaktimi i ZPA-ve për vijën bregdetare është pothuajse i mbyllur, përcaktimi i ZPA-ve për ujërat e brendshme mbetet i nevojshëm. - Rritja e akuakulturës së troftës dhe kryesisht përpunimi i troftës në formë filetimi. - Riaktivizimi i akuakulturës së karkalecave. 	4.5, 4.7	Buxheti Kombëtar, IPARD III + Fondet kombëtare (bashkëfinancim) Masa e diversifikimit
9. Grande dhe AT për zhvillimin e ekonomisë blu dhe zhvillimin e turizmit detar	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë aktorët e sektorit privat. - Mbështetje e integruar për sektorin e turizmit detar për të krijuar vende të reja pune dhe për të rritur zhvillimin e orientuar lokal. - Fokusi duhet të jetë në zhvillimin e komuniteteve bregdetare. 	4.11	IPA III (Ministria e Ekonomisë), Buxheti Kombëtar, Donatorët
10. Rritja e eksporteve të produkteve cilësore të peshkimit	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues janë të gjithë aktorët që operojnë në sektorin e përpunimit dhe të gjithë peshkatarët profesionistë të sektorit të peshkimit. - Të rinegociohet për kuotën tarifore të BE-së për aqçe të konservuara dhe levrekë deti nga Shqipëria, duke evidentuar aksesin në tregun dalës sipas MSA-së. - Investime në prodhimin dhe përpunimin e molusqeve bivalvare dhe dekapodësh. - Miratimi i ZPA-ve për zhvillimin e mëtejshëm të akuakulturës detare dhe të brendshme. 	4.10, 4.7, 4.6, 4.5	Buxheti Kombëtar, Donatorët
11. AT për Zhvillimin e Kapaciteteve në MBZHR	<ul style="list-style-type: none"> - Për harmonizimin me kapitullin 13 nevojitet zhvillim i mëtejshëm i kapaciteteve: <ul style="list-style-type: none"> - Marrja e masave për plotësimin dhe forcimin e kapaciteteve administrative të sektorit të peshkimit për të siguruar një menaxhim të duhur të burimeve të peshkimit në përputhje me strategjinë kombëtare dhe detyrimet ndërkombëtare; - Vazhdimi i zbatimit të Planit Rajonal të Veprimit për PSHV duke përfshirë përmirësimin e mbledhjes së të dhënave dhe statistikave të zbarkimit nga peshkimi i vogël; - Forcimi i kapacitetit të inspektimit dhe kontrollit për të kufizuar PPPP. 	4.8, 4.9	IPA III, Donatorët, Buxheti Kombëtar
12. Krijimi i Qendrës Kombëtare Kërkimore për Shkencat e Peshkimit në Shqipëri	<ul style="list-style-type: none"> - Për mbështetjen e menaxhimit të sektorit të peshkimit. - Përmirësim në mbledhjen e të dhënave dhe vlerësimin e stokut të peshkut. Deri më tani, aftësia për të përmbushur këto përgjegjësi pengohet nga një buxhet shumë i kufizuar, i cili është pothuajse tërësisht i varur nga mbështetja <i>ad hoc</i> e projektit. - Ngritja e kapaciteteve të stafit për mbledhjen e të dhënave në përgjegjësinë e tyre dhe angazhimin me shkencën rajonale në kuadrin e KPPM (GFCM). 	4.10	IPA III, Donatorët, Buxheti Kombëtar
13. Ristrukturimi dhe fuqizimi institucional i administratës së peshkimit në MBZHR	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues është MBZHR për të qenë në përputhje me praktikat dhe standardet aktuale të BE-së, për të forcuar kontributin e sektorit të peshkimit dhe akuakulturës në ekonomi. <ul style="list-style-type: none"> - Ristrukturimi i administratës së peshkimit në një DP me dy drejtori (për menaxhimin e peshkimit dhe akuakulturës dhe për sistemin e menaxhimit të informacionit, përfshirë inspektoratet e peshkimit). 	4.8	Buxheti Kombëtar

Masa/ndërhyrja e planifikuar		Përshkrim i shkurtër i instrumentit të ndërhyrjes	Referenca përkatëse me nevojat e identifikuar	Burimi i buxhetit (pa bashkëfinancim nga privatë)
14. Projekti AT për përafrimin e legjislacionit të BE-së	Kapitulli 13	<ul style="list-style-type: none"> - Përfitues është MBZHR në arritjen e përputhshmërisë së mëtejshme me PPP të BE-së, kuadrin ligjor dhe angazhimet ndërkombëtare në fushën e peshkimit, akuakulturës dhe ujërave të brendshme; - Forcimi administrativ i administrimit të peshkimit, duke përfshirë shërbimet e inspektimit dhe kontrollit, si dhe mbledhjen dhe përpunimin e të dhënave të peshkimit për hartimin e planeve të menaxhimit të peshkimit dhe raportimin në organizatat rajonale të menaxhimit të peshkimit (KPPM/GFCM); rekrutimi i monitoruesve dhe i vëzhguesve për të bashkëpunuar me shërbimin e inspektimit; - Mbështetja e vlerësimit vjetor të gjendjes së burimeve të peshkimit për të mundësuar zbatimin e politikës fleksibël të peshkimit në Shqipëri; - Forcimi i mbledhjes së të dhënave dhe i këshillimit shkencor për menaxhimin e rezervave të peshkut në përputhje me <i>acquis</i> të BE-së. - Zbatimi dhe zhvillimi i masave të politikës së tregut për organizimin e tregjeve të shitjes me shumicë të produkteve peshkut. 	4.8, 4.9 Objektivi ndërsektorial 1, kapitulli Objektivi ndërsektorial 1: Forcimi i kapaciteteve institucionale dhe administrative për përafrimin me të drejtën e BE-së	Buxheti Kombëtar, Donatorët

5. Përshkrimi i sistemit të monitorimit dhe vlerësimit

Sistemi i monitorimit dhe vlerësimit të SBZHRP-së zbaton dispozitat e QSH-së për hartimin e strategjive sektoriale, në përputhje me kërkesat kombëtare të sistemit të **planifikimit të dokumenteve strategjike**, të koordinuara nga Agjencia Shtetërore për Programimin Strategjik dhe koordinimin e Ndhmës” – ASHPSKN bazuar në VKM-në nr. 290, datë 11.4.2020, “Për krijimin e Sistemit të Informacionit të Sistemit të Planifikimit të Integruar Qeveritar (IPSIS)”. IPSIS-i është plotësisht funksional që nga viti 2021 për planifikimin/programimin, monitorimin dhe vlerësimin e kuadrit strategjik nga institucionet e qeverisjes qendrore, si dhe analizën dhe raportimin e të dhënave, në mënyrë që të shmanget fragmentimi dhe dublikimi midis politikave kryesore dhe proceset e planifikimit financiar.

Në kuadrin e përgatitjes së MBZHR-së për përafrimin me *acquis* të kapitujve 11, 12, 13 dhe 27 (si kontributor të MTE-së), modelet/pasaportat e ndikimit të përcaktuar dhe treguesit e rezultateve janë të orientuara në indikatorët e kontekstit të PPB-së së BE-së⁵⁹ – **shih kornizën logjike me buxhetin dhe objektivat deri në vitin 2024 (3 vitet e para të zbatimit) dhe objektivat e parashikuara deri në vitin 2027.**

Tri nivelet e treguesve janë:

- **Treguesit e ndikimit** (monitorim shumëvjeçar) në nivel objektiv të përgjithshëm për vlerësimin e performancës të SBZHRP-së kundrejt prioriteteve të politikave të Qeverisë.

- **Treguesit e rezultateve** (afat 3-vjeçar në vend të njëvjeçar, si në BE, për shkak të dhënave bazë të kufizuara dhe alokimeve buxhetore afatshkurtra bilanci mbyllet në fund të vitit) për monitorimin e arritjeve të Objektiveve të përgjithshëm dhe për çdo objektiv specifik bazuar në ndërhyrjet sipas SBZHRP 2021–2027.

- **Treguesit e autputit (efekti përfundimtar)** (verifikimi/konfirmimi vjetor i performancës) bazuar në treguesit e efektit (të tilla si numri i përfituesve, numri i hektarëve etj.) për çdo ndërhyrje të planifikuar dhe **të detajuar për gjininë dhe grup-moshat** (fermerët e rinj/sipërmarrësit) si dhe për p.sh., nënsektorët, rajonet etj.

Të dhënat për indikatorët e monitorimit do të mblidhen në nivel drejtorie dhe agjencie përkatëse të MBZHR-së. Drejtoritë përkatëse për strategjitë dhe politikat për bujqësinë, sigurinë ushqimore, peshkimin dhe zhvillimin rural të MBZHR-së do të grumbullojnë dhe analizojnë informacionin, i cili përfshin, gjithashtu, të dhëna për zbatimin e Programit IPARD (thirrjet IPARD) të raportuara nga Autoriteti Menaxhues i IPARD dhe të mbledhura nga Agjencia IPARD (AZHBR).

Vlerësimi për arritjen e objektivit do të shoqërojë raportimin e të dhënave të monitorimit.

Progresi në përmbushjen e objektiveve do të përfshihet në **Raportin Vjetor të Performancës**.

Në vitin 2025 **do të bëhet një rishikim i pavarur afatmesëm** i zbatimit të strategjisë për të bërë rregullime në objektivat përfundimtarë, bazuar në raportimin vjetor dhe planifikimin e përditësuar të buxhetit/programimit të buxhetit afatmesëm kombëtar 2025–2027.

Në vitin 2028 do të kryhet një **vlerësim i pavarur “ex-post”** për zbatimin e strategjisë.

Të gjitha aktivitetet e monitorimit dhe të vlerësimit do të përfshijnë analizën gjinore, vlerësimin e ndikimit dhe parimet monitoruese, duke dhënë impaktin në nivel objektiv, rezultati dhe *output*-i (efekti përfundimtar) dhe vlerësimin e arritjes së synimit, në lidhje me objektivin e përgjithshëm ndërsektorial që siguron zhvillimi të barabartë në bujqësi, zhvillim rural, dhe në peshkim¹, siç paraqitet në: https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DataPortal/cmef_indicators.html.

⁵⁹ Siç paraqitet në: https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DataPortal/cmef_indicators.html.

6. Anekset

6.1 Korniza logjike e SBZHRP-së me objektivat dhe treguesit (ndikimi, rezultati dhe *output*-i) për 2022–2027 e buxhetuar për periudhën 2022–2024.

Referenca e përdorur për hartimin e treguesve të ndikimit (impaktit) dhe të rezultateve është e orientuar tek indikatorët e PPB-së së BE-së, siç paraqitet në: https://agridata.ec.Europa.eu/extensions/DataPortal/cmef_indicators.html.

Tabela 6-1: Korniza logjike në lidhje me objektivin dhe treguesit për 2024–2027 dhe buxhetin për 2022–2024

Objektivi /treguesi		Vlera e treguesve bazë – 2020				Objektivi për vitin 2024	Objektivi për vitin 2027	
Objektivi i përgjithshëm 1: Promovimi i prodhimit të qëndrueshëm dhe cilësisë të ushqimit nëpërmjet zhvillimit të një sektori konkurrues dhe inovativ agrorëshqimor								
	Treguesi i ndikimit 1.1: Vlera e shtuar bruto e produktit (në euro) synohet të rritet me 15% deri në vitin 2027	2,559,051,109				+7%	+15%	
	Treguesi i ndikimit 1.2: Deri në vitin 2027 do të rritet me 10% numri i vendeve të punës në sektorin e agropërpunimit (e përllogaritur në njësi vjetore punuese-AWU)	13,862- nr. i të punësuarve në agropërpunim				+5%	+10%	
	Treguesi i ndikimit 1.3: Produktiviteti i punës (euro/NJPV) deri në vitin 2027 do të rritet me 20%	5,680				+15%	+20%	
Objektivi specifik 1.1: Rritja e qëndrueshmërisë ekonomike dhe e reziliencës së fermave								
	Treguesi i rezultatit 1.1: Numri total i përfituesve të mbështetur për të ardhurat vjetore	3,973				40,000	80,000	
	Veprimi /Ndërhyrja /Masa	Treguesit e output-it	Buxheti total 2022 – 2024 (EUR)	Buxheti i alokuar 2022 – 2024 (euro) (N = nevoja, nuk mbulohet nga buxheti kombëtar)			Objektivi më 2024-n	Objektivi më 2027-n
				2022	2023	2024		
	Mbështetja kalimtare e të ardhurave për sektorët e orientuar nga tregu (organizimi i tregut të përbashkët), pagesa të lidhura me prodhimin ose vlerën e shitjeve për produktet si perime, fruta dhe ullinj	Numri vjetor i fermave të mbështetura	BK ⁶⁰		BK		400	2,000
	Mbështetja e të ardhurave të fermës bazuar në sipërfaqen bujqësore të shfrytëzuar/ferma prodhimit bimor (përfshirë skemat <i>decoupling</i>)	Numri i fermave të mbështetura në bazë vjetore, përfshirë BAM (orientuese)					1,200	1,500
	Mbështetje për serrat	Numri i fermave të modernizuara (orientues)					450	1,000
		Sipërfaqe në Ha me nën serra (si sipërfaqe totale në nivel kombëtar, edhe si efekt indirekt (orientues)					3,000	4,500

	Mbështetja e të ardhura në fermë për fermat blegtorale	Numri i fermave blegtorale të mbështetura në vit					25,00	3,000
		Numri i bletarëve të mbështetur në një vit ra gjinore mbi pronësinë dhe për menaxhimin e aktivitetit.					1,000	1,200
	Kompensimi për naftën në bujqësi	Numri i fermave të mbështetura					35,000	40,000
	Skemat pilot të Sigurimeve në bujqësi	Numri i fermave të mbështetura	N:50,000	0	0	N:50,000	0	100

Objektivi specifik 2: Rritja e konkurreshmërinë dhe orientimit drejt tregut e sektorit agroushqimor								
Treguesi i rezultatit 2.1: Bilanci tregtar agroushqimor (raporti eksport-import) ushqim-pije-duhan		1 : 2.84				1 : 2.4	1 : 2.0	
Veprimi /ndërrhyrja :	Treguesi i <i>output</i> -it:	Buxheti total 2022 – 2024 (EUR)	Buxheti i alokuar (euro) 2022 – 2024 (N = nevoja, nuk mbulohet nga buxheti kombëtar/buxheti IPA III)			Objektivi për 2024 (shumator, sipas treguesit të <i>output</i> -it)	Objektivi për 2027 (shumator, sipas treguesit të <i>output</i> -it)	
			2022	2023	2024			
Investime në modernizimin e aseteve fizike të njësive bujqësore/mekanizimi	Numri i fermave përfituese të mbështetura nga IPARD III – masa 1	15,323,333	5,333,333	3,990,000	4,656,667	250	540	
	Numri i fermave të mbështetura me buxhetin kombëtar (indikativ)	BK	BK	BK	BK	500	1,000	
	Në kuadër të IPARD III – Masa 1, sasia në Ha serra, e sipërfaqeve të reja ose të modernizuara	E pazbatueshme (e përfshirë në BK dhe në buxhetin për M1)	E pazbatueshme (e përfshirë në BK dhe në buxhetin për M1)	E pazbatueshme (e përfshirë në BK dhe në buxhetin për M1)	E pazbatueshme (e përfshirë në BK dhe në buxhetin për M1)	E pazbatueshme (e përfshirë në BK dhe në buxhetin për M1)	500	1,000
	Numri i grandeve në kuadër të IPARD III – Masa 1 për investime për fermat e reja (<i>start-up</i>).	E pazbatueshme (e përfshirë në buxhetin për M1)	E pazbatueshme (e përfshirë në buxhetin për M1)	E pazbatueshme (e përfshirë në buxhetin për M1)	E pazbatueshme (e përfshirë në buxhetin për M1)	E pazbatueshme (e përfshirë në buxhetin për M1)	40	90
Investimet në modernizimin e aseteve fizike në lidhje me përpunimin dhe tregtimin e produkteve bujqësore dhe të peshkimit	Numri i përpunuesve agroushqimor të mbështetur nga IPARD III – Masa 3.	14,394,570	4,000,000	5,226,667	5,167,903	110	270	
Rehabilitimi i infrastrukturës së ujitjes dhe kullimit	Rritja dhe përmirësimi i aftësisë ujitëse në HA	BK	BK	BK	BK	10,000	30,000	
Instrumentet financiare	Numri i fermave dhe përpunuesve	4,832,392	641,008	274,685	3,916,699	500	2,000	

		agroushqimore të mbështetura përmes skemës të garancive për kreditë agroushqimore						
	Grand për instalimin (start-up) të fermerëve të rinj	Numri i fermerëve të rinj të mbështetur me grande për start-up do të arrijë në 800 të tillë deri në vitin 2027.	N: 1,000,000	0	0	1,000,000	200	800
	Grand për Grupet e prodhuesve për ullinj, fruta dhe perime (M2)	Numri i grupeve të prodhuesve të mbështetur (IPARD III) do të jetë 60 grupe deri në vitin 2027.	N: 1,000,000	0	0	1,000,000	15	60

Objektivi specifik 3: Përmirësimi i reagimit ndaj kërkesave të konsumatorëve për ushqim të sigurt, me vlera ushqyese dhe të qëndrueshëm								
Treguesi i rezultatit 3.1: Tregtimi dhe përdorimi i PMB-ve dhe i antibiotikëve veterinarë bëhet në përputhje me standardet e BE-së			Nuk ka vlerë bazë disponibël				Deri në mesataren e BE-së	Deri në mesataren e BE-së
Masa /Veprimi /Ndërhyrja:	Treguesi i <i>output</i> -it :	Buxheti total 2022 – 2024 (euro)	Buxheti i alokuar (euro) 2022 – 2024 (N = nevoja, nuk mbulohet nga buxheti kombëtar/buxheti IPA III)			Objektivi 2024 (shumator, sipas treguesit të <i>output</i> -it)	Objektivi 2027 shumator, sipas treguesit të <i>output</i> -it)	
			2022	2023	2024			
Grande për sistemet lokale ushqimore dhe zinxhirët e shkurtër të furnizimit	Numri i prodhuesve të mbështetur nga IPARD III – Masa 7 (me një buxhet orientues 20% i buxhetit të total të masës).	2,234,941	562,667	647,638	1,024,636	67	160	
Skema e cilësisë/sigurisë së qumështit	Numri i fermave të mbështetura në një vit me këtë skemë synohet të arrijë në 1000 deri në vitin 2027.	N: 600,000	0	N:300,000	N:300,000	0	1000	
Mbështetje për investime për të harmonizuar në mënyrë progresive me standardet e BE-së për higjienën dhe mirëqenien e kafshëve	Numri i fermave dhe ndërmarrjeve të përpunimit të ushqimit, të mbështetura (IPARD III) do të arrijë në 320 në vitin 2027.	(e përfshirë në buxhetin për M1 dhe M3)	-	-	-	150	320	
AT për Global GAP dhe HACCP	Numri i fermave të mbështetura për certifikimin me standardin Global G.A.P. do të arrijë në 30 (tregues orientues) do të arrijë në 10 deri në vitin 2024 dhe në 30 deri vitin 2027.	BK	BK	BK	BK	10	30	
	Numri i fermerëve të trajnuar për Global GAP. Do të arrijë në 500 në 2024 dhe në 1,500 deri në vitin 2027.	N:200,000	0	N:100,000	N:100,000	500	1,500	

		Numri i punonjësve të njërive agro-përpunuese të trajnuar për HACCP-into të rritet në 125 deri në vitin 2024 dhe në 375 deri në vitin 2027.	N:50,000	0	N:25,000	N:25,000	125	375
--	--	---	----------	---	----------	----------	-----	-----

OBJEKTIVI/TREGUESI		Vlera bazë – 2019				Objektivi deri më 2024-n	Objektivi deri më 2027-n	
Objektivi i Përgjithshëm 2 - Forcimi i menaxhimit të qëndrueshëm të burimeve natyrore dhe ndërmarrja e veprimeve klimatike								
	Treguesi i ndikimit 2.2: Sipërfaqja e tokave livadhore - Kullota me vlerë të lartë natyrore (VLN) do të përmirësohet në drejtim të mirë menaxhimit nga përdoruesit.		Nuk ka vlerë bazë disponibël				Mirëmbajtja	Mirëmbajtja
	Treguesi i ndikimit 2.3: Përmbajtja e nitrateve në ujërat sipërfaqësore do të arrijë vlera më të ulëta ose deri në 50 mg NO ₃ /litër		Nuk ka vlerë bazë disponibël				Nën 50 mg NO ₃ /l	Nën 50 mg NO ₃ /l
Objektivi specifik 4: Kontributi në zbutjen dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, si dhe në energjinë e rinovueshme								
	Treguesi i rezultatit 4.1: Pjesa e emetimeve të GS nga bujqësia do të pakësohet me 2,5% deri në vitin 2027 krahasuar me treguesin bazë 29.48% (2018)		29.49% (2018)				28%	27%
	Masa /veprimi /ndërhyrja	Treguesi i <i>output</i> -it	Buxheti total 2022 – 2024 (Euro)	Buxheti i alokuar (Euro) 2022 – 2024 (N = nevoja, nuk mbulohet nga buxheti kombëtar/buxheti IPA III)			Objektivi më 2024-n	Objektivi më 2027-n
				2022	2023	2024		
	Futja në zbatim e kushteve të mira bujqësore dhe mjedisore	Numri i fermave të mbështetura me kushtëzime që lidhen me zbutjen dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike (p.sh., ndalimi i djegies së bimësisë/mbetjet e bimësisë/barërat e këqija/kashta) do të rritet në 10,000 deri në vitin 2027.	Jo disponibël - pasi është vetëm një kusht i lidhur me pagesat për sipërfaqen.	-	-	-	7,000	10,000
	Mbështetje për mbarëshkrimin e Racave lokale	Numri i fermave të ripërtpësve të vegjël të mbështetura në vit (IPARD III – Masa 4, orientuese - 50% e buxhetit të M4) do të arrijë në 2,100 në vitin 2024.	118,840	0	48,000	70,840	2,100	2,100
	Mbështetje për ullishte tradicionale të	Ha të mbështetur në vit në kuadër të	60,000	0	24,000	35,420	500	500

mirëmbajtura	IPARD III – Masa 4 (buxheti orientues- 25% e totalit të M4) do të arrijë në 500 ha në vitin 2024.							
Mbështetje për pyllëzimin/ripyllëzimin	Numri i ha të pyllëzuar me mbështetje e ofruar në kuadër të IPARD III – Masa 11 do të arrijë në 297 ha në 2027.	2,400,000	0	1,200,000	1,200,000	60	297	
Investime për fermat dhe përpunuesit agroushqimor në prodhimin e energjisë së rinovueshme.	Numri i përfituesve të grandeve, mbështetje në investime në prodhimin e energjisë së rinovueshme nga IPARD III do të arrijë në 40 në vitin 2027.	(është e përfshirë në buxhetin për M1 dhe M3)	-	-	-	16	40	

Objektivi specifik 5: Nxitja e menaxhimit të qëndrueshëm dhe eficient të burimeve natyrore								
Treguesi i rezulttit 5.1: Bilanci bruto i lëndëve ushqyese në tokat bujqësore të shfrytëzuara do të përmirësohet, si rrjedhojë e pakësimit të gërryerjes nga ujërat.		Nuk ka vlerë bazë disponibël				Nuk ka vlerë bazë disponibël	Nuk ka vlerë bazë disponibël	
Treguesi i rezulttit 5.2: Pjesa e tokës bujqësore të shfrytëzueshme nën rrezikun e fortë të erozionit nga uji do të zvogëlohet me 10% deri në vitin 2027 krahasuar me vlerën e treguesit bazë (70%).		70%				65%	60%	
Masa /veprimi /ndërhyrja	Treguesi i <i>output</i> -it	Buxheti total 2022 – 2024 (Euro)	Buxheti i alokuar (Euro) 2022 – 2024 (N = nevoja, nuk mbulohet nga buxheti kombëtar/buxheti IPA III)			Objektivi më 2024-n	Objektivi më 2027-n	
			2022	2023	2024			
Zbatimi i kushteve/standardeve të thjeshtuara Bujqësore dhe Mjedisore të Mira	Numri i fermave përfituese që plotësojnë kushtëzimet lidhur me erozionin e tokës dhe cilësinë e ujit do të rritet në 100 deri në vitin 2027.	Nuk ka vlerë të fondit, pasi është kusht për pagesat për sipërfaqen.	-	-	-		100	
Grandet për investime në asetet fizike të ekonomive bujqësore	Numri i fermave totale që investojnë në përmirësimin e stallave të kafshëve dhe menaxhimin e plehut (IPARD III, Masa 1) do të arrijë në 300 deri në vitin 2027.	(i përfshirë në buxhetin për M1 dhe M3)	-	-	-	125	300	
Mbështetje për bujqësinë organike	Numri i përfituesve të mbështetur në programin IPARD III – Masa 4, me buxhetit orientues - 25% e ndaj totalit, do të arrijë në 410 deri në vitin 2027.	NB	0	24,000	35,420	410	410	

		Numri i ha nën mbështetje vjetore me Buxhetin kombëtar synohet në 410.	NB	NB	NB	0	410	410
	Mbështetja e skemave ekologjike pilot	Sipërfaqja në ha nën mbështetje të skemave-eko synohet të arrijë në 100 Ha në vitin 2027.	N:20,000	0	0	20,000		100

Objektivi specifik 6: Mbrojtja e biodiversitetit, rritja e shërbimeve të ekosistemit dhe ruajtja e habitateve dhe i peizazheve								
Treguesi i rezultatit 6.1: SBSH sipas skemave agromjedisore për mbrojtjen e kullotave (në Ha) do të kapë shifrën e 500 ha deri në vitin 2024.			Vlera bazë e treguesit 0				500	500
Veprimi/ndërhyrja	Treguesi i output-it	Buxheti total 2022–2024 (euro)	Buxheti i alokuar (euro) 2022–2024 (N = nevojë, nuk mbulohet nga buxheti kombëtar /buxheti IPA III)			Objektivi për vitin 2024	Objektivi për vitin 2027	
			2022	2023	2024			
Menaxhimi/shfrytëzimi ekstensiv i kullotave	Numri vjetor i fermerëve që plotësojnë angazhimet agromjedisore do të arrijë në 50 në vitin 2024.	N:150,000	0	N:75,000	N:75,000	50	50	
	Sipërfaqja vjetore në ha e kullotave që plotësojnë angazhimet agromjedisore do të kapë shifrën 500 ha në vitin 2024.					500	500	

OBJEKTIVI/TREGUESI	Vlera bazë e treguesit 2019	Objektivi për vitin 2024	Objektivi për vitin 2027
Objektivi i përgjithshëm 3: Forcimi i strukturës sociale-ekonomike të zonave rurale			
<i>Treguesi i impaktit 3.1: Shkalla e punësimit rural do të rritet me 2% deri në vitin 2024 dhe me 5% deri në vitin 2027.</i>	Nuk ka tregues bazë	+ 2%	+ 5%

Objektivi specifik 7: Rritja e punësimit rural dhe zhvillimi i biznesit							
Treguesi i rezultatit 7.1: Numri i sipërmarrjeve në zonat rurale në sektorin jobujqësor do të rritet me 500 deri në vitin 2027.			Nuk ka tregues bazë			200	500
Veprimi/ndërhyrja	Treguesi i output-it	Buxheti total 2022–2024 (EUR)	Buxheti i alokuar (EUR) 2022–2024 (N = nevoja, nuk mbulohet nga buxheti kombëtar /buxheti IPA III /Donatorët)			Objektivi për vitin 2024	Objektivi për vitin 2027

			2022	2023	2024		
Grand për diversifikimin në turizmin rural dhe agroturizmin	Investime në turizmin rural dhe agroturizmin do të arrijë 100 në vitin 2024 dhe në 200 në vitin 2027 (orientues).	NB	NB	NB	NB	100	200
	Numri i objekteve të mbështetura të turizmit rural nga IPARD III – Masa 7 do të rritet me 30 deri në vitin 2024 dhe me 60 deri në vitin 2027 (buxheti orientues – 20% e buxhetit total të masës).	2,234,941	562,667	647,638	1,024,636	30	60
Grandet për bizneset rurale dhe bizneset fillestare (start-up) (përveç objekteve të turizmit rural)	Numri i bizneseve rurale dhe <i>start-up</i> -ve të mbështetur nga IPARD III – Masat 7 do të rritet në 30 deri në vitin 2024 dhe në 60 deri në vitin 2027 (buxheti orientuese – deri në 60% e buxhetit të masës 7).	6,704,823	1,688,001	1,942,914	3,073,908	30	60
Grande dhe hua për infrastrukturën publike rurale	Numri i projekteve për infrastrukturën rurale të mbështetura nga IPARD III – Masa 6 do të arrijë në 12 deri në vitin 2024 dhe në 90 deri në vitin 2027.	2,666,667	0	0	2,666,667	12	90

Objektivi specifik 8: Fuqizimi i procesit të formimit të kapitalit social për iniciativat e zhvillimit lokal gjithëpërfshirës								
Treguesi i rezultatit 8.1: Përqindja e popullsisë rurale që përfiton nga iniciativat e reja të zhvillimit rural dhe investimet në infrastrukturën rurale (programi IPARD III) do të rritet në 60% deri në vitin 2024 dhe në 70% deri në vitin 2027.			Nuk ka tregues bazë pasi është masë e re				60%	70%
	Veprimi /ndërhyrja	Treguesi i <i>output</i> -it	Buxheti total 2022–2024 (EUR)	Buxheti i alokuar (EUR) 2022–2024 (N = nevojitet, nuk mbulohet nga buxheti kombëtar/buxheti IPA III)			Objektivi për vitin 2024	Objektivi për vitin 2027
				2022	2023	2024		
	Ngritja e Rrjetit Kombëtar Rural	Rrjeti Kombëtar Rural (IPARD III – masa 9 - TA), do të jetë i krijuar dhe funksional	1,000,000	250,000	250,000	500,000	1	1
	Konsolidimi i rrjetit kombëtar rural	Numri i aktiviteteve të rrjetit rural kombëtar të mbështetura nga (IPARD III – masa 9 e AT) do të arrijë në 10 në vitin 2024 dhe në 20 në vitin 2027.	210,000	70,000	70,000	70,000	10	20
	Grandet për iniciativat e zhvillimit lokal rural	Numri i GVV-ve të mbështetura për t'u formuar, konsoliduar dhe të filluar aktivitetin në kuadër të IPARD III – Masa 5 do të arrijë në 10	0	720,000	720,000	720,000	10	10

		deri në vitin 2024.					
--	--	---------------------	--	--	--	--	--

OBJEKTIVI/TREGUESI	Vlera e treguesit bazë 2020	Objektivi për vitin 2024	Objektivi për vitin 2027
Objektivi i përgjithshëm 4: Nxitja e zhvillimit të qëndrueshëm detar dhe të ujërave të brendshme			
Treguesi i ndikimit 4.1: Rritja e eksportit të produkteve të përpunuara të peshkimit do të jetë me 10% deri në vitin 2024 dhe me 20% deri në vitin 2027.	16,340 Ton	+10%	+20%

Objektivi specifik 09: Forcimi i akuakulturës, tregjeve konkurruese dhe të qëndrueshme, si dhe një komunitet i begatë bregdetar							
Treguesi i rezultatit 9.1: Niveli i përdorimit të kapacitetit ekzistues të përpunimit të peshkut do të arrijë në 90% në vitin 2024 dhe 100% në vitin 2027.		39%				90%	100%
Veprimi /ndërrhyrja	Treguesi i output-it	Buxheti total 2022–2024 (EUR)	Buxheti i alokuar (EUR) 2022–2024 (N = nevojitet, nuk mbulohet nga buxheti kombëtar/buxheti IPA III)			Objektivi 2024	Objektivi 2027
			2022	2023	2024		
Grandet për rinovimin e flotës së peshkimit, pa rritur sforcot e peshkimit	Numri i anijeve të rinovuara të peshkimit do të arrijë shifrën 45 në vitin 2024 dhe 100 deri në vitin 2027.	450,000	250,000	200,000	0	45	100
Investime për përmirësimin e kapacitetit për ankorim të anijeve të peshkimit	Numri i porteve të peshkimit me infrastrukturë të përmirësuar do të arrijë në 4 deri në vitin 2027.	Buxheti duke filluar nga viti 2025	0	0	0	0	4
Vazhdimi i programit të tregjeve me shumicë të peshkut për rritur formalizimin e sektorit.	Numri i tregjeve të ndërtuara me shumicë të peshkut do të arrijë në 3 deri në vitin 2024.	NB	NB	NB	NB	3	3
Programi mbështetës për peshkimin në shkallë të vogël dhe formalizimi i sektorit	Numri i varkave të peshkimit që hyjnë në skemën e karburantit do të arrijë në 700 deri në vitin 2027.	Buxheti duke filluar nga viti 2025	0	0	0	0	700
Programi mbështetës për peshkimin në shkallë të vogël dhe formalizimi i sektorit dhe ndërtimi i vendeve të zbarkimit për peshkimin në shkallë të vogël	Numri i vendeve të ndërtuara të zbarkimit për peshkim në shkallë të vogël do të arrijë në 3 deri në vitin 2027.	Buxheti duke filluar nga viti 2025	0	0	0	0	3
Rritja e kuotave të eksportit për speciet që aktualisht janë të kufizuara për import në BE	Numri i kuotave të negociuara.	0	0	0	0	5	5
Llojet e reja që i nënshtrohen përpunimit (p.sh., molusqet).	Numri i specieve të reja që janë objekt për përpunim do të	0	0	0	0	10	10

		shtohet me 10 specie deri në vitin 2024.						
--	--	--	--	--	--	--	--	--

Objektivi specifik 10: Nxjtja e peshkimit të qëndrueshëm dhe ruajtja e burimeve biologjike detare							
Treguesi i rezultatit 10.1: Monitorimi për mirëmenaxhimin e rezervës peshkore të faunës së peshkut detar me interes tregtar në krahasim me nivelet ekzistuese do të arrijë në masën 100% deri në vitin 2024.		N/A				100%	100%
Veprimi /ndërhyrja	Treguesi i output-it	Buxheti total 2022–2024 (EUR)	Allocated budget (EUR) 2022–2024 (N = nevojitet, not covered by the Buxheti Kombëtar/IPA III budget/Donatorët)			Objektivi për vitin 2024	Objektivi për vitin 2027
			2022	2023	2024		
Prodhimi i ushqimit për akuakulturën dhe trajtimet e “nënprodukteve”	Deri në vitin 2024 do të mbështetet ngritja e 1 fabrike dhe deri në vitin 2027 do të janë ngritur dhe në funksion 2 fabrika të tilla.	Planifikohet mbështetje si pjesë e IPARD-së M3 ose M7				1	2
Zhvillimi i akuakulturës së qëndrueshme, në përputhshmëri me mjedisin	Numri i zonave të përcaktuara për akuakulturën (ZPA) në ujërat e brendshme do të arrijë në 3 deri në vitin 2024.					3	3
Grande për zhvillimin e ekonomisë blu dhe zhvillimin e turizmit detar	Numri i aktorëve të sektorit privat të mbështetur do të arrijë në 10 deri në vitin 2024 dhe në 15 deri në vitin 2027.	N: 2,000,000 (jashtë buxhetit të BE-së për MBZHR, i menaxhuar nga ministri të tjera)	0	1,000,000	1,000,000	10	15
AT për zhvillimin e “ekonomisë blu” dhe zhvillimin e turizmit detar	Numri i projekteve të AT-së për zhvillimin e “ekonomisë blu” të zbatuar do të jetë 2 deri në vitin 2024 dhe 4 deri në vitin 2027.	N:500,000 (jashtë buxhetit të BE-së për MBZHR, i menaxhuar nga ministri të tjera)	N/A	250,000	250,000	2	4

OBJEKTIVI HORIZONTAL 1 /TREGUESI <i>Nuk ka tregues rezultati, pasi objektivi horizontal është nënkuptuar që përfshihet në treguesit në nivelin e të gjithë treguesve të tjerë të mësipërm</i>		Vlera e treguesit bazë në vitin 2020		Objektivi për vitin 2024	Objektivi për vitin 2027
Objektivi 1: Forcimi i kapaciteteve institucionale dhe administrative drejt përafrimit me <i>acquis</i> të BE-së					
Treguesi i impaktit 1.1: Niveli i transpozimit dhe zbatimit të legjislacionit të BE-së nga MBZHR-ja do të jetë në masën 35% deri në vitin 2024 dhe në masën 100% deri në vitin 2027.		Transpozim i pjesshëm		35%	100%

Veprimi/ndërhyrja	BK, IPA III, IPARD III dhe donatorët e tjerë	Buxheti i alokuar (euro) 2022–2024 (N = nevoja, nuk mbulohet nga buxheti kombëtar/IPA III, donatorët)			Objektivi për vitin 2024	Objektivi për vitin 2027	
		2022	2023	2024			
Projekti AT për konsolidimin e njësisë së asistencës teknike për IPARD III	Niveli i njësisë së asistencës teknike do të jetë plotësisht funksional për të zbatuar rregullat e PRAG deri në vitin 2024.	(TAIEX ose projekte të tjera të vogla AT)	-	-	-	100%	100%
Projektet e AT për përafrimin e legjislationit të BE-së në kapitullin 11	FADN do të jetë gati/e plotësuar në 80% deri në vitin 2024 dhe 100 deri në vitin 2027.		0	500,000	500,000	80%	100%
	Regjistri i fermës do të jetë gati/i plotësuar në masën 100% deri në vitin 2024.		500,000	0	0	100%	100%
	Sistemi i identifikimit të parcelave të tokës (LPIS) do të jetë gati në masën 50% deri në vitin 2024 dhe në masën 100% deri në vitin 2027.		0	750,000	750,000	50%	100%
	Numri i masave të reja IPARD III të akredituara për zbatim do të arrijë në 5 deri në vitin 2024 dhe në 9 deri në vitin 2027.		-	-	-	5	9
	Legjislationi i përditësuar për bujqësinë organike dhe një njësi përgjegjëse në MBZHR për këtë sektor do të jetë efektive në nivelin 100% në vitin 2024.		25,000	25,000	25,000	100%	100%
	Numri i departamenteve të MBZHR-së dhe agjencive të varësisë të trajnuara për negociatat me BE-në do të arrijë në 5 deri në vitin 2024.		N:50,000	N:75,000	N:75,000	5	5
	Numri i stafit të trajnuar të MBZHR-së për përcaktimin e kompetencave të institucioneve dhe specialistëve të përfshirë në skemën PMO/TMGJ, si dhe për procedurat e kontrollit dhe verifikimit të produkteve	0	-	-	-	10	20

		PMO/TMGJ do të arrijë në 10 deri në vitin 2024 dhe në 20 deri në vitin 2027.						
		Deri në vitin 2024 do të realizohet një fushatë për promovimin e produkteve tradicionale dhe produkteve EOM/TMGJ.		0	N:250,000	N:250,000	1	1
Projektet AT për përafrimin e legjislacionit të BE-së në kapitullin 12		Niveli i përditësimit dhe përmirësimit të bazës së të dhënave të Regjistrit të Kafshëve dhe sigurimi i një lidhjeje të mirë me bazat e tjera të të dhënave si dhe përditësimi i bazës ligjore përkatëse do të arrijë nivelin 80% deri në vitin 2024 dhe në nivelin 100% deri në vitin 2027.			N:100,000	N:100,000	80%	100%
		Niveli i përgatitjes së planeve të veprimit për mbushjen e boshllëqeve institucionale në lidhje me ushqimin për blegtorinë, për gjurmueshmërinë e nënprodukteve shtazore (mish dhe produkte të qumështit) do të përmirësohet në masën 100% deri në vitin 2024.	(TAIEX ose projekte të tjera të vogla AT)	-	-	-	100%	100%
		Konsolidimi plotë i programeve të kontrollit të sëmundjeve të kafshëve (plani i monitorimit në lidhje me sëmundjet e kafshëve dhe për vlerësimin e nënprodukteve/rrezikut për fermat dhe për operatorët e biznesit) do të arrihet në masën 100% deri në vitin 2024.	(TAIEX ose projekte të tjera të vogla AT)	-	-	-	100%	100%
		Niveli i përmirësimit të procedurave të kontrollit dhe logjistikës së nevojshme për kontrollet (përfshirë laboratorët e specializuar) dhe bazat e të dhënave përkatëse do të arrijë masën 100% deri në vitin 2024.	(TAIEX ose projekte të tjera të vogla AT)	-	-	-	100%	100%
		Numri i marrëveshjeve të		0	0	N:50,000	2	3

	bashkëpunimit ndërkuftar për parandalimin e sëmundjeve endemike rajonale dhe për sëmundjet e reja/shpërthimet e reja do të jetë 2 deri në vitin 2024 dhe 3 deri në vitin 2027.						
	Numri i personave të trajnuar për kontrollet mbi ruajtjen dhe përdorimin e pesticideve në nivel ferme dhe për zbulimin e mbetjeve të pesticideve në bimë do të arrijë në 30 deri në vitin 2024 dhe në 50 deri në vitin 2027.		0	0	N:50,000	30	50
	Niveli i procedurave të unifikuara të regjistrimit për inputet bujqësore do të arrijë masën 100% deri në vitin 2024.	(TAIEX ose projekte të tjera të vogla AT	-	-	-	100%	100%
	Numri i stafit të trajnuar për monitorimin e standardeve të sigurisë ushqimore për fabrikat e agropërpunimit do të rritet në 30 deri në vitin 2024 dhe në 50 deri në vitin 2027.		0	0	N:50,000	30	50
	Numri i stafit të trajnuar për metodën e akreditimit të laboratorëve rajonalë do të arrijë në 10 deri në vitin 2024.	(TAIEX ose projekte të tjera të vogla AT	-	-	-	10	10
	Niveli i përgatitjes të një Plani të Veprimit për përmirësimin e cilësisë së qumështit do të jetë në masën 100% deri në vitin 2024	(TAIEX ose projekte të tjera të vogla AT	-	-	-	100%	100%
	Niveli i zbatimit të planit të veprimit për përmirësimin e cilësisë së qumështit do të arrijë masën 100% deri në vitin 2027	(TAIEX ose projekte të tjera të vogla AT	-	-	-	0	100%
	Numri i departamenteve dhe agjencive të MBZHR-së të trajnuar për negociatat me BE-në do të arrijë në 3 deri në vitin 2024.		N:50,000	N:50,000	N:50,000	3	3
Projektet AT për përafrimin e legjislacionit të BE-së në kapitullin 13	Numri i stafit të trajnuar të MBZHR-së për negociatat me	(TAIEX ose projekte të tjera	-	-	-	5	5

		BE-në do arrijë në 5 deri në vitin 2024.	të vogla AT					
	AT për të dhënat statistikore për treguesit mjedisorë bazë të kontekstit	Niveli i gatishmërisë institucionale për monitorimin e treguesve mjedisorë, që lidhen me PPB do të arrijë në 30% deri në vitin 2024 dhe në 50% deri në vitin 2027		0	N:200,000	N:200,000	30%	70%
	AT për krijimin e një njësie të analizës ekonomike në MBZHR	Deri në vitin 2024 do të ngrihet dhe do të jetë plotësisht funksionale një njësi e analizave ekonomike.			N:25,000	N:25,000	1	1
	AT për futjen/zbatimin e kushteve të mira bujqësore dhe mjedimore (KMBM) të thjeshtuara	Niveli i gatishmërisë institucionale për të zbatuar KMBM do të arrijë në 50% deri në vitin 2024 dhe në 100% deri në vitin 2027.	(TAIEX ose projekte të tjera të vogla AT)	-	-	-	50%	100%
	AT për hartimin e Kodit të Praktikave të Mira Bujqësore për parandalimin dhe reduktimin e ndotjes me nitrate të shkaktuar nga bujqësia dhe për hartimin e Kodit të Praktikave të Mira Bujqësore për Reduktimin e Emetimeve të Amoniakut.	Niveli i gatishmërisë institucionale për të futur në zbatim Kodin e Praktikave të Mira Bujqësore për parandalimin dhe reduktimin e ndotjes me nitrate të shkaktuar nga bujqësia dhe për hartimin e Kodit të Praktikave të Mira Bujqësore për Reduktimin e Emetimeve të Amoniakut do të arrijë në 50% deri në vitin 2024 dhe në 100% deri në vitin 2027.		0	-	N:50,000	50%	100%
	AT për konsolidimin e kapaciteteve institucionale për menaxhimin e sistemeve të ujitjes dhe kullimit	Numri i stafit të MBZHR-së, bashkive dhe shoqatave të përdoruesve të ujit të trajnuar për transferimin e të drejtave të përdorimit të shoqatave të përdoruesve të ujit për kanalet dytësore dhe terciare si dhe për rehabilitimin dhe menaxhimin e sistemeve të ujitjes dhe kullimit do të arrijë në 50 deri në vitin 2024 dhe në 100 deri në vitin 2027.		0	-	N:50,000	50	100
	AT për marketing të drejtpërdrejtë dhe strukturimin e zinxhirëve të shkurtër të	Niveli i përshtatjes dhe i vënies në zbatim të udhëzimit nr. 5,	(TAIEX ose projekte të tjera	-	-	-	100%	100%

furnizimit	datë 4.5.2018 të MBZHR-së, që mbështet regjistrimin e prodhuesve të vegjël ushqimorë, produkte ushqimore tradicionale do të arrijë në 100% deri në vitin 2024.	të vogla AT)					
	Niveli i përfshirjes në legjislacionin kombëtar të përkufizimeve të mëposhtme fermer /fermer i vogël /fermer gjysmë komercial /komercial (ose fermer i madh), shitës direkt dhe zinxhir i shkurtër furnizimi do të bëhet në masën 100% deri në vitin 2024.	(TAIEX ose projekte të tjera të vogla AT)	-	-	-	100%	100%
	Niveli i gatishmërisë teknike dhe institucionale për të përgatitur, publikuar dhe promovuar udhëzime të reja për Praktikën e Mira të Higjienës Ushqimore dhe kryerjen e vetëkontrollit nga fermerët dhe përpunuesit artizanal të ushqimit të regjistruar në MBZHR, udhëzues dhe material trajnimi për rritjen e njohurive dhe aftësive të prodhuesve të vegjël të ushqimit do të arrijë në 100% deri në vitin 2024.		N:30,000-	-	-	100%	100%
	Numri i stafit të trajnuar të AKU-së për forcimin e besueshmërisë së sistemeve të gjurmueshmërisë së ushqimit do të arrijë në 10 deri në vitin 2024 dhe në 20 deri në vitin 2027.	(TAIEX ose projekte të tjera të vogla AT)	-	-	-	10	20
	Numri i skemave të reja vullnetare të cilësisë së ushqimit të prezantuara (p.sh., “marketing i drejtpërdrejtë në bujqësi”, “blerje në fermë”, “produkte ushqimore tradicionale të prodhuara në mënyrë artizanale” - gjithashtu si skema pilot) për	(TAIEX ose projekte të tjera të vogla AT)	-	-	-	0	4

		prodhuesit e vegjël të ushqimit do të arrijë në 4 deri në vitin 2027.						
--	--	---	--	--	--	--	--	--

OBJEKTIVI HORIZONTAL 2/TREGUESI <i>Nuk ka tregues rezultati, pasi objektivi horizontal është nënkuptuar që përfshihet në treguesit në nivelin e të gjithë treguesve të tjerë të mësipërm</i>		Vlera treguesit bazë 2019				Objektivi për vitin 2024	Objektivi për vitin 2027
Objektivi horizontal 2: Transferimi i njohurive dhe inovacionit në sektorin e bujqësisë dhe zhvillimin rural							
Treguesi i impaktit 2.1: Sistemi i njohurive dhe i inovacionit në bujqësi (SNJIB-AKIS) deri në vitin 2024 është ngritur dhe funksionon në formë pilot dhe është plotësisht funksional deri në vitin 2027		Aktualisht nuk ka një vlerë bazë				(Pilot)	100% (Plotësisht në funksion)
Masa /Veprimi /Ndërhyrja	Treguesi i output-it	BK, IPA III, IPARD III dhe donatorë të tjerë	Buxheti i alokuar (euro) 2022-2024 (N = nevoja, nuk mbulohet nga buxheti kombëtar/buxheti IPA III)			Objektivi për vitin 2024	Objektivi për vitin 2027
			2022	2023	2024		
Hartimi i konceptit strategjik mbi ngritjen e sistemi SNJIB për Shqipërinë është miratuar nga QSH-ja	Koncepti strategjik mbi ngritjen e sistemi SNJIB (AKIS) për Shqipërinë është miratuar nga QSH deri në vitin 2025.	NB		Donatorët TAIEX BK	Donatorët TAIEX BK		1
Hartimi i konceptit strategjik mbi integrimin dhe rolin e AREB-ve dhe të QTTB-ve në sistemin SNJIB në përputhje me PPB pas 2021	Koncepti strategjik mbi përfshirjen, rolin dhe funksionin e SHKF-së dhe QTTB-ve në sistemin SNJIB (AKIS) është miratuar nga MBZHR-ja deri në vitin 2027.			Donatorët TAIEX BK ndoshta IPARD III			1
Mbështetje për ngritjen e strukturave operacionale në kontekstin e SNJIB-së, si p.sh. grupet operacionale, rrjetet tematike në nivel kombëtar të bazuar në iniciativën e organizatave të fermerëve, por edhe të AREB-ve, QTTB-ve, AUT etj.	Deri në vitin 2027 janë ngritur deri në 5 struktura, sipas SINJB (AKIS).			Donatorët TAIEX BK ndoshta IPARD III	Donatorët TAIEX BK ndoshta IPARD III		5
Kontrata shërbimi dhe mbështetje direkte financiare për ofrimin e këshillimit për fermat	Numri i fermerëve të këshilluar/trajnuar në vit (IPARD III – Masa 10 buxhet) do të arrijë 25,200 deri në vitin 2027.		200,000	300,000	400,000	12,600	25,200
Mbështetje për ferma demonstrimi	Numri i fermave të demonstrimit të ngritura deri në vitin 2024 arrijn në 50, ndërsa deri në vitin 2027 në 150 ferma.		0	N:100,000	N:100,000	50	150

	AT për marketing të drejtpërdrejtë dhe zinxhirë të shkurtër të furnizimit	Numri i fermerëve dhe prodhuesve të vegjël të ushqimit të trajnuar në marketing dhe komunikim mbi zinxhirët e shkurtër të furnizimit me ushqim (skemat në fermë dhe jashtë fermës), shitje drejt bujtinave do të arrijë në 100 deri në vitin 2024 dhe në 500 deri në vitin 2027.		0	N:250,000	N:250,000	100	500
	AT për promovimin e bujqësisë organike	Deri në vitin 2024 do të realizohet një fushatë promovimi për bujqësinë organike		0	N:250,000	N:250,000	1	1
	AT për promovimin e agroturizmit/turizmit rural	Niveli i zbatimit të një standardit të rishikuar të cilësisë për akomodimin për agroturizmin/turizmin rural do të jetë në masën 100% deri në vitin 2024	(TAIEX ose projekte të tjera të vogla AT)	-	-	-	100%	100%
		Deri në vitin 2024 do të arrijë në 500 dhe deri në vitin 2027 në 1,000 numri i fermerëve, popullatës rurale dhe zyrtarëve të trajnuar për standardet e udhëtimit cilësor dhe të sigurt		0	N:100,000	N:100,000	500	1,000
	Mbështetje fillestare (start-up) për të rinjtë e diplomuar në sektorin e bujqësisë	Deri në vitin 2024 do të arrijë në 50 dhe deri në vitin 2027 në 300 numri i të rinjve të diplomuar të trajnuar për marrjen e graveve për bujqësinë		N:5,000	N:5,000	N:5,000	50	300
	AT mbi mundësitë e bioekonomisë	Deri në vitin 2024 do të arrijë në 10 numri i zyrtarëve të trajnuar për ngritjen e një platforme të njohurive shkencore, inovacionit dhe ndryshimit të teknologjive mbi proceset e bazuara në ekonominë biobujqësore dhe pyjore	E pazbatueshme - (TAIEX ose projekte të tjera të vogla AT)	-	-	-	10	10
	AT dhe kërkim shkencor mbi bioekonominë dhe ekonominë rrethore të bazuar në bio (biomasa nga bujqësi dhe pyjet, biokarburantet)	Plani i veprimit për promovimin e bioekonomisë, i përgatitur në masën 100% deri në vitin 2024		0	0	N:50,000	100%	100%
	Krijimi i një Qendre Kombëtare Kërkimore për Shkencat e Peshkimit në Shqipëri	Deri në vitin 2027 do të ngrihet dhe jetë në funksion të plotë	Nevojitet një studim fizibiliteti				70%	100%

		Qendra Kombëtare e Shkencave të Peshkimit.						
	Përgatitja e një plani veprimi për zbatimin e parashikimeve të Agjendës së Gjellbër të Ballkanit Perëndimor	Deri në vitin 2024 do të përgatitet në masën 100%, Plani i Veprimit për zbatimin e parashikimeve të Agjendës së Gjellbër të Ballkanit Perëndimor			N:200,000		100%	100%
	AT mbi iniciativat lokale	Deri në vitin 2024 janë trajnuar 10 persona që bëjnë pjesë në stafin e trajnuar të GVV-ve dhe anëtarë të rrjetit rural në çështjet financiare-administrative, menaxhuese dhe komunikuese		N:50,000	N:50,000	N:50,000	10	10
		Numri i stafit të Rrjetit Rural dhe MBZHR të trajnuar në lidhje rrjetet rurale do të arrijë në 50 deri në vitin 2024	(TAIEX ose projekte të tjera të vogla AT)	-	-	-	50	50

6.2 Plani i Veprimit i MBZHR-së 2022–2024 për përgatitjen dhe zbatimin e ndërhyrjeve

Plani i Veprimit paraqet një vështrim të përgjithshëm për tri vitet e para të zbatimit 2022–2024 të SBZHRP-së, mbi veprimet që do të ndërmerren nën drejtimin e institucionit përgjegjës për përgatitjen dhe zbatimin e mekanizmit të ndërhyrjes të përshkruar në kapitullin 4.

Tabela 6-2: Plani i Veprimit i MBZHR-së për periudhën 2022–2024

Institucioni lider	Mekanizmat e ndërhyrjes	Veprimet	2022	2023	2024
MBZHR	Mbështetje për të ardhurat për një periudhë kalimtare për sektorët e orientuar nga tregu (perime, fruta dhe ullinj)	Përcaktimi i sasisë së mbështetjes për ha dhe/ose ton; përgatitja dhe miratimi i kritereve të përfitimit		x	x
		Planifikimi i buxhetit kombëtar /buxhetit afatmesëm për 2025–2027			x
AZHBR		Përgatitja e modelit të kërkesës për pagesë të vetme dhe të procedurave të zbatimit (të gjitha tipat e pagesave të shtyllës I duhet të jenë pjesë e një skeme pagese të vetme, e nisur në fillim të çdo viti)	x	x	x
		Zgjerimi i sistemit TI të AZHBR-së		x	x
AZHBR	Mbështetje për të ardhurat e fermës për SBSH /ferma	Zbatimi vjetor si zakonisht edhe për masat e tjera të nisura <ul style="list-style-type: none"> - Konsolidimi i sistemit të TI nëpërmjet: - Zhvillimit të Regjistrat të Fermës; - Zhvillimit të SIPT (LPIS); - Përgatitjes së procedurave të kontrollit për KMBM; - Rishikimit të përllogaritjes /kompensimit të pagesave për bujqësinë organike duke përfshirë kostot vjetore të inspektimit dhe certifikimit; 	x	x	x

		<ul style="list-style-type: none"> - Përgatitja e udhëzuesve ose e procedurave për përditësimin e bazës së të dhënave të çmimeve të referencës; - Kalimi drejt pagesave plotësisht të ndara (<i>decoupled</i>) (për ha); - Konsolidimi i procedurave dhe i sistemit TI për aplikimet <i>online</i>. 			
AZHBR	Mbështetje për ardhurat e fermës për fermat e kafshëve	Konsolidimi i sistemit të TI-së nëpërmjet : <ul style="list-style-type: none"> - Zhvillimit të Regjistrimit të Fermave, - Lidhjes së sistemit TI të AZHBR-së me sistemin RUDA dhe zhvillimi i kontrolleve administrative për numrin e kafshëve; - Pagesa për krerë të kafshëve. 	x	x	x
MBZHR Drejtoria e Politikave	Skema e Sigurimeve Bujqësore	Diskutimi me organizatat e fermerëve dhe kompanitë e sigurimeve për skemën më të përshtatshme		x	
		Përcaktimi i sasisë së mbështetjes për ha dhe/ose ton; përgatitja dhe miratimi i kriterëve të përfitimit		x	x
		Planifikimi i buxhetit kombëtar/buxhetit afatmesëm për 2025–2027			
AZHBR		Përgatitja e modelit të kërkesës për pagesën dhe procedurat e zbatimit		x	x
		Përgatitja e sistemit TI të AZHBR-së		x	x
Drejtoritë e politikave MBZHR	Kompensimi për naftën në bujqësi	Monitorim i skemës dhe vazhdimi /përmirësimi i saj	x	x	x
AM IPARD MBZHR	Masat IPARD III: M1, M3, M7, M9	<ul style="list-style-type: none"> - Rishikimi nëse është e nevojshme i udhëzuesit për aplikantët dhe procedurat e vlerësimit - Përgatitja e ToR dhe procedurës së prokurimit sipas M9 - Përgatitja e raporteve për Komitetin e Monitorimit IPARD III; - Komisionin Evropian, NIPAC dhe NAO mbi progresin në përdorimit të fondeve, <i>output</i>-et dhe rezultatet. 	x	x	x
AM IPARD MBZHR + AZHBR	Masat IPARD III: M4, M5, M6, M10, M11	Përgatitja për akreditim dhe marrja e besueshmërisë (<i>entrustment</i>)	x	x	x
AM IPARD MBZHR + AZHBR	Zbatimi i qasjes LEADER	<ul style="list-style-type: none"> - Miratimi i ligjit për GVV-të - Përgatitja e SZHL-ve dhe përzgjedhja e GVV-ve - Përzgjedhja e GVV-ve (përfshirë GVV-të e reja) duhet të fillojë sa më shpejt për të mundësuar financimin paraprak. - Përgatitja e SZHL-ve duhet të bëhen sipas një modeli të miratuar. Për të gjitha SZHL-të e paraqitura sipas modelit, pagesat duhet të konsiderohen të shpenzuara siç duhet dhe të mos rimerren përsëri. - Kostot e funksionimit (kostot operacionale) për funksionimin e GVV-ve dhe SZHL-në e përgatitur duhet të sigurohen sa më shpejt që të jetë e mundur. - Duhet të zbatohet një sistem për të rimbursuar në kohë kostot e aktivitetëve të funksionimit të GVV-ve. 	x	x	
AM IPARD MBZHR	Reflektim/analiza dhe konsultime për përgatitjen për masa të reja (alternative) të IPARD-së:	<ul style="list-style-type: none"> - Konsolidimi i ligjit për organizatat e prodhuesve; - Adresimi i tregut informal të frutave dhe të perimeve; 	X	x	x

	<ul style="list-style-type: none"> - Ngritja e SNJIB/AKIS - Grupet e prodhuesve të ullinjve, frutave dhe perimeve (M2) - Menaxhimi i gjerë i kullotave (nën M4) - Instrumentet financiare (M12) 	<ul style="list-style-type: none"> - Praktikrat tradicionale të menaxhimit të kullotave të promovuara sipas një skeme agromjedisore; - Promovimi një skeme kreditimi (me normë interesi të subvencionuar); - Analizat studimore përkatëse dhe mbledhja e evidencave (të dhënave) si bazë për hartimin e masave të reja dhe ngritjes së kapaciteteve për zbatimin e tyre. 			
MBZHR Drejtoria e Politikave	Grand për fermerët e rinj	Përgatitja e një mase të re për fermerët e rinj me buxhetin kombëtar. Përcaktimi i fondit të mbështetjes dhe miratimi i kriterëve të përfitimit	x	x	
AZHBR		Planifikimi i buxhetit kombëtar /buxhetit afatmesëm 2025–2027 për këtë masë mbështetëse			x
		Përgatitja e udhëzuesit për aplikantët dhe procedurat e zbatimit			x
		Përgatitja e sistemit TI të AZHBR-së			x
MBZHR Drejtoria e Politikave	Skema e cilësisë së qumështit dhe skemat eko	Diskutim me organizatat e fermerëve për skemën më të përshtatshme	x	x	
AZHBR		Përcaktimi i sasisë së mbështetjes për ha dhe/ose ton; përgatitja dhe miratimi i kriterëve të përfitimit		x	x
		Planifikimi i buxhetit kombëtar /buxhetit afatmesëm 2025–2027			x
		Përgatitja e modelit të kërkesës për pagesë dhe procedurat e zbatimit	x	x	x
		Përgatitja e sistemit TI të AZHBR-së		x	x
MBZHR Drejtoria e Politikave AM IPARD	AT për të dhënat statistikore për treguesit bazë të sektorit	Përgatitja e termave të referencës dhe buxhetit	x	x	
	AT për të dhënat statistikore për treguesit bazë mjedisor	Hapja e tenderit në kuadër të masës AT në masën 9 të IPARD-së		x	x
		Menaxhimi i zbatimit të projektit			x
MBZHR	Grande për rehabilitimin e sistemeve të ujitjes dhe kullimit	Përditësimi i planit të veprimit për investimet në bujqësi bazuar në buxhetin në dispozicion dhe monitorimi i investimeve të MBZHR-së	x	x	x
Drejtoria e Politikave MBZHR, Drejtoria për Bashkëpunim Ndërkombëtar në bashkëpunim të ngushtë me Drejtoritë e tjera Teknike përkatëse	<p>Mbështetje me AT:</p> <ul style="list-style-type: none"> - AT për ngritjen e një njësie të analizës ekonomike - AT për zbatimin e KMBM-ve; - AT për hartimin e Kodit të Praktikave të Mira Bujqësore për parandalimin dhe reduktimin e ndotjes me nitrata të shkaktuar nga bujqësia dhe për Reduktimin e Emetimeve të Amoniakut; - AT për grande për sistemet kolektive të menaxhimit të plehut organik - projekt pilot - Përgatitja e Planit të Veprimit për zbatimin e parashikimeve të Agjendës së Gjellbër të Vendeve të Ballkanit Perëndimor (AGJVBP); - AT për konsolidimin e kapaciteteve institucionale për menaxhimin e sistemeve të ujitjes dhe kullimit - AT për skemat e cilësisë; - AT për Skemat Ekologjike– projekt pilot; - AT për menaxhimin ekstensiv të kullotave – 	<p>Diskutim me donatorët e mundshëm për mbështetje financiare/projekte në koherencë me nevojat e ndërhyrjeve dhe mekanizmin e zbatimit të tyre.</p> <p>Emërimi i stafit të çdo drejtorie përgjegjëse për nevojat për AT</p> <p>Përgatitja e ToR për mbështetjen e planifikuar të AT</p>	x	x	x

	<ul style="list-style-type: none"> projekt pilot; - Kontratat e shërbimeve për ofrimin e këshillave për fermerët dhe zhvillimin rural dhe fermat demonstruese; - AT për Global GAP dhe HACCP; - AT mbi iniciativat lokale; - AT për promovimin e agroturizmit/ turizmit rural - AT për marketing të drejtpërdrejtë dhe zinxhirë të shkurtër të furnizimit; - Grandet për <i>start-up</i>-et për të rinjtë e diplomuar në sektorin e bujqësisë; - Studim parafizibiliteti i rrjetit rrugor pyjor; - AT mbi mundësitë e bioekonomisë; - AT dhe kërkime mbi bioekonominë dhe ekonominë rrethore të bazuar në bio (biomasë nga bujqësia dhe pyjet, biokarburantet). 				
<p style="text-align: center;">Drejtoria e Politikave MBZHR, AZHBR, AM IPARD</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Projektet AT për përafrimin e legjislacionit të BE-së me kapitullin 11; - Krijimi i FADN dhe një njësie në MBZHR për analiza ekonomike; - Zbatimi ndërpërputhshmërisë (<i>cross compliance</i>) (KMBM si hap i parë); - Përfshirja e SHKF (me fokus në KMBM) në SHKKB, dhe forcimi i mëtejshëm i njësisë përkatëse për zbatimin e SNJIB/AKIS; - Konsolidimi i Regjistrit të Fermës (përfshirë lidhjen e tij TI me bazat e tjera të të dhënave); - Zhvillimi i mëtejshëm i SIAK (IACS), përfshirë zhvillimin e SIPT-së/LPIS-së; - Sistemet e TI-së duhet të forcohen drejt një SIAK (IACS) të plotë, lidhjet me bazat e tjera të të dhënave kombëtare për të lejuar kontrolle të kryqëzuara; - Përditësimi i legjislacionit për bujqësinë organike, verërat dhe OP dhe rritja e kapaciteteve (stafeve) të MBZHR-së; - AT duhet të konsolidojë njësinë e asistencës teknike për IPARD III; - Të fillohet me përdorimin e kostove standarde/ konfigurimin dhe të përdoret një bazë të dhënash çmimesh referencë. 	<p>Identifikimi i mbështetjes më të përshtatshme me AT (TAIEX, IPA III, Donatorët) dhe përgatitja e kërkesave.</p> <p>MBZHR dhe AZHBR duhet të planifikojnë burime të mjaftueshme njerëzore shtesë për ndërhyrjet e reja.</p>	x	x	x

<p>MBZHR dhe agjencitë e varësisë</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Projekte AT për përafrimin e legjislacionit të BE-së me kapitullin 12 - Përditësimi dhe përmirësimi i mëtejshëm i bazës së të dhënave të Regjistrat të Kafshëve, sigurimi i një lidhjeje të mirë me bazat e tjera të të dhënave dhe përditësimi i bazës ligjore përkatëse; - Përgatitja e planeve të veprimit për boshllëqet institucionale, në lidhje me ushqimin e kafshëve, gjurmueshmërinë e nënprodukteve shtazore (mishi dhe produktet e qumështit), konsolidimin e mëtejshëm të programeve të kontrollit të sëmundjeve të kafshëve (plani i monitorimit për sëmundjet e kafshëve dhe për nënproduktet/vlerësimi i riskut për fermat dhe për operatorët e biznesit) etj.; - Përmirësimi i të gjitha procedurave të kontrollit, logjistikës së nevojshme për kontrollat (përfshirë laboratorët e specializuar) dhe bazat e të dhënave përkatëse; - Bashkëpunimi ndërkufitar për parandalimin e sëmundjeve endemike rajonale dhe për sëmundjet e reja/shpërthimet e reja; - Përdorimi i pesticideve në nivel ferme dhe monitorimi i mbetjeve të pesticideve në produktet bimore; - Unifikimi i procedurave të ndryshme të regjistrimit të inputeve bujqësore; - Monitorimi i standardeve të sigurisë ushqimore për fabrikat e agropërpunimit; - Fuqizimi i laboratorëve në fushën e sigurisë ushqimore, shëndetit të kafshëve dhe mbrojtjes së bimëve; - Hartimi i një plani veprimi për përmirësimin e cilësisë së qumështit; - Këshillim për negociatat me BE-në. 	<p>Identifikimi i mbështetjes më të përshtatshme me AT (TAIEX, IPA III, Donatorët) dhe përgatitja e kërkesave. MBZHR dhe agjencitë e varësisë duhet të planifikojnë burime të mjaftueshme njerëzore shtesë për ndërhyrjet e reja.</p>	<p style="text-align: center;">x</p>	<p style="text-align: center;">x</p>	<p style="text-align: center;">x</p>
<p>MBZHR DP e Peshkimit dhe Akuakulturës</p>	<p>Grandet për rinovimin e flotës së peshkimit, pa rritur sforcot e peshkimit</p>	<p>Sigurimi i një procesi zbatimi operacional dhe transparent të buxhetit të alokuar</p>	<p style="text-align: center;">x</p>	<p style="text-align: center;">x</p>	<p style="text-align: center;">x</p>
	<p>Investime për përmirësimin e kapacitetit ankorues të anijeve të peshkimit</p>	<p>Sigurimi i një procesi zbatimi operacional dhe transparent të buxhetit të alokuar</p>			
	<p>Vazhdimi i programit të tregimit të peshkut me shumicë duke rritur formalizimin e sektorit.</p>	<p>Diskutim me donatorët potencialë për mbështetje financiare.</p>	<p style="text-align: center;">x</p>	<p style="text-align: center;">x</p>	<p style="text-align: center;">x</p>
	<p>Programi mbështetës për FF, formalizimi i sektorit</p>				

	dhe ndërtimi i vendeve të zbarkimit për peshkimin në shkallë të vogël				
	Rritja e kuotave të eksportit për në BE për speciet që aktualisht janë të kufizuara	Përgatitja e një strategjie negociimi me BE-në për kuotat e peshkimit.	x		
	Llojet e reja që i nënshtrohen përpunimit (p.sh., molusqet).	IPARD III, masa 3 duhet të japë përparësi përpunuesve të peshkut që diversifikojnë prodhimin e tyre.	x		
MBZHR Drejtoria e Peshkimit dhe Akuakulturës	Prodhimi i ushqimit për akuakulturën dhe trajtimet e “nënprodukteve”	Diskutim me donatorët e mundshëm për mbështetje financiare/projekte në koherencë me nevojat e ndërhyrjeve dhe mekanizmin e zbatimit të tyre Përpunimi i nënprodukteve duhet të verifikohet sipas IPARD III (diversifikimi). Emërimi i stafit të çdo drejtorie përgjegjëse për AT-në. Përgatitja e ToR-ve për mbështetjen e planifikuar të AT.	x	x	x
	Zhvillimi i akuakulturës së qëndrueshme, në përputhje me mjedisin				
	Grande për zhvillimin e ekonomisë blu dhe zhvillimin e turizmit detar				
	AT për zhvillimin e “ekonomisë blu” dhe zhvillimin e turizmit detar				